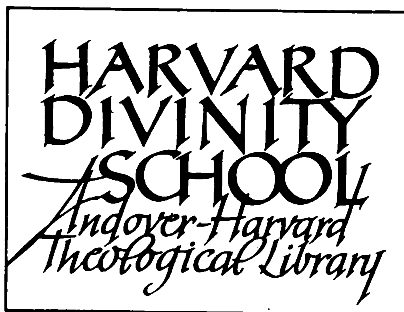

HARVARD
DIVINITY
SCHOOL
Andover-Harvard
Theological Library

NORSK KIRKERET

AF

S. BROCH

FHV. GENERALAUDITØR OG LÆRER I KIRKERET
VED DET PRAKTISK-THEOLOGISKE SEMINARIUM

KRISTIANIA
FORLAGT AF H. ASCHEHOUG & CO. (W. NYGAARD)
1904

DET MALLINGSKE BOGTRYKKERI A/S.

INDHOLD.

FØRSTE AFSNIT.

Om Kirken og dens Forhold til Staten.

Side.
§ 1. Om Kirken, Forholdet mellem Oldkirken og Staten og det daværende Biskopembede 1
§ 2. Luthers Udtalelser, Statskirkens Opstaaen, Episkopalsystemet, Territorialsystemet og Collegialsystemet 8
§ 3. Senere Forandring og Repræsentationsforslag 16
§ 3 b. Reformationens Indførelse i Norge 24
§ 4. Om den personlige Troesfrihed. Videre om Forholdet mellem Kirken og Staten. Forskjellen mellem begge. Kirkens Forbindelse med Staten 26
§ 5. Om Kirkens Bekjendelsesskrifter og Antagelse af et nyt Bekjendelsesskrift 31
§ 6. Religionsfrihed, Religionens og Kirkens Embedsmænds Beskyttelse 35
§ 7. Om Statens Forpligtelse med Hensyn til Landskirken. Lovgivning og udøvende Magt i kirkelige Anliggender. Grundl. § 16. Embedsmænds Troesbekjendelse. Omsorg for Skolevæsenet. Oplysningsvæsenets Fond og de andre kirkelige Fond 37

ANDET AFSNIT.

Om Geistligheden i Almindelighed.

§ 8. Om Betingelserne for at kaldes og indvies til Prest. Bestemmelser om Tromsø Stift 43
§ 9. Om Biskopernes Overhøring 47
§ 10. Om Ordinationen 48
§ 11. Om Presteeden 52
§ 12. Om Indsættelsen 54
§ 13. Almindelige Rettigheder, der tilkommer de Geistlige 55

Side.
§ 14. Aabenbarelse af, hvad der skal hemmeligholdes. Anmeldelsespligt. Tjenesteforsømmelse. Uforstand. Utilbørlig Optræden . 57
§ 15. De Bestemmelser Anmeldelsespligt gjælder. Betydelig Skade. Nogens nærmeste 60
§ 16 (14). Straffebestemmelser udenfor den almindelige Straffelov. Indgreb i en andens Kald (Lov 10de Juni 1876) 68
§ 17. Forskjellige Forbud, Reisetilladelse, Uagtsomhed ved Nadverdens Forvaltning, Sædelighedsforseelser og andet utilbørligt Forhold 72
§ 18. Anmeldelser og Indberetninger 74
§ 19. Presternes Besøg hos Syge, Anfægtede, Fangne og Misdædere 77

TREDIE AFSNIT.

Om Biskoperne, Stiftsdirektionen og Provsterne.

§ 23. Om Biskoperne 80
§ 24. Om Stiftsdirektionen 87
§ 25. Om Provsterne 90

FJERDE AFSNIT.

De forskjellige Klasser af Prester samt Klokkere, Kirkesangere og Medhjælpere.

§ 26. Om Sogneprester, residerende Kapellaner og Tredieprester og Forholdet mellem dem 93
§ 27. Kaldskapellaner og personelle Kapellaner 98
§ 28. Stiftskapellaner, Kateketer, Prester ved Strafanstalter, Garnisonsprester, Feltprester og Skibsprester 101
§ 29. Om Medhjælpere, Klokkere og Kirkesangere 105

FEMTE AFSNIT.

Om Gudstjenesten og hvad dermed staar i Forbindelse.

§ 30. Indledning, Gudstjenestens Form, Fester, Tiden 109
§ 31. Autoriseret Salmebog 113
§ 32. Tekster, Katekisation, Adgang til at prædike 115
§ 33. Om Bekjendtgjørelser og Tavlers Ombæren 117
§ 34. Om Gudstjeneste paa Exercerpladse og ombord i Krigsskibe . 118
§ 35. Forbud mod Arbeide paa Søn- og Helligdage 120

SJETTE AFSNIT.

De ministerielle Handlinger, Daab, Barselkoners Indledning, Konfirmation, Nadverd.

§ 36. Om Barnedaaben og Daabsbekræftelsen, samt hvem der kan døbes, Faddere 124
§ 37. Hjemmedaab. Nøddaab. Naar Daaben skal foretages. Dersom Daaben er uvis 129

Side.
§ 38. Om voksne Menneskers Daab 131
§ 39. Om Barselkoners Indledelse 132
§ 40. Om Konfirmationen 133
§ 41. Overhøringen skilles fra Konfirmationen. Et Barn, der ikke vil konfirmeres 136
§ 42. Om Børnenes Altergang, inden hvilken Tid konfirmerede. Lokale, Renholdelse, Betaling 137
§ 43. Nadverden med Skriftemaal og Afløsning, Udelukkelse fra Nadverden, Frelsesarmeen, spedalske 138
§ 44. Om Myndighed til at udelukke fra Nadverden og den nærmere Fremgangsmaade derved 144
§ 45. Om Negtelse af Nadverden for den enkelte Gang 146
§ 46. Om Anmeldelse til Altergang. Sygekommunion 149

SYVENDE AFSNIT.

Folkeskolen. Forsømte Børn. Abnorme Børn.

§ 47. Oversigt over Bestemmelserne om Folkeskolen med hvad dermed staar i Forbindelse 150
§ 48. Bestemmelser om forsømte Børn. Om Børnenes Egenskaber 164
§ 49. Om Værgeraadet 167
§ 50. Nærmere Bestemmelser om Børns Bortsættelse 174
§ 51. Om Skolehjem og Tvangsskoler 175
§ 52. De trufne Forføiningers Ophør 180
§ 53. Om Paatalemyndighedens Forhold ligeoverfor strafbare Handlinger begaaede af Børn 181
§ 54. Angaaende Omkostningernes Udredelse 182
§ 55. Slutningsbestemmelse 184
§ 56. Om abnorme Børn 188

OTTENDE AFSNIT.

Om Ægteskabet.

§ 57. Indledning, Ægteskabets Stiftelse for Medlemmer af Statskirken 192
§ 58. Om Vielse. Giftermaal i Udlandet. Hvor Vielsen her skal foretages. Vielse paa andet Sted end i Kirken 200
§ 59. Om Ægteskabsløfte 202
§ 60. Parternes Samtykke, Manglerne derved 207
§ 61. Samtykke til Ægteskab, Ægteskabstilladelse 209
§ 62. Andre Hindringer og Betingelser for Ægteskabs Indgaaelse, Alder, Sindssyge, Udygtighed 212
§ 63. Ægteskabsbrud, Slægtskab og Svogerskab 214
§ 64. Bevis for Ægtefælles Død. Enkemænd og Enker. Forsvundne Personer. Fraskilte 215
§ 65. Ægteskab hævet ved Skilsmisse 217
§ 66. Attest om Skifte og om Indskud i Enkekassen 218

Side.
§ 67. Om Lysning og Forbud 219
§ 68. Om Forlovere 224
§ 69. Grunde, som er absolut opløsende for Ægteskabet og almindelige Skilsmissegrunde 228
§ 70. Ægteskabsskilsmisse paa Grund af Forbrydelse 232
§ 71. Skilsmisse efter Bevilling 239

NIENDE AFSNIT.

Om Begravelse.

§ 72. Begravelse, Dødsanmeldelse og Jordfæstelse. Ligbrænding . 243
§ 73. Ligprædikener 246

TIENDE AFSNIT.

Om Kirker og Kirkegaarde.

§ 74. Indledning 249
§ 75. Oversigt over Loven om Kirker og Kirkegaarde af 3die August 1897, der ifølge Kgl. Res. 30te Oktbr. 1897 er traadt i Kraft fra 1ste Jan. 1898. Kap. 1. Eiendomsforhold 251
§ 76. Kap. 2. Om Kirkernes Formue, Indtægter og Udgifter . . . 254
§ 77. Kap. 3. Om Kirkernes Nybygning og Vedligehold 256
§ 78. Kap. 4. Om Kirkegaarde 258
§ 79. Kap. 5 og 6. Om Kirkernes Tilsyn og andre Bestemmelser . 261
§ 80. Reglementariske Bestemmelser blandt andet ogsaa angaaende Brugen af Kirkerne. Her fortsættes, hvem der har den bestemmende Myndighed 265
§ 81. Kgl. Res. 12te Januar 1899 angaaende Regler om Anordning og Anvendelse af Allarmsignaler 269

ELLEVTE AFSNIT.

Om de Geistliges og Kirkesangernes Lønning og om geistlige Embedsgaarde efter Lovene af 14de Juli 1897 og 3die August 1897.

§ 82. Indledende Bemerkninger 272
§ 83. Visse Indtægter. Ad § 1 274
§ 84. Ad §§ 2 og 3 274
§ 85. Ad §§ 4—12. 276
§ 86. Ad § 13 279
§ 87. Ad §§ 14 og 15 280
§ 88. Ad §§ 16—18 281
§ 89. Uvisse Indtægter. Ad §§ 19–26 282
§ 90. Om Prestealtester. Ad § 27 288
§ 91. Andre Bestemmelser vedkommende geistlige Embedsmænds Lønningsforhold. Ad §§ 28—33 290
§ 92. Biskopers, Provsters og Stiftskapellaners Lønning. Ad §§ 34—36 292

Side.
§ 93. De geistlige Embeders Betjening og Retten til deres Indtægter under Ledighed. Ad §§ 37—40 293
§ 94. Kirkesangeres Løn. Ad §§ 41—46 295
§ 95. Forskjellige Bestemmelser. Ad §§ 47—53 296
§ 96. Om geistlige Embedsgaarde. Indledning 299
§ 97. Oversigt over Lov om Salg af det overflødige af Embedsgaarde af 19de Juni 1882, cfr. Lov af 26de Juni 1896 299
§ 98. Oversigt over Lov om geistlige Embedsgaarde 14de Juli 1897 304

TOLVTE AFSNIT.

Om Dissentere.

§ 99. Indledning 315
§ 100. Definition, Menighedsdannelse, Pligter, Rettigheder 320
§ 101. Ægteskabs Stiftelse, Forældrenes Raadighed over Børnenes religiøse Opdragelse 326
§ 102. Udmeldelse og Indmeldelse 335
§ 103. Forskjellige Bestemmelser 338
§ 104. Slutningsbemærkninger 340

Rettelser og Trykfeil.

Side 24 staar § 3, skal være § 3 b.
Side 68 staar § 14, skal være § 16.
Side 80. Der er indløbet den Feil i Paragrafernes Talrække, at 20, 21 og 22 mangler, saa der springes fra 19 til 23. Dette har ingen Betydning for Textens Vedkommende.
Side 96, 18de L. f. o. staar se § 12, skal være se § 16 (14).
Side 194, 2den L. f. n. staar e, skal være e t.
Side 217, 8de L. f. o. staar Dom over, skal være Dom om.

FØRSTE AFSNIT.

Om Kirken og dens Forhold til Staten.

§ 1.

Om Kirken, Forholdet mellem Oldkirken og Staten og det daværende Biskopembede.

Overensstemmende med den hellige Skrift betegner den augsburgske Bekjendelses Art. 7 Kirken som de Helliges Forsamling, i hvilken Ordet rettelig forkyndes og Sakramenterne rettelig forvaltes. Kirken er saaledes væsentlig et indre aandeligt Samfund, Samlingen af alle sande troende Kristne; men den fremtræder tillige i Livet som et ydre Samfund, og Aarsagen hertil er dels og fornemmelig den, at der af Gud er paalagt Kirken en ydre Virksomhed, nemlig Ordets Forkyndelse og Sakramenternes Forvaltning i Forbindelse med den særlige Sjælepleie, og dels tillige den, at det indre Troesliv ifølge en kristelig Grundlov med Nødvendighed maa vise sin Frugt i ydre Handling. Da det kristelige Troesliv derhos er et Kjærlighedsliv, som drager de enkelte sammen, er det nødvendigvis tillige samfundsdannende (Ef. 4—15).

Kirken er stiftet af vor Herre og Frelser Jesus Kristus paa første Pintsedag, og det Gode, som gjennem de Kirken anbetroede Naademidler skjænkes dem, der tror paa ham, er, som den augsburgske Bekjendelses 28de Art. udtrykker

sig, «ikke timelige Ting men evige», nemlig «en evig Retfærdighed, den Helligaand og et evigt Liv». «Evangeliet er en Guds Kraft til Saliggjørelse for hver den, som tror» (Rom. 1—16).

Af det nye Testamente fremgaar, at den første kristne Kirke styredes af de af Apostlene og deres Delegater ansatte Presbytere (Ældste) eller, som de ogsaa kaldes, Biskoper og flere andre Navne. Denne Forfatning udviklede sig imidlertid snart derhen, at der i hver Menighed opstod en Enkeltbiskop, som var overordnet over Presbyterne og Indehaverne af et andet opstaaet Embede, Diakonerne.

Den ældste Kirkefader er Clemens Romanus, der var ledende Presbyter i Rom og maaske er den samme som den Flavius Clemens, der led Martyrdøden under sin Fætter Keiser Domitian, som regjerede fra Aar 81 til 96 efter Kr. Han skrev et udateret Brev til Korinthierne, der blev sendt dem som et Formaningsbrev i Anledning af, at et Parti i Korinth havde under Ledelse af «en eller to» sat sig op mod Presbyterne og faaet dem afsat. I dette Brev udtalte han blandt andet: Ogsaa vore Apostler var ved vor Herre Jesus Kristus vidende om, at der vilde opstaa Strid om det biskopelige Embede (egentlig om Biskopnavnet επὶ τοῦ ὀνὸματος τῆς ἐπίσκοπης). Af denne Grund, fordi de var fuldt vidende om dette, indsatte de Biskoper og Diakoner og gav senere Bestemmelse om, at andre fremragende Mænd skulde efterfølge dem i deres Embede, naar de var hensovede. Han siger derfor, at Presbyterne ansattes af Apostlerne eller senerehen af andre fremragende Mænd (ἐλλόγιμοι ἄνδρες), men med hele Menighedens Samtykke (συνευδοκησάσης τῆς ἐκκλησίας πάσης). Der maa saaledes have været en Eiendommelighed ved Forfatningen, der frembragte saadanne fremragende Mænd.

Hvad angaar Forholdet mellem Oldkirken og den hedenske romerske Stat, da var dette en Kamp paa Liv og Død, indtil den stansedes af Konstantin den store. I denne Kamp var Biskoperne Kirkens Ledere og udfoldede stor Dygtighed og stort Troesmod. Det kan derfor være af Interesse at se enkelte lærde Forskeres Udtalelse om dette Embedes Opstaaen.

Den forsigtige Bickell udtaler sig i sin «Geschichte des Kirchenrechts» (Side 143) saaledes:

«Hvorledes det er gaaet til, at de Ældstes Foresatte i en Menighed udelukkende har faaet Navnet Biskop, medens det dog tidligere blev brugt som ensbetydende med Navnet Ældste, derom kan der ikke længer gives nogen Forklaring, og dette er vistnok paafaldende. Kunde man paavise, at de Ældste allerede i den kristne Kirkes første Tid havde anerkjendt en af dem, og vel i Regelen efter Anciennetet og uden foregaaende Valg eller Ordination, som Formand og fortrinsvis kaldt ham Biskop, saa vilde det hele let lade sig forklare; men denne allerede tidlig opstillede Hypothese bliver ingenlunde understøttet af de forhaandenværende Kilder, og det er derfor raadeligere, at man afholder sig fra saadanne Formodninger.»

Rothe har i sit Skrift «Die Anfänge der christlichen Kirche und ihrer Verfassung» forsøgt at forsvare den eiendommenlige Tanke, at den kristne Kirke i egentlig Forstand først blev stiftet kort efter at den jerusalemske Tempeltjeneste i Aaret 70 var ophørt, og han lader det Presbyteriatet overordnede Episkopat blive indført i det samme Tidspunkt. Rothe har forsøgt at godtgjøre, at dette staar i Forbindelse med Beretningen om et Konvent, som de efter Aaret 70 gjenlevende Apostler og Frelserens umiddelbare Disciple skal have holdt i Palæstina; men han erkjender, at Beretningens Troværdighed staar i et slet Rygte (in dem übelsten Ruf). Han forstaar derhos ved ἐλλόγιμοι ἄνδρες «de for Kirkens Styrelse forordnede Personer» og paapeger, at Möhler endog oversætter Udtrykket ved «andre dertil forpligtede Mænd». Man ser saaledes, at disse Mænd har faaet mange Betegnelser. (Se Rothes udførlige Udvikling § 40 og flg.).

Forøvrigt forudsætter Rothe, «at der allerede i længere Tid har været alleslags revolutionært Gjæringsstof i Korinth, men at Eksplosionen var blevet tilbageholdt ved en i Spidsen for Menigheden staaende Biskops Autoritet. Da døde Biskopen, og nu brød Partilidenskaberne, der hidtil var holdt i Tømme, løs».

Neander udtaler sig i sin «Allgemeine Geschichte der christlichen Religion und Kirche» Side 292 saaledes:

«Hvad det første angaar (nemlig Udviklingen af den monarkisk-biskopelige Kirkestyrelse), da mangler det os vistnok paa nøiagtige og fuldstændige Underretninger om den Maade, hvorpaa denne Forandring i de enkelte Tilfælde er gaat for sig; men Sagen lader sig dog i Almindelighed gjøre anskuelig gjennem Analogi. Det var naturligt, at, da Presbyterne dannede en raadslaaende Forsamling, saa maatte det snart indtræffe, at en blandt dem førte Forsædet.»

Han finder derfor, at man maa kunne slutte tilbage fra Stillingen i det andet Aarhundrede og antage, at den biskopelige Myndighed har udviklet sig gjennem en saadan *primus inter pares*.

Sohm benegter bestemt den af Neander antagne Mening. Han siger blandt andet (Side 177): «Den fra gammel Tid nedarvede Mening pleier at antage, at en Formand i Ældstekollegiet eller en, som var den første blandt Biskoperne (begge Forestillinger, som paa Urkristendommens Grund overhovedet er umulige), har forvandlet sig til Enkeltbiskopen. Som Bevæggrund til Udviklingen bliver snart Trangen til en Koncentration af Disciplinærmagten, snart Behovet for en Sikkerstillen af Læren angivet. I den sidste Tid er ogsaa som Øiemed nævnt, hvad der var nødvendigt for Kultus.»

Naar Sohm siger, at Forestillingen om en Formand i Ældstekollegiet var umulig paa Urkristendommens Grund, da stiller han dette sammen med den Omstændighed, at der i den ældste kristne Tid kun var en charismatisk Organisation. Alt kom an paa Naadegaverne. «Da der var flere Biskoper i Menigheden, saa var ingen af disse eneberettiget med Hensyn til Forvaltning af Eucharisti (Offergaverne, som ofte var meget betydelige i de rigere Menigheder) eller Forkyndelse af Ordet. Alle Biskoperne var lige berettigede og lige uberettigede. Naar der kom en Profet eller Asket, maatte den forrettende Biskop vige for ham.» Sohm mener, at de, der stod i Spidsen for Reisningen i Korinth, var Asketer, og at Clemensbrevet har gjort Ende paa den urkristelige Forfatning i Kirken. Efter hans Formening er gjennem dette Brev Katholicisme og Kirkeret indført i Kirken. Før var der ingen retslig Ordning

i Menigheden. Men Sohm anerkjender dog Nødvendigheden af den i Oldkirken stedfundne Udvikling af Forfatningen.

Neanders Opfatning maa antages at være den rette. Det er sandsynligt, at den romerske Clemens selv har hørt til de omhandlede «ἐλλόγιμοι ἄνδρες». Det synes forresten noget underligt, at Bickell er saa ræd for at tiltræde den Mening, som Neander udtaler, da han dog (Side 105) om Presbyteriet udtrykkelig siger: «Saa meget er vist, at der i alle vigtigere Anliggender fandt en fælles Raadslagning og Beslutning Sted.»

At der paa den Tid, da den nævnte oprørske Bevægelse skede i Korinth, ikke dersteds kan have været nogen ledende Presbyter eller «fremragende» Mand med tilstrækkelig Autoritet til at holde det oprørske Parti i Ave, er klart nok, siden den romerske Clemens maatte optræde; men Rothes Mening, at der i Menigheden har været en Enebiskop, som netop var død, er tydeligvis en Gjætning, da derfor ikke er ført Spor af Bevis. Havde der været en Enkeltbiskop, som netop var død, maatte det vel være kommet frem i Clemens's Brev. Men hvorfor bruger da ikke Clemens Udtrykket Formænd eller Præsidenter i Presbyterkollegiet istedetfor «fremragende» eller «godkjendte» Mænd? Dette er imidlertid let forklarligt; thi den Mand, der i Menighederne stod som ledende inden Presbyteriet, var endnu kun *primus inter pares* uden at have nogen Embedstitel som saadan og selvfølgelig altid handlende under Samraad med de øvrige Presbytere. Tingen har aabenbart udviklet sig af sig selv ganske naturligt.

Et Punkt staar dog endnu igjen, nemlig hvad Clemens kan mene med den apostoliske Bestemmelse, han omtaler, angaaende Ansættelse af Ældste efter de først ansattes Død. Nogen saadan Bestemmelse findes hverken i de apostoliske Breve eller i Apostlernes Gjerninger. Imidlertid er det klart, at Clemens ikke siger dette uden Grund, og det kan ikke betviles, at ialfald Apostelen Johannes, der i den senere Tid af sit lange Liv opholdt sig i Efesus, har kjendt og anerkjendt Forfatningens Udvikling i Retning af en Enkeltbiskop. Dette kan nemlig sluttes af, hvad han selv siger i Aabenbaringen. Om denne Bogs Affattelsestid er Meningerne

forskjellige. Nogle antager, at Bogen er affattet i Tiden mellem Neros Død (Iuni 68) og Jerusalems Ødelæggelse (August 70), eller endnu bestemtere under den 6te romerske Keiser (Galba, død Januar 69), og det kan ikke negtes, at der herfor er anført Grunde, som synes slaaende; men der følges her, hvad der er antaget i den yderst interessante Fortolkning af Aabenbaringen, som er forfattet af den danske Professor Dr. Madsen, der vel maa betragtes som Specialist i denne Sag. Han antager saavel efter en Meddelelse fra Biskop Irenæus og andre som af indre Grunde, at Aabenbaringen er forfattet mod Enden af Keiser Domitians Regjering, i 95 eller 96. Johannes siger selv (Kap. 1, 9), at han havde Aabenbaringen paa Øen Patmos, hvor han var «for Guds Ords og for Jesu Kristi Vidnesbyrds Skyld», det vil sige, at han for sit Vidnesbyrd om Kristus var forvist til denne Ø af Keiser Domitian, der netop anvendte denne Straffemaade paa Kristne. Apostelen fik Herrens Befaling til at tilskrive Menighederne i Efesus, Smyrna, Pergamus, Tyatira, Sardes, Filadelfia og Laodicea, og for hvert Brev lyder Befalingen saaledes: «Skriv til Menighedens Engel i Efesus», «skriv til Menighedens Engel i Smyrna» o. s. v. Her maa altsaa allerede have staaet en enkelt Personlighed i Spidsen for hver Menighed. Navnet «Engel», siger Professor Madsen, maa forstaaes som et Æresnavn, hvormed den øverste Menighedsforstander her benævnes i det profetiske Sprog. «Menighedens Engel er altsaa den i Menigheden styrende og i sin Person repræsenterende Biskop. Englenavnet er valgt for at fremhæve dette Embedes Høihed og Ansvar.» Biskoperne betegnes altsaa her som jordiske Engle.

Det kan efter dette ogsaa siges, at Forfatningens Udvikling i Oldkirken til et Episkopat i Spidsen for hver Menighed har Herrens egen Sanktion.

Forøvrigt skal tilføies, at det jo er vel bekjendt af Biskop Ignatius's Breve, at Embedet som Enkeltbiskop forefandtes som almindelig indført allerede meget tidlig i det andet Aarhundrede.

Men det er dog ikke sagt, at det overalt gik lige hurtigt med denne Udvikling, da Presbyterne paa sine Steder holdt

igjen. Det viste sig imidlertid nødvendigt af Hensyn baade til de indbrydende kjætterske Lærdomme og til Statsmagtens Forfølgelser, at der i Spidsen for Menighederne kom til at staa Enkeltbiskoper, der var staalsatte med Guds Kraft. De maatte se Martyrdøden under Øinene, og det er af Kirkehistorien vel bekjendt, at den rammede flere af dem. Forøvrigt handlede de med sit Presbyteriums Raad. Da saaledes Biskop Cyprian under Forfølgelsen en Tid fjernede sig fra Karthago, gjorde han Presbyteriet Undskyldning for, at han havde maattet handle uden dets Raad.

Sluttelig vil det tillades mig at paapege som noget, der er vel værdt at lægge Mærke til, at der i Korinth paa den omhandlede Tid, under alt Partivæsen dog paa Bunden var ægte Kristendom, thi Korinthierne modtog Tugt og ydmygede sig under fremragende, troeskraftige Mænds Formaninger med Guds Ord.

I Forbindelse med, hvad der er bemærket om Nødvendigheden af Kirkeforfatningens Udvikling i Oldkirken derhen, at en enkelt Biskop kom til at staa som Presbyternes og Diakonernes Foresatte, skal her nævnes et Moment, som vistnok ogsaa har været af Betydning for denne Udvikling. Der sigtes herved til Kristendommens Udbredelse ved Kirkens Missionsvirksomhed. Biskoperne stod selvfølgelig i Spidsen for Kirkens Virksomhed baade indad og udad. De havde paa den ene Side at modarbeide Montanismens utidige og urimelige Strenghed; thi var denne Retning gaaet af med Seiren, da vilde Kirken ikke kunne være blevet nogen verdenshistorisk Magt med Indflydelse paa Folkelivet. Paa den anden Side maatte Biskoperne føre an mod den farlige Gnosticisme og Nyplatonisme, hvilke, om de havde seiret, vilde have kvalt Kristendommen i den hedenske Filosofis Favntag. Det maa ogsaa bemærkes, at Troesregelens Overleverelse knytter sig til det biskopelige Embede. Overhovedet kan det ikke betviles, at dette Embede har havt væsentlig Betydning for den kristne Tros Udbredelse blandt Hedningerne. Vistnok ser man, at Menigheden i den apostoliske Tid deltog i Apostelen Paulus's Missionsvirksomhed. Ap. Gj. 13, 2 viser saaledes, at Menigheden i Antiochia, vistnok til stor Glæde for Paulus, sluttede sig til hans og

Barnabas's Missionsvirksomhed. Det maa ogsaa antages, at enhver Kristen paa en vis Maade var en Missionær blandt sine hedenske Omgivelser, og at reisende Kristne, som f. Ex. det i de paulinske Breve omhandlede Ægtepar Aqvilas og Priscilla, virkede for Kristendommens Udbredelse. Men det skal specielt udhæves, at efter hvad der oplyses i Kirkehistorien, beretter Origenes udtrykkelig, at Menighederne i Byerne udsendte Missionærer for at prædike Evangeliet i Landsbyerne, og i Spidsen for denne Virksomhed har selvfølgelig Biskopen staaet. Et andet karakteristisk Træk skal ogsaa fremhæves: Da Keiser Valerian udstedte den Befaling, at Biskoperne skulde fjernes fra sine Menigheder og forbød de Kristnes Sammenkomster, vedblev ikke alene Biskoperne at lede Menighederne gjennem Breve, men det mærkelige viste sig, at der paa Biskopernes Forvisningssteder samlede sig nye Menigheder af omvendte Hedninger om dem.

§ 2.

Luthers Udtalelser, Statskirkens Opstaaen, Episkopalsystemet, Territorialsystemet og Collegialsystemet.

Kirkehistorien viser imidlertid, at der efterhaanden i Kirken var indtraadt en Forfaldets og Nedgangens Tid. Kirken tiltrængte derfor en Reformation paa «Hoved og Lemmer», og en saadan blev ogsaa forsøgt, men med lidet tilfredsstillende Resultat, indtil de store Reformatorer Luther, Calvin og Zwingli med sine Medhjælpere paa Evangeliets Vegne angreb Paven og Biskoperne og løsrev Protestanterne fra Rom. Der opstod nu Spørgsmaal om at skaffe Protestanterne en Forfatning, og Bestræbelserne herfor i den evangelisk-lutherske Kirke skal her kortelig fremstilles.

Undersøger man Luthers Vidnesbyrd, da ser man Menighedens Ret ligeoverfor Geistligheden anerkjendt af ham. Han finder den i Almindelighed begrundet i de Kristnes almindelige Prestedømme, der udelukker Tanken om den geistlige Stand som en nødvendig Midler mellem Gud og Menneskene og som saadan kaldet til «Herre over

Hjorden». I Skriftet fra 1520 «Om den kristelige Frihed» ytrer han angaaende de Kristnes almindelige Prestedømme blandt andet: «Det er endnu meget mere end at være Konge, fordi Prestedømmet gjør os værdige til at fremtræde for Gud og bede for andre.» Kristus har erhvervet os, forat vi kan aandelig fremtræde og bede for hverandre. «Du spørger: Hvad er der da for en Forskjel mellem Prester og Lægfolk i Kristenheden, siden de alle er Prester? Svar: Der er skeet det Ord Prest, Geistlig (aandelig) og deslige Uret derved, at det er overført fra den almindelige Hob (de Kristne) til den lille Hob, som man nu kalder Prester. Den hellige Skrift gjør ingen anden Forskjel, end at den kalder de lærde og indviede *ministros*, *servos*, *økonomos* d. e. Tjenere, Husholdere, som skal prædike Kristum, Troen og kristelig Frihed for de andre Kristne.» I Skriftet fra samme Aar: «Til den tyske Nations kristelige Adel» siger han: «Alle Kristne er sandelig af geistlig Stand, og der er ingen Forskjel mellem dem, uden hvad Embedet angaar.» I Skriftet af 1523: «At en kristelig Forsamling eller Menighed har Ret og Magt til at bedømme al Lære og at kalde, ind- og afsætte Lærere: Grund og Aarsag af den hellige Skrift» udhæver han helt igjennem paa det sterkeste Menighedens Ret i disse Henseender. I en Sendeskrivelse til Raadet og Menigheden i Prag om Valget af Prester (1524) anerkjender han ligeledes denne Ret. Saaledes anker han over, «at Prester beskikkes alene ifølge Biskopens Magtfuldkommenhed». Han raader Bøhmerne til ved Prestevalget at gaa frem paa følgende Maade i Herrens Navn:

«I skal frit udvælge af Eders Midte, hvem I anser for værdige og duelige til Embedsgjerningen, hvorpaa de Ældste blandt Eder skal lægge Hænderne paa dem og paa denne Maade stadfæste dem i Embedet og overgive dem til Menigheden.» Han bemærker, at han kun skriver alt dette for de Troende, «thi kun de har Forstand paa disse Ting». I den saakaldte *formula reformationis* (1545), der er undertegnet af Luther, Bugenhagen, Crusiger, Major og Melanchton, ytres, at det er en «Skik i Kirken, som har været i mange Aarhundreder, at ærlige og fromme Mænd,

der var sammenkaldte af alle Stænder, valgte og udnævnte Biskoper». (Richter, Evangelische Kirchenordnungen, 2det Bind, Pag. 88). Fremdeles heder det i samme Skrift angaaende Konsistorier, som foreslaaes oprettede paa flere bekvemme Steder i Diøceserne: «Dommere skal ikke alene Presterne være, men ogsaa andre ærlige og lærde Mænd, der frygter Gud og er skikkede til at dømme, saasom hæderlige Kirkens Medlemmer blandt Lægfolk. Da nemlig Kristus ytrer: ««Sig det til Menigheden»», og ved disse Ord bestemmer, at den høieste Afgjørelse er hos Menigheden, lærer han, at ikke blot en Del af denne, nemlig Biskoperne, men ogsaa Mænd, der skal udvælges blandt de øvrige Stænder i Folket, er duelige til Dommere, hvilke maa være Medlemmer af Menigheden, ærlige, lærde og gudfrygtige Mænd, og ogsaa de skal have afgjørende Stemme, ligesom der den Dag idag existerer en Bog angaaende Forhandlingerne paa Konciliet i Efesus, hvoraf fremgaar, at ogsaa Ældste og Diakoner har havt afgjørende Stemme» (Richter K. O. 2det Bind, Pag. 92).

Ligesom Luther paa denne Maade har hævdet Menighedens Ret i Modsætning til Geistligheden, saaledes har han ogsaa paa flere Steder udtalt sig mod Sammenblanding af det kirkelige og det borgerlige og for en organisk Adskillelse mellem begge. Medens han i de sterkeste Udtryk indskjærper Lydighed mod Øvrigheden og modsætter sig al Indblanding fra Kirkens Side i Politik og borgerlige Anliggender, erklærer han sig ikke mindre bestemt mod Statens Indskriden paa det kirkelige Gebet. Han ytrer saaledes i sin «Undervisning om, at geistligt og verdsligt Regimente skal ret adskilles»: «Vort Evangelium og vor Lære ser med al Flid paa, at man fremfor alt vel adskiller de to Regimenter og paa ingen Maade blander dem sammen; saa hvor der er Personer, der regjerer Raadhuset og Staden, og atter andre, der forvalter Presteembedet og Kirkerne, der skal ingen Part gribe den anden ind i hans Embede, men enhver lade sit Embede være sig bundet paa Samvittigheden. Som jo St. Petrus lærer, at vi ei skal skjøtte om fremmede Ting (1 Pet. 4, 15), og som jo Kristus klarligen fra Begyndelsen af har adskilt saadanne

Embeder.» I Udlæggelsen af 1ste og 2det Kap. af Joh. (1537 og 1538) heder det: «Og nu skal til Verdens Ende de to Riger ikke blive sammenblandede saaledes som det skede paa det gamle Testamentes Tid i det jødiske Folk.» Der kunde anføres flere andre Steder, men det anførte faar være nok.

Resultatet bliver altsaa, at Luther i Principet anerkjender saavel Menighedernes Ret i Forhold til Geistligheden i kirkelige Anliggender som den rent kirkelige Myndigheds Adskillelse fra den borgerlige i det hele taget.

Men hvorledes skal man efter dette forklare sig, at ikke begge Dele ogsaa fik praktisk Anerkjendelse i den evangelisk-lutherske Kirke.

Principet er aldrig tilbagekaldt af Luther, og afgjørende i historisk Henseende, forsaavidt Lægfolkets Ret i Forhold til Geistligheden betræffer, er formentlig ogsaa den Omstændighed, at den ovennævnte *formula reformationis*, hvori udvalgte Lægmænd tillagdes Ret til afgjørende Stemme i kirkelige Anliggender, er senere end Konsistorialforfatningen. Denne indførtes nemlig i Luthers Fædreland Sachsen i 1542 og *formula reformationis* er af 1545. Snarere maa det antages, at Hindringen laa i de historiske og lokale Forhold paa Luthers Tid. Paa den ene Side virkede de aabenbart onde Magter, som blev slupne løs, nemlig de dengang i sin Karakter saa afskyelige gjendøberske Bevægelser og den frygtelige Bondekrig hemmende for Menighedselementets Udvikling, og paa den anden Side bidrog vel det ægte kristelige Sind hos de daværende sachsiske Kurfyrster — fornemmelig Kurfyrst Johan den standhaftige, denne fromme og ridderlige Fyrste, der førte et Liv i Bøn og Tro — til at give Statens Overhoved en saa stor Indflydelse paa de kirkelige Anliggender. Man paakaldte i den daværende Nødstilstand Fyrsternes Bistand som en kristelig Pligt fra deres Side; men denne som midlertidig betragtede Pligt gik efterhaanden over til at ansees som en blivende Ret, hvilken Synsmaade trolig understøttedes af Kirkeretslærerne. Skjønt saaledes de ydre Forhold maa tillægges stor Betydning, laa dog den egentlige, dybe Grund, der gav disse Omstændigheder sin Styrke,

i den aandelige Tilstand baade hos Menigheden og Geistligheden. Den nu forkyndte Naade og Frihed i Kristo blev taget forfængelig til «Ondskabs Skjul», noget Luther ofte klagede over. Menighederne maatte derfor forekomme ham kun lidet skikkede til at afgive Elementer til Menighedsrepræsentation eller til at bære en saadan. Et mærkeligt Sted i denne Henseende findes i Fortalen til Luthers «tyske Messe og gudstjenstlige Ordning». Han skjelner her mellem tre slags Gudstjeneste, og efter at have talt om den første, nemlig den latinske, som han fandt anbefalelsesværdig til Ungdommens Oplærelse i Sprog, ytrer han: «For det andet er det den tyske Messe og Gudstjeneste, hvorom vi nu handle, og som skal blive ordnet for de enfoldige Lægfolks Skyld. Men disse to Skikke maa vi lade gaa og ske saaledes, at de holdes offentlig i Kirken for alskens Folk, hvoriblandt der er mange, som endnu ikke tro eller er Kristne, men Flertallet staar der og gaber for at se noget Nyt, ret som om vi holdt Gudstjeneste midt iblandt Tyrker eller Hedninger paa en fri Plads eller Mark; thi her er endnu ingen ordnet og bestemt Forsamling, hvori man kunde efter Evangeliet styre de Kristne, men her er en offentlig Tilskyndelse (Reyzung) til Troen og Kristendommen. Men den tredie Skik, den rette Art, som den evangeliske Ordning skulde have, maatte ikke finde Sted saaledes offentlig paa Pladsen blandt alle Slags Folk; men de, som for Alvor vilde være Kristne og bekjende Evangelium med Haand og Mund, maatte indtegne sig med Navn og forsamle sig etsteds i et Hus alene til Bøn, Læsning, Døben, Modtagelse af Sakramentet og anden kristelig Gjerning. Men jeg kan og tør endnu ikke ordne og indrette en saadan Menighed eller Forsamling, thi jeg har endnu ikke Folk og Personer dertil.» Et Forsøg paa at realisere Luthers Tanke om at danne en Menighed af lutter sande Troende, blev foreslaaet af Frants Lambert og forelagt Homberger-Synoden i Oktober 1526, samt med Samtykke af Landgreven af Hessen bekjendtgjort i Synodens Navn, men den traadte aldrig i Virksomhed. Luther, hvis Betænkning over Forfatningen blev indhentet 1527, raadede Fyrsten til ikke at bringe den i Udøvelse, men besætte

Preste- og Skoleembederne med dygtige Mænd, og først naar et Antal saadanne Mænd blev enige om at benytte en fælles Ordning i et eller flere Punkter, og Sagen saaledes havde udviklet sig efterhaanden, saa at der kom en vis Sædvane i Gang, ophøie denne til Lov; thi mente han: «Et er at byde et andet at lyde» (Fürschreiben und Nachthun ist weit von einander); han frygtede: «Folkene er ikke tjenlige dertil, saaledes som de mener, der sidder og udmaler med Ord og Tanker, hvorledes det skulde gaa til.»

Dette stemmer ogsaa med, hvad Luther udtaler i Fortalen til sin Undervisning for Visitatorerne (1527). Efter at have ytret sig om, hvorledes han og andre havde havt Betænkelighed ved at optræde som Biskoper, fordi «ingen af dem var kaldet eller havde bestemt Befaling dertil», bemærker han videre angaaende Henvendelsen til Kurfyrsten: «Da har vi holdt os til Kjærlighedens Embede, som er fælles og paabudt for alle Kristne, og har ydmygelig anholdt om, at H. K. F. Naade af kristelig Kjærlighed (thi som verdslig Øvrighed er han det ikke skyldig) og for Guds Skyld Evangeliet til Gode og de elendige Kristne til Nytte og Velsignelse, naadigen vil beskikke og ansætte nogle dygtige Personer til saadant Embede.» Fremdeles ytrer han i samme Fortale: «Og ihvorvel vi ikke kan lade dette udgaa som et strengt Paabud, paa det at vi ikke skal opkaste nye pavelige Dekretaler, saa haaber vi dog, at de fromme og fredelige Prester villigen og uden Tvang, som Kjærligheden pleier, underkaster sig saadan Visitation. Men hvor nogen vil sætte sig derimod, maa vi lade dem skille sig fra os som Avner fra Laden, og ikke for deres Skyld forlade vore ligesindede, uagtet vi heller ikke heri vil ganske undlade at søge vor naadigste Herres Hjælp og Raad, thi hvorvel Hans Kurf. Naade ikke har Befaling til at lære eller føre aandeligt Regimente, saa er han dog som verdslig Øvrighed skyldig at paase, at ikke Tvedragt og Splid og Oprør reiser sig blandt Undersaatterne.»

Landsherrens midlertidige Kjærlighedshjælp gik over til en virkelig Kirkemagt, og det er ikke vanskeligt at forstaa, hvorledes Statskirken er opstaaet. Landsherrens Magt i Kirken blev ogsaa anerkjendt i den augsburgske Religions-

fred 1555 og senere i den vestfalske Fred 1648, hvorved den frygtelige Trediveaarskrig blev afsluttet.

Ved den augburgske Religionsfred fik saaledes de i de protestantiske Territorier trufne kirkelige Forføininger for Fremtiden fuld Varighed, saa at den ev.-lutherske Kirke fremtræder i selvstændige Landskirker. Nu begyndte ogsaa saavel den theologiske som den juridiske Videnskab at beskjæftige sig med en systematisk Begrundelse af disse Forhold, og der opstod efterhaanden tre Systemer for at forklare Landsherrens Kirkemagt, nemlig Episkopalsystemet, Territorialsystemet og Collegialsystemet. Man antog, at ligesom der fandtes tre Stænder, som var indstiftede af Gud, nemlig *status oeconomicus* der havde Forvaltningen af Familie og Husordningen, *status ecclesiasticus*, Lærerstanden, som forvalter Naademidlerne, og *status politicus*, den verdslige Øvrighed, saaledes var dette ogsaa Tilfældet med Kirkens Medlemmer *(ordo triplex hierarchicus)*. Den borgelige Ordning har imidlertid tillige et høiere Øiemed, nemlig at skaffe Plads og Ro for den kirkelige Forvaltning af Naademidlerne. Paa Grund heraf maa den verdslige Øvrighed ogsaa udøve sit Kald med Hensyn til Kirken, saaledes at de kirkelige Anstalter til Forvaltning af Ord og Sakramente opretholdes og befordres, uden at dog Øvrigheden havde at blande sig ind i det Indre. Fyrsterne har derfor som *membra præcipua ecclesiastica* fornøden Forpligtelse i saa Henseende eller, som det hed, *Principes et episcopos esse extra ecclesiam*. Der skjelnedes saaledes mellem indre og ydre Kirkemagt. Dette var Episkopalsystemet, der imidlertid blev modificeret til to Sider. For at overdække Modsigelsen mellem Teori og Liv tillagde man Fyrsten Repræsentation for *status oeconomicus*, og fremdeles søgte man saavel fastere at begrunde som at udvide Lærerstandens Stilling. Rettighederne blev derfor saaledes fordelte, at man tillagde *status ecclesiasticus* den materielle Kirkemagt og Fyrsten Ret til den ydre Sanktion af det af Clerus givne Indhold samt *status oeconomicus*, det vil sige Lægfolket, Ret til at sige ja til, hvad der blev kirkelig bestemt, men ikke til med Virkning at sige nei. Juristen Stephani antog (1611), at alle ved den augsburgske Religionsfred suspenderte Rettig-

heder, som tidligere udøvedes af de katholske Biskoper, var «devolverede» paa de evangeliske Fyrster for deres Landsdele og Undersaatter. Derimod formente Juristen Th. Reinkingk (1619), at *externa jurisdictio* i Kirken allerede tidligere *jure divino et proprio* tilkom Fyrsterne, fordi de (siden Constantin den stores Tid) oprindelig havde besiddet og udøvet den. Han antog derfor, at Episkopalrettighederne under den nye Religions Forfatning ikke maatte betragtes som «tilfaldne», men som «restituerede» Fyrsterne. Andre blandt Episkopalisterne formente, at de evangeliske Fyrster alene kunde gjøre Fordring paa Kirkemagten som et «*jus fiduciarium*», men de blev i Minoriteten, thi da blev Retten revokabel, hvad man ikke kunde finde sig i.

Derpaa kom Territorialsystemet, der blev hævdet af Christian Thomasius (1695 og følgende Aar). Han gjorde gjældende, at Landsherrens Kirkemagt ikke var andet end en Gren af Statsmagten, som tilkom enhver Regent. Denne kunde lade Retten forvalte ikke blot gjennem Konsistorier, men ligesaavel gjennem rent verdslige Embedsmænd og uafhængig af enhver Medvirkning fra Lærerstandens Side. Den er egentlig Beføielsen til at opretholde Tolerance og Ro i Staten lige overfor de kirkelige Foreninger: Man har betegnet dette System med den Sætning: «*Cujus est regio ejus est religio.*»

Det tredie System var Collegialsystemet. Dette System blev hævdet af den tübingske Kansler Chr. Matth. Pfaff (1719). Se ogsaa Samuel Pufendorf, hvis Skrift «*De habitu religionis ad vitam civilem*» (1687) havde stor Betydning. Systemets Principer var: En kristen Menighed er at betragte som et collegium æqvale, der har Ret til som et frit Selskab at fatte Beslutning om sin Gudstjeneste og at statuere *leges conventionales* og *poenales*, at antage sine Lærere og Forstandere og overhovedet styre sig selv. Staten har som saadan ingen anden Magt over disse frie Foreninger af Lærere og Tilhørere end den politiretlige Opsigt, som den har over alle inden dens Omfang bestaaende Associationer, og hertil blev den landsherrelige Beføielse, som kaldes *jus circa sacra*, nu indskrænket. Men fordi Kirken efter Flertallet af sine Medlemmer ikke bestaar af

sande Troende men kun af Kaldede, saa er dens collegiale Selvregjering ikke vel gjennemførlig. Derfor har den, mente man, gjennem stiltiende Overenskomst paa Reformationstiden faktisk overdraget sit Kirkeregiments geistlige Rettigheder *(jura in sacra)* til Landsherren, som altsaa besidder dem af andre Grunde og paa en anden Maade end de egentlige *jura circa sacra.* Staten skulde altsaa til Opretholdelse af den kirkelige Fred kunne afgjøre opstaaede Stridigheder, sørge for Vedligeholdelse af Selskabets Eiendele, reformere det, naar det selv ikke var istand dertil, og skaffe det ydre Retsbeskyttelse.

§ 3.

Senere Forandring og Repræsentationsforslag.

Senere er imidlertid en kirkelig Repræsentation indført i Statskirkerne, dog ikke i den norske Kirke, skjønt Forslag derom gjentagne Gange har været paa Bane. Men der foreligger nu et Forslag dertil af 1892, som er tilstillet Kirkedepartementet, og hvoraf her gjøres et Uddrag. Der er deri foreslaaet:

«1. Menighedsraad i hver Sognemenighed, bestaaende af
 a) Menighedens Prester — Kalds- og Personel-Kapellan dog kun som raadslaaende Medlem, medmindre han deltager i Sogneprestens Sted;
 b) saa mange i Menighedsmødet valgte Medlemmer, som Menigheden selv bestemmer — dog ikke under 6 eller over 20. Det vedtagne Antal kan indenfor disse Grændser senere forandres ved Beslutning i Menighedsmøde.
 Hvor Sognet er meget lidet, kan Kongen bestemme, at Antallet nedsættes til 4.
2. Menighedsmøde, bestaaende af Menighedens kirkelig stemmeberettigede Medlemmer.
 Som kirkelig stemmeberettigede er foreslaaet 1) Menighedens Prester; 2) alle konfirmerede til Sognemenigheden hørende Mænd, der a) har fyldt sit 25de Aar; b) senest 3 Uger før Stemmerettens Udøvelse har ladet sig ind-

føre i det kirkelige Mandtal og ved Underskrift i Mandtalsprotokollen afgivet Løfte om at ville benytte sin kirkelige Stemmeret og røgte de kirkelige Hverv, som maatte betroes dem, i Troskab mod Guds Ord og vor evangelisk-lutherske Kirkes Bekjendelse.

Dersom Nogen aabenbart har brudt med Kirkens Tro eller vitterlig viser Ringeagt for Kirkens Naademidler eller fører et lastefuldt Liv, bliver han af Menighedsraadet at udelukke af Mandtallet.»

Ved siden af Konfirmerede staar selvfølgelig de, der er døbte som voksne, og de, der er indtraadte i Statskirken ved at afgive Erklæring for Presten og to Medhjælpere om at bekjende sig til Statskirkens Tro.

Dersom der nogensinde bliver taget Hensyn til dette Forslag, vil det vistnok blive modificeret derhen, at ogsaa Kvinder erholder kirkelig Stemmeret. De har allerede nu kirkelig Stemmeret i de faa Tilfælde, hvori den udøves (Kgl. Res. 8de Juli 1903).

«Kirkelig valgbare er de stemmeberettigede, som har fyldt sit 30te Aar og ikke som Tjenestetyende tilhører en Andens Husstand.

Menighedsraadet vælges af de kirkelig stemmeberettigede paa et i den Anledning sammenkaldt Menighedsmøde, første Gang senest 6 Maaneder efter, at denne Lov er traadt i Kraft. Valgmødet bestyres første Gang af Sognepresten i Forening med Medhjælperne, senere af Menighedsraadet. Valgmødet holdes i Kirken og indledes med, at Sognepresten oplæser de 21 første Artikler af den augsburgske Konfession. Stemmerne afgives personlig og skriftlig.

I Tilfælde af Stemmelighed afgjøres Ordenen mellem de valgte ved Lodtrækning.

De valgtes Ombudstid er i Almindelighed 6 Aar. Naar 3 Aar er forløbne efter det første Valg, udtræder efter Lodtrækning Halvdelen, eller, hvis Tallet er ulige, det Mindretal, som kommer Halvdelen nærmest, og erstattes ved nyt Valg. Efter 3 andre Aar udtræder den anden og saaledes fremdeles hvert 3die Aar den Halvdel, som længst har fungeret. De udtrædende kan før Valghandlingen undslaa sig for Gjenvalg.

Naar der mellem de ordinære Valg indtræffer tilfældig Afgang, foretages der strax nyt Valg. Den, der saaledes er valgt, vedbliver som Medlem af Menighedsraadet indtil det almindelige Valg, ved hvilket det Medlem havde at udtræde, i hvis Sted han er valgt.

Formand i Menighedsraadet er Sognepresten eller i hans Forfald en anden af Menighedens Prester. Er der i en Menighed kun én Prest vælger Menighedsraadet en Viceformand, der vedbliver som saadan i 2 Aar ad Gangen.

I Tilfælde af Ledighed i Embedet er den forrettende Prest Menighedsraadets Formand.

Menighedsraadet danner Menighedens Repræsentation og har som saadan:

a) at virke for alt, hvad der kan tjene til at vække, styrke og fremme et sandt kristeligt Menighedsliv;
b) at forvalte, forsaavidt intet andet af Vedkommende er fastsat, de Gaver, der skjænkes Menigheden til gudstjenstlig Brug, kirkelig Fattigpleie eller andre kirkelige Formaal;
c) at afgive Erklæringer og Betænkninger om de Sager og Spørgsmaal, som af nogen kirkelig Myndighed bliver det forelagt;
d) at indgive Forestillinger, Andragender eller Forslag angaaende kirkelige Menighedsanliggender;
e) at øve Indflydelse paa Prestevalg i den Udstrækning, hvori det ved Lov maatte blive bestemt;
f) efter Overenskomst med Kommunebestyrelsen at overtage Tilsyn med Kirken og dens Tilhørende, Kirkegaarden og Presteboligen (alt dette er nu bestemt ved Lov om Kirker og Kirkegaarde 3dje Aug. 1897 og Lov om Prestegaarde 14de Juli 1897);
g) at deltage i Visitatsmøder;

Ved den Menighedsraadet saaledes tillagte Virksomhed gjøres ingen Forandring i de om Prestens Medhjælpere gjældende Bestemmelser.

Menighedsmøderne kan i Mangel af andet passende Rum holdes i Kirken. Forhandlingerne ledes af Menighedsraadets Formand og indledes med Salmesang og Bøn.

Menighedsmødet sammenkaldes af Menighedsraadet,

foruden til Valg, ogsaa da, naar Kirkestyrelse, Biskop, Provst, Sogneprest eller $^2/_3$ af Menighedsraadets Medlemmer finder det ønskeligt at erfare Menighedens Mening om noget kirkeligt Anliggende.

For at en af et Menighedsmøde fattet Beslutning skal gjælde som Udtryk for Menighedens Vilje eller Ønske, maa idetmindste $^1/_3$ af de stemmeberettigede have mødt frem. Saafremt mindst det halve Antal af de stemmeberettigede møder, fattes Beslutningerne med simpel Stemmeflerhed. I Tilfælde af Stemmelighed gjør Formandens Stemme Udslaget. Er derimod et mindre Antal tilstede, kræves $^2/_3$ af de mødendes Stemmer.

Reises der fra Skolen eller de kirkelige Myndigheders Side eller af Menighedsraadet Spørgsmaal om Indførelse af en ny autoriseret Religionslærebog eller Salmebog, skal Sagen forelægges et Menighedsmøde til foreløbig Behandling. Beslutning fattes derefter i et nyt Menighedsmøde, som holdes mindst 6 Uger efter det første.

Uden at Menighedens Samtykke paa denne Maade er meddelt, maa Foranstaltningen ikke iværksættes. Hvor samme Skole søges af flere Sogne, betragtes disse med Hensyn til Behandlingen af Spørgsmaal om Religionslærebøger som en Menighed.

Hvor Landdistrikt og Kjøbstad eller Ladested hører til samme Sogn, men har særskilt Skole, kan Sagen afgjøres særskilt for hver af de nævnte Dele af Sognet.

Ordentligt Stiftsmøde afholdes efter Biskopens Bestemmelse hvert 3die Aar, hver anden Gang mindst $^1/_2$ Aar før det ordentlige Kirkemøde, og overordentlige Stiftsmøder, naar det af Kongen bestemmes eller af Biskopen findes tjenligt.

Stiftsmødet skal bestaa af:

a) Stiftets Biskop eller hans Vikar samt Repræsentanter for Stiftets Provstier, nemlig:
b) 2 Prester i selvstændigt Embede for hvert Provsti, som har indtil 6 saadanne, 3 for hvert Provsti med 7 til 10 Prester, 4 fra hvert Provsti med over 10 Prester;
c) det dobbelte Antal Lægmænd i hvert Prestegjæld.

Som raadslaaende Medlem uden Stemme kan derhos

enhver i Stiftet ansat Geistlig og ethvert Medlem af Menighedsraad inden Stiftet samt Medlemmerne af sidste Stiftsmødes Forretningsudvalg efter Anmeldelse til Biskopen deltage i Stiftsmødet.

Det fornødne Antal Repræsentanter og Suppleanter for hvert Provsti udkaares ved direkte Valg i hver af Provstiets Menigheder, efterat Menighedsraadet har før Menighedsmødet forslagsvis opført dobbelt saa mange, som der bliver at vælge. Som Suppleanter antages de, som næst efter de valgte har faaet de fleste Stemmer, saafremt ikke Mødet før Valgets Begyndelse har bestemt, at der skal foretages særskilt Valg paa Suppleanter.

Stiftsmødet sammenkaldes af Biskopen gjennem Provsterne og afholdes i Stiftsstaden under Ledelse af Biskopen eller hans Vikar som Formand. Mødet vælger 2 Viceformænd.

Mødets Beslutninger fattes med Stemmeflerhed. I Tilfælde af Stemmelighed gjør Formandens Stemme Udslaget. Ingen gyldig Beslutning kan fattes, uden at mindst $^{1}/_{3}$ Del af dets Medlemmer er tilstede.

Mødet prøver de valgte Medlemmers Fuldmagter, vedtager sin Forretningsorden og bestemmer Tiden for sit Samvære.

Mødets Forhandlinger indføres i en af Biskopen autoriseret Protokol, der ved Mødets Afslutning underskrives af samtlige i samme deltagende Medlemmer. Udskrift af Forhandlingsprotokollen sendes til Kirkemødets faste Udvalg og til Biskopen.

Stiftsmødet har:

a) at vælge Repræsentanter til Kirkemødet;
b) at afgive Erklæringer om kirkelige Sager, som af Kirkestyrelsen eller Kirkemødets faste Udvalg bliver det forelagte;
c) at indgaa til Kirkemødet og Kirkestyrelsen med Forslag, Forestillinger og Andragender om Stiftet vedkommende kirkelige Anliggender.

Iøvrigt kan Stiftsmødet drøfte Spørgsmaal angaaende den kristelige Lære eller det kirkelige Samfundsliv, som Forholdene inden Stiftets Menigheder gjør det ønskeligt at

faa opklaret. Til at deltage i saadanne Overlægninger kan Mødet indbyde udenforstaaende Menighedsmedlemmer, der antages at kunne bidrage til en fuldstændigere Udredning af den foreliggende Sag.

De Sager, som skal forelægges Stiftsmødet, forberedes, og de af Mødet fattede Beslutninger expederes af et Udvalg, bestaaende af Stiftets Biskop som Formand og 4 af Mødet valgte i eller ved Stiftsstaden boende Mænd, af hvilke 1 skal være geistlig Embedsmand, de øvrige kirkelig valgbare Mænd.

Kirkemødet.

Senest 3 Aar efterat denne Lov er traadt i Kraft, sammenkalder Kongen et, den hele Landskirke repræsenterende, ordentligt Kirkemøde til Kristiania.

Ordentligt Kirkemøde træder derefter sammen paa samme Sted ved Midten af Oktober hvert 6te Aar. Ligesaa kan Kongen sammenkalde overordentligt Kirkemøde.

Kirkemødet skal bestaa af:

a) Rigets Biskoper;
b) et Medlem af Universitetets theologiske Fakultet, valgt af Fakultetet;
c) 66 Repræsentanter for Kirkens Stifter, nemlig 18 Prester i selvstændigt Embede (4 for Kristiania Stift, 2 for Tromsø Stift og 3 for hvert af de øvrige Stifter) samt 48 kirkelig valgbare Ikke-Geistlige (Kristiania Stift 10, Tromsø Stift 6, hvert af de øvrige Stifter 8).

Repræsentanterne vælges af de forudgaaende offentlige Stiftsmøder.

Chefen for Kirkedepartementet samt Medlemmerne af det sidste Kirkemødes faste Udvalg har Adgang til Mødets Forhandlinger, dog uden Stemme. Derhos kan Mødet indbyde andre, hvis Deltagelse i Forhandlingerne ansees ønskelig.

Mødet vælger af sin Midte en Formand og 2 Viceformænd, der danner Mødets Bestyrelse.

Det prøver de valgte Medlemmers Fuldmagter, vedtager sin Forretningsorden og bestemmer Tiden for sit Samvære.

Beslutningerne fattes med Stemmeflerhed. I Tilfælde af Stemmelighed gjør Formandens Stemme Udslaget. Gyldig Beslutning kan ikke fattes, medmindre 2/3 af Medlemmerne er tilstede.

Mødets Forhandlinger indføres i en af Kirkedepartementet autoriseret Protokol og bliver efter Mødets Afslutning at offentliggjøre ved Trykken.

Kirkemødet foretager ikke andre Sager, end hvad der fra Kirkestyrelsen, et Stiftsmøde eller fra nogen af dets egne Medlemmer forelægges det gjennem Udvalget.

Det tilkommer ethvert ordentligt Kirkemøde paa Kirkens Vegne:

a) at afgive Erklæringer om de Kirken vedkommende Sager, som af Kirkestyrelsen er det forelagte; saadanne Sager skal af Mødet behandles og afgjøres fremfor de øvrige Forhandlingsgjenstande;
b) at indgaa til Kirkestyrelsen med Forslag, Andragender eller Forestillinger angaaende kirkelige Anliggender;
c) at fatte Beslutning om Tilveiebringelsen og Anvendelsen af de Pengemidler, som udenfor Omkostningerne ved overordentligt Kirkemøde maatte udkræves i Anledning af Statskirkens Repræsentation og om Anvendelsen af, hvad der maatte blive skjænket til Kirkens bedste, forsaavidt ikke det fornødne herom er bestemt af Giveren selv.

Overordentligt Møde kan ikke uden Kongens Samtykke behandle andre Sager end de, der af ham er det forelagt.

Uden at et Kirkemødes Erklæring derom er indhentet og foreligger, kan ikke uden under tvingende Omstændigheder nogen almen Bestemmelse med vedvarende Virkning afgives angaaende følgende Sager:

a) Forandring i de ved nærværende Lov givne Bestemmelser om Kirkens Repræsentation;
b) Forandring i de gjældende Bestemmelser om den offentlige Kirke- og Gudstjeneste (Ritual og Alterbog), om Kirkens faste, aarlige Helligdage og om Brugen af Kirkerne;
c) Autorisation af ny Bibeloversættelse, ny Salmebog til

Brug ved Gudstjenesten eller ny Lærebog til Brug ved Religions-Undervisningen i Skolerne;

d) Forandring i Kirkens Stilling med Hensyn til Bestyrelsen af de offentlige Skoler eller Forandring i det bestaaende kirkelige Tilsyn med disse Skoler og navnlig med Religions-Undervisningen i samme;

e) Kirkens Medlemmers Forpligtelse til at lade sine Børn døbe og skaffe dem Undervisning i Kristendoms-Kundskab samt Foranstaltninger fra Kirkens Side til at fremme Opfyldelsen af disse Forpligtelser;

f) Konfirmationen og Forberedelsen til samme;

g) de kirkelige Embeder, Ombud og Bestillinger, forsaavidt angaar Indehavernes Pligter og indbyrdes Stilling, Forholdet mellem Prest og Menighed, Betingelserne for Ansættelser og Betjening af geistligt Embede saavelsom for Ret til offentlig at forkynde Ordet;

h) det Tilsyn, som de kirkelige Øvrigheder gjennem Visitatser og paa anden Maade har at føre med de dem underordnede Embeds-, Ombuds- og Bestillingsmænd;

i) disse Tjenestemænds Forpligtelse til at aflægge Løfte om Troskab i Opfyldelsen af sine Pligter;

k) Kirkens Tugt;

l) Kirkens Forhold til sine Medlemmer med Hensyn til Stiftelse og Opløsning af Ægteskab;

m) Kirkens Forhold til Dissenterne.

Kirkemødets Erklæring om Godkjendelse af en ny Alterbog eller Forandring i den gamle samt om de i Lit. c. omhandlede Anliggender er ikke gyldig, med mindre den er vedtaget med ²/₃ Stemmeflerhed.

Ethvert ordentligt Kirkemøde skal, inden det slutter sine Forhandlinger, vælge et fast Udvalg for de paafølgende 6 Aar, bestaaende af 6 i eller ved Kristiania boende Mænd, af hvilke 2 skal være geistlige Embedsmænd og de øvrige kirkelig valgbare Mænd samt et tilsvarende Antal Suppleanter. Udvalget tiltrædes af Kristiania Biskop, der forretter som dets Formand. Udvalget har:

a) at expedere Kirkemødets Beslutninger;

b) at modtage de Sager, der indsendes til Forelæggelse for næste Kirkemøde, og, saafremt Tiden tillader det,

og Sagerne egner sig dertil, at forelægge dem for Stiftsmøderne til forberedende Behandling;

c) at træffe Forberedelse til et nyt Kirkemødes Sammentræde.

Udvalgets Forhandlinger indføres i en af Kirkedepartementet autoriseret Protokol, som tilligemed Redegjørelse for Udvalgets Virksomhed i Valgperioden bliver at fremlægge for Kirkemødet.»

Dersom dette Forslag kommer til offentlig Behandling, kan der naturligvis med Bibeholdelse af de Hovedprinciper, hvorpaa det hviler, gjøres de Forandringer i samme, som maatte findes ønskelige.

§ 3.

Reformationens Indførelse i Norge.

Med Hensyn til Reformationens Indførelse her i Norge bemærkes, at Norge paa Herredagen i Kjøbenhavn 1536 erklæredes for at skulle være en dansk Provins i Lighed med Jylland, Fyn og Sjælland. Denne Bestemmelse blev vistnok ikke gjort gjældende efter sin Ordlyd, men Norge blev ialfald et Lydrige under Danmark, og Reformationen blev derfor indført i Norge samtidig med dens Indførelse i Danmark og paa samme Maade. Den indførtes med Magt. Kristian den tredie lod de katholske Biskoper fængsle og afsætte samt bemægtigede sig deres og Klostrenes Gods. Som bekjendt var Hans Reff den sidste katholske Biskop i Oslo, men han stelte sig saaledes, at han blev den første evangelisk-lutherske Biskop sammesteds. Den sidste Erkebiskop Olaf Engelbrektssøn forlod Landet 1537. Grundlæggelsen og Gjennemførelsen af den nye Tingenes Orden skede, efter hvad Kirkehistorien beretter, paa Herredagen i Kjøbenhavn (fra 15de til 30te Oktober 1536) med Udfærdigelsen af Kongens «Haandfæstning» og den «store Reces», begge af 30te Oktober. Disse Dokumenter bestemmer Reformationens Indførelse og Reformationskirkens Ordning. Der skede vistnok ingen ordentlig Modstand her

i Landet mod Reformationen, da Kirken paa den Tid laa nede, men Almuen viste dog paa flere Vis sin Uvilje mod det nye, og det tog ganske vist meget lang Tid, inden Almuen opgav sine katholske Skikke og forstod og tilegnede sig den evangelisk-lutherske Lære. Kongen kaldte Luthers Medarbeider Bugenhagen til Hjælp for at ordne Kirkeforholdene, og i 1537 udkom paa Latin, og i 1539 paa Dansk den saakaldte Kirkeordinants, som blev den danske Kirkes Grundlov. Kongen tiltog sig Magt over Kirken og dens Gods. De Superintendenter, der i Lighed med hvad der skede i Tyskland, indsattes i de katholske Biskopers Sted, blev Statens Embedsmænd. Den danske Kirkeordinants blev ogsaa gjældende i Norge, og først i 1607 fik Norge af Christian den fjerde en egen Kirkeordinants. Flere af de nye Superintendenter, heder det i Kirkehistorien, hvilke for det meste var danske Mænd, tog sig med Iver og Dygtighed af Kirkeforbedringen. Især nævnes Magister Geble Pederssøn i Bergen (død 1559) og Magister Jørgen Erikssøn i Stavanger (død 1604). Latinskolerne (Presteskolerne) blev ophjulpne, og der foregik efterhaanden nogen aandelig Fremgang i Kirken.

Det er Reformationens store Fortjeneste, at den ikke blot har gjengivet os Evangeliet, hvad der er det hovedsagelige, men har paa Grundlag af dette sat den Kristne i den rette Stilling til den Verden, hvori han lever og virker. At leve sit Liv i et Munkeklosters Askese er ikke længer den høieste Art af Kristendom, men samvittighedsfuldt at gjøre sin Pligt som Kristen i den borgerlige Stilling, hvori man er sat i denne Verden. Luther har især gjort denne Tanke gjældende. Munkedømmet har vistnok i sin Tid gjort sin Nytte, da det drev Missionsvirksomhed og anden nyttig Gjerning, ligesom mærkeligt nok den lutherske Reformation er udgaaet fra et Kloster ved Munken Martin Luther; men ingen var ivrigere til at forkaste Munkevæsenet med sin befalede Askese end Luther. Gjennem Reformationen blev Ægteskabet og enhver hæderlig borgerlig Gjerning, der udøves i kristelig Aand, saa den kristelige Kjærlighed og Troskab raader, atter helliget hos Familier og Personer. Den Regjerende, Embedsmanden, Bestillings-

manden, Fabrikherren, Haandværkeren, Kropsarbeideren, Storthingsmanden, Kommunerepræsentanten, alle er Arbeidere i Vingaarden, det vil sige i Guds Rige, dersom de opfatter og udøver sin Stilling paa kristelig Vis. Evangeliet har ogsaa nu opvakt en stor Iver for Kristendommens Udbredelse, Hedningemissionen har taget et Opsving, som er storartet, og ikke mindst blandt de norske Kristne. Indremissionen har ligeledes sterkt udviklet sig paa Grund af den kristne Friheds Anerkjendelse. Den saakaldte Sjømandsmission, eller den kristelige Bistand, som gives norske, svenske og danske Sjømænd i Udlandets Havne gjennem de i dette Øiemed udsendte Prester, er ogsaa opstaaet som en særegen Virksomhedsform, der er frembragt ved Evangeliet og virker til stor Velsignelse. Med Evangeliet fulgte evangelisk Prædiken og Salmesang og, efterhaanden som Oplysning og Læsekyndighed steg, Bibelens Oversættelse og Udbredelse samt en kirkelig Litteratur.

§ 4.

Om den personlige Troesfrihed. Videre om Forholdet mellem Kirken og Staten. Forskjellen mellem begge. Kirkens Forbindelse med Staten.

Et Menneskes Stilling til Kristendommen og Kirken bestemmes ikke ved noget andet end ved dets eget personlige Forhold til Naaden og Sandheden i Kristo.

Den enkelte har derfor Ret til selvstændig Forskning i den hellige Skrift for at undersøge, «om disse Ting har sig saaledes», om Kirken lærer overensstemmende med Skriften. Den personlige Troesfrihed er saaledes enhver sikret, og Tilslutningen til Kirken en fri Sag. Vistnok kan Ukyndighed, Egenretfærdighed, Subjektivisme og Lytten til vildfarende Røster her føre den enkelte paa Afveie, og han maa derfor være villig til at lade sig veilede og overveie Ansvaret ved at forlade sit Kirkesamfunds Bekjendelse; men ydre Tvang er i ethvert Fald udelukket. Den nævnte frie Adgang til at slutte sig til Kirken lider heller ikke i sit Væsen nogen Indskrænkning derved, at Børn af Kirkens

Medlemmer i en Alder, hvori de ikke har nogen fri Selvbestemmelse, gjennem Daaben indlemmes i samme. For det første maa det nemlig bemærkes, at Daaben ikke nærmest eller primært er at betragte som en Handling, hvorved Børnene optages i det ydre Kirkesamfund, men derimod som et Sakramente, der ved sin gjenfødende Kraft indlemmer Børnene i den treenige Guds Samfund og saaledes i den almindelige Kirke, og det er egentlig kun sekundært eller som en afledet Følge heraf, at de tillige bliver Medlemmer af det enkelte Kirkesamfund, thi naar de er delagtige i den guddommelige Naade, er det en Selvfølge, at de tilhører Kirken. For det andet maa det bemærkes, at naar Kirken overensstemmende med den Forpligtelse, der paahviler samme, har undervist og paavirket Børnene ved Ordets Naademiddel, der aldrig kan skilles fra Daaben, og de har opnaaet den fulde Modenhed til Selvbestemmelse, da er de efter kirkelige Grundsætninger i Besiddelse af uhindret Adgang til at udtræde af Kirkesamfundet eller forblive i samme.

Som et Samfund, der er betroet en bestemt Virksomhed, maa Kirken nødvendigvis være et ordnet Samfund, og denne Ordning maa bære Præget af Kirkens Væsen samt være skikket til at fremme dens Øiemed. Kirken maa udfolde en saadan Virksomhed, at den derigjennem kan stræbe at bevare Troen hos dens sande Medlemmer, styrke de vaklende, veilede de søgende, kalde frafaldne tilbage og idelig søge at vinde nye Medlemmer.

Betragter vi nu nærmere denne Virksomheds Beskaffenhed, da viser det sig, at der gjennem hele det offentlige forfatningsmæssige kirkelige Liv gaar tvende Hovedtræk, nemlig at Gud træder i Forbindelse med Menneskene (det sakramentale), og at Menneskene tjener Gud (det sacrificielle). Det første sker gjennem de kirkelige Handlinger, hvorved Gud taler til eller meddeler sig til Kirkens Medlemmer, og det sidste gjennem de forskjellige Gjøremaal, der kan henføres under Begrebet Styrelse, og hvorved Kirkens Øiemed fremmes og dens Virksomhed holdes i Gang og kontrolleres. Til det sakramentale i denne Forstand hører, som det vil skjønnes, ikke blot Sakramenternes For-

valtning, men ogsaa Ordets Forkyndelse. De nævnte tvende Retninger i Kirkens Liv er dog ikke skarpt adskilte; men begge gjennemstrømmer alle dens Handlinger, begge er tilstede i alle dens Livsbevægelser, og de kirkelige Embeder eller Embedshandlinger kan ikke udelukkende, men vel overveiende betegnes efter den ene eller den anden af disse Retninger. Den heromhandlede Vexelvirkning er forøvrigt stemmende med de almindelige Livsvilkaar. Overalt, hvor der er Liv, lader Gud det ene Princip gribe ind i det andet og som Drivhjul frembringe Livets Bevægelser. Saaledes kan paa den ene Side Presten ikke udøve Naademiddelembedet — det sakramentale Embede og alt, hvad dermed staar i Forbindelse — uden paa flere Vis at udføre en styrende Gjerning, og paa den anden Side kan heller ikke de sakrificielle Embeders Indehavere (Kirkestyrelsen og Biskopen) udføre den styrende Tjeneste, uden at Guds Ord, altsaa et Naademiddel, gjennemstrømmer Tjenesten, og ved flere Leiligheder kommer til direkte Anvendelse.

Efter de ovenfor givne Antydninger er det utvilsomt, at Kirken saavel i Oprindelse og Væsen som med Hensyn til Midler og Øiemed er forskjellig fra Staten. Vistnok er denne et sædeligt og af Gud anerkjendt Samfund; men hvor omfattende man end vil angive dens Begreb, og hvor høit man end vil stille dens Opgave, saa er det dog vist, at den alene er beregnet paa en endelig og jordisk Orden. Staten er knyttet til det historisk givne Territorium og tilkjendegiver sig allerede derved som jordisk. Den betragter og behandler alle de Mennesker, der opholder sig inden dens Omraade, som sine Medlemmer. De er saaledes nødt til at adlyde dens Love og kan ikke unddrage sig dens Magt, saalænge de befinder sig paa dens Jordbund. Der er altsaa ikke her Tale om fri Tilslutning til Samfundet i samme Forstand som for Kirkens Vedkommende. Staten virker gjennem Tvangsforanstaltninger til Opretholdelse af den borgerlige Orden (Augsb. Konf. Art. 28) eller gjennem Indretninger, hvis Hensigt er at lette, understøtte og udvikle alt, hvad der tjener til det jordiske Livs Velvære, Forædling og Forskjønnelse, men den skjænker ikke «evige Ting». Naar hertil kommer, at Kirken efter den forskjel-

lige Opfatning af Kristendommens Lærdomme har forgrenet sig i flere ydre Afdelinger med forskjellig Bekjendelse, og at der saaledes inden Statens Omraade kan forefindes flere Troessamfund, har det ogsaa paa en ydre haandgribelig Maade aabenbaret sig, at Kirken og Staten ikke falder sammen.

Heraf følger dog ikke, at Kirkens Gjerning er Staten ligegyldig. Tvertimod er det ogsaa i Statens Interesse, at Kirken uhindret udfolder sin Virksomhed overensstemmende med de for den gjældende Grundsætninger; thi Troens Frugter kan ikke andet end medføre en heldbringende Virkning ogsaa for det borgerlige Liv. Evangeliets Grundsætninger giver moralsk Kraft, social Fremgang og en renset Kultur. Det er derfor i sin Orden, at Staten afværger og forbyder alt, hvad der forstyrrer og forhindrer Kirkens Virksomhed, en Beskyttelse, som forøvrigt ethvert sædeligt Selskab har Krav paa.

Men Kirken kan ogsaa træde i en nærmere Forbindelse med Staten. Vistnok tiltrænger ikke Kirken Staten for at bestaa, thi Kirken vil under hvilkesomhelst udvortes Forhold blive opretholdt af Gud; men det maa erkjendes, at en Forbindelse med Kirken er ønskelig fra Statens Side, forat de kristelige Grundsætninger skal kunne gjennemtrænge dens Institutioner. Skal nu denne Forbindelse faa nogen Holdning og Fasthed, og skal der blive nogen tilstrækkelig Enhed og Følgerigtighed i Grundsætningerne, da synes Forbindelsen rettest at burde finde Sted mellem Staten og en enkelt Kirke, hvis Bekjendelse lægges til Grund ved Undervisningen i de offentlige Skoler og danner Grundvolden for den Del af Statens Lovgivning, der vedrører det sædelige Liv. Den norske Stat er ogsaa gjennem Guds Førelse i Historien sat i Forbindelse med en Kirke, som har skriftmæssig Bekjendelse, nemlig den evangelisk-lutherske, der er bygget paa den hellige Skrift, opfattet af den ved Troen rensede Forstaaelse, *scriptura scripturæ interpres.*

Kirken taaler formentlig en saadan Forbindelse med Staten som anført, ja kan i Virkeligheden heller ikke fra sin Side andet end anse det for ønskeligt, at den kristelige

Kundskab overensstemmende med dens Bekjendelse bibringes Statssamfundets Medlemmer, idet dens Bestræbelse for at virke i videste Omfang derved væsentlig lettes.

Frelseren synes ogsaa selv at have anerkjendt Folkekirken, naar han i Math: 28, 18, 19 og 20 siger: «Mig er given al Magt i Himmel og paa Jord. Gaa derfor ud og gjør alle Folkeslag til Disciple, idet I døber dem i Faderens og Sønnens og den Helligaands Navn og lærer dem at holde alt det, jeg har befalet Eder.»

Det er nødvendigt, at Forholdet mellem Kirken og Staten retslig bestemmes, og ligeledes er det klart, at Kristentroen inden en Folkekirke maa fordybes hos dem, som derfor er modtagelige; men det er ogsaa antageligt, at det eiendommelige i Folkets Nationalitet træder renset frem i dets Kristendomsliv.

Paa den anden Side medfører Forbindelsen ogsaa sin Fare, der efter Evne bør søges afværget, paa samme Tid som Forbindelsen opretholdes, idet Forholdets Opløsning, dersom den af Gud er besluttet, maa overlades til den af ham ledede historiske Udvikling, der ikke i Utaalmodighed bør foregribes. Hvad denne Fare angaar, ligger det for det første nær, at Kundskab i Kristendommens Lærdomme kan forvexles med sand og levende Kristendom, og for det andet kan Forbindelsen ogsaa medføre væsentlige Overgreb over Kirken og komme til at virke hemmende for dens Gjerning. Vel maa det erkjendes, at den evangelisk-lutherske Kirke ikke tillægger Forfatningsspørgsmaalet den Betydning, at en bestemt foreskreven Forfatning skulde være nødvendig forbunden med Kirkens Begreb, saaledes at Kirken uden denne Forfatning skulde ophøre at være Kirke. Og heller ikke kan det negtes, at Kirken til Fremme af det Maal, som Forbindelsen med Staten tilsigter, maa opgive enkelte af de Rettigheder, som den i en fuldkommen fri og uafhængig Tilstand vilde have, hvilket især bliver Tilfældet paa det Punkt, hvor Kirken sterkest berører Staten, nemlig paa det øverste Styrelsestrin.

Men med Bestemthed maa det kræves, at der ikke lægges nogen Hindring iveien for, at Ordet forkyndes rent, og at Sakramenterne forvaltes rettelig, hvilket altid forbliver

den egentlige Hovedsag, hvorledes end Forfatningen er ordnet. Staten maa ogsaa paa ethvert Punkt undgaa den Sammenblanding af det kirkelige og det borgerlige, som finder Sted, naar rent borgerlige Virkninger gjøres afhængige af Troesbekjendelsen eller overhovedet af kirkelige Betingelser. I alle Reglementer for civile og militære Institutier er ogsaa Bestemmelsen om, at Vedkommende skulde være konfirmeret for at kunne optages, nu bortfaldt.

§ 5.

Om Kirkens Bekjendelsesskrifter og Antagelse af et nyt Bekjendelsesskrift.

Siden Reformationens Tid har den ev.-lutherske Religion været Norges og Danmarks offentlige Religion, og dette Forhold har efter Norges Adskillelse fra Danmark fundet sit Hovedudtryk for Norges Vedkommende i Grundlovens § 2. Efterat Forbudet mod Jøders Ophold her i Riget er hævet ved Grundlovsbestemmelsen af 21de Juli 1851, og ligeledes Forbudet mod Munkeordener er bortfaldt ved Grundlovsbestemmelse af 3die August 1897, lyder nu Grundlovens § 2 saaledes:

«Den evangelisk-lutherske Religion forbliver Statens offentlige Religion. De Indvaanere, som bekjender sig til den, er forpligtede til at opdrage deres Børn i samme. Jesuiter maa ikke taales.»

Skulde den evangelisk-lutherske Religion ikke længer forblive Statens offentlige Religion, men der f. Ex. skulde indføres en Union mellem Tilhængere af den lutherske og reformerte Troesbekjendelse, maatte saaledes denne Grundlovsbestemmelse og med den flere andre Bestemmelser forandres.

Hvad der danner Grundlaget for en Kirke, er den Bekjendelse, hvorom dens Medlemmer samler sig. Den norsk-lutherske Kirkes Bekjendelsesskrifter er bestemt ved N. L. 2—1 og udgjør, «foruden den Hellige Bibelske Skrift», det apostoliske, nicæniske og *Athanasii symbola*, den uforandrede augsburgske Bekjendelse af 1530 samt Luthers

liden Katekismus. Disse Bekjendelsesskrifter afgiver saaledes den Regel, der skal befølges ved Fastsættelsen af de kirkelige Love, ved Kirkens Styrelse, ved Ordets Forkyndelse og Sakramenternes Forvaltning samt den øvrige kirkelige Embedsgjerning. Den uforandrede augsburgske Bekjendelse er fremhævet som forskjellig fra den af Melanchton modificerede i 1540 udgivne Bekjendelse. Af Bekjendelsesskrifterne haves ingen autoriseret Oversættelse, undtagen forsaavidt de delvis er indtagne i rituelle Forskrifter eller autoriserede Religionslærebøger. Forøvrigt maatte saaledes formentlig i Tvilstilfælde den latinske Grundtext gjøre Udslaget efter Indhentelse af Biskopernes og det theologiske Fakultets Betænkning. Vistnok har Kirkedepartementet efter den samme ved Kgl. Resolution 25de Juni 1849 givne Bemyndigelse foranstaltet en Udgave af Bekjendelsesskrifterne; men Hensigten dermed er kun at gjøre disse mere bekjendte i Menighederne, og Foranstaltningen kan saaledes ikke betragtes som et Paabud om eller en Tilladelse til at benytte denne Udgave ved kirkelige Handlinger, forsaavidt den maatte staa i Strid med gjældende rituelle Forskrifter. (Skr. 30te April 1853).

Af den augsburgske Bekjendelse hidsættes efter Kirkedepartementets Oversættelse enkelte Hovedartikler:

«4. Om Retfærdiggjørelsen.

Ligeledes lære de (de protesterende Menigheder), at Menneskene ikke kan retfærdiggjøres for Gud ved egne Kræfter, Fortjenester eller Gjerninger, men at de retfærdiggjøres uforskyldt formedelst Kristus ved Troen, naar de tro, at de annammes til Naade, og at Synderne forlades for Kristi Skyld, som ved sin Død har fyldestgjort for vore Synder. Denne Tro tilregner Gud til Retfærdighed for sig. Rom. 3. 4.

5. Om det kirkelige Embede.

For at vi skal erholde denne Tro, er det Embede at lære Evangeliet og række Sakramenterne indstiftet; thi ved

Ordet og Sakramenterne, som ved Midler gives den Helligaand, der virker Troen, naar og hvor det behager Gud, i dem, som hører Evangeliet, at nemlig Gud ikke formedelst vore Fortjenester, men formedelst Kristus retfærdiggjør dem, som tror, at de for Kristi Skyld annammes til Naade.

6. Om den nye Lydighed.

Ligeledes lære de, at denne Tro maa bringe gode Frugter, og at man skal gjøre gode Gjerninger, som er befalede af Gud, for Guds Villies Skyld, ikke saa, at vi fortrøste os til ved disse Gjerninger at fortjene Retfærdiggjørelse for Gud; thi Syndernes Forladelse gribes ved Troen, saaledes som og Kristi Ord viser. (Luk. 17. 10). «Naar I har gjort alt dette, da siger, vi er unyttige Tjenere.» Det samme lære ogsaa de gamle Kirkeskribenter, thi Ambrosius siger: «Dette er besluttet af Gud, at den, som tror paa Kristus, er salig, idet han uden Gjerning, ved Troen alene, uforskyldt annammer Syndernes Forladelse.»

9. Om Daaben.

Om Daaben lære de, at den er nødvendig til Salighed, og at Guds Naade tilbydes ved Daaben, og at Børn skal døbes, hvilke da, ved Daaben overantvordede Gud, annammes til Naade hos Gud.

10. Om Herrens Nadverd.

Om Herrens Nadverd lære de, at Kristi Legeme og Blod er i Sandhed tilstede og uddeles i Herrens Nadverd til de nydende; og de forkaste dem, som lære anderledes.

13. Om Sakramenternes Brug.

Om Sakramenternes Brug lære de, at Sakramenterne er indstiftede ikke alene for at være Bekjendelsestegn iblandt Menneskene, men meget mere for at være Tegn og Vidnesbyrd om Guds Villie imod os, fremstillede for at vække

og styrke Troen i dem, som bruge dem. Derfor skal man bruge Sakramenterne saaledes, at Troen kommer til, som tror de Forjættelser, der ved Sakramenterne vækkes og vises.»

Som bekjendt, haves der i andre lutherske Samfund flere Bekjendelsesskrifter, nemlig Luthers store Katekismus, de schmalkaldiske Artikler, forfattede af Luther 1537 til Koncilet i Mantua, Melanchtons Apologi for den augsburgske Bekjendelse samt *Formula concordiæ*, et af sachsiske Theologer forfattet Skrift, der første Gang blev udgivet i 1580. At optage et nyt Bekjendelsesskrift, der ikke staar i Strid med Hovedbekjendelsen, den uforandrede augsburgske Konfession, men kun nærmere udvikler den, vilde ikke være uforeneligt med Grundlovens § 2, men vistnok utilraadeligt, da det vel vilde medføre mere kirkelig Strid. Derimod vilde de af vor Kirke antagne Bekjendelser ikke kunne forandres eller afskaffes, saalænge denne Grundlovsbestemmelse er gjældende. Disse Bekjendelser maa formentlig samtlige betragtes som en Enhed. De tre saakaldte økumeniske Symboler er af almindelig kristelig Betydning, og det apostoliske og nicæniske Symbol er desuden udtrykkelig paaberaabt i den augsburgske Bekjendelses Art. 1 og 3, ligesom alle de 3 økumeniske Symboler er nævnte i den i Sukcessionsordningen af 26de Sept. 1810 i § 4 omhandlede Upsala Mødes Beslutning af 1593, hvortil Kongen ved bemeldte Lovbestemmelse forpligtes. Hvad derhos Luthers lille Katekismus angaar, da indeholder denne intet andet, end hvad der staar i fuld Overensstemmelse med de økumeniske Symboler og den augsburgske Bekjendelse. I den Lov, der under Forbindelsen med Danmark betragtedes som Grundlov, nemlig Kongeloven af 14de Novbr. 1665, var det paalagt Kongen at bekjende sig til den evangelisk-lutherske Religion efter den uforandrede augsburgske Bekjendelse og opretholde samme som Folkereligion. Da Kongerne var bundne ved Kongeloven, kunde de selvfølgelig ikke forandre denne Bestemmelse. Naar Grundlovens § 2, ved at bestemme, at den evangelisk-lutherske Religion skal «forblive» (der staar ikke: skal «være») Statens offentlige Religion, anerkjender den historiske Kontinuitet, kan den augs-

burgske Bekjendelse og de økumeniske Symboler formentlig heller ikke under den nuværende Forfatning undergaa nogen Forandring, saalænge Grundlovens § 2 staar ved Magt. Det er tydeligt nok, at medens man i borgerlig Henseende vilde have Forfatningen fri, skulde det i religiøs Henseende statsretslig forblive, som det var før. Overhovedet maa det bemærkes, at Kirkens Bekjendelser, som er tilblevne ad historisk Vei gjennem en Troeskamp fra Kirkemenighedens Side mod Vildfarelse i det bestaaende, og som er aflagte af Reformatorerne paa samtlige deres Troesforvandtes Vegne, alene kan tænkes yderligere udviklede paa lignende Maade. En Menighedskamp maatte derfor danne Grundlaget for Optagelse af noget nyt Bekjendelsesskrift, selv om derved ikke var tilsigtet nogen Religionsforandring, men kun at faa afgjort saadanne Læren vedkommende Spørgsmaal, som ikke har erholdt sin Løsning i de bestaaende Bekjendelsesskrifter, og Resultatet af denne Kamp maatte finde sit Udtryk gjennem en Kirken repræsenterende Forsamling.

§ 6.

Religionsfrihed, Religionens og Kirkens Embedsmænds Beskyttelse.

Medens Grundloven, som paavist, i § 2 har bestemt, at den evangelisk-lutherske Religion skal forblive Statens offentlige Religion, har den derimod ingen udtrykkelig Bestemmelse om Religionsfrihed for Medlemmer af andre Troesbekjendelser. Det er imidlertid historisk godtgjort, at da Grundlovens § 2 blev vedtaget paa Rigsforsamlingen i 1814, havde den et Tillæg saalydende: «Alle kristelige Religionssamfund tilstedes fri Religionsudøvelse.» Men af den Omstændighed, at dette Tillæg blev udeladt, kan ikke sluttes, at det deri udtalte Princip har været opgivet, da Udeladelsen alene antages at have sin Grund i en Redaktionsfeil (Aalls Erindringer, Side 426), hvorimod Tillæggets Tilstedeværelse i den oprindelige Redaktion bestyrker den Antagelse, at ingen Bestemmelse i Grundloven er til Hinder

for Tilstaaelsen af offentlig Religionsfrihed. Man kommer saaledes til det Resultat, at Grundloven egentlig ingen Forskrift giver i den omhandlede Henseende, men at Sagen er overladt til den almindelige Lovgivning. Konventikelplakaten af 13de Januar 1741, som forbød offentlige Opbyggelsesforsamlinger uden under Prestens Ledelse og al fri Lægprædikantvirksomhed, blev ophævet ved Lov 27de Juli 1842, og Religionsfriheden indførtes ved Dissenterloven af 16de Juli 1845, hvilken Lov senere er afløst ved Loven af 27de Juni 1891.

Regelen om, at Jesuiter ikke maa taales, er formentlig saaledes at forstaa, at disse ikke engang enkeltvis maa opholde sig her i Landet. Munke- og Nonneklostre af andre Ordener kan nu stiftes, hvorved dog med Hensyn til Tiggerordener bemærkes, at Betleri er strafbart. Hvad der karakteriserer de heromhandlede Stiftelser, er det af Medlemmerne for Livstid aflagte Løfte om Armod, Kyskhed og Lydighed mod de kirkelige Foresatte, saaledes at de ikke kan have personlig Formue eller stifte privat Eiendom. Har Stiftelsen ikke denne Karakter, henregnes den ikke til Munke- eller Nonneordener.

Grundlovens § 100 opstiller som strafbar Handling forsætligen og aabenbart at vise eller tilskynde andre til Ringeagt mod Religionen og Sædelighed, og i Straffeloven af 22de Mai 1902 (der træder i Kraft fra 1ste Januar 1905) § 142 er det bestemt, at hvo som offentlig driver Spot med eller forhaaner nogen Troesbekjendelse, hvis Udøvelse her i Riget er tilstedet, eller som medvirker hertil, straffes med Bøder eller med Hefte eller Fængsel indtil 6 Maaneder. Herved maa bemærkes, at ifølge § 7 ansees en Handling forøvet offentlig, naar den er forøvet ved Udgivelse af trykt Skrift eller i Overvær af et større Antal Personer eller under saadanne Omstændigheder, at den let kunde iagttages fra et offentligt Sted og er iagttaget af nogen der eller i Nærheden værende. Ligeledes paapeges, at efter § 10 henregnes under trykt Skrift Afbildning eller lignende, der mangfoldiggjøres ved Trykken eller paa anden kemisk eller mekanisk Maade.

Angreb paa en Troesbekjendelses Læresætninger ved

en offentlig Fremstilling er saaledes ikke strafbart, naar det ikke sker i en haanende eller spottende Form.

Den tidligere Sondring mellem Statskirkens og andre Troesbekjendelser er opgivet.

Private Forhaanelser af en andens Troesbekjendelse vil forøvrigt kunne straffes som Æresfornærmelse efter § 246.

At bevirke eller medvirke til, at offentlig religiøs Sammenkomst, kirkelig Handing, offentlig Undervisning eller Skoleundervisning ulovlig hindres eller afbrydes, straffes efter § 138 med Bøder eller Fængsel indtil 6 Maaneder.

§ 7.

Om Statens Forpligtelse med Hensyn til Landskirken. Lovgivning og udøvende Magt i kirkelige Anliggender. Grundl. § 16. Embedsmænds Troesbekjendelse. Omsorg for Skolevæsenet. Oplysningsvæsenets Fond og de andre kirkelige Fond.

Den Forbindelse, hvori den norsk-lutherske Kirke er sat med Staten, indskrænker sig imidlertid ikke til den nævnte Beskyttelse og Understøttelse, hvorimod Staten som Følge af, at den evangelisk-lutherske Religion skal forblive Statens offentlige Religion, har at sørge for, at der opretholdes en paa den evangelisk-lutherske Bekjendelse grundet Landskirke, hvori offentlig Gudstjeneste afholdes, og hvori Guds Ord forkyndes rent og Sakramenterne forvaltes rettelig, samt at denne Kirke forsynes med de fornødne Prester, der har en for deres Stilling tilstrækkelig Indtægt, og tillige med de for Øiemedet nødvendige Kirkebygninger. Se derhos den nævnte Kgl. Res. af 15de Februar 1895, hvori bestemmes, at Kirkedepartementet skal paase, at samtlige Biskopers og det theologiske Fakultets Udtalelser er afgivne, forinden noget Spørgsmaal om Autorisation af nye Salmebøger eller rituelle Forandringer af almindelig Art forelægges til Afgjørelse.

Hvad Lovgivningen angaar, bemærkes, at Folket med Hensyn til baade kirkelige og borgerlige Forhold ifølge

Grundlovens § 49 udøver den lovgivende Magt ved Storthinget, jfr. § 75 a, idet Kongen dog har Sanktionsret, men alene besidder et suspensivt Veto (Grundl. §§ 76, 77, 78 og 79, jfr. Grundlovsbest. af 24de April 1869). Under Lovgivningsmyndigheden henhører det at bestemme Kirkens og dens Medlemmers retslige Forhold og Stilling, og Lovene kan ikke blot fastsætte almindelige Regler, men ogsaa give Forskrifter om specielle Forhold.

Den udøvende Magt er efter Grundlovens § 3 i kirkelige som andre Anliggender hos Kongen. Han har saaledes Myndigheden til at iværksætte de paa Statens Vegne fattede Beslutninger, paase Lovenes Overholdelse og drage Omsorg for Retssikkerheden samt i det hele taget at træffe de for Administrationen fornødne Foranstaltninger. Som Følge heraf tilkommer den øverste Styrelse af Kirken Kongen. I videre Forstand henregnes ogsaa til den udøvende Magt de Kongen i Grundloven udenfor hans Andel i Lovgivningsmyndigheden og den egentlige Styrelse særskilt tillagte Funktioner. Paa Grund af Kongens styrende Myndighed i kirkelige Anliggender, bestemmer Grundlovens § 4, at han stedse skal bekjende sig til den evangelisk-lutherske Religion, haandhæve og beskytte denne. Dersom han træder over til en anden Bekjendelse, forbryder han Tronen (Sukc.-Ordn. 26de September 1810 § 4). Grundlovens § 16 tilpligter Kongen at paase, at Religionens offentlige Lærere følger de dem foreskrevne Normer, en Pligt, der forøvrigt allerede vilde være en Følge af hans almindelige styrende Myndighed. Efter § 21 har han, efter at have hørt sit norske Statsraad, at vælge og beskikke geistlige Embedsmænd, jfr. dog hvad der særskilt er bemærket om Biskoper og Provster.

En anden i Grundlovens § 16 Kongen tillagt Funktion, der ligger udenfor den egentlig styrende Myndigheds Begreb, tiltrænger derhos noget nærmere Omtale. Bestemmelsen derom er saalydende: «Kongen anordner al offentlig Kirke- og Gudstjeneste, alle Møder og Forsamlinger angaaende Religionssager.» Ved denne Bestemmelse, hvis Kilde er Kongeloven af 24de November 1665 § 6, er saaledes Myndigheden til at fastsætte og forandre de ritu-

elle Bestemmelser i Kirken udelukket fra den lovgivende Magt og alene henlagt til Kongen. Til offentlig Kirke- og Gudstjeneste maa henregnes enhver rituel Akt, som paa Kirkens Vegne og i dens Navn forrettes af Kirkens Tjenere, altsaa ikke blot den egentlige Gudstjeneste med Daab og Nadverd, men ogsaa andre rent kirkelige Handlinger uden Hensyn til, i hvilket Øiemed de udføres, som Konfirmation, Ægtevielse, kirkelig Velsignelse af civilt Ægteskab, Jordpaakastelse, Preste- og Bispeindvielse, Kirke- og Kirkegaardsindvielse, ligesom det ikke kommer i Betragtning, om vedkommende Handling foretages i Kirken eller andet indviet Sted, eller om den foregaar udenfor saadant Sted, saasom Hjemmedaab og Kommunion eller Ægtevielse i Huset. Med Hensyn til denne Myndigheds Begrændsning bemærkes, at den kun omfatter den formelle Anordning af Handlingen samt Retten til at bestemme Tiden og Stedet for dens Udførelse, men derimod ikke Handlingens juridiske Virkninger, hvilke alene kan bestemmes ved Lov — som f. Ex. Virkningen af Ægtevielse — samt at Kongen ikke kan give andre liturgiske Bestemmelser end saadanne, som stemmer overens med den norsk-lutherske Kirkes Bekjendelsesskrifter. Under den af Kongen i § 16 givne Myndighed henhører ogsaa Ret til at anordne opbyggelige Møder angaaende indre og ydre Mission og Opbyggelser af offentlig anerkjendte Lægfolk paa de Betingelser, som findes fornødne. Den i Grundlovens § 16 Kongen tillagte yderligere Myndighed til at anordne alle Møder og Forsamlinger angaaende Religionssager, altsaa Forsamlinger til Diskussion og Afgivelse af Betænkning og Forslag angaaende saadanne Sager, er ligeledes overført fra Kongelovens § 6, og da de der nævnte kirkelige Forsamlinger paa Grund af Kongens daværende Enevoldsmagt selvfølgelig alene kunde have raadgivende Stemme, samt da Grundloven heller ikke har tillagt dem nogen videregaaende Ret, er det klart, at deslige Forsamlingers retslige Stilling forsaavidt er uforandret. Dog er Kongen ikke indskrænket til blot leilighedsvis at sammenkalde saadanne Forsamlinger, hvorimod han maa ansees berettiget til ved en almindelig Bestemmelse at anordne regelmæssige Møder.

Det synes forøvrigt, som Kongens Myndighed til at afholde kirkelige Forsamlinger, der vilde kræve Udgitter, ingen Betydning har, naar han ikke kan raade over de dertil fornødne Midler, og et Beløb i saadant Øiemed burde derfor stilles til hans Raadighed. Ved den ene Leilighed, da der har været Spørgsmaal om et almindeligt offentligt Kirkemøde, blev Bevilgning dertil negtet af Storthinget (St.-Forh. 1869 4 D. No. 41, S. 197, og 10 D. 38). Det er derimod en Selvfølge, at de omhandlede Møder af Kongen kan anordnes, dersom de fornødne Midler ad anden Vei end gjennem Storthingsbevilgning tilveiebringes. Imidlertid er det af flere Grunde naturligt, at Kongen ikke her handler uden med Bistand af Storthingets bevilgende Myndighed.

Kongen ansees ligeledes berettiget til at dele bestaaende Menigheder eller forene to eller flere til en og at oprette nye geistlige Embeder, forsaavidt de fornødne Indtægter kan tillægges samme.

Disse Gjenstande kan tillige ordnes ved Lov, der selvfølgelig ikke maa staa i Strid med Kirkens Bekjendelse eller gribe ind i Kongens Ret efter Grundlovens § 16 til at anordne al offentlig Kirke- og Gudstjeneste.

Kongen har efter Grundlovens § 9 at regjere overensstemmende med Lovene, og Regjeringshandlinger kan Kongen derhos alene foretage med Bistand af sit Raad (Grundl. §§ 12, 13, 15, 27, 28, 29, 30, 31 og 32). Statsraadets Medlemmer er undergivet Odelsthingets kontrollerende Myndighed, ligesom saavel Statsraadets som Høiesterets og Storthingets Medlemmer for Forbrydelser, de i sin Stilling maatte begaa, er ansvarlige for Rigsretten (Grundl. §§ 75, 86 og 87, Lov 7de Juli 1828, jfr. Lov 3dje Juni 1874, 2det Afsn., § 1).

For Kirke- og Undervisningsvæsenet er oprettet et eget Departement (se Kgl. Res. 17de Novbr. 1818), og Riget er for Administration af kirkelige Anliggender delt i 6 Stifter eller Bispedømmer, nemlig Kristiania Stift, Hamar Stift, Kristianssands Stift, Bergens Stitt, Trondhjems Stift og Tromsø Stift. Der haves 84 Provstier, 487 Prestegjæld, derunder Garnisonsmenigheden i Kristiania, medens Preste-

embeder ved Fængsler, Hospitaler og Sygehuse ikke er medregnet. Af Sogne haves 965.

En Følge af Kirkens Forhold til Staten er det ogsaa, at enkelte Klasser af Statsembedsmænd er forpligtede til at bekjende sig til Statens offentlige Religion. Dette er grundlovsmæssig bestemt for Medlemmer af Kongens Raad, se Grundlovens § 92, saaledes som denne Paragraf nu ifølge Grundlovsbestemmelse af 4de juni 1892 er formet, medens det er overladt til den almindelige Lovgivning at træffe Bestemmelse for andre Embedsmænds Vedkommende.

I denne Henseende er det ved Lov af 21de Juli 1894 § 1 bestemt, at foruden geistlige Embedsmænd, de under det theologiske Fakultet hørende Universitetslærere og overhovedet Embedsmænd, hvem det paaligger at give Undervisning i Kristendom, skal alle ved Folkeskolen eller til dens Fremme ansatte Embedsmænd og Bestyrere af Skoler for den høiere Almendannelse bekjende sig til Statens offentlige Religion.

Andre Embeder kan efter Lovens § 2 ogsaa beklædes af Mænd, som ikke bekjender sig til Statens offentlige Religion.

Forsaavidt Embedsmænd, som ikke bekjender sig til Statens offentlige Religion, skal deltage i saadanne deres Embede tilliggende Forretninger, der vedkommer Statskirken eller Bestyrelse af Skolevæsenet, bestemmes det af Kongen, hvorledes der i forekommende Tilfælde, dog uden forøget Udgift for det Offentlige, skal forholdes med Udførelsen af disse Forretninger.

Paa Grund af Kirkens Forhold til Staten maa denne ogsaa drage Omsorg for, at der undervises i den evangelisk-lutherske Lære i de offentlige Skoler, og at der i dette Øiemed haves det fornødne Antal Skoler og Religionslærere, som nyder tilstrækkelig Indtægt, samt at Religionsbøgerne er byggede paa denne Lære. Overhovedet maa der fra Kirkens Side føres et virksomt Tilsyn med Skolen, og Kirken maa staa i organisk Forbindelse med denne; se hvad der under Afsnittet om Biskoper, Stiftsdirektioner og Provster er anført angaaende de Erklæringer, som Biskoperne og det theologiske Fakultet skal afgive angaaende

Lærebøger i Kristendomskundskab, nye Oversættelser og Recensioner af Luthers lille Katekismus og nye Forklaringer over samme, Kgl. Res. af 15de Februar 1895. Se ogsaa Kgl. Res. af 30te Oktober 1897, hvorved det paalægges Kirkedepartementet, forinden der tillades nogen Lærebog i Kristendomskundskab i de høiere offentlige og private examensberettigede Almenskoler, at indhente Erklæring fra samtlige Biskoper samt desuden fra det theologiske Fakultet, forsaavidt Bogen indeholder Fremstilling af den kristelige Troes- og Sædelære.

I Grundlovens § 106 er det bestemt, at saavel Kjøbesummen som Indtægter af det Geistligheden beneficerede Gods blot skal anvendes til Geistlighedens Bedste og Oplysningens Fremme.

Det herved fremkomne Fond kaldes Oplysningsvæsenets Fond. Det bestyres tilligemed de øvrige kirkelige Fonds af Kirke- og Undervisningsdepartementet.

I 1901 udgjorde Oplysningsvæsenets Fond omtrent 19 379 000 Kr., Pensionsfondet for Geistliges Enker omtrent 4 228 000 Kr., Jordafgiftsfondet omtrent 1 535 000 Kr., Fisketiendefondet omtrent 4 062 000 Kr., det civile Embedsgaardsfond omtrent 1 827 000 Kr., Prestegaardsfondet omtrent 3 140 000 Kr.

Ved Lov af 22de Mai 1902 er det bestemt, at de under Kirkedepartementets Bestyrelse hørende Fond skal anbringes og gjøres frugtbringende efter Regler, som bestemmes af Kongen.

ANDET AFSNIT.

Om Geistligheden i Almindelighed.

§ 8.

Om Betingelserne for at kaldes og indvies til Prest. Bestemmelser om Tromsø Stift.

De i Grundlovens § 92 opstillede almindelige Betingelser for at blive Embedsmand er at være norsk Borger, tale Landets Sprog, enten at være født i Riget af Forældre, der da var Statens Undersaatter, eller født i fremmede Lande af norske Forældre, som paa den Tid ikke var nogen anden Stats Undersaatter, eller af Storthinget at være naturaliserede; dog kan andre beskikkes til Lærere ved Universitetet. Derhos udfordres ifølge Universitetsfundatsen af 28de Juli 1824, hvad der ganske vist ogsaa vil kræves i en ny Universitetsfundats, til alle geistlige Embeder theologisk theoretisk Embedsexamen ved det norske Universitet samt ifølge Lov af 14de Mai 1902 tillige praktisk theologisk Examen ved det i denne Lov med tilhørende Reglement anordnede Seminarium.

Som Betingelse for Ansættelse i geistligt Embede fordres derhos moralsk Vandel efter N. L. 2—2—1, 2 og 5, Forordning 1ste August 1707 §§ 4 og 5 samt Forordning 2den November 1736. Blandt andet bestemmes, at Kandidaterne skal staa under vedkommende Provsters og

Sognepresters Tilsyn. Endvidere kan bemærkes Reskript af 9de Mai 1738 om usædeligt Forhold mod kvindelige Disciple. Dette er ogsaa strafbart efter den almindelige Straffelov af 22de Mai 1902 §§ 199, 207 og 208. Se ogsaa N. L. 6—1—2 om, at Studium paa «jesuitiske Steder» hindrer Ansættelse i Kirken eller Skolen.

Ifølge N. L. 2—2—4 maa ingen stedes til noget Presteskab, som ikke er sine fulde 25 Aar, hvilken Regel efter Forordning af 1ste August 1707 § 4 maa forstaaes om Presteembeder i Almindelighed. Dog har Regelen faaet en Indskrænkning ved Lov af 3die Marts 1866, hvorefter den, som har fyldt sit 23de Aar, kan udnævnes til Personelkapellan, Kaldskapellan eller Kateket.

Med Hensyn til visse Distrikter i Tromsø Stift, nemlig Sognekald i Øst- eller Vestfinmarkens Provstier eller Lyngens Sognekald i Tromsø Provsti, maa mærkes de Kgl. Ress. af 24de Februar 1848, 4de Juli 1859 og 12te Oktober 1861 om, at der tages særskilt Hensyn til Ansøgere, som kan Lappisk og Kvænsk, og at Vedkommende, om fornødiges, efter Udnævnelsen kan tilpligtes at opholde sig nogen Tid ved Tromsø Seminarium for at lære Lappisk og, om det er nødvendigt, ogsaa Kvænsk, hvortil han erholder offentlig Understøttelse. Se ogsaa Kgl. Res. af 19de August 1874 om, at der fordres Kyndighed i disse Sprog hos Sognepresten i Vardø.

Ved Kgl. Res. af 3die September 1898 er det derhos bestemt, at det Bidrag af det Nordlandske Kirke- og Skolefond, som ved Kgl. Res. af 12te Oktober 1861 er tilstaaet de geistlige Embedsmænd, der under Ophold ved Tromsø Seminarium skal erhverve sig Kyndighed i det lappiske eller kvænske Sprog, til Bestridelse af Udgifter ved Privatundervisningen i disse Sprog, forhøies fra det i Resolutionen bestemte Beløb 10 Speciedaler (40 Kroner) maanedlig til indtil 100 Kroner maanedlig, dog saaledes, at naar flere Prester undervises samtidig, da alene den ene af disse tilstaaes saa stort Bidrag, medens Bidraget til hver af de øvrige kun bliver indtil 50 Kroner maanedlig.

I Cirkulære fra Kirkedepartementet af 7de September 1835, 19de Oktober 1849, 16de Juni 1857 og 27de Mai

1870 gives forskjellige Regler angaaende Ansøgninger om ledige Embeder. Disse Regler er i det væsentlige følgende:

Cirkulære af 7de September 1835: Forsaavidt nogen maatte ville ansøge om flere Embeder, bør særskilt Ansøgning indgives om hvert. Ansøgninger om Exspektance kan ikke ventes bevilgede. Ansøgningen maa være overskrevet «Til Kongen» og derunder anføres Ansøgningen, som bør indeholde et kort Opgivende af Ansøgerens akademiske Bane, de Hovedkarakterer, han ved hver Examen har erholdt, og hvad Tid han har underkastet sig denne, hans Alder og Fødested, hvilket Embede han søger, i hvilke Stillinger han har tjent Staten, og de Grunde han har at paaberaabe sig. Ansøgningen bør skrives paa brukket Papir, og paa venstre Side bør staa Stedet, hvor Ansøgeren hører hjemme, Datum og Aarstal, Ansøgerens fulde Navn, Embede, eller Stilling i Staten samt hvilket Embede der søges, og den Embedsmands eller Øvrigheds Navn, som har erklæret sig. Ansøgningen maa underskrives «underdanigst». Er Ansøgningen ikke forfattet af Supplikanten selv, men af en anden paa hans Vegne, bør denne paa Ansøgningens første Side anføre, at den er forfattet af ham efter Fuldmagt og bevidne dette ved sit fulde Navns Underskrift og Opgivende af sin borgerlige Stilling samt Opholdssted. Ansøgningen bør ledsages af de Vidnesbyrd, som i den er paaberaabte, forsaavidt de ikke indeholdes i de paategnede Erklæringer. Naar ikke originale Attester medfølger, skal Gjenparter deraf indsendes, hvilke er bekræftede af vedkommende Foresatte eller Øvrighed eller Notarius publicus. Den skal først tilstilles Ansøgerens geistlige Øvrighed (Provst, Biskop) til Erklæring, forsaavidt saadan Erklæring ikke allerede er afgiven paa en foregaaende Ansøgning af samme Slags, der i Løbet af det sidste Aar er indsendt. Vedkommende Øvrighed har paa Ansøgerens Forlangende uden Forhaling og uden Betaling at meddele Erklæring, saaledes som deres Pligt og Sandhed medfører, hvorefter Ansøgningen forseglet tilbageleveres Ansøgeren til Befordring til Departementet, hvilken han paa egen Bekostning har at besørge. Ansøgningen bør være indsendt til Kirkedepartementet inden 6 Uger, efterat Kal-

det er blevet kundgjort ledigt, og ligesom den ikke bør indsendes, forinden Bekjendtgjørelse har fundet Sted, saaledes bliver den, naar fornyet Bekjendtgjørelse sker, paa Grund af en ved Embedet indtruffet Forandring eller samme paalagt Byrde, at anse som frafalden, medmindre den ved Andragende til Departementet fornyes. De Ansøgninger, som indkommer, efterat Indstilling om Embedets Besættelse er skeet, bliver henlagte.

Med Hensyn til Kandidater i Særdeleshed: Kandidaters Ansøgninger skal være ledsagede af Døbeattest (2—2—4), Bevis for den Karakter, de har faaet ved sine Examener, Attest om deres moralske Vandel, om den Fremgang, de efter udstaaet Examen Theologicum har gjort i theologiske Studier, og om den Øvelse, de har havt i at prædike (2—2—2). Indskjærpet ved Cirkulære af 19de Oktober 1849 og 16de Juni 1857.

Naar et Presteembede bliver ledigt, modtager Kirkedepartementet fra vedkommende Biskop alle fornødne, med Bistand af Provsten og Embedets tidligere Indehaver tilveiebragte, Oplysninger om Embedets økonomiske og øvrige Vilkaar, samt hvad der ellers kan være af Interesse at have for Øie ved Besættelsen, saaledes navnlig ogsaa om de kirkelige og sociale Forhold i Embedsdistriktet og om de Egenskaber, som maa ønskes hos den vordende Indehaver af Embedet, om han skal være skikket for det. Naar alle fornødne Oplysninger foreligger, og de nødvendige Skridt i Anledning af mulige paakrævede Forandringer ved Embedet er trufne, kundgjøres dette ledigt. Enhver Ansøger, enten han allerede er geistlig Embedsmand eller kun Kandidat, skal indgive sin Ansøgning med alle dertil hørende Vidnesbyrd gjennem vedkommende (Sogneprest) Provst og Biskop, forat deres Erklæringer, som oftere indskjærpet, kan blive paategnet Ansøgningen. Saadan Erklæring kræves dog ikke for geistlige Embedsmænds Vedkommende, naar der endnu ikke er hengaaet et Aar, siden der blev afgivet Erklæring paa en foregaaende Ansøgning. Naar imidlertid en Geistlig søger et Embede inden det samme Stift, hvori han allerede er ansat, maa Ansøgningen altid indsendes gjennem Biskopen, forat han kan have

Anledning til, om han ønsker det, at ytre sig om, hvorvidt Ansøgeren kan ansees særlig skikket for det ansøgte Embede. Cirk. af 25de Mai 1870.

Om Ansøgninger fra Menigheder angaaende Udnævnelse af geistlige Embedsmænd, se hvad der er anført Side 85 i Paragrafen om Biskoper (Kgl. Res. 15de Februar 1895).

§ 9.

Om Biskopernes Overhøring.

Man har ogsaa uophævede Bestemmelser om, at Biskoperne før Ordinationen har at overhøre Kandidaterne. De om denne Overhøring fastsatte Bestemmelser i N. L. 2—3—2 og 5, cfr. 2—17—15, forudsætter, at Vedkommende er kaldet af en Privatmand ifølge *jus patronatus*, der nu er bortfaldt (Lov om Adelen 1ste Aug. 1821 § 3). Men Forordningen af 1ste August 1707 § 8, der overlader det til Biskoperne, — «dersom de eragte det tjenligt», at «assosiere sig af Ministerio de bedste og lærdeste Prester — samt Reskript 14de Juni 1728 bestemmer, at ogsaa de Kandidater, der ansættes af Kongen, skal overhøres af Biskoperne.

Efter Beskaffenheden af den Prøve, som Kandidaterne nu skal underkastes ved Universitetet, er vistnok en Kundskabsprøve fra Biskopernes Side unødvendig. Men muligt er det dog, at en Kandidat ved Biskopens Prøvelse kan befindes at have tilegnet sig Anskuelser, der strider mod Kirkens Bekjendelse, og at han saaledes ikke kan siges at være «bekvem eller dygtig til det hellige Presteembede» i den evangelisk-lutherske Kirke. Biskopens Overhøring har derfor formentlig nu, naar den benyttes, sin væsentlige Betydning i den Anledning, der aabnes ham, til i den personlige Forhandlings Form at forvisse sig om Kandidatens kristelige, med Kirkens Bekjendelse stemmende, Livsanskuelse og rette Opfattelse af Sjælesørgergjerningen samt til at lægge ham den prestelige Stillings Ansvar paa Hjertet.

Skulde Biskopen paa Grund af hans Anskuelser finde det umuligt at ordinere ham, fik Indberetning derom gjøres

til Kirkestyrelsen. Vedkommende vilde vistnok isaafald frivillig træde tilbage fra den Stilling, hvortil han er udnævnt.

§ 10.

Om Ordinationen.

Ved Ordinationen overantvorder Kirken gjennem den Embedsautoritet, der ved Handlingen repræsenterer den (i Regelen Biskopen), det geistlige Embede i sin Almindelighed til vedkommende Kandidat. Han er nemlig, hvad baade Lære og Liv angaar, erkjendt som skikket til at udføre Sjælesørgergjerningen og bliver nu ved en liturgisk Benediktionshandling dertil indviet. Ordinationen forudsætter Kaldelsen til en bestemt Embedsstilling i Kirken.

I N. L. 2—3—9 er det nemlig fastsat: Ingen maa til Presteembedet indvies, uden han til noget vist Kald og Embede er kaldet. Herved er der vistnok sigtet til et Embede i en bestemt Menighed. Men ogsaa de i Lov 11te April 1857 under Navn af Stiftskapellaner omhandlede Hjælpeprester skal selvfølgelig være ordinerede.

Ordinationen skal som gjældende for den hele Kirke ikke gjentages ved senere Forflyttelse til andet geistligt Embede.

Er Vedkommende atter entlediget fra den geistlige Stilling, ophører hans Ret til prestelig Virksomhed, og han vil ved uden Bemyndigelse at udøve saadan Virksomhed kunne paadrage sig Straf for uhjemlet Udøvelse af Embede efter Krll.s Kap. 21 §§ 34 eller 35, cfr. Straffeloven 22de Mai 1902, der træder i Kraft 1ste Januar 1905, §§ 129 eller 328. Heri gjør Lov 10de Juni 1876 om udvidet Adgang til Udførelse af kirkelige Forretninger ingen Forandring, da den kun omhandler de i den norske Statskirke ansatte Prester. Derimod kan en afskediget Geistlig, hvis Entledigelse ikke har sin Grund i, at han har forbrudt Embedet, efter Biskopens Bestemmelse midlertidig bestyre et geistligt Embede eller for en i Embede værende Prest under hans Forfald udføre geistlige Forretninger. I denne

Henseende kan mærkes Kirkedepartementets Skrivelse 22de Juli 1869, hvori antages, at den en Kandidat som forhenværende Prest i Sømandsmissionens Tjeneste meddelte Ordination berettiger ham til paa en anden Prests Vegne at udføre kirkelige Handlinger, naar det sker efter vedkommende Prests Anmodning eller med hans Samtykke. Se ligeledes Skrivelse 3die Mai 1875, at der intet kan være til Hinder for, at en entlediget Sogneprest midlertidig bestyrer et Embede, naar Vedkommende er ved sine fulde Aands- og Legemskræfter. Dersom en afskediget Geistlig uden Bemyndigelse eller Samtykke af den berettigede Prest skulde udføre en geistlig Forretning, f. Ex. en Ægtevielse, kan der spørges, om denne Forretning er gyldig eller at anse som en Nullitet. Den ældre Lovgivning er i denne Henseende ikke klar. Forordningen 23de Mai 1696, der omhandler «endel Prester, som fra deres Kald for Uskikkeligheds Skyld er afsatte», synes at forudsætte, at de af saadanne Prester uden Bemyndigelse udførte Forretninger er gyldige, og tænker sig derhos, at Biskopen i visse Tilfælde anvender dem.

Et senere Reskript 7de Oktober 1740 har imidlertid bestemt, at «hvad sig ellers de Prester, som blive afsatte, anbelanger, da skulle de ogsaa aflægge den geistlige Habit (Symbolet paa Ordinationen) og maa ei mere bruges til geistlige Forretninger». At en Geistlig, der for en Embedsforbrydelse eller en borgerlig Forbrydelse er dømt til Tjenestens Tab, maa ved Dommen ansees fuldstændig berøvet enhver Virkning af Ordinationen, er utvilsomt. Ligesaalidt altsaa som en ved Dom afsat Geistlig kan forrette for en i Embede værende Geistlig eller af Biskopen midlertidig kan overdrages Udførelsen af kirkelige Forretninger, ligesaalidt kan nogen af ham udført kirkelig Handling, f. Ex. en Ægtevielse, ansees for gyldig. Hvad der gjælder om en Geistlig, der dømmes fra Embedet, maa ligeledes anvendes paa en Geistlig, der afskediges i Unaade, se Lønningsloven af 14de Juli 1897 § 37 («i Naade» afskediget geistlig Embedsmand), cfr. den nu ophævede § 2 i Lov om det geistlige Naadensaar 17de Juni 1869 samt den ældre Straffelov Kap. 2 § 37. Men det er et Spørgsmaal, om man

ikke paa Grund af Ordinationens principielle Betydning inden den evangelisk-lutherske Kirke maa gaa endnu et Skridt videre og antage, at en kirkelig Handling, der uden Bemyndigelse eller Samtykke af vedkommende Prest udføres af en i Naade afskediget Geistlig, ogsaa maa betragtes som ugyldig. At den entledigede Geistlige i dette Tilfælde ikke vil kunne undgaa Straf for uberettiget Udførelse af en Embedshandling, medfører vistnok ikke med Nødvendighed, at Handlingen er virkningsløs, thi der er her Spørgsmaal om to af hinanden uafhængige Sider af samme Sag, og man vilde uden Selvmodsigelse kunne fastholde det Resultat, at Ordensbruddet blev at straffe, medens Handlingen betragtedes som gyldig. Men til Udførelse af gyldige kirkelige Handlinger udfordres formentlig efter den evangelisk-lutherske Betragtningsmaade ikke blot Ordination, men ogsaa Vokation. Den katholske Kirke betragter Ordinationen som et Sakramente og antager derfor, at en af en afsat Geitlig udført kirkelig Handling paa Grund af Ordinationens *character indelebilis* er fuldgyldig, paa samme Tid som Presten straffes for Handlingens Udførelse. Denne Opfatning er imidlertid ikke gaaet over i den evangelisk-lutherske Kirke, der ikke anerkjender nogen uudslettelig Karakter ved Ordinationen. Ved denne Akt overdrager, som bemærket, vor Kirke Ordinanden den almindelige Beføielse til Udførelse af kirkelige Embedshandlinger under Forudsætning af lovlig Kaldelse fra den, der har Vokationsretten. Ordination maa derfor være forenet med Vokation for at give en kirkelig Handling Gyldighed. Denne Grundsætning, der i vor Ret finder sin Støtte i den positive Bestemmelse i N. L. 2—3—9, kan ikke ansees rokket ved en indirekte Slutning fra det nævnte Reskript 7de Oktober 1740. Vistnok fratager dette Reskript kun «afsatte» Prester «geistlig Habit og Kjortel» og forudsætter saaledes, at de i Naade entledigede Prester beholder Virkningen af Ordinationen; men heri ligger formentlig ikke, at disse uden Bemyndigelse kan udføre gyldige kirkelige Handlinger, men blot at de fremdeles har Adgang til at forrette saadanne, naar det af rette Vedkommende overdrages dem. Den almindelige Beføielse, som Ordinationen giver, tabes saaledes ikke ved

Afsked i Naade, men derimod ophører derved Virkningen af den tidligere Vokation, og den entledigede Prest maa derfor kaldes paany for at kunne forrette kirkelige Handlinger. Hvad der i det enkelte Tilfælde udfordres for at give ham ny Vokation, beror paa kirkelig Lov eller sædvansmæssig Ret. I vor Kirke er det Praxis, ikke blot at Biskopen kan konstituere ham, men at endog en i Embede værende Geistlig i Forfaldstilfælde eller under særegne Omstændigheder, saasom naar en entlediget Geistlig ønsker at vie sit eget Barn, kan overdrage ham Udførelsen af en kirkelig Handling, der isaafald forrettes paa den fast ansatte Prests Vegne. Han faar saaledes for Tilfældet ny Vokation. Praxis er altsaa meget liberal, og det vilde være urigtigt og uretfærdigt mod de ansatte Prester at gaa videre. Det er imidlertid Biskopens og Provstens Ret og Pligt at føre Tilsyn med, at ikke Misbrug i denne Henseende finder Sted, og navnlig at paase, at en Prest ikke i Almindelighed lader enkelte Grene af sine Embedsforretninger udføre ved en i Naade entlediget Geistlig. Men paa den anden Side maa det antages, at vedkommende Menighedsmedlem har tilstrækkelig Garanti for den af en saadan Geistlig udførte Handlings Gyldighed, naar han har sikret sig, at den forrettes efter Bemyndigelse af den i Embede værende Prest eller med hans Samtykke. Derimod bliver det en Sag mellem Presten og den geistlige Overøvrighed, om den førstnævnte uden fyldestgiørende Grund har benyttet en entlediget Geistlig til Handlingens Udførelse.

Er en geistlig Embedsmand gaaet over i en Stilling af borgerlig Art, f. Ex. en Lærerstilling, en juridisk Embedsstilling eller et Postmesterembede, bortfalder selvfølgelig hans Ret til Udførelse af prestelige Forretninger; hvorimod det formentlig ikke vilde ansees nødvendigt at gientage Ordinationen, om han atter blev kaldet til et geistligt Embede, eller det under særegne Omstændigheder blev ham midlertidig overdraget at udføre geistlige Forretninger.

§ 11.

Om Presteeden.

Efterat Ordinationshandlingen er foretagen, skal den Ordinerede for Biskopen aflægge den saakaldte Presteed, der dog rettere maa betegnes som et høitideligt Løfte end som en Ed, da Udtrykket «sværge» ikke er benyttet. Dette Løfte er ifølge Kgl. Res. 25de Oktober 1870 saalydende: «Jeg N. N. lover og vidner for Guds Aasyn, at jeg vil med Troskab forkynde den guddommelige Lære, som indeholdes i de profetiske og apostoliske Skrifter og den norske lutherske Kirkes symbolske Bøger; at jeg vil med Sømmelighed forvalte de hellige Sakramenter efter Christi Indstiftelse og de for den norske Kirke gjældende Forskrifter; at jeg vil saavel i min Embedsfærd som i min øvrige Vandel beflitte mig paa at føre et Liv, der er en Guds Tjener værdigt. Dette Alt lover jeg saasandt at op fylde, som jeg i Sandhed og af Hjertet ønsker, at Gud vil hjælpe mig med sit hellige Evangelium.»

I den ældre Presteed blev udtrykkelig lovet Iagttagelse af de kirkelige Bestemmelser *(nec quidquam contra constitutiones ecclesiasticas admittatur).*

Løftet herom ligger formentlig nu indbefattet i den Ordineredes Erklæring om, at han i sin Embedsfærd vil beflitte sig paa at føre et Liv, der er en Guds Tjener værdigt. Men dette Løfte kan alene forstaaes som omfattende de Bestemmelser, der ikke maatte ansees antikverede. Det maa i denne Henseende bemærkes, at naar en i den ældre Lovgivning indeholdt kirkelig Regel er bleven modificeret ved sædvansmæssig Ret, idet der gjennem en langvarig og almindelig af Forholdenes Magt fremtvungen Praxis uden Indvending fra de kontrollerende Myndigheders Side efterhaanden har udviklet sig en forandret Ordning, maa denne Ordning formentlig respekteres. En Prest kan derfor ikke ansees forpligtet eller berettiget til at fremtvinge Iagttagelsen af den ældre ved sædvansmæssig Ret forandrede Lovregel, saa meget mindre som han derved vilde sætte sin Menighed i en Undtagelsesstilling til den øvrige Kirke og saaledes gjøre Brud paa den kirkelige Enhed.

Den evangeliske Retsvidenskab erkjender den Mulighed, at Sædvanen under visse Betingelser har Evne til at sætte Loven ud af Kraft. Der paapeges flere Tilfælde af *desuetudo* eller Ophør af Lovens Efterlevelse eller af en virkelig gjennem Sædvanen opstaaet forandret Ordning. Man forklarer eller undskylder dette dels ved, at Loven kan betragtes som stiltiende ophævet ved den senere Lovgivning, og dels ved, at Forholdet skyldes en Strid mellem Loven og dens Forudsætninger eller en Strid mellem Lovens Bud og den religiøse Samfundsbevidsthed. Man antager med Paaberaab af den kanoniske Ret, at Sædvanen, navnlig hvor den skal virke derogatorisk, maa være en «*consuetudo rationabilis*» og «*legitime præscripta*», det vil sige, at den ikke maa staa i Strid med Kirkens Væsen eller med den Institution, som den angaar, og at den maa være hævdet ved langvarig Brug. Man ser ogsaa, at der læres, at Sædvanens indre Magt, eller hvad der egentlig lægges til Grund for samme, er «*opinio necessitatis*». Hvorledes man imidlertid end forklarer Sagen, bliver dog Resultatet, at man er nødt til at respektere det faktisk bestaaende.

Forøvrigt er den væsentligste Betænkelighed, som enkelte ældre Prester hertillands havde, bortfaldt ved de i den nye Alterbog af 1889 givne Bestemmelser om Skriftemaal og Absolution ved Nadverden.

Naar der i Presteløftet fordres en Forpligtelse paa Kirkens Bekjendelse, da udgjør denne Forpligtelse i en dobbelt Henseende Grundlaget for det retslige Forhold mellem Kirken og dens Tjenere. Paa den ene Side afgiver den Garantien for, at disse ikke lærer og forvalter Sakramenterne efter eget vilkaarligt Godtbefindende, men efter Bekjendelsen. Paa den anden Side sikrer den dem mod ukirkelige Fordringer fra Styrelsens, Menighedens eller enkelte Kirkemedlemmers Side. Presterne kan nemlig isaafald altid svare, at de efter et høitideligt Løfte er forpligtede paa Kirkens Bekjendelse, og derfor ikke med god Samvittighed kan efterkomme Fordringen.

Dog er en Forpligtelse paa Bekjendelsen efter evangelisk-lutherske Grundsætninger ikke at betragte som et blot og bart juridisk Kontraktsforhold. Kirken maa efter sit

Væsen og Øiemed fordre, at Læren skal være Aand og Liv. Den opfatter derfor ikke Forholdet paa den Maade, at Kirkens Tjener nu paatager sig som en blot mekanisk Gjerning at forkynde Ordet og forvalte Sakramenterne overensstemmende med dens Bekjendelse, ligemeget om det stemmer med hans Tro eller ikke. Derimod er den inderste Tanke den, at han i fri Overbevisning skal slutte sig til Bekjendelsen, saaledes at Forpligtelsen bliver, som Melanchton kalder den, en «*repetitio confessionis*». Kirken kræver derfor en saadan Ærlighed af sine Tjenere, at de ikke lærer mod sin Overbevisning, og at de, om en Dissents maatte indtræde, ikke misbruger den Stilling, hvori de ved en engang erklæret Overensstemmelse med Bekjendelsen er komne, til at modarbeide dens Lære. Ligesom altsaa Læreren isaafald frivillig bør fratræde, saaledes kan han i Mangel heraf fjernes fra sin Stilling ved Dom, naar der ikke blot er Spørgsmaal om forskjellige kristelige Retninger, som altid forefindes i et større Kirkesamfund, men om en fundamental Afvigelse fra Bekjendelsen, en Afvigelse, der bestemt vedtages eller aabenbarer sig i den kirkelige Embedsgjerning (se § 13 om Domstolens Beskaffenhed). En Forpligtelse paa Bekjendelsen, opfattet paa denne Maade, kan ikke siges paa nogen utilbørlig Maade at indskrænke Individets Frihed. Den er netop bygget paa Individets frie Tilslutning til Bekjendelsen. Heller ikke er Forpligtelsen til Hinder for, at en Kirkens Tjener frit og paa den eiendommelige Maade, som hans Begavelse tilsiger, kan udvikle, hvad den kirkelige Bekjendelse kun i store Grundtræk omhandler, eller drage for Lyset og opklare hidtil mindre udviklede Sider af den Hellige Skrifts uudtømmelige Rigdom; kun at Bekjendelsens Aand og Indhold ikke modarbeides.

§ 12.

Om Indsættelsen.

Saasnart en Kandidat er indviet til Prest, skal Biskopen med sit «beseglet Brev» forskikke ham til vedkom-

mende Provst, der overensstemmende med N. L 2—3—3, Kirkerit. Kap. 10 Art. 2 *in fine* og Alterbogen af 14de Februar 1889 2det Afsnit har at indsætte ham, hvad der dog ikke gjælder Stiftskapellaner. Indsættelsen foregaar paa den Søn- eller Helligdag, som Provsten bestemmer. Kaldsbrev og Kollats oplæses for Menigheden, og den nye Prest anbefales til dennes Agtelse og Kjærlighed. Omstændighederne kan imidlertid medføre, at Presten maa indsætte sig selv (se Alterbogen).

Naar en Prest udnævnes til et andet geistligt Embede, skal han ligeledes indsættes i dette. Han maa saaledes henvende sig til Biskopen, forat Provsten af denne kan erholde Paalæg om at indsætte ham (N. L. 2—3—6). Nogen nærmere bestemt liturgisk Form for Indsættelsen haves ikke.

§ 13.

Almindelige Rettigheder, der tilkommer de Geistlige.

Som Embedsmænd har de Geistlige de disse og Statsborgerne i Almindelighed tilkommende Rettigheder. De har saaledes Stemmeret og Rang (Grl. § 23, Regl. af 26de Juli 1820, Res. 14de Dec. 1889). Rangen giver dog ingen reel Ret, men har alene den Betydning at bestemme Forholdet mellem Embedsmændene indbyrdes i deres Embedsforretninger og offentlige Fremtræden. Ifølge Værnepligtsloven 3die Juni 1876 § 2 er de Geistlige fritagne for Værnepligt og efter Lov 28de August 1854 § 2 og Straffeprocesloven af 1ste Juli 1887 og 22de Mai 1902 § 37 for at være Lagrettesmænd og Domsmænd. I Paragrafens Post 7 nævnes egentlig kun Statskirkens og andre anerkjendte Trossamfunds «Prester», men herunder indgaar ogsaa Biskoper og Provster, saafremt man ikke vil anse dem fritagne som «Øvrighedspersoner» efter Post 3. Efter Lov om Skat paa Indtægt og Formue til Stat og Kommune af 23de Juli 1894 § 4 er geistlige Embedsmænd ikke pligtige til at modtage Valg. De er derhos fritagne for at være Overformyndere efter Lov af 28de

September 1857 § 1, jfr. Lov 25de Februar 1899, hvorefter Overformynderiet i Kristiania (formentlig befulgt ogsaa i andre Byer) skal bestaa af en lønnet Formand, samt af tvende ulønnede, valgte Medlemmer. Ligeledes ansees Prester fritagne for at vælges til «satte» Værger, men derimod ikke for at forrette som «fødte» Værger, hvor Slægtskabsforholdet medfører dette.

Ifølge Grundlovens § 22 kan de underordnede Geistlige ikke afsættes uden efter Dom, men alene suspenderes og skal da straks tiltales for Domstolene. Heller ikke kan de mod sin Villie forflyttes. Kun Biskoperne kan af Kongen afskediges, efterat han derom har hørt sit Raad, og nyder isaafald ²/₃ af deres forhen havte Gage indtil næste Storthing, som afgiør Pensionsspørgsmaalet.

Tidligere havde man særegne geistlige Retter, nemlig Provsteretten og Konsistorialretten; men disse er bortfaldne ved Straffeprocesloven af 1ste Juli 1887 og 22de Mai 1902 § 1, og geistlige Straffesager eller andre Sager om Geistliges Forhold skal altsaa nu behandles ved de almindelige Domstole. Dog maa det bemærkes, at ifølge denne Lovs Kap. 16 skal videnskabelige Sagkyndige bistaa Retten, naar dette efter Retsspørgsmaalets Beskaffenhed er nødvendigt. Paatalemyndigheden tilkommer heller ikke længer Bisko pen, hvorimod Tiltale for Forbrydelser, begaaede af geistlige Embedsmænd «som saadanne», besluttes af Kongen (Straffeproceslovens § 88). Ellers har Rigsadvokaten og Statsadvokaterne Myndighed til at afgive Beslutning om Forfølgningen. Dog kræves i geistlige Sager Biskopens Opfordring eller Erklæring (N. L. 2—17—7 og 8).

Her kan bemærkes Lov om den almindelige borgerlige Straffelovs Ikrafttræden af 22de Mai 1902 2det Kap. § 10, hvor det heder: «I alle Tilfælde, hvor en Embeds- eller Bestillingsmand viser sig ude af Stand til forsvarlig at røgte sin Tjeneste, eller hvor ellers nogen af de for Tjenestens Indehavelse nødvendige eller gyldig foreskrevne Betingelser ikke findes at være tilstede, kan Afskedigelse ved Dom finde Sted.

Herved er ingen Forandring gjort i de Bestemmelser, som den øvrige Lovgivning eller vedtagne Ansættelsesvil-

kaar indeholder om Afskedigelse paa Grund af saadanne Forhold som nævnt.

Paastand om Afskedigelse i Henhold til denne Paragraf og om Tjenestens Tab som Straf kan afgjøres under én Sag.»

Imidlertid ser man i Praxis ved geistlige Embedsforseelser Sagen ordnet uden Retsbehandling. Presten meddeles paa Ansøgning Afsked, naar der er Spørgsmaal om umoralskt Levnet, i Unaade uden Pension, og hvor der handles om en fundamental Afvigelse fra Kirkens Bekjendelse, i Naade med Pension eller Vartpenge, hvad baade Lammers og Krog-Tonning erholdt.

De Geistlige har derhos som andre Tjenestemænd en særlig Beskyttelse mod Krænkelse ved Vold, Tvang eller ulovlige Hindringer og anden fornærmelig Adfærd i Anledning af deres Embedshandlinger og under Udøvelsen af samme, f. Ex. under de Formaninger, som Kirketugten nødvendiggjør, eller under Mægling mellem uforligelige Ægtefolk eller paa anden Maade, se Straffeloven af 22de Mai 1902 § 127, 128 og 326, hvorved Straf bestemmes for saadanne Handlinger.

§ 14.

Aabenbarelse af, hvad der skal hemmeligholdes. Anmeldelsespligt. Tjenesteforsømmelse. Uforstand. Utilbørlig Optræden.

I N. L. 2—5—19 bestemmes det, at Presten ikke uden sit Kalds Fortabelse maa aabenbare, hvad nogen for ham i lønligt Skriftemaal bekjendt haver, medmindre det kunde angaa noget Forræderi eller Ulykke, som ved Prestens Aabenbarelse kunde forekommes. Og dog bør dens Navn, som det bekjendt haver, saavidt muligt er, forties.

Denne Bestemmelse er for Straffens Vedkommende ophævet ved den ældre Straffelovs Kap. 28 § 13, men forøvrigt bestaaende.

Den Straffebestemmelse, som efter den nye Straffelov af 22de Mai 1902 rammer Brud paa Skriftemaalets Segl,

er § 121, der er saalydende: «Aabenbarer en offentlig Tjenestemand uden skjellig Grund, hvad der i Tjenestens Medfør er blevet ham betroet, eller ved Lov eller anden gyldig Bestemmelse er betegnet som Tjenestehemmelighed, straffes han med Bøder eller Tjenestens Tab eller med Fængsel indtil 6 Maaneder.

Sker Aabenbarelsen i Hensigt at tilvende sig eller andre en uberettiget Vinding til Skade for en anden, eller benytter en offentlig Tjenestemand nogen Tjenestehemmelighed i saadan Hensigt, straffes han med Tjenestens Tab eller med Fængsel indtil 2 Aar.

Ovenstaaende Bestemmelser kommer ogsaa til Anvendelse paa den, som saaledes forser sig efter at have fratraadt den offentlige Tjeneste, med Hensyn til, hvad han under denne har bragt i Kundskab.»

I § 144 haves ogsaa en Bestemmelse, der passer paa Tilfældet; den er saalydende:

«Prester, Sagførere, Forsvarere i Straffesager, Læger, Apothekere og Jordemødre saavelsom disses Betjente eller Hjælpere, der retsstridig aabenbarer Hemmeligheder, som er dem eller deres Foresatte betroede i Stillings Medfør, straffes med Bøder eller med Fængsel indtil 6 Maaneder.»

Meningen med denne Bestemmelse er imidlertid kun at opfange de Tilfælde, da det ikke maatte være sikkert, at Vedkommende er at anse som «offentlig Tjenestemand»; men da Statskirkens Prester, hvad enten de er fast ansatte eller konstituerede, alle er «offentlige Tjenestemænd», gjælder for dem § 121. Det vil forøvrigt sees, at der ogsaa er den Forskjel mellem § 121 og § 144, at sidstnævnte Bestemmelse ikke kommer til Anvendelse paa den, som aabenbarer Hemmeligheden efter at være fratraadt sin Stilling.

I Straffeprocesloven af 1ste Juli 1887 og 22de Mai 1902 § 178 haves følgende Bestemmelse:

«Statskirkens og andre anerkjendte Trossamfunds Prester kan, alene hvor Aabenbarelsespligt er bestemt i Lovgivningen, føres som Vidner om, hvad der er dem betroet som Sjælesørgere. Sagførere, Læger og Jordemødre samt Forsvarere i Straffesager kan alene under samme

Betingelse føres som Vidner om, hvad der er dem betroet i deres Kald.

Det samme gjælder de ovennævnte Personers Underordnede eller Medhjælpere, der i sin Stillings Medfør er komne til Kundskab om, hvad der er hine betroet.

Forbudet bortfalder, naar den, der har Krav paa Hemmeligholdelsen, samtykker i Vidnesbyrdets Afgivelse, og naar Vidnesbyrdet trænges for at forebygge, at nogen Uskyldig bliver domfældt.»

Anmeldelsespligt er bestemt i den nye Straffelovs § 139, der er saalydende:

«Med Bøder eller med Hefte eller Fængsel indtil 1 Aar straffes den, som undlader gjennem betimelig Anmeldelse for vedkommende Myndighed eller paa anden Maade at søge afværget et efter militær Lov strafbart Mytteri, Krigsforræderi, Spioneri eller Forbund om Rømning eller en Forbrydelse af nogen i denne Lovs (den almindelige Straffelovs) §§ 83, 84, 86, 98, 99, 100, 148, 149, 150, 152, 153, 154, 159, 169, 192, 195, 217, 223 2det Led, 225, 231, 233, 234, 243, 267, 268 og 269 omhandlet Slags eller sammes Følger, skjønt man til en Tid, da Forbrydelsen eller dens Følger endnu kunde forebygges, har erholdt Kundskab om, at den er igjære eller er forøvet.

Dog er han straffri, saafremt Forbrydelsen ikke kommer til Fuldbyrdelse eller til strafbart Forsøg, eller saafremt Afværgelsen ikke kunde ske uden at udsætte ham selv, nogen af hans nærmeste eller nogen uskyldig for Tiltale eller Fare for Liv, Helbred eller Velfærd.

Paa samme Maade, dog i intet Tilfælde med høiere Straf end den for Forbrydelsen selv satte, straffes den overordnede, der har undladt at hindre en i hans Tjeneste forøvet Forbrydelse, saafremt dette var ham muligt.»

Straffeproceslovens § 178, sammenholdt med Straffelovens § 121 og § 139, maa formentlig forstaaes saaledes, at dersom nogen i sidstnævnte Paragraf nævnt Forbrydelse er kommet til Prestens Kundskab derved, at den er betroet ham under Skriftemaalets Segl, maa han, forsaavidt han kan, søge at forhindre en Forbrydelse, som er igjære, eller afvende en Forbrydelses Følger (naturligvis efter Reglerne

i § 139). Kan han det, maa han kunne bevare Tausheden og kan pastoralt raade Vedkommende til selv at bekjende Forbrydelsen. I det Tilfælde, at han indstevnes som Vidne, er han imidlertid, selv om Forbrydelsen er ham betroet, pligtig til at forklare sig om denne. Men hvorledes end Forbrydelsen er kommet til hans Kundskab, og han ikke paa anden Maade kan forhindre den, om den er igjære, eller afvænde dens Følger, maa han være forpligtet til at anmelde den, da en Ulykke maa søges forebygget. Dog bemærkes, at han ikke kan have nogen Forpligtelse til at gjøre Anmeldelse blot efter et Rygte, men maa have en paalidelig Kundskab om Forbrydelsen.

Hvor denne kommer til Prestens Kundskab gjennem en paalidelig Oplysning, og den altsaa er saa klar, at Anmeldelse maa ske, bør Presten formentlig søge at undgaa at modtage nogen Bekjendelse under Tausheds Pligt, men oplyse Forbryderen om, at han kjender Forbrydelsen. Et Løfte om Taushed vilde nemlig isaafald komme i ligefrem Strid med hans Anmeldelsespligt, og Angjældende bør ikke foranlediges til at afgive Tilstaaelse under et falskt Haab om, at Presten fortier Faktum. Dersom Vedkommende, uagtet Presten paa Forhaand tilkjendegiver denne, at han ikke kan love Taushed, alligevel bekjender Forbrydelsen for ham, er derved intet at gjøre. Forbryderen ved da, hvad han har at vente.

Naar Presten indstevnes som Vidne, bør han forlange Rettens Kjendelse om, hvorvidt han er forpligtet til at vidne. Det er altid nogen Hjælp deri, at Domstolen maa underkaste Sagen nærmere Drøftelse.

§ 15.

De Bestemmelser Anmeldelsespligt gjælder. Betydelig Skade. Nogens nærmeste.

De i § 139 anførte Bestemmelser, hvorom Anmeldelsespligt er bestemt, har følgende Indhold:

§ 83: Den, som retsstridig søger at bevirke eller at medvirke til, at Norge eller nogen Del af Riget bringes

under fremmed Herredømme eller indlemmes i anden Stat, eller at nogen Del af Riget løsrives, straffes med Hefte i mindst 8 Aar eller med Fængsel fra 8 Aar indtil paa Livstid.

§ 84: Den, som retsstridig bevirker eller medvirker til, at Norge eller nogen med Norge under en udbrudt Krig forbunden Stat paaføres Krig eller Fiendtligheder, straffes med Hefte i mindst 5 Aar eller med Fængsel fra 5 Aar indtil paa Livstid.

§ 86: Med Hefte i mindst 3 Aar eller med Fængsel fra 3 Aar indtil paa Livstid straffes den, som retsstridig bærer Vaaben mod Norge, eller som under en Krig, hvori Norge deltager, eller med en saadan Krig for Øie yder Fienden Bistand, Raad eller Daad eller svækker Norges eller nogen med Norge forbunden Stats Stridsevne.

§ 98: Den, som søger at bevirke eller at medvirke til, at Rigets Statsforfatning ved ulovlige Midler forandres, straffes med Hefte i mindst 5 Aar.

§ 99: Den, som bevirker eller medvirker til, at Kongen, Regenten, Interimsregjeringen, Statsraadet, Storthinget eller nogen af dets Afdelinger, Høiesteret eller Rigsretten ved Vold eller Trusler hindres i den fri Udøvelse af sin Myndighed, straffes med Hefte i mindst 5 Aar.

§ 100: Den, som bevirker eller medvirker til, at Kongen eller Regenten berøves Livet, straffes med Fængsel paa Livstid.

Paa samme Maade straffes Forsøg.

§ 148: Den, som forvolder Ildebrand, Sammenstyrtning, Sprængning, Oversvømmelse, Sjøskade eller Jernbaneulykke, hvorved Tab af Menneskeliv eller udstrakt Ødelæggelse kan foraarsages, eller som medvirker hertil, straffes med Fængsel fra 2 Aar indtil paa Livstid, men ikke under 5 Aar, saafremt nogen paa Grund af Forbrydelsen omkommer eller faar betydelig Skade paa Legeme eller Helbred.

Forsøg kan straffes lige med fuldbyrdet Forbrydelse.

§ 149: Med Fængsel i mindst 1 Aar straffes den, som under saadan Ulykke, som i § 148 omhandlet, eller vidende om, at en saadan truer, ved Ødelæggelse, Beska-

digelse eller Fjernelse af Redskaber eller paa anden Maade søger at hindre dens Forebyggelse eller Bekjæmpelse, eller som medvirker hertil.

§ 150: Med Fængsel indtil 6 Aar straffes den, som fremkalder saadan Fare, som i § 148 nævnt ved at undlade at udføre nogen ham paahvilende særlig Pligt, ved retsstridig at ødelægge, borttage eller beskadige nogen Gjenstand eller noget til Veiledning anbragt Tegn, ved at give eller anbringe noget falskt Tegn, ved at anbringe nogen Hindring i Skibsfarvand, ved at forstyrre den sikre Drift af en ved Lokomotiv eller anden mekanisk Kraft drevet Jernbane eller ved at medvirke til nogen saadan Adfærd. Voldes derved saadan Ulykke, som i § 148 nævnt, anvendes Fængsel indtil 12 Aar.

Har nogen foretaget en oven nævnt Handling uden at være opmærksom paa Faren eller af Uagtsomhed, straffes han med Bøder eller Fængsel indtil 1 Aar.

§ 152: Med Fængsel indtil 5 Aar straffes den, som retsstridig tilsætter Beholdninger eller Vandløb, hvorfra Drikkevand til Mennesker eller Husdyr tages, sundhedsskadelige Stoffe eller medvirker hertil.

Har han derved forvoldt almindelig Fare for Menneskers Liv eller Helbred, er Straffen Fængsel indtil paa Livstid, og hvis nogens Død eller betydelig Skade paa Legeme eller Helbred er bleven Følgen, Fængsel fra 1 Aar indtil paa Livstid.

Uagtsomme Handlinger af den i foregaaende Led nævnte Art, straffes med Bøder eller Fængsel indtil 1 Aar.

§ 153: Med Fængsel indtil paa Livstid straffes den, der tilsætter Gjenstande, bestemte til almindelig Brug eller Forhandling, Gift eller andre saadanne Stoffe, at Gjenstandene ikke kan bruges efter sin Bestemmelse uden at volde Menneskers Død eller ødelægge Helbreden, eller som volder, at iøvrigt Forgiftning, der medfører almindelig Fare for Liv eller Helbred, finder Sted, eller som medvirker hertil.

Paa samme Maade straffes den, som med Fordølgelse af Gjenstandenes Beskaffenhed sælger, falholder eller iøvrigt søger at udbrede saadanne forgiftede eller med farlige

Stoffe tilsatte Gjenstande, som oven omhandlet, eller som medvirker hertil.

Er nogens Død eller betydelig Skade paa Legeme eller Helbred forvoldt, er Straffen fra 1 Aar indtil paa Livstid.

Med Fængsel indtil 5 Aar straffes den, som med Fordølgelse af Gjenstandenes Beskaffenhed falholder, sælger eller paa anden Maade søger at udbrede som Næringsmidler for Mennesker eller Husdyr eller til anden Brug Gjenstande, der ved at bruges efter sin Bestemmelse er egnede til at skade Sundheden. Paa samme Maade straffes Medvirkning hertil.

Uagtsomme Handlinger af den i 1ste Led omhandlede Art straffes med Bøder eller Fængsel indtil 1 Aar.

§ 154: Den, som bevirker eller medvirker til, at en farlig smitsom Sygdom finder Indgang eller almindelig Udbredelse blandt Mennesker, Husdyr eller Vækster, straffes med Fængsel indtil 10 Aar. Under særdeles formildende Omstændigheder kan Bøder anvendes.

Har en saadan Handling, som i 1ste Led nævnt, medført, at noget Menneske omkommer eller faar betydelig Skade paa Legeme eller Helbred, er Straffen Fængsel fra 5 Aar indtil paa Livstid.

§ 159: Den, som i Hensigt at bevirke eller medvirke til en i §§ 148, 152 2det Led, 153 1ste, 2det og 3die Led eller § 154 omhandlet Forbrydelse, indgaar Forbund med nogen, straffes med Fængsel indtil 10 Aar.

§ 169: Er paa Grund af saadan Forbrydelse, som i § 168 nævnt (Falsk), nogen fældet til Frihedsstraf, som helt eller delvis er udstaaet, eller til Dødsstraf, straffes den skyldige med Fængsel ikke under 1 Aar.

Er paa Grund af Forbrydelsen Dødsstraf fuldbyrdet eller Frihedsstraf udstaaet i mere end 5 Aar, kan den skyldige straffes med Fængsel paa Livstid.

192: Den, som ved Vold eller Fremkaldelse af Frygt for nogens Liv eller Helbred tvinger nogen til utugtig Omgiængelse, eller som medvirker hertil, straffes for Voldtægt med Fængsel indtil 10 Aar, men med Fængsel ikke under 1 Aar, saafremt der handles om Samleie.

Hvis den fornærmede paa Grund af Handlingen om-

kommer eller faar betydelig Skade paa Legeme eller Helbred, eller den skyldige tidligere er straffet efter denne Paragraf eller efter §§ 191, 193 eller 195, kan Fængsel indtil paa Livstid idømmes. (Se om § 191, 193 Afsnittet om Ægteskab, Skilsmisse paa Grund af Forbrydelse.)

§ 195: Den, som har eller medvirker til, at nogen har utugtig Omgjængelse med et Barn under 13 Aar, straffes som i 192 bestemt.

§ 217: Er den i § 216 omhandlede Forbrydelse forøvet med Barn under 16 Aar i utugtigt Øiemed, straffes den skyldige med Fængsel indtil 5 Aar, men indtil 8 Aar, saafremt Barnet er under 13 Aar.

Har den skyldige forøvet den i § 216 omhandlede Forbrydelse i Hensigt at benytte den umyndige i et vindesygt Øiemed eller derved at forberede nogen i §§ 200—205 eller 213 omhandlet Forbrydelse, anvendes Fængsel indtil 8 Aar.

Er saadan Forbrydelse, som i § 216 nævnt, forøvet med Barn under 16 Aar, der holdes skjult eller føres ud af Landet eller derved tilføies betydelig Skade paa Legeme eller Helbred, er Straffen Fængsel indtil 10 Aar, men Fængsel ikke under 1 Aar, saafremt den skyldige tillige har tilsigtet at benytte det i vindesygt eller utugtigt Øiemed.

Er Forbrydelsen forøvet under Udøvelse af en Næringsvei, kan den skyldige fradømmes Retten til at fortsætte denne.

(Se om Indholdet af Henvisningerne i § 217 Afsnittet om Ægteskab, Skilsmisse paa Grund af Forbrydelse.)

§ 223 2det Led. Hele Paragrafen er saalydende: Den, som ulovlig berøver en anden Friheden eller medvirker til saadan Frihedsberøvelse, straffes med Fængsel indtil 5 Aar.

Har Frihedsberøvelsen varet over en Maaned, eller har den voldt nogen ualmindelige Lidelser eller betydelig Skade paa Legeme eller Helbred eller medført nogens Død, idømmes Fængsel i mindst 1 Aar.

§ 225: Den, som bevirker eller medvirker til, at en anden bringes i Trældom, straffes med Fængsel fra 5 Aar indtil paa Livstid.

Paa samme Maade straffes den, som driver eller med-

virker til Slavehandel eller Førsel af Personer, bestemte for saadan Handel.

Er Forbrydelsen forøvet under Udøvelsen af en Næringsvei, kan den skyldige fradømmes Retten til at fortsætte denne.

§ 231: Den, som bevirker eller medvirker til, at en anden tilføies betydelig Skade paa Legeme eller Helbred, straffes for grov Legemsbeskadigelse med Fængsel i mindst 2 Aar. Har han handlet med Overlæg, kan Fængsel paa Livstid anvendes, saafremt Forbrydelsen har havt Døden tilfølge.

§ 233: Den, som forvolder en andens Død, eller som medvirker dertil, straffes for Drab i mindst 6 Aar.

Har den skyldige handlet med Overlæg, eller har han forøvet Drabet for at lette eller skjule en anden Forbrydelse eller unddrage sig Straffen for en saadan, kan Fængsel paa Livstid anvendes. Det samme gjælder i Gjentagelsestilfælde, samt hvor forøvrigt særdeles skjærpende Omstændigheder foreligger.

§ 234: Er den i § 233 omhandlede Forbrydelse forøvet af en Moder mod hendes uægte Barn under Fødselen eller inden et Døgn efter denne, straffes hun med Fængsel fra 1 indtil 8 Aar.

I Gjentagelsestilfælde eller forøvrigt under særdeles skjærpende Omstændigheder kan Fængsel indtil 12 Aar anvendes.

Forsøg kan lades straffrit, saafremt Barnet ikke er tilføiet betydelig Skade paa Legeme eller Helbred.

§ 243: Fremkaldes ved nogen i § 242 omhandlet Forbrydelse øiensynlig Fare for Liv eller Helbred, straffes den skyldige med Fængsel indtil 8 Aar, men med Fængsel i mindst 3 Aar, saafremt Forbrydelsen har Døden eller betydelig Skade paa Legeme eller Helbred tilfølge.

(§ 242, hvortil der henvises, er saalydende: Den, som hensætter en anden i hjælpeløs Tilstand eller medvirker hertil, straffes med Fængsel indtil 3 Aar.

Paa samme Maade straffes den, som retsstridig forlader i hjælpeløs Tilstand nogen, som staar under hans Varetægt, eller som han pligter at ledsage, befordre, modtage

eller paa anden Maade drage Omsorg for, eller lader nogen saadan Person forblive i hjælpeløs Tilstand, saavelsom den, som ved Forledelse eller Tilskyndelse medvirker hertil.

Har Forbrydelsen havt Døden eller betydelig Skade paa Legeme eller Helbred tilfølge, straffes den skyldige med Fængsel indtil 6 Aar.

Offentlig Paatale finder ikke Sted uden fornærmedes Begjæring, medmindre Forbrydelsen har Døden tilfølge eller almene Hensyn kræver Paatale.)

§ 267: Som Ran ansees det, naar nogen i Hensigt at forskaffe sig eller andre en uberettiget Vinding, ved at øve Vold mod en Person eller sætte ham ude af Stand til Forsvar eller ved Hjælp af Trusler, der fremkalder Frygt for nogens Liv eller Helbred, bemægtiger sig en Gjenstand, som helt eller delvis tilhører en anden, eller bringer nogen til at foretage en Handling, hvorved der voldes denne eller den, paa hvis Vegne han handler, Formuestab. Den, der gjør sig skyldig i Ran, eller som medvirker hertil, straffes med Fængsel indtil 10 Aar, men med Fængsel ikke under 3 Aar, saafremt som Følge af Forbrydelsen nogen omkommer eller faar betydelig Skade paa Legeme eller Helbred.

§ 268: Ran straffes med Fængsel i mindst 3 Aar, saafremt

1. den skyldige gjentagne Gange har været straffet for Ran eller grovt Tyveri;
2. der ved Forbrydelsen forsætlig tilføies Skade paa Legeme eller Helbred eller betydelig Smerte;
3. Forbrydelsen forøves af flere, som har indgaaet Forbund om at udføre Tyverier, Hælerier, Udpresninger, Ran eller lignende Forbrydelser, eller af hvilke nogen er bevæbnet;
4. Forbrydelsen forøves ved Nattetid i beboet Rum, hvortil den skyldige baner sig Adgang paa nogen i § 258 No. 1 og 2 eller i § 259 No. 3 nævnt Maade.

Har et saadant Rov, som i denne Paragraf omhandlet, medført Døden, eller er den skyldige tidligere fældet efter denne Paragraf, kan Fængsel paa Livstid anvendes.

(§ 258 No. 1 og 2 er saalydende: 1) i eller fra Hus,

Skib, Jernbanevogne eller noget Rum i saadanne, lukket Gaardsrum eller lignende Opbevarings- eller Tilholdssted, hvortil den skyldige i Hensigt at stjæle har banet sig eller nogen anden Adgang ved Indbrud (§ 147 1ste Led) eller ved Hjælp af Stige, Reb eller andet særligt Redskb, 2) ved Nattetid paa et Sted, der da pleier at holdes stængt, af en Person, som har indsneget sig i den Hensigt at stjæle.)

§ 269: Med Fængsel indtil 3 Aar straffes den, som

1. indgaar Forbund med nogen om at forøve Ran, eller
2. i Hensigt at forøve Ran udruster eller paabegynder Udrustningen af noget Skib, eller som medvirker hertil.

Ved betydelig Skade paa Legeme eller Helbred forstaaes i Straffeloven Skade, hvorved nogen mister eller faar væsentlig Svækkelse paa Syn, Hørsel, Taleevne eller Evne til at forplante sin Slægt, bliver vanfør, udygtig til at fortsætte sit Erhverv eller i høi Grad vansiret, falder i livsfarlig eller langvarig Sygdom eller bliver sindssyg.

Som betydelig Skade ansees det ogsaa, naar Forbrydelsen øves mod en svanger Kvinde, og Fosteret som Følge heraf faar Skade eller gaar tilgrunde.» (§ 9).

Under Udtrykket nogens «nærmeste» efter § 5 er indbefattet hans Ægtefælle, beslægtede i lige Linie, Søskende og lige nær besvogrede, Fosterforældre og Fosterbørn samt forlovede. Er Ægteskabet opløst, begrunder det fremdeles Anvendelse af de om de nærmeste givne Regler, forsaavidt angaar Begivenheder før Opløsningen. Som besvogret ansees ogsaa den besvogredes Ægtefælle.

Angaar Skriftemaalet nogen anden end en af de anførte grove Forbrydelser, har Presten altsaa ingen Aabenbarelsespligt, ligesom der ogsaa, som det vil sees i § 121, er gjort en væsentlig Begrænsning i Strafbarheden.

Naar det i N. L. 2—5—19 bestemmes, at dens Navn, som det bekjendt haver, bør, saa vidt muligt, forties, da maa det være Retten, som i Tilfælde har at afgjøre, om det til Sagens Oplysning er nødvendigt at erholde Navnet aabenbaret.

Dersom Presten ikke gjør Brud paa Skriftemaalets Segl, men ellers uden skjellig Grund aabenbarer, hvad der i Tjenesten er blevet ham betroet, eller ved Lov eller anden

gyldig Bestemmelse er betegnet som Tjenestehemmelighed, f. Ex. Forhandlingerne ved Kirketugtens Udøvelse (N. L. 2—9—26), kommer Tilfældet ligeledes ind under § 221.

For Aabenbarelse af, hvad der bliver dem bekjendt af Kirketugtsforhandlinger, kan Medhjælpere og Klokkere eller Kirkesangere ligeledes blive at straffe.

I den nye Straffelov af 22de Mai 1902 §§ 324 og 325 haves følgende Bestemmelser om Forseelser i den offentlige Tjeneste, hvilke Bestemmelser gjælder alle offentlige Tjenestemænd, altsaa ogsaa de Geistlige.

§ 324: Undlader en offentlig Tjenestemand forsætlig at udføre nogen Tjenestepligt eller overtræder han paa anden Maade forsætlig sine Tjenestepligter, eller viser han trods Advarsel Forsømmelighed eller Skjødesløshed ved Udførelsen af disse, straffes han med Bøder eller Tjenestens Tab.

§ 325: Med Bøder straffes den Embedsmand, der 1) viser grov Uforstand i Tjenesten, 2) foretager nogen Handling, der paa Grund af hans Stilling er ham forbudt, eller 3) under Udførelse af offentlig Tjeneste gjør sig skyldig i utilbørlig Optræden mod nogen, eller 4) i Anledning af Tjenesten gjør sig skyldig i utilbørlig Optræden mod foresatte eller underordnede, eller 5) udenfor Tjenesten udviser et Forhold, som gjør ham uværdig til eller virker nedbrydende paa den for Stillingen fornødne Tillid eller Agtelse.

I Gjentagelsestilfælder eller under særdeles skjærpende Omstændigheder kan Straf af Tjenestens Tab anvendes.

§ 14.

Straffebestemmelser udenfor den almindelige Straffelov. Indgreb i en andens Kald (Lov 10de Juni 1876).

Foruden Straffebestemmelser i Straffeloven haves i N. L. 2—11 endel de Geistliges Forhold vedrørende Bestemmelser, hvis Overtrædelse dels i vedkommende Bestemmelse selv er belagt med Straf og dels — forsaavidt

denne indeholder et Forbud uden Tilføielse af Straf — bliver at straffe efter Straffelovens § 325—2.

Art. 1 opfordrer indledningsvis Presterne til en Livsvandel, der danner et følgeværdigt Exempel for deres Menigheder og stemmer med deres Kalds Værdighed.

Naar Art. 2 foruden at omhandle Tarvelighed i Klædedragt inden Familien m. v. blandt andet ogsaa bestemmer, at Presterne altid skal gaa i rette Presteklæder, da maa det bemærkes, at Ornat, som de første Gang skal iføre sig Ordinationsdagen, og som omhandles i Kirkerit. af 25de Juli 1685 Kapitel 10, Artikel 2, skal ikke benyttes som daglig Dragt. Det skal kun bruges som Embedsdragt under deres Embedshandlinger og kan ogsaa bruges, hvor Geistligheden skal repræsentere.

Ifølge N. L. 2—11—3 maa ingen Prest sig med andens Kald bevare enten med Gudstjenestes Forrettelse, Ligprædiken eller i andre Maader, uden det sker efter den rette Prests Begjæring og med hans Villie eller Superintendentens (Biskopens) Befaling (jfr. 2—3—9, 2—4—1, 2—8—5, 6—3—1 og Reskript 7de Januar 1741 § 3).

Med Hensyn til dette Forbud maa nu bemærkes Lov om udvidet Adgang til Udførelse af kirkelige Forretninger af 10de Juni 1876, jfr. Skr. af 19de Oktober 1883. Ifølge denne Lovs § 1 er enhver i den norske Statskirke ansat Prest, personelle Kapellaner undtagne, berettiget til inden sin Menigheds Grændser og i dens Kirker at udføre kirkelige Forretninger for Medlemmer af andre Menigheder inden Statskirken. Den Prest, der udfører saadan Forretning, skal paase, at alle til dens lovlige Fremme sigtende Bestemmelser iagttages. Han har derhos inden 14 Dage efter Forretningens Udførelse at tilstille Sognepresten i den Menighed, til hvilken den eller de, paa hvis Begjæring Forretningen er udført, henhører, fuldstændig Beretning om samme. Beretningen indføres paa sædvanlig Maade i Kirkebogen baade i den Menighed, hvortil vedkommende Personer hører, og der, hvor Forretningen er udført (§ 2), jfr. Lov 19de Januar 1901. Bestemmelsen i Lovens § 3, forsaavidt angaar Betaling til Hjemstedets Prest og Kirkesanger, er ophævet efter Lønningsloven af 14de Juli

1897 § 54, hvorhos det ved denne Lovs § 20 er bestemt, at den Prest, der udfører en kirkelig Handling for fremmede Menighedslemmer, skal erholde Betaling herfor efter en fastsat Vedtægt (Skr. 12te Juni 1901).

Som Følge af disse Bestemmelser udfordres der ikke længer Sogneprestens Samtykke til kirkelige Handlingers Udførelse for Medlemmer af hans Menighed ved fremmed Prest, naar disse Handlinger foretages udenfor hans Menigheds Grændser. Heller ikke tiltrænges nu Bevilling til at vies af uvedkommende Prest, hvorfor Justitsdepartementet i Cirkulære af 23de November 1878 har tilkjendegivet de civile Overøvrigheder, at deslige Bevillinger ikke længer bliver at udfærdige. Meningen med Loven er at aabne Tilladelse til at lade vedkommende Handling udføre udenfor Menigheden ved en Prest, til hvem Rekvirenten har særlig personlig Tillid. Da § 1 kun undtager personelle Kapellaner, behøver de øvrige underordnede Prester i en Menighed (residerende Kapellaner, Tredieprester, Kaldskapellaner, Kateketer) ikke sin Sogneprests Samtykke til at udføre kirkelige Forretninger inden sin Menigheds Grændser for Medlemmer af andre Menigheder. Den Betaling, der gives dem for saadanne Forretningers Udførelse, tilfalder dem selv. Personelle Kapellaner maa altsaa have Sogneprestens Tilladelse til Udførelse af saadanne Forretninger, men bør isaafald have Honoraret ubeskaaret. Derimod kan han ikke mod sin Villie af Sognepresten beordres til at udføre ministerielle Forretninger i sin egen Menighed for fremmede Menighedslemmer ligesaalidt som til at gjøre Tjeneste i en fremmed Menighed, Skr. 10de November 1902. De underordnede Geistlige, som udfører Forretninger i sin Kirke for fremmede Menighedsmedlemmer, maa selvfølgelig indgive Beretning om samme ikke alene til Rekvirentens Sogneprest, men ogsaa til sin egen Sogneprest til Indførelse i Kirkebogen. Herfor kan denne ikke kræve nogen Betaling, men Forretningen bør meddeles ham, forinden den udføres (Skr. 8de April 1896, jfr. Skr. 19de Januar 1901, hvori henvises til Cirk. angaaende Kirkebøgernes Førelse af 24de Juli 1877, Post 8).

Loven kommer til Anvendelse paa Daab, Konfirmation, Altergang, Brudevielse og Velsignelse af borgerlig stiftet Ægteskab og efter Kirkedepartementets Formening ogsaa paa Lysning (Skr. 9de Juni 1897), men kan selvfølgelig ikke anvendes paa Hjemmedaab og Sygekommunion i Hjemmet. Imidlertid pleier Samtykke til i Sygdomstilfælde at modtage Nadverden af en fremmed Prest, til hvem Vedkommende maatte have særlig Tillid, aldrig at negtes. Forsaavidt Jordpaakastelse foregaar paa en for flere Menigheder fælles Kirkegaard, eller Liget begraves paa en fremmed Kirkegaard, kan Loven tillige komme til Anvendelse paa denne Handling. Ogsaa paa Barselkoners Indledning, forsaavidt saadan Handling fremdeles foretages, og Konen mod Sædvane vil lade sig indlede i en fremmed Kirke. Forøvrigt bemærkes, at Loven ikke giver en Menigheds Medlemmer Ret til Valg mellem deres egen Menigheds Prester (Skr. 18de Febr. 1879). Valgfrihed for en Menigheds Medlemmer til at lade kirkelige Handlinger udføre ved den af Menighedens faste Prester, som de ønsker, finder altsaa fremdeles kun Sted med Hensyn til Hjemmedaab og Konfirmation (Reskr. 9de Sept. 1785 §§ 2 og 3, cfr. Reskr. 28de Juni 1793).

Loven af 10de Juni 1876 har — som det vil sees — ikke ophævet Forbudet i N. L. 2—11—3 mod, at en i Statskirken ansat Prest griber ind i en anden Prests Kald ved «Gudstjenestes Forrettelse, Ligprædiken eller i andre Maader» inden denne Prests egen Menigheds Grændser uden hans Samtykke. I Skrivelse af 17de Februar 1879 udtales, at Forbudet mod at bevare sig med en andens Kald ogsaa maa gjælde Bibellæsninger eller Andagtsforsamlinger i Bedehuse eller andre Steder inden Menigheder, til hvis Prest Vedkommende ikke er kaldet, naar disse holdes uden vedkommende Prests Samtykke. Derhos antager Departementet i ethvert Fald, at en saadan Virksomhed med Ordets Forkyndelse inden en fremmed Menighed uden vedkommende Prests Samtykke gaar ind under Forbudet, naar den gjennem Mødernes Hyppighed og Regelmæssighed bliver en forholdsvis væsentlig Del af Ordets offentlige Forkyndelse i Menigheden.

§ 17.

Forskjellige Forbud, Reisetilladelse, Uagtsomhed ved Nadverdens Forvaltning, Sædelighedsforseelser og andet utilbørligt Forhold.

Art. 4 forbyder Presterne at give nogen «Brandstød — Trøglebreve», og efter Art. 5 maa de ikke affatte Vidnesbyrd, som af dem forlanges, i Form af tilveiebragte og beskrevne Bevidnelser fra bestemte Personer, men alene i Form af Attester, til hvis Udstedelse de naturligvis kan søge alle fornødne Oplysninger.

Forbudet i Art. 6 mod at komme til Thinge gjælder selvfølgelig kun, forsaavidt det ikke er nødvendigt eller ønskeligt for dem at indfinde sig der i Anledning af Forretninger.

Art. 8 handler om Reisetilladelse for Prester. Denne Bestemmelse saavelsom det senere Reskript herom af 13de Marts 1716 maa ansees afløst af Bestemmelsen i den Kgl. Res. af 12te Juli 1848. Efter denne kan Biskopen tillade de under ham hørende Embedsmænd — hvad enten de reiser indenlands eller udenlands — at være fraværende fra deres Embeder indtil 3 Maaneder under Betingelse af, at Embedet besørges forsvarlig røgtet uden Udgift for det Offentlige. Reisetilladelse for længere Tid gives af Kongen.

Den ældre Bestemmelse i Reskript af 13de Marts 1716 om, at ingen Prest eller Kapellan maa forlade sin Menighed uden Biskopens Consents og Tilladelse, formenes navnlig at være rettet mod et da herskende Misbrug. Reskriptet synes nærmest at have for Øie Prester, som ganske forlod sine Menigheder for i Kjøbenhavn at søge nyt Embede (cfr. Frdn. 1ste August 1707 § 6 og 9de Januar 1728 § 5 samt Canc. Prom. 30te Oktober 1790).

Resolution af 12te Juli 1848 er indskjærpet ved Kirkedepartementets Skrivelser af 12te April 1897 og 16de Marts 1899. Denne Resolution kan formentlig alene sigte til, hvad der virkelig kan kaldes Reiser. At en Prest har et Ærinde til et Naboprestegjæld eller foretager et kort Besøg til en Naboprest, uden at der behøves nogen særlig

Foranstaltning til Embedets Røgt under Fraværelsen, gaar formentlig ikke ind under Resolutionen (se Skr. 17de Febr. 1879). Dog er det en Selvfølge, at her maa bruges Konduite, og at Provsten bør underrettes og har at paase, at ikke Misbrug finder Sted.

Angaaende Forbudet i Art. 9 mod at bruge Kjøbmandskab bemærkes, at dette Forbud vistnok egentlig kun er rettet mod at drive Handel med andet end, hvad Presterne selv avler eller modtager som Ydelser *in natura*. Men det er formentlig heller ikke stemmende med Lovstedets Tanke, at de beskjæftiger sig med anden Næringsdrift af saadan Beskaffenhed, at deres Virksomhed derved væsentlig bortdrages fra deres egentlige Gjerning. Dog er det selvfølgelig intet til Hinder for, at en Geistlig eier Skibsparter eller Aktier i hvilketsomhelst økonomisk Foretagende, naar han kun ikke er den egentlige Forretningsfører i et større Foretagende, f. Ex. korresponderende Reder til en Flerhed af Skibe.

Paa Grund af Forbudet i Art. 10 maa en Prest søge at undgaa Processer for sin egen Del, forsaavidt det ikke maatte være nødvendigt at erholde Domstolenes Afgjørelse angaaende en hans Embede tilkommende Rettighed. Heller ikke bør han indlade sig paa at skrive Stevninger eller Indlæg for andre, hvorimod det vil ligge ham nær at søge at tilveiebringe Forlig, naar hans Menighedsmedlemmer i Tillid til hans Indsigt i borgerlige Anliggender henvender sig til ham.

Art. 11 fastsætter Straf for uagtsomt og utilbørligt Forhold ved Nadverdens Forvaltning og udhæver navnlig, at Presten uddeler Vinen før Brødet. Isaafald skal han «strax Prædikestolen forbydes». Men Artikelens senere Indhold viser dog, at dette kun er at betragte som en Suspension. Den endelige Forføining er betinget af, hvad der har været Aarsagen til hans Forhold. Har han gjort det af Sløvhed, foranlediget ved et uordentligt Liv, skal han have forbrudt sit Embede; men er det skeet af Uagtsomhed eller Distraktion (har han det «af bar Uagtsomhed og dybe Tanker beganget»), uden at noget paa hans Levnet er at udsætte, bliver Straffen Bøder. Derimod bliver

han, om det indtrufne har sin Grund i Sygdom eller en pludselig indtraadt legemlig Skrøbelighed, tilpligtet at holde Kapellan, idet Artikelen forbyder ham «selv noget ved Alteret at forrette». Dette maa dog forstaaes med den Indskrænkning, at han atter selv maa kunne overtage Embedets hele Bestyrelse, dersom han bliver fuldstændig helbredet.

Art. 12 paalægger forøvrigt Provsten at formane dem, der ved en saadan Leilighed har modtaget Sakramentet, til at advare Presten, naar de mærker, at han saaledes tager feil, hvorhos Provsten skal trøste dem i Anledning af det indtrufne.

Art. 13 og 14, der angaar Sædelighedsforseelser og andet utilbørligt Forhold, tiltrænger ingen nærmere Forklaring. Bestemmelsen i Art. 15 om, at Presterne skal tilholdes foruden Bibelen at have og bruge gode og tjenlige Bøger, som af «vise og lærde Mænd» er skrevne, maa vistnok nu antages at være uden Betydning.

En særskilt Straffebestemmelse for at gjøre sig skyldig i vildfarende Lære er kun givet for Biskopernes Vedkommende i N. L. 2—17—23, hvor Straffen for «nogen aabenbarlig syndig Last eller Kætteri» er Embedets Tab. Det er imidlertid utvilsomt, at ogsaa andre Geistlige, som maatte gjøre sig skyldige i vildfarende Lære af fundamental Beskaffenhed, er Straf undergivne, idet Straffen herfor findes i de almindelige Bestemmelser i Straffelovens §§ 324 eller 325.

§ 18.

Anmeldelser og Indberetninger.

De geistlige Embedsmænd er forpligtede til at gjøre Anmeldelse til Øvrigheden om kvalificerede Leiermaal og Løsagtighedsforseelser efter Cirk. 23de Februar 1842 og 18de Marts 1844, jfr. Skr. fra Justitsdepartementet 11te Juni 1894. Blandt de Forbrydelser, som ifølge Straffelovens § 139 skal, som paavist, anmeldes ikke blot af Presterne, men af enhver, som dertil har paalidelig Kundskab, er, hvad Sædelighedsforbrydelser angaar, kun Voldtægt

og Medvirken dertil samt utugtig Omgjængelse med et Barn under 13 Aar og Medvirken dertil (§§ 192 og 195).

Men Cirk. 23de Februar 1842 og 18de Marts 1844 antages fremdeles at bestaa.

Det førstnævnte Cirkulære til Biskoperne lyder saaledes: I Overensstemmelse med Departementets Cirkulære til Geistligheden af 18de August 1825 og iøvrigt paa dertil af Justits- og Politi-Departementet given yderligere Anledning skulde man bede følgende Regler iagttagne af de geistlige Embedsmænd i Henseende til Anmeldelse om kvalificerede Leiermaal og Løsagtighedsforseelser: A) Saasnart noget kvalificeret Leiermaal, hvorfor Straf er anordnet, kommer til Prestens Kundskab, har han at indgive til vedkommende Oppebørselsbetjent (nu Paatalemyndigheden) den i Lovgivningen paabudne Anmeldelse om de Personer, som deri have gjort sig skyldige. Saadanne Personer er 1) de, der i ukonfirmeret Stand har begaaet Leiermaal, 2) de, som har forøvet Leiermaal med Ukonfirmerede, 3) de, der tre eller flere Gange har gjort sig skyldige i Leiermaal med tre forskjellige Personer (Bestemmelsen herom i den ældre Straffelovs 18—25 er nu bortfaldt, idet den ikke findes medtaget i den nye Straffelov), 4) de, der har bedrevet Hor. I Anmeldelsen bør, saavidt muligt, heder det, meddeles Oplysning om a) Paagjældendes Alder; b) foregaaende Levnet; c) nuværende Stilling og Forfatning; d) om Paagjældende forhen har gjort sig skyldig i lignende Forbrydelser, og i saa Fald om og naar Anmeldelse derom er skeet, samt om Angjældende vides at være bleven straffet derfor; e) om vedkommende Mandsperson hører til Militæretaten; f) om han benegter eller tilstaar Faktum og, hvis Sagen angaar Hor, om han vedgaar eller benegter som gift Mand at have havt legemlig Omgang med vedkommende Kvindesperson; g) i Horsager tillige, om den skyldige har forladt sin Ægtefælle med eller uden dennes Samtykke eller selv er bleven forladt af Ægtefællen, samt om hvorlænge Adskillelsen har fundet Sted, og om der haves nogen Efterretning om den fraværende: B) Naar det erfares, at Blodskam, Bigami eller andre kvalificerede Løsagtighedsforseelser, der ei maatte henhøre til de oven-

nævnte Leiermaal, er begaaede, bør der ligeledes ufortøvet ske Indberetning derom til den civile Overøvrighed (nu Paatalemyndigheden).

Cirkulæret af 18de Marts 1844 til Biskoperne lyder saaledes:

Efter dertil af Justitsdepartementet given Anledning skulde man herved bede Stiftets geistlige Embedsmænd tilkjendegivet, at paa Grund af de fra det hidtil bestaaende afvigende Bestemmelser, som den nye Criminallov (den daværende nye) indeholder om Hors- og Leiermaalsforseelsers Strafbarhed og Paatale, bør deslige Forseelser, som efter bemeldte Lov enten ikke er strafbare eller ialfald ikke Gjenstand for offentlig Paatale, medmindre saadant forlanges af rette Vedkommende, for Eftertiden ikke uden under den sidstnævnte Forudsætning anmeldes for Øvrigheden.

Med Hensyn til de Sædelighedsforbrydelser, hvortil Cirk. 23de Februar 1842 og 18de Marts 1844 sigter, bemærkes, at dersom Sædelighedsforbrydelsen er betroet Presten under Skriftemaalets Segl, er han ikke forpligtet eller berettiget til at anmelde den. Dette er ogsaa Justitsdepartementets Formening (se Skrivelse 11te Juni 1894).

Hvilke Sædelighedsforbrydelser, der er ubetinget offentlig Paatale undergivet, fremgaar af Straffeloven af 22de Mai 1902 Kap. 19, der handler om «Forbrydelser» mod Sædeligheden, og Kap. 38, der angaar «Forseelser» mod Sædeligheden. Naar Forbrydelsen ikke er ubetinget offentlig Paatale undergivet, vil der være anført: «Offentlig Paatale finder kun Sted efter fornærmedes Begjæring». Denne Betingelse staar ved §§ 191, 194, 198, 200, 209, 210 og 212—2. I § 213 bestemmes det, at Paatale alene finder Sted, naar det paakræves af almene Hensyn. De øvrige Bestemmelser i Kap. 19, hvilke altsaa er ubetinget offentlig Paatale undergivet, er §§ 193, 196, 197, 201, 202. 203, 204, 205, 206, 207, 208, 211, 212—1 og 3 samt hele Kap. 38 om Sædelighedsforseelser.

Naar en Sædelighedsforbrydelse ikke er offentlig Paatale undergivet, men Paatalen er afhængig af den fornærmedes Forlangende, som den i Cirkulæret 23de Febr. 1842

nævnte Horsforbrydelse (Straffeloven 22de Mai 1902 § 209), da bør Presten formentlig ikke indlade sig paa nogen Anmeldelse efter de nævnte Cirkulærer, men overlade dette til fornærmede selv og formane Vedkommende som Sjælesørger, om han dertil finder Anledning.

Presten har ligeledes at indmelde mistænkelige Dødsfald, særlig af uægte fødte Børn (se herom nærmere under Begravelse).

Endvidere indsendes ved Aarets Slutning til det Statistiske Centralbureau Beretning om Fødsler og Ægtevielser, idet som uægte anføres alle, hvis Forældre ikke var sammenviede eller kopulerede paa den Tid.

§ 19.

Presternes Besøg hos Syge, Anfægtede, Fangne og Misdædere.

Angaaende Presternes Besøg hos Syge, Anfægtede, Fangne og Misdædere handler N. L. 2—7—3 og det gamle Ritual af 25de Juli 1685 Kapitel 6, hvor der gives saa udmærkede Regler for Presternes Virksomhed i denne Henseende, at de bør studere Ritualets Udtalelser. Kapitlet begynder med et Paalæg til Presterne om flittig at besøge Syge, Vanføre og Sengeliggende og med fornøden Paamindelse, Raad og Trøst af Guds hellige Ord komme dem til Hjælp og Tjeneste i deres Lidelser.

«Og — heder det — skal den Svage imidlertid af de nærværende flittig erindres om sin Daabs Kraft, hvorved han beholder en god Samvittigheds Pagt med Gud, og kan fuldkommen forsikre sig om det evige Liv, dersom han ikkun med en stadig Tro holder fast ved Jesum og hans dyre Fortjeneste, som er skeet til hans Salighed.»

Det foreskrives derefter Presterne, hvorledes de med kraftige Ord bør tale til de Syge, Anfægtede, Fangne og Misdædere. Ordene er naturligvis gammeldagse, men Presterne kan gjøre dem moderne, uden at dog den Kraft, som ligger i Ordene, gaar tabt. Imidlertid behøver de ikke at være saa vidtløftige.

I N. L. 2—7—4 erklæres det billigt, at den Syge i fornødent Fald sørger for Prestens Befordring. Er noget sygt Fattiglem under en Persons Forsorg, skal denne besørge Presten befordret, N. L. 3—12—28. Mangel paa Befordring bør dog ikke fritage Presten for at komme til den Syge, og det vil senere være at afgjøre, om Erstatning skal tilstaaes ham for Befordringsudgifter, forsaavidt han derpaa gjør Krav. I Lovgivningen gjøres i heromhandlede Henseende ingen Forskjel paa smitsomme og andre Sygdomme.

Naar Presten bliver kaldet til en farlig Syg for at meddele ham Nadverden, skal han uden Forsømmelse komme til den Syge, være sig Nat eller Dag, og det bestemmes derhos: «er Presten selv saa svag, at han ikke kan komme derhen, da skal den nærmeste Prest dertil fordres». Dette maa vel ogsaa kunne ske, om den tilkaldte Prest har en uopsættelig Forretning.

Om det geistlige Tilsyn ved Distriktsfængslerne se Cirk. 29de Oktober 1881, jfr. Skr. 21de November 1881 angaaende Indberetning fra Vagtmesteren ved Amtets Distriktsfængsler til vedkommende Prest om Fangers Indsættelse i Fængslet. Se ogsaa Lov om Fængselsvæsenet 12te Decbr. 1903 § 14 om, at der ved hvert Fængsel skal virke en Prest.

Sognepresterne har at indsende gjennem Provsten til Biskopen Opgave over Ægteviede, Fødte og Døde, særskilt over uægte fødte Børn (se § 23), samt Antallet af Konfirmerede og Altergjæster. Fremdeles til Rulleførerne for den militære Udskrivning efter modtagne Lister Fortegnelse over konfirmerede og de over 19 Aar gamle ukonfirmerede Mandskaber samt over døde Mandskaber i Alderen fra Konfirmationen til det fyldte 35te Aar (Lov 12te Mai 1866 § 36). Endvidere til vedkommende civile Embedslæge Fortegnelse over Begravede, Dødfødte og inden 24 Timer efter Fødselen Døde tilligemed de af Jordemødrene afgivne Oplysninger om de sidstnævnte (se to Cirkulærer 10de Decbr. 1867 og Cirk. 27de Decbr. 1877, cfr. om Aborter Skr. 9de Febr. 1887).

Hvert Kvartal har Presten derhos at give Sorenskriveren Fortegnelse over anmeldte Dødsfald (Cirk. 13de Novbr. 1882).

Inden August Maaneds Udgang afgives til Amtet Opgave over Middelpriserne paa de Kornsorter, der er Gjenstand for Kapitultaxt (Lov 17de Aug. 1848).

Ifølge Cirk. 28de Juni 1845 er det henstillet til Presterne at indsende Oplysning om mulig forefindende Levninger af Oldtidens Kunst.

TREDIE AFSNIT.

Om Biskoperne, Stiftsdirektionen og Provsterne.

§ 23.

Om Biskoperne.

Ifølge N. L. 2—17—1 skal der i hvert Stift være en af Kongen beskikket «Superintendent» som Kirkens Tilsynsmand. Den fremmede Benævnelse «Superintendent» blev dog ikke optagen af Folket, der vedblev at bruge det gamle Navn «Biskop» og derved tvang Lovsproget til at gjenoptage samme.

For at kunne udnævnes til Biskop udfordres at have theologisk Embedsexamen (Univ. Fund. af 28de Juli 1824 § 39 og rimeligvis ogsaa en senere Univ. Fund.), at have ført en ulastelig Vandel (N. L. 2—17—22 og 23) og at have fyldt sit 30te Aar (Grundl. § 92). Han behøver ikke tidligere at have beklædt geistligt Embede.

Biskoperne udnævnes af Kongen, men ved Bispeembeders Besættelse skal der ifølge Lov af 15de Juni 1882 iagttages følgende Forskrifter: 1) Kirkedepartementet indhenter fra Stiftets samtlige i selvstændigt Embede værende Geistlige, Provsterne i de øvrige Stifter og de theologiske Professorer ved Universitetet Erklæring om, hvilke 3 Personer enten blandt Kirkens Prester eller andre til geistlig Udnævnelse kvalificerede de anser mest værdige til at be-

troes det ledige Bispeembede. Stiftets Geistlige ledsager sine Erklæringer med de Oplysninger angaaende kirkelige Forhold inden Stiftet, hvortil de finder Anledning. 2) Naar Erklæringerne er indkomne, meddeler Departementet enhver af Kirkens Biskoper en Beretning om Stemmegivningens Udfald tilligemed Uddrag af de nævnte Oplysninger angaaende de kirkelige Forhold inden vedkommende Stift, hvorefter Biskoperne inden en af Departementet bestemt Tid afgiver sin Erklæring om, hvilke 3 blandt de saaledes nævnte de anser mest skikkede til at betroes Bispeembedet.

Forinden Bispeembedet tiltrædes, skal den udnævnte indvies til samme overensstemmende med Forskrifterne i Alterbogen af 14de Februar 1889 2den Afdeling N. Ordinationen udføres af Biskopen i Kristiania Stift, og denne ordineres af den Biskop, Kongen bestemmer. Ordinanden skal meddele en kort Beretning om sit Levnetsløb. Efter Rangregl. 26de Juli 1820 har Biskoperne Rang med Generalmajorer, dog saaledes at Kristiania Biskop gaar foran de andre.

Med Hensyn til deres Embedsdragt se Frdn. 13de Marts 1683. Efter det Kgl. Reskript af 4de Mai 1815 skal de bære et Guldkors i en Guldkjæde, og i Kgl. Res. 17de Mai 1817 omhandles Chorkaaber, som af dem bruges ved deres Ordination.

Forsaavidt Biskoperne har Embedsbolig, maa de bo i samme.

Biskoperne «skal lære andre den hellige Skrift, prædike Guds Ord for Folket ikke aleneste i Byen, der som de bor, men ogsaa over det hele Stift, hvor som helst de komme» (N. L. 2—17—5).

«De skal holde Kongens Undersaatter til at være fredsommelige og lydagtige med den Undervisning, som de skal giøre om Herskab, og den Lydighed, man dem pligtig er» (N. L. 2—17—6).

«De skal lægge Vind paa, at alle Presterne retsindeligen og endrægteligen lære Kristi hellige Evangelium og andet, der bør at følge med, og at Presterne med deres Hussinde føre et skikkeligt Levnet, saasom saadanne Kristi Tjenere vel anstaar» (N. L. 2—17—7).

«Men hvilke, som derimod gjøre, og ikke tage vare paa deres Embede, eller leve uskikkeligen, dem skal de give Paamindelse og Advarsel og straffe dem, saa at de enten bedre sig, eller lade dem for Kongens Stiftsbefalingsmand og sig indkomme, og sætte dem af deres Embede» (N. L. 2—17—8).

Den sidste Del af Art. 8 er, som tidligere paapeget, forandret, idet Straffesager mod Geistlige for Embedsforseelser skal behandles ved den almindelige Strafferet.

Biskoperne fører ikke alene Tilsyn med de geistlige Embedsmænd, men ogsaa med de kirkelige Betjente. Angaaende Biskopens Stilling til Skolevæsenet haves Bestemmelser i Lovene for Folkeskolen af 26de Juni 1889, cfr. Tillægslovene. Særlig udhæves, at Biskop og Provst deltager med Skoledirektøren i Overtilsynet med Undervisningen i Kristendomskundskab, at Overtilsynet kan forlange, at det, inden Skolestyrets Beslutning om Indførelse af nogen Lærebog iværksættes, skal være givet Anledning til at udtale sig om Sagen. Viser det sig fornødent for Overtilsynet at kræve Domstolenes Afgjørelse for at faa en Lærebog afskaffet, fordi den nedbryder Agtelsen for Statens Love eller Kirkens Bekjendelse, kan det forbyde dens Brug, indtil endelig Dom er falden.

Angaaende den Tilsynspligt, der udøves gjennem Visitatser, og hvad der under samme skal være Gjenstand for Undersøgelse, haves for Biskopens og Provstens Vedkommende Bestemmelser i Reskr. 26de Oktober 1818 og Kgl. Ress. 7de September 1850 og 28de April 1865. Efter afholdt Gudstjeneste med Katekisation, som det ogsaa kan paalægges Lærerne at foretage, holdes et Møde, bestaaende af Biskopen, naar han visiterer, Provsten, Stedets Prest eller Prester samt Prestegjældets Kirkeværger og Medhjælpere. Lærere og Ungdom har efter Tilsigelse at møde; se Cirk. 7de Februar 1898, hvori blandt andet udtales, at Budet om, at Lærere og Ungdom efter Tilsigelse har at møde ved Visitatserne, fremdeles staar ved Magt, og at det maa ansees som Tilsidesættelse af den Lærerstillingen paaliggende Pligt, naar Vedkommende uden gyldigt Forfald undlader at møde ved

Visitatsen. Ligeledes skal efter Lov om Kirker og Kirkegaarde af 3die August 1897 § 50 Kirketilsynet være tilstede. Ogsaa andre Personer kan tillades at være nærværende, naar det ansees hensigtsmæssigt; men det vil dog være korrektest at forbeholde ialfald en Del af Mødet alene for de Personer, der skal være tilstede (Skr. 27de Mai 1898).

Efter Reskr. 26de Oktober 1818 § 4 skal i Mødet a) Kirkebøgerne samt Skole- og Fattigvæsenets Protokoller fremlægges og efterseees, om de er ordentligen førte; b) forespørges om Menighedens kristelige Forhold, Helligdagenes Overholdelse, de herskende Misbrug og Laster, Aarsagerne dertil og de Midler, som derimod kan anvendes; c) undersøges, om Ritualet og Kirkeskikkene nøie efterleves; d) ligeledes Skolevæsenets Tilstand, og hvad der maatte være at foretage til dets Forbedring; e) de Andragender og Besværinger, som iøvrigt af de tilstedeværende i Mødet fremføres, eller dertil vorder indgivne om Gjenstande, der er Kirken og de geistlige Embedsmænds Myndighed undergivne, afgjøres eller i fornødent Fald modtages af Formanden til nærmere Foranstaltning; hvornæst Formanden lader tilføre Protokollen, hvad han anser nødvendigt til Advarsel for eller Iagttagelse af de paagjældende.

I Stiftsstæderne skal Visitatsmøde afholdes mindst hvert andet Aar, og med dette kan i saadan Udstrækning og paa saadan Maade, som af vedkommende Biskop bestemmes, forenes kirkelig Gudstjeneste og Ungdommens Overhøring i Kirken, naar dette efter Forholdenes Beskaffenhed findes giørligt og hensigtsmæssigt (Kgl. Res. 21de Decbr. 1878).

Forøvrigt skal Biskoperne indrette sine aarlige Visitatser saaledes, at de i Regelen fuldføres over det hele Stift i Løbet af 4 Aar. I det Aar, hvori der ikke i et Provsti holdes Bispevisitats, bestemmer Biskopen, om der i samme skal visiteres af Provsten, hvorved dog bliver at iagttage, at intet Prestegjæld maa være uden geistlig Visitats i 2 paa hinanden følgende Aar.

Biskoperne og Provsterne skal have nøie Tilsyn med Kirkegaardenes, de geistlige Embedsboligers, Enkesædernes (se om Enkesædernes Salg, hvad derom er anført) og

Skolebygningernes Tilstand og paase sammes forsvarlige Vedligeholdelse og Behandling. Fjerntliggende offentlige Bygninger skal være besigtigede inden en Termin af 6 Aar (Reskr. 26de Oktbr. 1818 § 5 og Res. 28de April 1865).

Se forøvrigt herved, hvad der er bemærket i Afsnittet om Lov angaaende geistlige Embedsgaarde 14de Juli 1897 og om Kirker og Kirkegaarde 3die Aug. 1897, jfr. Rundskr. 24de Aug. 1900, hvori bemærkes, at det vil være af Betydning, at Biskoperne under sine Visitatser paaser Overholdelsen og Gjennemførelsen af Kirkelovens Bestemmelser.

Ved hvert Aars Slutning indsender Biskoperne Beretning om Tilstanden til den norske Regjering.

Hos Biskopen skal Provster og Prester hente Raad og Veiledning i alle tvilsomme Tilfælde. Han har derhos at afgive Erklæring i geistlige Sager, der tiltrænger høiere Afgjørelse, se N. L. 2—17—17, Frdn. 3die April 1771 og Pl. 30te Sept. 1785. Finder Biskopen en Ansøgning ganske lovstridig og ugrundet, skal han fraraade Ansøgeren at indsende den; men om et Andragende er stilet mod Biskopen selv, skal han dog erklære sig derover.

Efter Kgl. Res. 30te Decbr. 1735, Prom. 8de April 1775, 11te Januar 1777 samt Kgl. Res. 13de Marts 1839 har Biskoperne ved hvert Aars Slutning at fremsende Fortegnelse over Ægteviede, Fødte og Døde. Med Hensyn til de Fortegnelser, der skal indsendes over Dødfødte og inden 24 Timer efter Fødselen døde Børn, kan mærkes Skrivelser af 18de Juni 1831, 16de Oktbr. 1839 og Cirk. 11te Juli 1851 til alle Provster, Sogneprester, Physici og Distriktslæger, og at de af Biskoperne affattede Generaltabeller bliver med samtlige Indberetninger fra Provster, Sogneprester og Læger samt Jordemødrenes Anmeldelser at indsende til Kirkedepartementet inden Juni Maaneds Udgang. Se ogsaa Cirkulære 11te Decbr. 1839 og Cirkulære 16de Juli 1840 om, at Listerne skal affattes efter det borgerlige Aar.

I Kgl. Res. 15de Febr. 1895 paalægges det Kirkedepartementet at paase,

1) at samtlige Biskopers og det theologiske Fakultets Udtalelser er afgivne, forinden noget Spørgsmaal om Au-

torisation af nye Salmebøger eller rituelle Forandringer af almindelig Art forelægges til Afgjørelse;
2) at Folkeskolernes Overtilsyn, dertil ogsaa henregnet Biskoperne, har afgivet Erklæringer, forinden nogen Sag om Godkjendelse af Lærebøger i Kristendomskundskab til Brug i Folkeskolerne afgjøres, og at lignende Erklæringer foreligger fra det theologiske Fakultet, forsaavidt angaar nye Oversættelser og Recensioner af Luthers lille Katekismus og nye Forklaringer over samme;
3) at de Ansøgninger fra Menigheder angaaende Udnævnelse af geistlige Embedsmænd, som maatte indgives anderledes end gjennem vedkommende Biskop, i Almindelighed forelægges denne til Udtalelse.

Det praktisk-theologiske Seminarium staar under Bestyrelse af Biskopen over Kristiania Stift og det theologiske Fakultet.

Med Hensyn til Biskopens Stilling, hvad *excommunicatio minor* angaar, henvises til Bemærkningerne ved Nadverden.

Angaaende Biskopens Virksomhed, naar en Prest bør have personel Kapellan, se N. L. 2—14—8, Reskr. 10de April 1745 og Canc. Prom. 29de Novbr. 1788, jfr. hvad der er bemærket ved «personelle Kapellaner».

Biskopen har at indvie de til Prester i Stiftet udnævnte Kandidater, se Alterbogen af 14de Februar 1889, 2den Afd. M, og hvad der er bemærket om Ordinationen i Afsnittet om Geistligheden i Almindelighed. Ligeledes skal Biskoperne indvie Kirker og Kirkegaarde, se Alterbogen, 2den Afdeling R og S.

Om Biskopens Beføielse til at give de underordnede Geistlige Reisetilladelse efter Kgl. Res. 12te Juli 1848 se, hvad der under § 13 er bemærket til N. L. Kap. 11 § 8.

Formentlig burde der gives en Bestemmelse om Presternes Adgang til en ganske kort Tid betingelsesvis at kunne være borte fra Menigheden uden at søge Biskopens Tilladelse. I Danmark ansees fremdeles, hvad der i 2—11—8 er bestemt om Tilkjendegivendet til Provsten, at være gjældende.

Naar en Prest i Stiftet afgaar ved Døden, skal Biskopen indmelde hans Navn og Dødsdag samt omtrentlig opgive Embedets visse og uvisse Indtægter m. m. (Reskr. 1ste Septbr. 1702 og 30te Novbr. 1731 samt Canc. Prom. 26de Febr. 1774). Han har derhos som geistlig Overøvrighed at sørge for Embedets midlertidige Bestyrelse (se Kgl. Res. 31te Mai 1815 og 9de Januar 1839, Lov om Stiftskapellaner 11te April 1857 § 1, Skr. 24de Juni 1858, 4de Novbr. 1863 og 20de Aug. 1886 samt nu Lønningsloven af 14de Juli 1897 Kap. 5, se 10de Afsnit).

Biskopen deltager i Provstevalget, hvorom nærmere under Provsterne.

Derhos beskikker Biskopen Klokkere og Kirkesangere, se N. L. 2—15—1 og Lovene om Skolevæsenet af 26de Juni 1889, for Landet § 23 og 31 og for Byerne § 25; jfr. Skrivelse 13de April 1891 om, at Biskopen, naar det engang er bestemt, at Kirkesangerstillingen skal være forenet med en bestemt Lærerpost, ikke kan undslaa sig for overensstemmende med Skolelovens § 31 at beskikke som Kirkesanger den af Skolestyret ansatte Lærer. Der antages at kunne ansættes to Kirkesangere, hver med sit begrænsede Distrikt, i et Sogn med to Kirker (Skr. 22de Septbr. 1891).

For Embedsforseelser skulde Biskopen ifølge N. L. 1—2—11 tiltales direkte for Høiesteret; men denne Bestemmelse maa ansees bortfaldt ved Straffeprocesloven 1ste Juli 1887 (22de Mai 1902) § 1, hvorefter alle Spørgsmaal om Straf, som ikke i Medfør af Lovgivningen afgjøres uden Søgsmaal eller henhører under Rigsret eller Krigsret, behandles efter de i denne Lov fastsatte Regler. Iøvrigt kan Biskoperne efter Grundlovens § 22 afskediges uden Dom (se hvad der er bemærket under Geistligheden i Almindelighed).

Om Biskopernes Lønning henvises til Afsnittet om Lønningsloven af 14de Juli 1897 ad §§ 34--36.

Se angaaende offentlige Tjenestemænds Skyds- og Kostgodtgjørelse Lov 10de Juli 1894, navnlig §§ 1, 2, 16, 17 og 24 A, der ogsaa gjælder Provster og Prester.

I Tilfælde af Ledighed i Biskopembedet skal ifølge

Lønningsloven af 14de Juli 1897 § 40 Bispeembedet bestyres af vedkommende Stiftsprovst, som derfor nyder af Embedets Indtægt Kr. 200 maanedlig med sædvanligt Kontorhold. Er Biskopen syg eller fraværende, forretter ligeledes Stiftsprovsten i hans Sted (se Reskr. 9de Septbr. 1726), og han maa formentlig isaafald tilkomme den samme Godtgjørelse. Stifsprovsten udfører i disse Tilfælde alle til Biskopembedet hørende Forretninger, jfr. Reskr. 9de Juni 1758 og Canc. Prom. 29de August 1789, der forudsætter, at Stiftsprovsten i Biskopens Sted kan forrette Presteordination. Efter det nævnte Reskr. af 1758 er det ogsaa antageligt, at naar baade Biskopens og Stiftsprovstens Embeder er ledige, eller begge disse Embedsmænd har Forfald, maa nærmeste Provst kunne udføre det nødvendige, indtil nogen af Regjeringen er konstitueret.

§ 24.

Om Stiftsdirektionen.

Biskopen og Stiftamtmanden i Forening udgjør den saakaldte Stiftsdirektion, under hvem forskjellige kirkelige, fornemmelig økonomiske Anliggender er henlagte.

Ifølge Rang-Regl. 26de Juli 1820 § 6 har Stiftamtmanden Forsædet, naar han i Stiftsdirektionen træder sammen med Biskopen, og har saaledes i Tilfælde af Meningsforskjel afgjørende Stemme, medens Biskopen selvfølgelig kan udtale sin dissenterende Formening.

Efter Cirkulære af 22de November 1855 skal Stiftsdirektionen træffe de fornødne Forberedelser med Hensyn til Prestekalds Deling. Den skal derfor i denne Henseende skaffe sig den fornødne Oversigt inden Stiftet.

Stiftsdirektionen er ifølge N. L. 2—9—1 og 2 den Autoritet, der saavel for Kjøbstæderne som for Landet beskikker Prestens Medhjælpere, som skal bistaa ham til «kristelig Skik og Myndighed at erholde». Dog skal i Kjøbstæderne Presten selv og Magistraten deltage i Valget, medens Medhjælperne paa Landet skal vælges «med Provstens Raad».

Om Stiftsdirektionens Forretninger med Hensyn til geistlige Embedsgaarde henvises til Lov 14de Juli 1897 § 23. Ifølge Lov om Kirker og Kirkegaarde af 3die August 1897 § 44 danner Stiftamtmanden og Biskopen ogsaa Overtilsynet for Stiftets Kirker. Overtilsynet har efter § 52 at beskikke Kirkeværge og Organist og at godkjende Tjenesteregler for disse, jfr. § 49 og Skr. 21de Februar 1898 om, at Overtilsynet er forpligtet til at beskikke den af Sogne- eller Kommunestyret i Henhold til Lovens § 49 lovlig ansatte Organist. Se forøvrigt Afsnittet om Lovene 14de Juli 1897 og 3die August 1897 angaaende Embedsgaarde og om Kirker.

Ifølge N. L. 2—19, navnlig Art. 4 og 11, jfr. Reskr. 3die Marts 1784, 24de Juli 1789 § 6, Kgl. Res. 29de Decbr. 1821 og Lov 28de Novbr. 1836 har Stiftsdirektionen ligeledes Overbestyrelsen af Stiftets Hospitaler og offentlige Stiftelser. Ved offentlige Stiftelser i heromhandlede Henseende forstaaes ikke enhver Indretning, der danner en juridisk Person og staar under det Offentliges Bestyrelse. Derimod maa Indretningen i Regelen staa i Forbindelse med Kirke-, Skole- eller Fattigvæsenet. Det vil dog i det enkelte Tilfælde ikke være tvilsomt, om en Indretning er at betragte som en under Stiftsdirektionen hørende offentlig Stiftelse, da det enten vil have historisk udviklet sig eller vil fremgaa af Fundatsen, hvorledes Indretningen er stillet.

Med Hensyn til Salg af offentlige Stiftelsers Jordegods henvises til Lov 8de Juli 1896, nærmere omhandlet under Lønningsreglerne.

Stiftsdirektionen maa saaledes paase disse Anstalters Tarv. Se Pl. 10de April 1795, hvorefter Skifteforvaltere i Dødsboer eller andre Boer, hvor det kan vides eller formodes, at de offentlige Stiftelser har noget Krav, skal ufortøvet indberette til vedkommende Stiftamtmand og Biskop, naar et saadant Bo tages under Behandling, paa det at disse under Skiftet kan paase vedkommende Stiftelses bedste, tale dens Ret, annamme, hvad den tilkommer, og sørge for straks igjen, at Kapitalerne udsættes paa Rente mod sikkert Pant, saaledes som § 2 fastsætter,

nemlig at der ikke udlaanes mere paa nogen Eiendom end $^2/_3$ af den Værdi, som derpaa sættes ved lovlig Taxation, hvilken Skyldneren selv bekoster. Obligationer til Stiftelser skal udtrykkelig nævne, hvilken af de offentlige Stiftelser den laante Sum tilhører, hvorhos Stiftamtmanden og Biskopen derpaa skal tegne, at den ei kan overdrages eller afhændes uden deres Samtykke, hvorefter bemeldte Obligationer, saavelsom andre Pantebreve, der ellers paa Skifte kunde være blevne en offentlig Stiftelse udlagte, med lige Paategning forsynede, overleveres vedkommende Forstander eller Værge mod hans Bevis, forat derefter Renterne kan indfordres og det videre fornødne iagttages, hvormed Stiftamtmanden og Biskopen skal have det nøieste Tilsyn. Samtlige Regnskabsførere ved offentlige Stiftelser bør ved hvert Aars Udgang slutte deres Regnskaber og i det seneste inden Februar Maaneds Udgang indlevere dem til Stiftamtmanden og Biskopen; det, som da overskyder fra Indtægter og Renter, tillægges Kapitalen og besørges udsat paa den anordnede Maade. Stiftamtmændene og Biskoperne skal ogsaa forfatte og lade thinglyse en rigtig Fortegnelse over dem, som er Forstandere og Oppebørselsbetjente ved de offentlige Stiftelser, hvilken Thinglysning, der forrettes uden Betaling, ogsaa i Fremtiden bør foranstaltes, saa ofte der sker nogen Forandring i Henseende til bemeldte Tjenesters Besættelse med nye Embedsmænd, paa det at enhver kan være underrettet, efterdi Stiftelserne derefter hos dem skal have Fortrinsret til Betaling fremfor alle senere gjørende Indførsler og udstedende Pante-Forskrivninger. Ligeledes bør Stiftamtmanden og Biskopen paase, at Stiftelsernes Panter ikke forringes, og at deres Bygninger altid forsikres i Brandkassen, i hvilken Henseende vedkommende Regnskabsfører skal paa Listerne over de udestaaende Kapitaler anmærke, om Hypothekerne er behørig forsikrede og for hvilke Summer. Skulde en offentlig Stiftelse blive tilloddet Del i Jordegods, Huse eller deslige, da skal et saadant Udlæg strax paategnes saaledes, som ovenfor anført, og derefter til næste Thing under den Ret, Eiendommen hører, paa Stiftelsens Bekostning publiceres.

Efter Frdn. 10de Septbr. 1806 behøver Panterne ikke

netop at være paa 1ste Prioritet, naar det nøiagtig paasees, at Pantet ikke ialt behæftes med mere end to Trediedele af den ved lovlig Taxation derpaa satte Værdi.

Man bør dog formentlig se Tidsomstændighederne an.

Stiftsdirektionen har tillige at sætte den saakaldte Kapitelstaxt, det vil sige den Gjennemsnitspris, som inden Stiftet skal lægges til Grund for Kornets Beregning ved Ydelse af Landskyld, Jordafgift, Leding, Tiende eller andre i Korn ansatte Afgifter. Fremgangsmaaden er bestemt ved Lov 17de August 1848.

Hvad der i Loven om det beneficerede Gods af 20de August 1821 med senere Tillæg og Ændringer indeholdes angaaende Afhændelse af offentlige Stiftelsers Jordegods, skal herefter gjælde alle offentlige Stiftelsers Jordegods uden Hensyn til, om Testamenter, Gavebreve eller andre for Stiftelsen gjældende Bestemmelser maatte forbyde Afhændelse. Med vedkommende Departements Samtykke kan dog Skoveiendomme saavelsom Jord, der anvendes i Stiftelsens eget Øiemed, forblive urealiseret. Ogsaa ved andre Eiendomme kan Departementet tilstaa Udsættelse med Realisationen. Naar der herefter i Testament, Gavebrev eller anden Bestemmelse udstedes Forbud mod Afhændelse af Jordeiendom, skal saadant Forbud kun være lovlig forbindende indtil en bestemt betegnet og ved Forbudets Udstedelse tilværende Persons Død, eller om ingen saadan er nævnt, indtil 30 Aar efter Udstederens Død (Lov 23de Juni 1888 §§ 12 og 13).

§ 25.

Om Provsterne.

Provster eller de geistlige Embedsmænd, der forestaar et Provsti, danner en Melleminstans mellem Biskopen og Provstiets Prester. I N. L. 2—16—1 betegnes Provsten som Biskopens Medhjælper.

Til Provst vælges efter N. L. 2—16—2 en af Provstiets Sogneprester. Valget foretages af Biskopen og Provstiets Prester, saaledes at ikke alene Sognepresterne, men

ogsaa efter Kgl. Res. 21de Marts 1844 de residerende Kapellaner deltager i samme, jfr. Skr. 21de Juni 1878 om, at Provstevalg ikke bør foretages, førend de Prester, som skal deltage deri, har tiltraadt sine Embeder. Se ogsaa Kgl. Res. 14de Marts 1816 og de der givne Tilsagn om, at der vil blive taget fortrinligt Hensyn til deres Ansøgninger.

Provsteembedet er saaledes ikke i vor Kirke almindeligvis knyttet til et bestemt Presteembede i Provstiet, men hvilkensomhelst af Sognepresterne kan vælges, idet Vælgerne selvfølgelig stemmer paa den, som de anser dueligst; særegne Egenskaber for at vælges er ikke bestemt. Provsten vedbliver sin Stilling som Sogneprest.

Kun de saakaldte Stiftsprovster vælges ikke, hvorimod dette Embede beklædes af Sognepresten til en bestemt Kirke i Stiftsstæderne ved Siden af Stillingen som Sogneprest. Dette er ikke fastsat i Lovbogen, der kun kjender valgte Provster, men det omhandles i Res. 21de Decbr. 1689, jfr. Res. 7de Jan. 1715 og 9de Septbr. 1726. Ved Kgl. Res. 4de Mai 1819 er det bestemt, at Stiftsprovsterne skal være indskrænkede til Stiftsstæderne og de med samme forenede Menigheder. Undtagelsesvis kan ogsaa en Menighed, der ikke hører til Stiftsstaden, være henlagt under Stiftsprovsten. Nogen Indsættelse for Provster er ikke nævnt i Alterbogen.

Det er Provstens Pligt som Biskopens Medhjælper at føre Tilsyn med Provstiets Prester, kirkelige Betjente og Menigheder, samt med Kirker, Kirkegaarde og geistlige Embedsgaarde, se N. L. 2—16—1, 3, 4, 5, 6, 2—21—9, jfr. Kgl. Res. 24de Oktbr. 1816 og 28de Januar 1818. Se ogsaa, hvad der er bemærket ved Lov om geistlige Embedsgaarde af 14de Juli 1897 og Lov om Kirker og Kirkegaarde af 3die August 1897 angaaende Provsternes Pligter med Hensyn til samme.

Som Følge af Provsternes kontrollerende Myndighed har Provsten at foretage Visitatser i Provstiets Menigheder. Herom handler de samme Bestemmelser, der er givne for Biskoperne, nemlig de Kgl. Ress. 26de Oktbr. 1818, 7de Septbr. 1850 og 28de April 1865. Det bemærkes, at

Prestemøde af Provstiets Prester til Afhandling af Anliggender vedkommende Kirken, Skolen og Geistligheden hveranden Gang kan træde istedetfor Provstens Visitats. Saadanne Møder kan tillige holdes samtidig og i Forbindelse med Biskopens Visitats. Møder kan ogsaa afholdes af Prester i tvende til hinanden stødende Provstier i samme Bispedømme. Det forhandlede indføres i dertil autoriserede paa Statskassens Bekostning anskaffede Protokoller, af hvilke Udskrifter meddeles Biskopen. Provsten er ikke pligtig til at foretage noget Kirkebesøg i det Aar, Biskopen visiterer, medmindre det af særdeles Aarsager behøves; men han ledsager Biskopen paa hans Visitats og fører Protokollen. Han har derhos aarlig inden Oktober Maaneds Udgang at indsende til Biskopen Udskrift af Visitatsprotokollen og at ledsage Udskriften med de fornødne Bemærkninger, forsaavidt Biskopen ikke i det Aar har foretaget Visitats paa Stedet.

Provsterne og Presterne har at afgive fornødne Betænkninger og Oplysninger til sine Foresatte.

Med Hensyn til Provstens Pligt, naar et Presteembede skal besættes, kan mærkes N. L. 2—3—1, hvorefter han skal begive sig hen til Stedet og fra Prædikestolen med Menigheden gjøre flittig Bøn til Gud, at han Kirken med en god Prest og Tjener vil forsyne.

Efter N. L. 2—3—3 og Alterbogen 14de Febr. 1889, anden Afd. O, har han, som nærmere paavist i 2det Afsnit, at indsætte Prester i det Embede, hvortil de er udnævnte, dog med Undtagelse af Stiftskapellaner.

Naar en Prest ønsker personel Kapellan, har Provsten at paase, at en saadan Kapellan ikke ansættes uden Nødvendighed (N. L. 2—14—3).

Provsten deltager ligesom Biskopen i Overtilsynet med Undervisningen i Kristendomskundskab, se Lovene om Folkeskolen 26de Juni 1889 henholdsvis § 65 og § 58, samt hvad der er citeret under Biskoperne.

FJERDE AFSNIT.

De forskjellige Klasser af Prester samt Klokkere, Kirkesangere og Medhjælpere.

§ 26.

Om Sogneprester, residerende Kapellaner og Tredieprester og Forholdet mellem dem.

Norske Lovs anden Bog omhandler hovedsagelig to Klasser af Prester, Sogneprester og Kapellaner eller, som Kapellanerne i 2—14 ogsaa kaldes, «Prestens Medtjenere». De om disse sidste givne Bestemmelser passer nærmest paa personelle Kapellaner, cfr. dog Art. 5 om, at Sognepresten ikke maa forskyde nogen Kapellan af sin Tjeneste, uden han tilforn faar denne overbevist om nogen saa stor Brøst, at han uden Forargelse ikke kan blive; flere gik vistnok over til Kapellaner *pro loco*. Loven kjender dog tillige residerende Kapellaner (2—14—13) eller, som de ogsaa kaldes, «Vicepastorer», en Benævnelse, der imidlertid senere kun tillagdes Prester, som bestyrede Prestekald paa en andens Vegne, saasom naar Kaldet var tillagt Bispestolen eller en anden geistlig Embedsmand, der ikke selv bestyrede samme, hvilken Uskik allerede tidlig gik af Brug her i Riget (Reskr. 1ste April 1740).

Sognepresten

bestyrer Prestegjældets geistlige Forretninger. Han har at sørge for Afholdelsen af den forordnede Gudstjeneste og Udførelsen af de ministerielle Forretninger samt den øvrige geistlige Betjening, hvorhos han fører Kirkebogen og meddeler Attester af samme (Kgl. Res. 13de Juli 1877, Cirk. 24de Juli 1877, cfr. Skr. 7de Okt. 1880, Cirk. 16de Novbr. 1888, Lov 14de Juli 1897 § 27). Han afgiver de foreskrevne Indberetninger og fører Brevvexlingen angaaende Prestegjældets kirkelige Sager.

Den residerende Kapellan og Tredjepresten

har at bistaa Sognepresten og alternere med ham i Udførelsen af Gudstjeneste og ministerielle Handlinger. Den residerende Kapellan skal i Sogneprestens Forfald udføre de ham paahvilende Forretninger. I alle Kald, hvor der er flere end én Kirke og to eller flere Prester, maa der aldrig være nogen Søndag (eller anden Helligdag) ved en Kirke mere end én Prest, men de skal, saalænge de er ved nogenledes Helbred, være forbundne hver at gjøre Tjeneste for sig alene ved en af Kirkerne (Reskr. 31te Novbr. 1738). Naar Reskriptet ogsaa medtager den personelle Kapellan, bemærkes, at det formentlig maa bero paa de Omstændigheder, hvorunder en saadan Kapellan er ansat, om det kan fordres, at han skiftevis med Sognepresten skal forrette Gudstjeneste i de forskjellige Kirker. Nu vilde man antagelig i Regelen kun kræve Alternering, hvor den anden Prest end Sognepresten idetmindste er Kaldskapellan.

I Byerne skal Sognepresten, den residerende Kapellan og Tredjepresten forrette ministerielle Handlinger, hver sin Uge, dog tilføies, at Sognepresten ligeledes udenfor sin Uge kan overtage den af disse, som han ønsker. Sognepresten prædiker altid til Høimesse den første Dag af de tre store Høitider.

Som Exempler paa Ordningen se Kgl. Resolutioner 17de Decbr. 1836, 26de Febr. 1847, 22de Marts 1858,

8de Jan. 1876, 2den Febr. 1876, 6te Mai 1876, 28de Oktbr. 1876, 22de Decbr. 1874, 31te Decbr. 1886, 7de Marts 1896, 27de Juni 1896, 27de Mai 1899, 16de Decbr. 1899.

Det nærmere Forhold mellem Sognepresten og den residerende Kapellan fremgaar af Reskr. 9de Septbr. 1785 og 28de Juni 1793, hvis Regler om residerende Kapellaner maa finde tilsvarende Anvendelse for Trediepresten, hvor en saadan er ansat. Sognepresten, heder det i førstnævnte Reskr. § 1, skal have Ret til selv at forrette Brudevielser, Børnedaab, Gravfæstelser, Kirkegangskoners Introduktion m. v., saavidt han samme vil og kan overkomme, og skal det ikke staa til Vedkommende at udvælge dertil, hvilken af Presterne han finder for godt, med mindre de dertil foreviser Kgl. Bevilling, eller det kan ske med Sogneprestens Samtykke. Alle Forretninger skal anmeldes og betinges hos Sognepresten, og Vedkommende med ham om Tiden og Betalingen forenes — forsaavidt der efter Lønningsloven 14de Juli 1897 nu er Spørgsmaal om nogen Betaling, hvorom nærmere under Lønningsforholdene —, og er det ikke nogen Fornødenhed, at Vedkommende, naar Sognepresten selv gjør Forretningen, skal gaa til den residerende Kapellan og for ham anmelde samme. Har Sognepresten ikke selv Tid eller finder Leilighed til at gjøre Forretningen, kan han vise Vedkommende, som forlanger Forretningen, til den residerende Kapellan eller selv begjære af ham, at han vil forrette samme (Reskr. 9de Sept. 1785 § 2). I disse Bestemmelser er der dog ved Reskr. 28de Juni 1793 foretaget den Modifikation, at paa Landet, hvor Sognepresten og den residerende Kapellan ofte bor langt fra hinanden, kan det til Lettelse for Almuen være tilstrækkeligt, at de i Reskr. 9de Sept. 1785 § 1 opgivne Forretninger ikkun bliver anmeldte for den residerende Kapellan eller for den, som om Søndagen forretter Tjenesten i Sognet.

Betalingen for de ministerielle Forretninger (om den ikke er afløst ved Erstatning) tilfalder i Regelen Sognepresten, enten de udføres af denne selv eller efter hans Anmodning af den residerende Kapellan, idet Kapellanens

Indtægter bestaar i en ham af Sognepresten tillagt Løn, Offer — om det ikke er bortfaldt — (Lønningsloven 14de Juli 1897 § 94) og paa Landet Prestegaard samt i Byerne fri Bolig eller i begge Tilfælde Husleiegodtgjørelse. Som en Undtagelse fra Sogneprestens Ret i foranførte Henseende er det i Reskr. 9de Sept. 1785 § 2 bestemt, at ved Børns Hjemmedaab maa Vedkommende betjene sig af, hvilken af Presterne de vil, alene at den residerende Kapellan (eller Trediepresten), naar samme forrettes af ham, melder det strax til Sognepresten. Med Hensyn til Udførelse af Konfirmation har Menighedens Medlemmer ligeledes Ret til at vælge mellem disse Prester (Frdn. 13de Jan. 1736 § 12, Reskr. 9de Sept. 1785 §§ 3 og 5 samt Canc. Prom. 14de Mai s. A.). Forøvrigt har Menighedens Medlemmer altsaa ikke frit Valg (Skr. 18de Febr. 1879). Derimod er der efter Lov 10de Juni 1876 Adgang til at benytte en fremmed Prest, naar Handlingen udføres i dennes egen Menigheds Kirke (se herom, hvad der er anført i § 12).

Den ovennævnte Regel i Reskr. 9de Sept. 1785 § 2, at Sognepresten er berettiget til at henvise Udførelsen af en ministeriel Forretning til den residerende Kapellan (eller Trediepresten), maa formentlig forstaaes saaledes, at Sognepresten, naar det efter den reglementerede eller vedtagne Ordning er ham selv, der skal udføre Forretningen, alene kan henvise den til en af disse Prester, forsaavidt han virkelig ikke har «Tid» eller «Leilighed» til at udføre den, altsaa med andre Ord, naar han har virkeligt Forfald (Skr. 28de Juli 1887). Derimod kan han ikke af andre Grunde, f. Ex. fordi han ikke ønsker at vie en Fraskilt eller en Fritænker, henvise Forretningen til den anden Prest, hvorimod denne isaafald maa kunne undslaa sig for at udføre den. Er der i et saadant Tilfælde Meningsforskjel mellem Presterne, f. Ex. fordi Sognepresten efter den anden Prests Formening har istandbragt en ufornøden Hindring, maa Sagen blive at afgjøre af Biskopen, efterat Provsten har udtalt sig om Sagen.

Med Hensyn til den geistlige Sjælepleie og Tilsynet i Menigheden fastsætter Reskr. 9de Sept. 1785 § 4, at den residerende Kapellan og (Trediepresten) for at vedligeholde

god Orden og Enighed mellem Embedsbrødre, hvis Bestræbelse maa sigte til det samme Maal, ikke skal gaa Sognepresten forbi, men handle efter Overlæg med ham.

Forøvrigt bestemmer Reskr. 28de Juni 1793 *in fine,* at hvor nogen særskilt Anordning eller Reglement, grundet paa lokale Omstændigheder, i Henseende til det ved Reskriptet bestemte allerede maatte finde Sted, der skal samme forblive i sin fulde Kraft.

Med Hensyn til Forholdet mellem Presterne udtaler Reskr. 28de Juni 1793 den Forvisning, at de vil selv forebygge al indbyrdes Misforstaaelse, som kunde foranledige Forargelse og hindre det godes Fremme, samt at de vil stræbe ved deres Pligters Opfyldelse at gavne den Religion, hvis Lærere de er. Imidlertid anordner Reskriptet, at i Tilfælde af, at «nogen Irring» mellem Sognepresterne og de residerende Kapellaner (eller Tredjepresten) maatte opstaa, samme da skal afgjøres ved Provstens og to Presters Decision, hvilken af Stiftsdirektionen bliver at bekræfte. En saadan Decision vilde dog ikke have Domskraft, men vilde vistnok, hvis den vedtages af vedkommende Prester og bifaldes af de overordnede kontrollerende Autoriteter, være bindende.

Enhver af et Prestegjælds Prester baade i Kjøbstæderne og paa Landet er derhos berettiget til at føre Tilsyn med Folkeskolens Undervisning i Kristendomskundskab efter Lovene om Folkeskolen af 26de Juni 1889 henholdsvis §§ 52 og 46. Den Prest, som er Medlem af Skolestyret, bør være tilstede ved Examener i Folkeskolen, jfr. ogsaa Loven af 6te Juni 1896, hvorefter en Prest skal være Medlem af Værgeraadet, ligesom og Loven om abnorme Børn af 8de Juni 1887 (cfr. Lov 4de Juni 1892 og 2den Mai 1896) kræver, at en Prest skal føre Tilsynet med Kristendomsundervisningen paa Skoler for abnorme Børn, se Afsnit 6 om Folkeskolen, forsømte og abnorme Børn.

Efter Lov om Fattigvæsenet af 19de Mai 1900 § 20 er Sognepresten eller, om der inden Fattigkommunen er flere Prester i selvstændigt Embede, en af disse efter Biskopens Valg Medlem af Fattigstyret. Det vælger selv sin Formand og Næstformand.

§ 27.

Kaldskapellaner og personelle Kapellaner.

Kaldskapellaner

eller, som de forhen kaldtes, «Kapellaner pro loco» har allerede i tidligere Tid været ansatte paa enkelte Steder, men dels gik de over til residerende Kapellaner, og dels bortfaldt Embedet ganske. I 1859 har imidlertid Kirkestyrelsen gjenoptaget denne Klasse geistlige Embeder, idet Kaldskapellanen i det væsentlige har at bistaa Sognepresten paa samme Maade som en personel Kapellan, men dog skal ansættes efter sædvanlig Konkurrence og vedblive i Embedet uden Hensyn til Omskiftning i Sogneprestembedet (Skr. 17de Juli 1884). Han lønnes af Sognepresten efter derom afgiven Kgl. Res., har fri Bolig eller Husleiegodtgjørelse (Lov 14de Juli 1897 § 29) og erholder en Offerdag samt ansættes med Forpligtelse til at overtage de Sogneprestembedet vedkommende Forretninger, som af Sognepresten maatte blive ham overdragne, dog saaledes, at han ikke skal prædike til Høimesse uden hveranden Søndag eller, hvor der er to Kirker, forrette i den ene, forsaavidt der forordnes Gudstjeneste til samme Tid i begge.

Dog kan Omstændighederne medføre, at der paalægges ham videre Forpligtelse. Se f. Ex. Kgl. Res. 27de Mai 1899 om, at der i Haugesunds Prestegjæld skal ansættes en Kaldskapellan, som skal bo i Kjøbstaden Haugesund og forrette Gudstjeneste (eller indtil videre Bibellæsning) hver Søndag.

I Skr. 16de Juli 1863 har Kirkedepartementet udtalt, at en Kaldskapellan, i Lighed med, hvad der befølges med Hensyn til andre Kapellaner, først ansees berettiget til den egentlige Løn fra den Tid, han tiltræder sin Virksomhed til Hjælp for vedkommende Sogneprest, og at han beholder sin Løn, saalænge han er i Embedet og disponibel for Sognepresten.

Personelle Kapellaner.

Det særegne ved den personelle Kapellans Stilling i Modsætning til de andre Kapellaner bestaar deri, at han er knyttet ikke blot til Kaldet, men ogsaa til Sogneprestens Person, saaledes at han ved dennes Død, Forflyttelse eller Afsked bliver ledig. Han kan ikke være forpligtet til at følge Sognepresten, naar denne forflyttes til en anden Menighed, ligesom han heller ikke hertil er berettiget uden ny Udnævnelse.

Efter Reskr. 10de April 1745, Canc. Prom. 29de Novbr. 1788 og Canc. Prom. 18de April 1795 skal personel Kapellan ansættes efter Samraad med Biskopen.

Ifølge N. L. 2—14—8 kan Biskopen tilholde en Sogneprest, om hvem det var bevist, «at han forsømmede sit Sognefolk», at holde personel Kapellan; men dersom Sognepresten vægrer sig, er der dog efter Grundl. § 22 ikke Adgang til at fjerne ham uden efter Dom.

Den personelle Kapellan lønnes af Sognepresten efter den mellem dem indgaaede Overenskomst, men er kongelig Embedsmand, medens dog nu de Rettigheder, som tidligere tilkom disse Kapellaner efter Frdn. 9de Januar 1728 og Reskr. 23de Decbr. 1729, er bortfaldt, da disse Bestemmelser er ophævede ved Lønningsloven af 14de Juni 1897 § 54.

Ved Kgl. Res. 20de Decbr. 1890 er den Indtægt, hvorefter Personelkapellaner, der udnævnes efter 1ste Januar 1891, ved Indtrædelse i Ægteskab skal gjøre Indskud i den almindelige Enkekasse, ansat til 1200 Kr.

Efter N. L. 2—14—4 skal Sognepresten bekoste den personelle Kapellans Reise til Biskopen for at blive ordineret, og efter Reskr. 23de Decbr. 1729 skulde Sognepresten ogsaa løse Bestallingen for ham; men dette Reskript er ophævet, og Kapellanen maa derfor udtrykkelig betinge sig dette.

Med Hensyn til Forholdet mellem Sognepresten og den personelle Kapellan indskjærper N. L. 2—14—10, at denne maa vise Lydighed mod sine Foresatte. Ifølge Art. 11 maa han «ikke gifte sig ind i Sogneprestens Hus

mod hans Videnskab og Villie, som kunde foraarsage største Besværing og ond Forligelse».

Ifølge 2—14—12 skal Kapellanen intet i Embedet forrette uden Sogneprestens Minde og efter hans Befaling. Efter denne bestemte Forskrift, og da det er Sogneprestens Pligt at besørge udført de kirkelige Handlinger, der af ham forlanges, kan Kapellanen formentlig ikke i noget Tilfælde drages til Ansvar for at have undladt, hvad der forbydes ham. Forekommer Forbudet ham urigtigt, bør han gjøre Forestillinger derimod, men er forpligtet til at adlyde.

Paa den anden Side bemærkes, at den personelle Kapellan maa selv bære den Straf og Erstatning, som er Følgen, om han maatte begaa Embedsovertrædelser, hvorhos Sognepresten er medansvarlig, forsaavidt Gjerningen er skeet efter hans Paalæg eller med hans Minde (Straffeproceslovens § 41).

Er der Spørgsmaal om en forskjellig Opfatning eller Anvendelse af en Bestemmelse, der kan være Gjenstand for forskjellig Forstaaelse, maa Kapellanen befølge, hvad Sognepresten foreskriver ham.

En Prest, der har personel Kapellan, kan ikke ansees berettiget til at bebyrde denne med Embedets væsentligste og vanskeligste Forretninger og saaledes selv fritage sig for Udførelsen at disse.

Men Kontrollen med, at Sognepresten ikke unddrager sig sin Pligt, maa føres af de geistlige Overordnede, og dersom Kapellanen finder sig overlæsset, maa han kunne klage til disse, f. Ex. ved Visitatserne. Paa den anden Side vil det vistnok ikke kunne forhindres, at Kapellanen betinger sig Fritagelse for visse Forretninger, saalænge Sognepresten frivillig finder sig deri.

I Frdn. 9de Jan. 1728 var det paalagt de personelle Kapellaner, at de skulde ei alene flittig drive Katekisation i Kirkerne, men endog til visse Tider, som af Biskopen i ethvert Stift reguleres, drage omkring i Sognene, samle Ungdommen og dem i deres Kristendom og Børnelærdom trolig undervise. Denne Frdn. er vistnok ophævet ved Lønningslovens § 54; men det kan ikke være noget til Hinder for, at Kapellanen driver Katekisation i Menigheden.

I alle Forhold, hvori en Forretning er paalagt Sognepresten som Embedspligt, maa den personelle Kapellan kunne forrette som dennes Fuldmægtig eller Repræsentant, medmindre Lovgivningen bestemmer eller forudsætter noget andet.

I Skr. 1ste Septbr. 1868 har Kirkedepartementet udtalt, at en personel Kapellan, naar han for Sognepresten leilighedsvis afgiver Møde i Fattigkommissionen, ikke uden de andre Medlemmers Samtykke antages at kunne forrette som Ordfører, omend Sognepresten maatte indtage denne Stilling.

Med Hensyn til den personelle Kapellans Stilling i Skolestyret har Kirkedepartementet i Skr. 24de Novbr. 1891 udtalt, at en personel Kapellan, der i Sogneprestens Sygdomsforfald er indtraadt som midlertidigt Medlem af Skolestyret, ikke kan vælges til Formand eller Næstformand. Derimod antager Departementet, at intet er til Hinder for, at Sognepresten selv vælges; dog maa, tilføier det, indtil Sognepresten selv maatte kunne indtræde i Skolestyret, Formandsstillingen indtages af Næstformanden, idet Hvervet som Formand, der ikke tilligger Sognepresten paa Embeds Vegne, ikke vil kunne overdrages Kapellanen. Se ogsaa Skr. 18de April 1901.

Det samme maa formentlig nu antages med Hensyn til Fattigstyret efter Indførelsen af den nye Fattiglov af 19de Mai 1900.

§ 28.

Stiftskapellaner, Kateketer, Prester ved Strafanstalter, Garnisonsprester, Feltprester og Skibsprester.

Som Stiftskapellaner kan efter Lov 11te April 1857 for hvert af Rigets Stifter ansættes Hjælpeprester, der efter vedkommende Biskops nærmere Bestemmelse kan anvendes til a) at overtage Bestyrelsen af geistlige Embeder, der er ledige, eller hvis Indehavere midlertidigen er fritagne for at forrette; b) at holde Gudstjeneste og bistaa med anden geistlig Virksomhed for Folkemasser, der til enkelte Tider

er samlede, saasom paa Fiskevær, ved større Veiarbeider (Jernbanearbeide) og deslige; c) at bistaa de Geistlige, der paa Grund af særegne religiøse eller kirkelige Forhold i deres Menigheder maatte andrage om Hjælp i deres Embedsgjerning; d) paa de Steder, hvor de har fast Ophold eller, naar vedkommende Geistlige maatte ønske det, andensteds — at bistaa med Bibellæsning eller anden lignende Virksomhed, der ikke henhører under de Geistligheden paalagte Embedsforretninger, til Fremme af kristelig Oplysning og Opbyggelse. Stiftskapellanerne kan, naar Kirkestyrelsen finder det fornødent, beordres til at forrette ogsaa i et andet Stift end det, hvor de oprindelig er ansatte. Om deres Løn se Afsnittet om Lønningsloven.

Kateketer

er baade Skoleembedsmænd og Prester. Dette fremgaar af Kgl. Res. 1ste Juli 1808 (Canc. Prom. 9de s. M.), hvori fastsættes, at «den første Lærer ved Skolerne i Kjøbstæder, hvor ingen residerende Kapellan er, skal være kgl. udnævnt ordineret Kateket, der foruden sin faste Løn skal nyde Høitidsoffer af Menigheden». Hermed stemmer ogsaa de senere specielle Bestemmelser om saadanne Posters Oprettelse. Dette er saaledes et Embede, der bidrager til at knytte Kirken til Skolen.

Kateketen har at overtage Bestyrer- og Førstelærerposten eller ialfald en Lærerpost ved en offentlig Skole i Byen eller Ladestedet. Han forretter Gudstjeneste og udfører andre kirkelige Forretninger paa de Søn- og Helligdage, Sognepresten forretter ved Annekserne, eller og et bestemt Antal Gange. Disse Forretninger maa dog bestilles hos Sognepresten, der ogsaa udelt nyder Betalingen for dem, forsaavidt ikke saadan Betaling efter Lønningsloven er bortfaldt mod Erstatning. Undertiden tilføies, at han skal forrette 2den Dag paa de 3 store Høitider. I Regelen oppebærer Kateketen Offer paa disse Høitider eller undertiden én Dags frivilligt Offer, alt forsaavidt ikke Offeret efter Lønningsloven er afskaffet mod Erstatning. Kateketen har at bistaa Sognepresten i Tilsynet med Byens

Folkeskole og under dennes kortvarige Forfald at udføre hans prestelige Forretninger i Byen (eller Ladestedet), dog saaledes at Skoleembedet derved intet lider, og at denne Hjælp ikke fordres i de for Skolen bestemte Undervisningstimer. Undertiden er det ogsaa paalagt ham at bistaa med geistligt Tilsyn i Stedets Arresthus.

Se Kgl. Res. 21de Januar 1860, 27de Marts 1869, 29de Januar 1872 og 19de August 1874.

Det bemærkes, at Tredieprester, Kateketer og Kaldskapellaner skal føre særskilt Dagsregister (Kgl. Res. 7de Oktober 1880).

Garnisonsprester.

Af denne Klasse Prester haves to, nemlig i Kristiania og paa Horten.

Ved Kgl. Res. 6te Mai 1823 blev det bestemt, at den saakaldte Slotsmenighed skulde føre Navn af Garnisonsmenighed og den derved ansatte Embedsmand Garnisonsprest.

Efter Kgl. Res. 2den Decbr. 1899 henhører til denne Menighed: 1) Garnisonens Personale og forøvrigt alle inden Kristiania Bys Grændser bosatte fastlønnede Militære og Civilmilitære af Arme og Marine tilligemed deres Husstand. 2) Alle til Tjenstgjøring eller Uddannelse i Garnisonen udenbys fra indkommanderede Militærpersoner og i Tilfælde deres Husstand. 3) Elever af den Kgl. norske Krigsskole og eventuelt andre i Kristiania værende militære Skoler, selv om de ikke gaar ind under Post 1. 4) Alle øvrige i Kristiania bosatte Personer, som oppebærer fast Aflønning af Arme eller Marine, tilligemed deres Husstand, de militære Skolers civile Lærere dog undtagne. Ligesaa undtages Personer, hvis Aflønning af Arme eller Marine alene er Godtgjørelse for Bierhverv eller rent midlertidig. 5) Inden Kristiania Bys Grændser bosatte forhenværende fastlønnede Militære, som har Ret til fremdeles at bære militær Uniform og ikke er overgaaet til offentlig civil Stilling, samt deres Husstand. 6) Enker efter Garnisonsmenighedens Medlemmer med deres Husstand. 7) Umyndige og foræl-

dreløse Børn efter Garnisonsmenighedens Medlemmer, forsaavidt de og deres Værger maatte ønske det. 8) Alle inden Fætningsterritoriets Grændser til enhver Tid bosatte med Undtagelse af Straffangerne og deres Vogtere.

Forsaavidt Betingelsen er, at Vedkommende skal bo i Kristiania, maa herved forstaaes Bopæl inden de Grændser, som Byen til enhver Tid har.

Garnisonsprestembedet paa Horten skal efter Kgl. Res. 13de Juli 1855 indbefatte den paa Hortens Værfts Grund — derunder Gaardene Apenæs, Vealøs og de Staten tilhørende Løvøer iberegnede — boende Befolkning samt de i sømilitær Tjeneste staaende faste Mandskaber og andre til Hortens Station hørende Militære af Søetaten, der bor udenfor Værftets Grund, samt endelig den landmilitære Garnison. Embedet er kun midlertidigt, og Garnisonspresten konstitueres af Biskopen med Kirkedepartementets Approbation. Han er tillige Sogneprest i Ladestedet Horten.

En Garnisonsprest indtager i enhver Henseende samme Stilling som en Sogneprest, cfr. Skr. 14de Januar 1875 om, at han har at modtage Anmeldelser overensstemmende med Dissenterloven.

Med Hensyn til Hospitalsprester og Prester ved Strafanstalter kan mærkes Kgl. Res. 12te Februar 1841 om Prest ved Hospitalet, Tugthuset og de angelske Stiftelser i Trondhjem, Lov 12te Juli 1848 og Res. 30te April 1850 om Prest ved Bodsfængslet, Res. 8de Februar 1854 om Oprettelse af et Presteembede for Akershus Fæstnings Strafanstalt og et Presteembede for Kristiania Tugthus (cfr. Res. 16de September 1854, 20de September 1838 og Res. 2den Oktober 1857). Efter Res. 14de September 1872 skal Presteembederne ved Tugthusene og Strafanstalterne indtil videre blive at besætte ved kgl. Konstitution. Se endvidere Res. 22de Juni 1857 om Prest ved Gaustad Sindssygeasyl, Res. 28de August 1886, hvorved overdrages Kristiania Biskop med Kirkedepartementets Approbation at ansætte Prester ved Rigshospitalet og Fødselsstiftelsen i Kristiania, efterat Erklæring om Valget er afgivet af Rigshospitalets Direktør og Fødselsstiftelsens Bestyrer.

Fængselspresterne skal afholde Gudstjeneste og udføre

de fornødne ministerielle Forretninger i Fængslet, have Opsyn med den Skoleundervisning, som maatte blive indrettet ved Anstalten, samt have jevnligt Tilsyn med og speciel Omsorg for hver enkelt Fange.

Lov om Fængselsvæsenet og om Tvangsarbeide af 12te December 1903 træder efter § 68 i Kraft fra den Tid, Kongen bestemmer. Fra samme Tid ophæves:

«Lov angaaende Bodsfængslet af 12te Juli 1848, forsaavidt den endnu er gjældende, Lov om Fængselsvæsenet af 13de Oktober 1857, Lov om Fængselsvæsenet og om Tvangsarbeide af 31te Mai 1900 og forøvrigt med den af § 67 følgende Begrændsning, nemlig at der med Hensyn til Underholdnings- og Varetægtspenge for Gjældsfanger forholdes efter den hidtil gjældende Lovgivning, alle ældre Lovbestemmelser om Fængsler og Fangebehandling med Undtagelse af de i den militære Lovgivning indeholdte. Dog skal Fanger, dømte for Handlinger, forøvede før 15de Oktober 1900, tilstaaes saadan Afkortning, som i Lov af 26de Juni 1893 bestemt. Hvis Forskrifterne i § 21 leder til tidligere Løsladelse end Afkortningen, og Fangen foretrækker det, bliver imidlertid Løsladelse paa Prøve og ikke Afkortning at anvende.

Forsaavidt det findes ønskeligt, kan Loven sættes i Kraft for visse Dele ad Gangen, og Ophævelsen af fornævnte Lovbestemmelser ligeledes ske delvis.»

Fangerne gives Tilsyn af Prest og Læge § 14.

§ 29.

Om Medhjælpere, Klokkere og Kirkesangere.

Ifølge N. L. 2—9—1 skal i Kjøbstæderne enhver Sogneprest i sit Sogn «nogle af de gudfrygtigste, oprigtigste, ivrigste og bedste Sognemænd tilforordnes, som skal til kristelig Skik og Myndighed at erholde være hans Medhjælpere og Bistandere», og om saa muligt og tjenligt er, skal Kirkeværgerne og de Fattiges Forstandere for andre dertil af Stiftsdirektionen, Presten og Magistraten forordnes eller ogsaa i deres Sted eller til dem «tvende eller fire

andre af de gudfrygtigste og bedste efter Sognets Størrelse og Vilkaar dertil forordnes og bruges». Derhos bestemmes, at der maa beskikkes saadanne, hvis Næringsvei ikke medfører «vidtløftig Reisen og Seilads», at de ikke «uden vigtige Aarsager, eller andre bekvemme igjen er at bekomme, letteligen forløves». De skulde derhos være forskaanede for andre Bestillinger, «som Formynderskab, Kæmneres, Thingmænds og deslige Bestillinger».

Paa Landet — heder det i 2—9—2 — skal Kirkens Forsvar (Stiftsdirektionen) med Provstens Raad «tvende af de gudfrygtigste, bedste og vederhæftigste Sognemænd til Kirkeværger bestille, som og skal være Prestens Medhjælpere, og dog, om de for Besværings Skyld det ikke udstaa kunde, maa de hvert tredie eller fjerde Aar forandres og imidlertid forskaanes for Rettens Betjening og Skydsfærd».

Ogsaa Medhjælperne skal indsættes, se Alterbogen 2den Afd. P.

Saalænge det var fastsat, at Medhjælperne paa Grund af deres Befatning med Fattigvæsenet skulde deltage i Formandskabets Forhandlinger, maatte det kunne forlanges, at deres Antal indskrænkedes til det i bemeldte Artikler nævnte; men da denne Deltagelse bortfaldt ved Lov 6te Juni 1863, antages der ikke at være noget til Hinder for, at Medhjælperne saavel paa Landet som i Byerne ansættes i det Antal, som Menighedsforholdene kræver, cfr. Skr. 30te Mai 1840, 4de Januar 1843 og 22de Februar 1869. I Skr. 4de November 1891 udtales, at det ikke er heldigt, at en Lensmand antages som Prestens Medhjælper paa Grund af hans Stilling som Polititjenestemand.

Med Hensyn til de anførte Bestemmelser om Medhjælpernes Fritagelse for Ombud bemærkes, at de ikke kan ansees fritagne for Valg til Valgmænd, Storthingsmænd, Formænd, Repræsentanter, Ligningsmænd, Lagrettemænd, Domsmænd eller Overformyndere, da de derom gjældende Bestemmelser ikke indeholder nogen Undtagelse for deres Vedkommende.

I Skr. 25de Februar 1886 udtales, at Medhjælpere ikke har noget Krav paa at fritages for Hvervet som militære Rodeforstandere.

Der antages ikke at være noget til Hinder for, at en Medhjælper kan blive staaende som saadan efter at have overleveret sit Bo til Konkursbehandling; men forsaavidt han tillige er Kirkeværge, kan han ikke vedblive at indehave dette Ombud (Skr. 7de August 1886).

Stiftsdirektionen kan afskedige en Medhjælper fra hans Stilling, om han end selv ikke ønsker at fratræde, men hans Sogneprest finder ham uskikket og uduelig til at varetage de ham paahvilende Pligter (Skr. 16de Mai 1889, hvori bemærkes, at det ikke bør ske, «med mindre vigtige Aarsager kræver det», cfr. N. L. 2—9—1).

Med Hensyn til den Bistand, de skal yde Presterne med Raad og Daad til at holde Orden og Tugt i Menigheden; henvises til N. L. 2—9—3, 6, 7, 8, 9 og 10. Se ogsaa, hvad der er bemærket ved Nadverden og Dissenterforholdene.

Om Klokkere og Kirkesangere.

Klokkere og Kirkesangere beskikkes af Biskopen. Efter Skoleloven for Landet af 26de Juni 1889 § 31 bliver Læreren, naar Kirkesangerstillingen er forenet med fuldstændig Lærerpost, altid beskikket som Kirkesanger af Biskopen. I et Sogn med 2 Kirker kan ansættes 2 Kirkesangere, hver med sit afgrændsede Distrikt, naar Biskopen dertil meddeler sit Samtykke (Skr. 22de Septbr. 1891). Er der Uenighed mellem vedkommende Autoriteter om Ansættelse af en Lærer, regnes Ansættelsen fra den Tid, da der er truffet endelig Bestemmelse om samme, og fra samme Tid maa ogsaa hans Ansættelse som Kirkesanger regnes. Beskikkelsesbrevets Datum er saaledes ikke afgjørende, cfr. Skr. 13de April 1891.

Paa Landet kan Sangen i Kirken ledes af Kirkesangeren (N. L. 2—15—3), forsaavidt der ikke haves Orgel og Organist til at udføre dette, men i Byerne tiltrænges ikke længere nogetsteds Klokkeren i dette Øiemed. Der bør i det hele sørges for Ledelse af god Salmesang i Kirkerne, da saadan Sang ikke er af liden Betydning for det kirkelige Liv. Begge udfører de liturgiske Forretninger,

som er tillagt dem ved Alterbogen af 14de Februar 1889, tjener Presten med Bistand under Gudstjenesten og oplæser i Kordøren, hvad der bekjendtgjøres (N. L. 2—15—5, Frdn. 12te Marts 1735 § 5, Res. 8de Juni 1796, Lov 7de Mai 1845).

Derhos har han at føre Kommunionprotokollen, hvorfor de Nadverdsøgende maa melde sig hos ham (se Reskr. 7de Januar 1741). Han maa formentlig kunne paalægges i Tilfælde af Messefald at læse en Prædiken eller Betragtning over Evangeliet fra Kordøren (Reskr. 10de Mai 1765). Gudfrygtige Lægmænd kan forøvrigt benyttes til at holde Opbyggelse i Kirken (se hvad der er bemærket i Afsnittet om Kirker).

Om Lønningsreglerne for Prester og kirkelige Betjente se Afsnittet om Lønningsloven af 14de Juli 1897.

FEMTE AFSNIT.

Om Gudstjenesten og hvad dermed staar i Forbindelse.

§ 30.

Indledning, Gudstjenestens Form, Fester, Tiden.

I Gudstjenesten modtager Menigheden Velsignelsen af Herrens Naademidler og ofrer ham Bønnens Offer. I de evangeliske Samfund fordres ikke overalt samme liturgiske Former (Conf. Aug. Art. 7). Den evangelisk-lutherske Kirkes Grundsætninger om den hellige Skrift som den eneste ubedragelige Regel og Rettesnor for kristelig Tro og kristeligt Liv, opfattet med den af Troen rensede Forstand, og om Retfærdiggjørelsen af Troen alene saavelsom denne Kirkes Opfatning af Sakramenterne er selvfølgelig bestemmende for Gudstjenestens Indhold og maa overalt inden den evangelisk-lutherske Kirke give Gudstjenesten i det væsentlige den samme Karakter, om der end er Frihed og Afvexling i Formerne. De nævnte Grundsætninger maatte med Nødvendighed medføre Messeofferets Afskaffelse. Da Presten ikke længer betragtedes som en Midler mellem Gud og Menneskene, men alene som en Ordets Forkynder og Sakramenternes Forvalter, maatte Menigheden erholde en anden Stilling til Presten.

Gudstjenestens Form er nu bestemt ved Alterbogen af 14de Februar 1889, saaledes at Indførelse af den fuldstæn-

dige Form for Høimesse-Gudstjenesten (Alterbogens første Afdeling I A) skal fremdeles, saaledes som i Kgl. Res. 8de Januar 1887 bestemt, være overladt Sognemenighederne ved Afstemning af Menighedens Stemmeberettigede paa den Maade og efter de nærmere Forskrifter, som indeholdes i Kgl. Res. 11te Oktober 1873 angaaende Ombytte af Kirkesalmebog.

Ved Kgl. Res. 8de Juli 1903 er det bestemt: «I de Tilfælde, hvor det ifølge gjældende Lov ved Kgl. Res. eller af Kirkedepartementet er fastsat, at Menighedsmøde skal afholdes til Erhvervelse af en Menigheds Beslutning, Forslag eller Udtalelse, skal Stemmeret paa Menighedsmøderne tilkomme enhver til Sognemenigheden hørende Mand eller Kvinde, som har fyldt 25 Aar og er konfirmeret. Voksens Daab uden efterfølgende Konfirmation eller en for Presten og to Medhjælpere afgiven Erklæring om Tilslutning til Statskirkens Tro ligestilles i heromhandlede Henseende med Konfirmation.

De frivillige Menighedsmøder berøres ikke af de nye Regler og beholder saaledes sin Ret til selv at afgjøre, hvilke Medlemmer af Forsamlingen skal afgive Stemme.

Gudstjeneste skal holdes paa alle Søn- og Helligdage i Kirken eller paa indviet Sted. Reglerne om Kirkers og Kirkegaardes Indvielse er bestemt ved Alterbogen 14de Februar 1889 2den Afd. R. Ogsaa en restaureret Kirke skal indvies, naar Ombygningen er saa indgribende, at Koret opføres fra nyt. Det er forøvrigt en Selvfølge, at Regelen om Gudstjenestes Afholdelse paa indviet Sted maa lide flere Undtagelser, saasom ved Leirsamlinger, ombord i Krigsskibe og andre Skibe samt ved Stiftskapellaners Gudstjeneste for større Folkemasser, der midlertidig er samlet i Anledning af Fiskerier, Veiarbeider, Jernbanearbeider eller deslige (Lov 11te April 1857).

De kirkelige Fester bestemtes ved N. L. 2—4—5, men blev senere ved Frdn. 26de Oktober 1770 (jfr. Kgl. Res. 21de September 1836) betydelig indskrænket. De udgjør efter disse Bestemmelser følgende: Skjærtorsdag, Langfredag, Jul, Paaske, Pintse, hvilke tre sidste Fester hver feires i 2 Dage, Nytaarsdag, Mariæ Bebudelsesdag, der er henlagt til

5te Søndag i Faste, Kristi Himmelfartsdag, Allehelgensdag, der er henlagt til næste Søndag efter 1ste November. Derhos anordnedes 27de Marts 1686 en almindelig Bededag paa 4de Fredag efter Paaske. Denne Forordning er vistnok ældre en Lovbogen, men Forskriften er gjentagen ved Frdn. 11te April 1702 og Patent 10de April 1731. Se Lov 12te April 1897 om Bededag og Juleaften, nærmere fremstillet under Paragrafen om Forbud mod Arbeide paa Søn- og Helligdage.

Med Hensyn til de bevægelige Fester bemærkes Reskripterne 18de Januar og 24de Mai 1743 samt 11te Decbr. 1776, hvorefter Paaskefesten og saaledes ogsaa de deraf afhængige Fester skal holdes til samme Tid, som blandt de Romersk-Katholske og de tyske Protestanter.

Gudstjenesten bestaar af Ottesang (Froprædiken), der kun holdes paa de tre store Høitiders 1ste Dag i de Menigheder, hvor det hidtil har været brugt, Høimesse og Aftensang, den sidste, hvor den er brugelig. Endvidere Fasteprædiken helst Onsdag eller Fredag og efter Forholdene Formiddag eller Eftermiddag. Ligeledes Nadverdgudstjeneste paa Hverdage (Alterbogen 14de Febr. 1889).

Det er Geistlighedens Pligt under Udførelsen af den offentlige Gudstjeneste nøiagtig at følge de i den nye Alterbog foreskrevne Former, og den er uberettiget til paa egen Haand at foretage nogensomhelst Forandring i de saaledes anordnede Ritualer (Rundskr. 6te Sept. 1901).

Om hvilken Tid paa Dagen Gudstjenesten skal tage sin Begyndelse haves ingen bestemt almindelig Regel. N. L. 2—4—5 og 17 siger, at Gudstjenesten skal begynde saa tidligt, som muligt er, og Res. 10de Mai 1765 om den Andagt, der skal holdes i Tilfælde af Messefald, synes at forudsætte, at Høimessetjenesten begynder Kl. 9 om Sommeren og Kl. 10 om Vinteren, men saa tidligt som Kl. 9 begynder den formentlig ikke nogetsteds. Kirkedepartementet har udtalt, at Prest og Menighed i denne Henseende bør lempe sig efter hinanden (Skr. 2den Decbr. 1834 . Rit. af 25de Juli 1685 bestemmer, at der til Høimesse og Aftensang skal ringes sammen til de «sædvanlige» Tider og Alterbogen 14de Febr. 1889 fastsætter, at Ottesang skal

holdes «til det Klokkeslet, der hidtil paa hvert Sted har været sædvanligt». Forøvrigt haves der flere specielle Bestemmelser om Klokkeslettet for Gudstjenestens Afholdelse. Det sædvanlige er Kl. 7 Form. for Ottesang, Kl. 10 Form. for almindelig Formiddagstjeneste og Kl. 4 eller 5 Efterm. for Aftensangstjeneste. Paa Bededag bruges ogsaa i enkelte Menigheder «Tolvprædiken». Ved Kgl. Res. 11te Mai 1895 bemyndiges Kirkedepartementet til at samtykke i Forandring i Tiden for Høimessegudstjenestens Begyndelse i de Sogne, hvor Beslutning derom bliver fattet ved Afstemning af Menighedens Stemmeberettigede i et af Sogneprest og Medhjælpere bestyret Møde. Mødets Afholdelse skal være berammet fra Kordøren mindst 6 Uger i Forveien. I den senere Tid er Tiden paa flere Steder nedsat til Kl. 10½ Form. for Høimessetjenesten.

Med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvorvidt Menighedens Medlemmer har Fortrinsret til Plads i Kirken ved Gudstjenesten, bemærkes, at den ved Lov om den nye Straffelovs Ikrafttræden ophævede N. L. 6—3—1 bestemte, at hver skal søge sin egen Sognekirke. Menighedens Ydelser til Kirken og Reglerne om Kirkers Udvidelse i Lov 3die Aug. 1897 § 25 synes at hvile paa den Forudsætning, at Menighedens Medlemmer er fortrinsberettigede til Plads i Kirken. Dog bemærkes, at Ret til faste Stolestader er ophævet og Bortleie af Stolestader forbudt ved samme Lovs § 14, ligesom Lov om udvidet Adgang til Udførelse af kirkelige Forretninger af 10de Juni 1876 medfører, at en Kirke kan benyttes til Foretagelse af kirkelige Handlinger for Medlemmer af fremmede Menigheder. Overhovedet er det vanskeligt at føre nogen Kontrol i heromhandlede Henseende, og praktisk taget kan man sige, at Adgangen til Gudstjenester i en Kirke er fri for alle. Derhos bemærkes, at Kirkedepartementet i Skr. 30te Aug. 1842 har udtalt, at Menigheden ikke kan udelukkes fra at overvære ministerielle Handlinger udenfor Prædikedagene.

§ 31.

Autoriseret Salmebog.

Ved den offentlige Gudstjeneste kan alene benyttes en af Kongen autoriseret Salmebog. Kingos Salmebog blev autoriseret ved Patent af 21de Juli 1699, Guldbergs ved Res. 2den Febr. og 13de Mai 1778, den evangelisk-kristelige (Balles) ved Res. 31te Oktbr. (Canc. Prom. 8de Nov.) 1800, et af Lammers udarbeidet Tillæg for Skien ved Res. 14de Juni 1851 og et af Wexels, Grimelund og Moe istandbragt almindeligt Tillæg ved Res. 29de April 1854, Landstads ved Res. 16de Oktbr. 1869 og Hauges ved Res. 11te Oktbr. 1873. Da den evangelisk-kristelige autoriseredes ved Res. 31te Oktbr. 1800, blev det tilladt Menighederne at bruge denne Salmebog uden derom i Forveien at indgaa med Ansøgning til Kongen, naar Pluraliteten af Menighedens Husfædre var enig om dens Indførelse, ligesom det af Cancelliet udtaltes, at om endog Pluraliteten forandrer sine Tanker, bør dog Salmebogen for Fremtiden bruges ved den offentlige Gudstjeneste (Skr. 21de Novbr. 1801, 17de April, 11te og 13de Septbr. samt 31te Decbr. 1802). Ved Res. 11te Oktbr. 1873 bestemtes det imidlertid, at Beslutning om at ombytte den inden en Menighed hidtil brugte Salmebog med en anden autoriseret bliver at fatte ved Afstemning af Sognemenighedens Stemmeberettigede (se Kgl. Res. 8de Juli 1903) i et af Sognepresten og Medhjælperne berammet Møde, hvis Afholdelse er bekjendtgjort fra Kordøren mindst 6 Uger forud. Førend saadant Møde berammes, skal Sagen være forhandlet i mindst et lignende paa samme Maade berammet Møde. Om den stedfundne Afstemning bliver Stiftets Biskop strax at underrette, og saafremt han enten formedelst det afholdte Mødes Faatallighed, formedelst særdeles stor Meningsforskjel eller af andre Grunde finder det fornødent at undergive Sagen ny Behandling, kan han inden 2 Maaneder efter Afstemningen anordne et nyt Møde berammet til endelig Afstemning. Møderne, der i Landsmenighederne kan afholdes paa en Kirkedag efter Gudstjenesten og i Mangel

af andet passende Lokale kan afholdes i Kirken, bestyres af Sognepresten eller i hans Forfald af den, han dertil opnævner, samt Medhjælperne. Kirkedepartementet har antaget, at Møderne ogsaa i Byerne kan afholdes i Kirken, naar intet andet passende Lokale er at erholde, samt at der i Afstemningsmødet ikke bør foregaa anden Diskussion end om Afstemningsmaaden, der i Tilfælde af Meningsforskjel bestemmes af Mødet selv og ikke af Bestyrelsen (Skr. 17de Decbr. 1874). Spørgsmaal om Stemmeret afgjøres af Bestyrelsen. Kirkedepartementet har forudsat, at Forhandlinger om Valg af Salmebog ikke lettelig vil blive fremmet til endelig Afgjørelse, naar Stemningen inden Menigheden er saa delt, at Udfaldet kunde forudsees at ville bero paa ganske faa Stemmer. Se forøvrigt om Fremgangsmaaden ved Afstemningen Skr. 23de Septbr. 1882. Skriftlige Stemmesedler fra Fraværende kan antages, naar Vedkommende er inden Riget og har Forfald, som af Valgbestyrelsen godkjendes.

Se ogsaa Skr. 28de Febr. 1898 fra Kirkedepartementet til en Sogneprest, der havde forespurgt, om der var Adgang til, forinden vedkommende Menighed traf endelig Afgjørelse i Sagen, at prøve «Nokre Salmar» af Professor Dr. E. Blix i Prestegjældets Hovedkirke og en Annekskirke, en Foranstaltning, mod hvilken Trondhjems Biskop har udtalt sig.

I Anledning heraf meddeler Departementet, at det — saaledes som ogsaa ved tidligere Leilighed af samme udtalt — ikke anser nogen formelig Indførelse paa Prøve af en ny Salmebog for hensigtsmæssig eller nødvendig, men at det under de oplyste Omstændigheder intet har imod, at Menigheden for at gjøre sig bekjendt med Salmebogen leilighedsvis afsynger nogle Salmer af den under Gudstjenesten.

Ang. Sogneprestens Spørgsmaal om, hvem der er at betragte som stemmeberettiget i Menighedsmøder, hvor der skal fattes Beslutning angaaende Ombytte af Salmebog, bemærker Departementet, at den Kgl. Res. 4de Marts 1892, hvorved der meddeles Tilladelse til at benytte Professor Blix's Salmer paa Landsmaal ved Siden af de tidligere

autoriserede Kirkesalmebøger, udtrykkelig bestemmer, at Afstemningen skal foregaa paa den Maade og efter de nærmere Forskrifter, som indeholdes i Kgl. Res. 11te Oktbr. 1873. Stemmeretten er som nærmere paavist nu bestemt ved ovennævnte Kgl. Res. 8de Juli 1903.

Initiativet til Ombytning af Salmebog vil vistnok i Regelen tages af Prest og Medhjælpere; men dersom saa mange af Menighedens Stemmeberettigede forlanger Møde i denne Anledning, at man har Grund til at antage, at der inden Menigheden er overveiende Pluralitet for Ombytning, bør Sognepresten og Medhjælperne beramme Mødet.

Se under Paragrafen om Biskoperne Regelen angaaende Autorisation af Salmebøger og rituelle Forandringer (Kgl. Res. 15de Febr. 1895).

Anvendelsen af extraordinær Musik paa større Festdage eller ved nogen Kirkehandling afhænger af Sognepresten; dog kan selvfølgelig de høiere Autoriteter gribe ind, om Misbrug herved finder Sted.

§ 32.

Tekster, Katekisation, Adgang til at prædike.

Ifølge N. L. 2—4—6 til 10 skal Presterne prædike over de forordnede Tekster og rettelig lære Loven og Evangelium overensstemmende med Guds aabenbarede Ord og Kirkens Bekjendelsesskrifter. De skal forklare Teksten saaledes, at de Enfoldige ret kan forstaa den, ikke lægge an paa at bevise sin Skarpsindighed, men gjøre Prædikenen opbyggelig, holde sig til Sagen, ikke fremføre noget mørkt og vanskeligt, afholde sig fra, hvad der angaar «Statssager», samt fra Skjænden, saa de ingen rører ved Navn. De skal ikke «hadskeligen lade ilde» paa dem, der har en anden Troesbekjendelse, men kun, naar fornødent gjøres, advare mod Vildfarelse.

Prædikenen maa ikke vare over 1 Time, regnet fra Betrædelsen af Prædikestolen, til Bønnen begynder. Dersom Presten gjør Vane af at prædike for længe, skal han erlægge en Mulkt til Stedets Fattige (N. L. 2—4—11 og

Res. 23de Juni og 2den Decbr. 1740). Paa Konfirmationsdagen skal Presten indrette sin Prædiken paa det allerkorteste (Frdn. 13de Januar 1736 § 5). Se forøvrigt, hvad der er bemærket ved Konfirmationen.

Ved Siden af den ældre Tekstrække og afvexlende med denne er ved Kgl. Res. 12te Oktbr. 1886 indført to nye Tekstrækker, saaledes at hver af disse tre Rækker benyttes hvert tredie Aar. Presterne kan saaledes i sine Prædikener holde sig til Teksterne og behøver ikke at indlade sig paa de mere periferiske Dele af Bekjendelsen, men har at forkynde «den guddommelige Lære», nemlig hvad der angaar Liv og Salighed overensstemmende med Bekjendelsen.

Derhos bestemmer Alterbogen af 14de Febr. 1889 Side 18 efter at have omhandlet Gudstjenesten med Barnedaab: «Derpaa sker Ungdommens Katekisation, hvor saadan finder Sted. Denne indledes og sluttes med passende Salmevers.» Det sees saaledes, at der ikke overalt foretages Katekisation, hvorimod Sagen formentlig tildels har antaget Form af Børnegudstjenester og Søndagsskoler.

Den ældre Lovgivning holdt stærkt paa Katekisationer, se saaledes N. L. 6—3—6, Res. 23de Febr. 1720, Frdn. 12te Marts 1735, Res 1ste Mai 1739 og 2den Decbr. 1740.

Lovene om Folkeskolen paa Landet og i Kjøbstæderne af 26de Juni 1889, hvorved de ældre Lovbestemmelser om Almueskolevæsenet ophæves, har under Kapitlet om Overtilsynet § 67 for Landet og § 60 for Kjøbstæderne Regler om Tilsigelse til Overhøring, hvorom nærmere er handlet under Paragrafen om Biskoperne og deres Visitatser samt under Paragrafen om Folkeskolen.

Om Adgangen til at prædike ved Gudstjenesten.

Adgangen til at prædike ved Gudstjenesten er ikke indskrænket til Presterne. Ved Frdn. 23de Novbr. 1697 bestemtes, at det ikke skulde være unge Studenter, som ei har deres theologiske Attestats, forment til Fropprædikener i Kjøbstæderne eller andre Prædikener paa Landet at øve sig i at prædike; men ved Reskr. 13de Febr. 1801

fastsættes, at ingen for Fremtiden maa tilstedes Adgang til Prædikestolen, uden den, «som virkelig har studeret ved Akademiet og kan fremvise Attester saavel om hans Flid i at besøge de vigtigste philosophiske og theologiske Forelæsninger som om hans *in examinatoriis* beviste Fremgang i disse Videnskaber». Der er saaledes vistnok lovlig Adgang til under de i Reskr. 13de Febr. 1801 opstillede Betingelser at tillade Studenter at prædike; men Hovedtanken med at give andre end Geistlige Adgang til Prædikestolen er imidlertid efter Bestemmelserne i N. L. 2—2—2 og Frdn. 1ste Aug. 1707 §§ 4 og 5, jfr. Frdn. 2den Novbr. 1736, at Kandidater, der agter at indtræde i Presteembede, skal erholde Anledning til at øve sig i Ordets Forkyndelse. Ligesom det altsaa paa den ene Side er Forudsætningen, at Menighedens Prest af Hensyn til Kirkens Tarv, bør give Kandidater, som dertil ansees skikkede, saadan Anledning, saaledes er det dog paa den anden Side klart, at han ikke er forpligtet til uden videre at afstaa sin Prædikestol til enhver Kandidat, som derom fremsætter Begjæring, hvorimod han først og fremst maa se paa sin Menigheds bedste. Hvor der i det enkelte Tilfælde maatte opstaa Tvil om de givne Reglers Anvendelse, vil Biskopen efter Forestilling eller Erklæring fra Provsten have at gribe ind. Forøvrigt har Kirkedepartementet i Cirk. 27de Juli 1833 i Anledning af, at de nævnte Regler ikke blev nøiagtig efterlevede, indskjærpet deres Overholdelse. At en Student, der er relegeret, ikke maa tillades at prædike, er en Selvfølge, og er ogsaa udtalt i den nævnte ældre Frdn. 23de Novbr. 1697.

Angaaende Regler om Opbyggelser af Prester og Lægfolk udenfor de egentlige Gudstjenester henvises til Afsnittet om Kirker og Kirkegaarde.

§ 33.

Om Bekjendtgjørelser og Tavlers Ombæren.

Ved Lov 24de Juli 1827 afskaffedes Bekjendtgjørelse om verdslige Gjenstande fra Prædikestolen med Undtagelse

af den i Grundlovens § 69 anordnede Kundgjørelse om overordentligt Storthing, som skal ske fra Prædikestolen i Stiftsstædernes Kirker. Derimod skal ifølge den nævnte Lov Bekjendtgjørelser angaaende Kirketjenesten, Fattig- og Skolevæsenet ved Prestens Foranstaltning ske i Kordøren, efterat Slutningsbønnen er læst. Andre Slags Bekjendtgjørelser, som hidtil havde fundet Sted fra Prædikestolen, skal paa Landet ske ved Lensmanden fra Kirkebakken og i Byerne paa den for offentlige Bekjendtgjørelser ellers brugelige Maade. Oplæsningen fra Kirkebakken maa ske i passende Afstand fra Kirkedøren og aldrig paa selve Kirkegaarden eller forinden Gudstjenesten er ganske forbi (Cirk. 15de Marts 1859).

Efter Lov 7de Mai 1845 skal Tavlers Ombæren i Kirkerne kun finde Sted for Distriktets Fattige, hvor det tidligere har været sædvanligt, og det ikke af Kommunebestyrelsen besluttes, at denne Ombæren skal ophøre, samt for dertil berettigede private Kirkeeiere og paa Lovens Tid ansatte Bestillingsmænd, saalænge vedkommende Kommune ikke enes med dem om Afskaffelsen. I Tilfælde af saadan Forening, saavelsom naar Indtægten af Tavlerne hidtil har tilfaldt de Fattige, skal det være tilladt istedetfor Tavlepenge at modtage frivillige Gaver i dertil ved Kirkedøren anbragte Blokke (se Afsnittet om Kirker og Kirkegaarde). Nu bruges maaske intetsteds Tavler.

§ 34.

Om Gudstjeneste paa Exercerpladse og ombord i Krigsskibe.

I Henhold til Kgl. Res. 17de Febr. 1898 har Armé-Kommandoen fastsat følgende Bestemmelser angaaende Afholdelse og Anordning af Gudstjeneste og Andagter med geistlig Bistand paa Exercerpladsene:

1. Naar Gudstjeneste med geistlig Bistand paa Søn- og Helligdage skal afholdes, bliver Tid og Sted for denne i betimelig Tid forud at bekjendtgjøre ved Afdelingen og fornøden Permission til Deltagelse i samme at til-

staa, forsaavidt ikke specielle Kommanderinger derfor er til Hinder.

Nogen tjenstlig Anordning med Opstilling, Overlevering og samlet Afmarsch til Gudstjenesten (Andagten) af den fremmødende Styrke finder ikke Sted.

2. Det samme gjælder de Aftenandagter, som maatte blive afholdt ved den paa Pladsen forrettende Feltprest eller en anden Geistlig.
3. Plads- (Leir-) Kommandanten (Afdelingschefen) har efter Konference med den Geistlige at træffe de nødvendige Anordninger med Hensyn til passende Lokale eller Plads for Gudstjenestens eller Andagtens Afholdelse samt at fastsætte Tid for samme.

   Han har ogsaa i Tilfælde at træffe fornøden Forføining til, at ingen Uorden eller Forstyrrelse finder Sted under samme.
4. Foranstaaende Bestemmelser skal ikke være til Hinder for, at den samlede Afdeling beordres til Gudstjeneste (Andagt), hvor saadan befales afholdt under Felttjenesteøvelser eller i Forbindelse med en Paradering eller lignende Høitidelighed.

Om Gudstjeneste ombord i Krigsskibene.

Hver Søn- og Helligdags Formiddag, naar ikke Veiret eller uopsættelig Tjeneste forhindrer det, holdes i Regelen Gudstjeneste ombord. Naar Anledning dertil gives, kan Skibschefen lade den vagtfrie Del af Besætningen gaa i Kirke istedetfor at holde Gudstjeneste ombord. Ingen bør tvinges til at deltage i Gudstjenesten.

Før Gudstjenesten heises Flaget, og med passende Mellemrum lydes derpaa 3 Gange med Skibsklokken. I Mellemtiden gjøres de fornødne Forberedelser. Naar der lydes 3die Gang, heises det for Gudstjenestens Afholdelse bestemte Signaltegn, hvorpaa Gudstjenesten begynder med Afsyngelsen af en Salme. Naar Gudstjenesten er endt, udraaber Skibschefen «Gud bevare Kongen og Fædrelandet», hvilket Udraab gjentages af alle Tilstedeværende.

Naar der ingen Prest er ombord, bortfalder Prædiken; istedet derfor oplæser den Person, hvem Skibschefen maatte overdrage dette Hverv, en Bøn eller Betragtning efter den approberede Andagtsbog og efter Skibschefens nærmere Bestemmelse. Saalænge det for Gudstjenestens Afholdelse bestemte Signaltegn vaier, maa ingen Baad lægge til Siden eller sendes fra Borde uden paatrængende Nødvendighed.

Den Del af Besætningen, der sendes i Kirke, opstilles til Kirkeparade, inden de sendes fra Borde, og stilles i Almindelighed under Kommando af en eller flere Befalingsmænd, der har at paase, at Mandskaberne iagttager streng Orden og sømmelig Opførsel under Kirkegangen.

Naar Skibet har Prest, kan Kommunion og andre ministerielle Forretninger foregaa ombord. Efter Aftale med Skibschefen ordner Presten Ceremoniellet ved disse under Iagttagelse af saavidt muligt at følge Ritualets Bestemmelser.

De Personer af Skibets Besætning, der henhører til noget andet af det Offentlige anerkjendt Religionssamfund end Statskirken, kan, naar dertil er bekvem Anledning, gives Adgang til at udøve sin Gudstjeneste sammen med sine Troesfæller (Reglement for Tjenstgjøringen ombord i Marinens Orlogsfartøier 15de November 1897 Kap. 3 §§ 77—81).

§ 35.

Forbud mod Arbeide paa Søn- og Helligdage

er fastsat paa flere Steder i Lovgivningen. Den nye Straffelov 22de Mai 1902 bestemmer i § 348: Den, som overtræder de angaaende Helligdagsfreden gjældende Bestemmelser, straffes med Bøder. Se Frdn. 12te Marts 1735 § 2: Ingen maa paa Søn-, Hellig- og Bededagene paa Værksteder eller i Huse og paa Gaderne arbeide eller nogen Haandtering og Næring med Kjøb og Salg drive og bruge, førend Aftensang er ude. Apothekere er dog pligtige til Dag og Nat, uden Forskjel paa Tid, at sælge Lægemidler til Syge, men er forøvrigt den almindelige Regel underkastede.

De Bestemmelser i Frdn. af 27de Marts 1686 om en extraordinær Bededag, hvorved almindelig Handel er forbudt fra Kl. 6 Dagen før Bededag, samt de Bestemmelser i anførte Frdn., hvorved Bededagen stilles forskjellig fra andre Helligdage, er ophævede ved Lov 12te April 1897.

Lovgivningens Bestemmelser om Forbud mod Arbeide paa Søn- og Helligdage skal gjælde ogsaa for Julaften, for Tiden fra Kl. 6 Eftermiddag. For samme Tid skal paa samme Maade være forbudt al Handel og Næringsdrift med Undtagelse af den paa Dage før Søn- og Helligdage nu tilladte Beværtnings- og Restaurationsvirksomhed (Lov 14de Juli 1897).

Udsalg eller Udskjænkning af Brændevin maa efter Lov 11te Mai 1904 ikke finde Sted Dagen før Søn- og Helligdage efter Kl. 1 Eftermiddag, ligesaalidt som paa disse Dage selv.

For Ladestederne eller for andre Steder, hvor det paa Grund af en større Samling af Huse eller Tilstedeværelsen af en stor Arbeidsstok eller paa Grund af Beliggenheden eller andre Omstændigheder findes hensigtsmæssigt, kan Kongen paa Forestilling af vedkommende Formænd og Repræsentanter gjøre Kjøbstadpolitilovgivningens almindelige Bestemmelser om Gadeuorden og Rolighedsforstyrrelse samt om offentlige til Dans, Kortspil eller anden Lystighed foranstaltede Samlingers Ophør til et bestemt Klokkeslet om Aftenen gjældende enten stadig eller til visse Tider af Aaret (Lov 4de Juli 1857 § 4).

Frivillige Auktioner maa hverken i Byerne eller paa Landet vedvare længere end til Kl. 5 Eftermiddag Dagen før Søn- og Helligdage (Lov 17de Juni 1869 § 9).

Barber- og Frisørforretninger skal holdes lukkede i Tiden fra Kl. 12 før Søn- og Helligdage til den paafølgende Hverdagsmorgen Kl. 7. Naar to eller tre Helligdage følger paa hverandre, er det tilladt at holde Forretningerne aabne den anden af disse indtil Kl. 10 Formiddag, dog saa at der kan holdes aabent Skjærtorsdags Morgen, ikke Langfredag (Lov 17de Mai 1897 § 1 og 2).

Al Brødbagning skal være forbudt paa Søndage og andre Helligdage, disse regnede fra den foregaaende Dags

Aften Kl. 6 til vedkommende Søn- eller Helligdags Aften Kl. 12. Denne Bestemmelse skal dog ikke være til Hinder for, at Suren kan lægges før Kl. 12. Forbudsbestemmelsen skal ikke have Anvendelse paa Bagermestrenes personlige Arbeide paa Lørdag eller andre Helligaftener indtil Kl. 8. Herfra er dog nogle Undtagelser (Love 6te August 1897 og 20de Mai 1899).

I Lov om Brændvins Tilvirkning og Omdestillation af 28de Juni 1887 § 7 er det forbudt paa Søn- og Helligdage, hvorved i denne Lov forstaaes Døgnet fra Kl. 10 den foregaaende Aften til Kl. 10 om Aftenen paa Søn- og Helligdagen, at foretage Tilberedning af Mask, Brændevinsbrænding eller Omdestillation af Brændevin. Afbrændingsapparaterne skal i det nævnte Tidsrum være forseglede.

Støbning af Korn til Malt er forbudt fra Kl. 9 Morgen til Kl. 5 Eftermiddag paa Søn- og Helligdage (Lov 12te Oktober 1857 § 10).

I Lov om Sjøfarten af 20de Juli 1893 § 44 bestemmes, at paa Søndage og andre her i Riget anordnede Helligdage bør der saavidt muligt gives Anledning til Gudstjeneste ombord. Arbeide udover, hvad der udfordres til Skibets Sikkerhed og Manøvrering, Maskinens Betjening, nødvendig Seiltørring, fornøden Baadtjeneste samt Kostens Tilberedning, maa ikke paalægges Mandskabet paa saadanne Dage, medmindre det er paatrængende nødvendigt, hvortil ikke henregnes, at Skibet ved Befragtningskontrakten er forbundet til at laste eller losse paa Søn- og Helligdage.

Efter Lov om Sildefiskerierne af 26de Juni 1893 § 14 skal inden Midnat ved Begyndelsen af Søn- og Helligdage, saafremt ikke Veirliget derfor er til Hinder, alle Fiskeredskaber, Not undtagen, være optagne af Sjøen. Stængning og Optagning af indestængt Sild er tilladt indtil Søn- og Helligdags Morgen Kl. 7. Efter Kl. 2 Eftermiddag kan alle Fiskeredskaber igjen benyttes. Ogsaa udenfor denne Tid er det tilladt paa Søn- og Helligdage at trække Redskaber, som paa Grund af Uveir maatte være udestaaende, samt at berge Not og Fangst, der staar Fare for at tabes.

Det bemærkes, at denne Lov efter § 40 ikke kommer til Anvendelse paa Vaarsildfiskeri, hvor Opsyn i Henhold

til Lov 24de September 1851 maatte være anordnet. I denne Lovs § 6 er det bestemt, at alle Fiskeredskaber, Not undtagen, skal, saafremt ikke Veirliget er til Hinder, være optagne af Sjøen Lørdag Aften og Aften før Helligdag. Intet Redskab, heder det, det være sig Garn eller Not, maa igjen udsættes før 2 Timer før Solnedgang Søn- eller Helligdagen, ligesom ingen Optagen af Sild, der er indstængt med Not, maa finde Sted i det Tidsrum, i hvilket det, som anført, er forbudt at udsætte Redskaberne. I de Tilfælde, da Veirliget har forhindret Optagningen foregaaende Aften, kan Redskaberne trækkes paa Søn- og Helligdage. Ligeledes maa med Undtagelse af Not, intet Fiskeredskab udsættes eller optages, efterat Dagen er tilende og førend Dagbrækning; ei heller maa nogen i samme Tidsrum lade sig finde paa Sætterier.

I Lov om Torskefiskerierne i Stavanger, Søndre og Nordre Bergenhus Amter af 26de Juni 1893 § 3 er det bestemt, at Lørdags Aften og Aften før Helligdag skal alle Fiskeredskaber være optagne af Sjøen, forsaavidt Veiret ikke derfor har været til Hinder. Intet Redskab maa udsættes fra den nævnte Tid til Søndags og Helligdags Aften Kl. 5, hvorimod det skal være tilladt i dette Tidsrum at optage de Redskaber, som paa Grund af Uveir maatte være udestaaende.

I Lov angaaende Skreifiskerierne i Lofoten af 6te August 1897 § 22 bestemmes, at inden Midnat før Søn- og Helligdag skal alle Fiskeredskaber være optagne af Sjøen. Har Veiret været til Hinder for Redskabernes Optagning inden fastsat Tid, kan saadan foregaa paa Søn- og Helligdag. Paa Søn- og Helligdag maa fra Midnat til Midnat intet Fiskeredskab bringes i Sjøen. Dog er Udsætning af alle Slags Redskaber tilladt Langfredag og anden Paaskedag fra Kl. 5 Eftermiddag.

SJETTE AFSNIT.

De ministerielle Handlinger, Daab, Barselkoners Indledning, Konfirmation, Nadverd.

§ 36.

Om Barnedaaben og Daabsbekræftelsen, samt hvem der kan døbes, Faddere.

Ved Daabens Sakramente optages Individet i den treenige Guds Samfund og indlemmes saaledes i den hellige almindelige kristne Kirke samt bliver tillige Medlem af det særlige Kirkesamfund, hvori Daaben meddeles. Ifølge Grundl. § 2 er Kirkens Medlemmer forpligtede til at opdrage sine Børn i den evangelisk-lutherske Religion. Dette medfører først og fremst den Pligt at lade Børnene døbe (Skr. 14de Mai 1878). Det ligger derhos i den evangelisk-lutherske Kirkes Opfatning af Daaben som et Gjenfødelsesmiddel, for hvilket spæde Børn er modtagelige, at den maa kræve, at Forældrene snarest mulig lader sine Børn døbe. N. L. 2—5—6 bestemmer under Straf af Bøder i Overtrædelsestilfælde, at Børn skal inden 8 Dage døbes i Kirken, medmindre de er saa svage, at de maa hjemmedøbes, i hvilket Fald de snarest mulig skal føres til Kirken, hvor deres Daab skal stadfæstes (N. L. 2—5—8 og Frdn. 19de Marts 1743). I Overensstemmelse hermed er ogsaa Bestemmelsen i Kirkeritualet af 25de Juli 1685 2det Kap. Den

korte Frist af 8 Dage ophævedes imidlertid ved Frdn. 27de Juli 1771, uden at nogen anden blev sat istedet, hvorhos det efter denne Forordning er overladt til Forældrene, om de vil lade Børnene døbes i Kirken eller hjemmedøbes og deres Daab derefter bekræftes i Kirken. Ved Reskr. 22de Juni 1814 blev det bestemt, at Forældre skal være forpligtede til inden 9 Maaneder at lade Barnet døbe i Kirken eller dets Hjemmedaab der bekræftes; men dette Reskript ansees efter Grundloven for at være ugyldigt, da Bestemmelse om Sagen alene kan gives ved Lov. Det synes dog at være en forstandig Regel, der burde gjøres til Lov.

Der mangler saaledes en lovbestemt Frist, inden hvilken et Barn skal døbes eller dets Hjemmedaab bekræftes i Kirken. Men i vor ældre Retspraxis haves der dog Exempler paa, at Personer, som i utilbørlig lang Tid har undladt at lade sine Børn døbe, er tiltalte og tilpligtede at opfylde Lovens Forskrift (Retst. 1836 S. 867 og 1838 S. 816, Skr. 18de Marts og 20de Aug. 1836, Departements-Tid. 1836 S. 513). At der hertil er Adgang, har ogsaa Justitsdepartement udtalt i Skr. 7de Decbr. 1863. Presterne bør dog undgaa at paakalde de borgerlige Domstoles Mellemkomst i en saadan Sag og derimod paavirke Forældrene ved Formaning til at lade sine Børn døbe. Dersom nogen gjenstridig lader et Barn henligge udøbt i uforsvarlig lang Tid, vil han, saalænge dette Forhold vedvarer, ikke kunne tages til Alters (N. L. 2—5—24). Derimod bemærkes med Hensyn til N. L. 2—5—7, at det aabenbare Skriftemaal ikke længer anvendes. Se forøvrigt Skr. 5te Mai 1897 om, at det er utilraadeligt, at Indførsler af Hjemmedøbte i Kirkebogen herefter finder Sted, førend Vedkommende er fremstillet i Kirken til Hjemmedaabens Stadfæstelse, jfr. Skr. 16de Septbr. 1898 om, at saadan Stadfæstelse ikke kan finde Sted i Hjemmet.

Et Foster maa ikke døbes, førend det er fuldstændig skilt fra Moderen, selv om der maatte være Frygt for, at det ikke kommer levende frem (N. L. 2—8—8). Skulde Barnet vise sig at være et Misfoster, bør man ikke af den Grund undlade at døbe det, da vor Ret ikke indeholder

nogen Bestemmelse, som forbyder Daab i dette Tilfælde, og ethvert Barn, som fødes af en Kvinde, maa ansees som et Menneske. Betinget Daab *(si homo es)* kan efter den evangelisk-lutherske Kirkes Grundsætninger ikke anvendes.

Daaben kan ikke negtes noget Barn af den Grund, at Forældrene for Tiden lever i aabenbar Last, saalænge de udvortes tilhører Kirkesamfundet. Vistnok er Barnedaabens Meddelelse nødvendigvis betinget af, at der haves Borgen for, at Guds Ords Naademiddel senere kommer til Anvendelse paa Barnet, og dette skulde fornemmelig ske ved dets Opdragelse i Hjemmet; men paa den anden Side er denne Opdragelse ikke den eneste Garanti i denne Henseende. Derimod haves der under ordnede Samfundsforhold ogsaa gjennem den tvungne Religionsundervisning i Skolen og den lovbefalede Konfirmationsforberedelse Borgen for, at Barnet erholder Kundskab i Kristendommens Sandheder. Sagen kan vistnok have sin Betænkelighed med Hensyn til Børn af Omstreifere («Fanter»). Men Kirkedepartementet har i Skr. 11te Febr. 1870 fastholdt som Lovgivningens Mening, at ethvert inden vort Kirkesamfund født Barn bør døbes, saasnart det hensigtsmæssigt kan ske, altsaa i Regelen paa Fødestedet, om end Forældrene kun midlertidig opholder sig dersteds.

Daaben og Daabsbekræftelsen i Kirken forrettes af Presten overensstemmende med Alterbogen af 14de Febr. 1889, 2den Afd. A og C, jfr. Skr. 2den Juni 1900, hvori der i Anledning af Andragende fra en Kone om, at hendes Barns Daab maatte ske ved Neddypning under Vandet, meddeles, at Kirkedepartementet ikke havde lovlig Adgang til at indvilge Andragendet. Med Hensyn til Troesartiklernes Lydelse ved Daaben bemærkes, at de Geistlige ifølge Kgl. Res. 25de Oktbr. 1870 § 2 kan vælge mellem Alterbogens Redaktion og en af de i de autoriserede Lærebøger indeholdte Redaktioner, dog saaledes, at den førstnævnte Redaktion bliver at benytte, naar dette af «Vedkommende» forlanges, se Skr. 16de Marts 1872 om, at der ved «Vedkommende» forstaaes Forældre eller nogen, der er Barnet i Forældres Sted, og som saadan berettiget til at forlange dets Daab. Ved «Alterbogen» i den nævnte

Res. maa formentlig forstaaes den til enhver Tid gjældende Alterbog, altsaa nu Alterbogen af 14de Febr. 1889. Dog viser en Anmærkning i denne, at ogsaa den ældre Alterbogs Redaktion er tilladt.

Ved Daaben maa haves Faddere, der skal være Daabsvidner og Repræsentanter for den kristne Menighed samt tillige drage Omsorg for, at Barnet erholder en kristelig Opdragelse, om Forældrene dør fra det og «de er der tilstede». Fadderne skal være ærlige, uberygtede Folk. De bør være vidnedygtige, altsaa mindst 15 Aar gamle, hvorimod deres Kjøn ikke kommer i Betragtning. Ved et Barns Daab maa der ikke haves flere Faddere end fem af begge Kjøn tilsammen (N. L. 2—5—5), hvad der dog neppe overholdes. Personer, der er udelukkede fra Nadverden, kan ikke være Faddere. Det i Reskr. 6te Septbr. 1690 indeholdte Forbud mod Dissenteres Antagelse til Faddere ved Daab i Statskirken blev ophævet ved den ældre Dissenterlov af 16de Juli 1845 § 19, og Tanken dermed er, at det skulde være overladt til Prestens Afgjørelse, hvorvidt han ansaa det foreneligt med Ritualets Ord og vedkommende Dissenters Anskuelse om Daaben at antage ham til Fadder (Storth.-Forh. 1845 4de Del No. 50 S. 9). Kirkedepartementet har ogsaa i Skr. 22de Oktbr. 1880 udtalt, at Medlemmer af en anden Kirke og specielt den reformerte maa kunne være Vidner ved Daaben i vor Kirke, og at det heller ikke kan formenes dem at staa Fadder, naar vedkommende Prest har det tilbørlige Opsyn med, at Børnene bliver opdragne i Statens Religion; men Departementet finder det i sin Orden, at Presten gjennem Forestillinger til Vedkommende fremholder det ønskelige i, at kun Medlemmer af Statskirken er Faddere. Departementet bemærker derhos, at det i ethvert Fald bør paasees, at der blandt Fadderne findes et tilstrækkeligt Antal Medlemmer af denne Kirke, cfr. tillige Skr. 18de April 1898 om, at ogsaa Personer, der er udtraadt af Statskirken uden at være indtraadt i noget Troessamfund, kan være Faddere ved vor Kirkes Daab, naar deres Stilling udenfor ethvert Troessamfund ikke er begrundet i Forkastelse af den kristne Tro, noget hvorom vedkommende

Prest i Tilfælde paa Forhaand maa forvisse sig. Departementet bemærker tillige paa Forespørgsel, at det maa siges, at Sædvanen har godkjendt, at ogsaa Forældre kan være Faddere til sine Børn, men at det bør paasees, at der ved Siden af Forældrene haves et tilstrækkeligt Antal andre Faddere.

Ved Forlangende om Daab maa det Navn, der skal gives Barnet, og dets Fødselstid samt Forældrenes fulde Navne og borgerlige Stilling saavelsom Fadderne opgives for Presten, der navngiver Barnet (Rit. 25de Juli 1685 Kap. 2 Art. 1 og N. L. 2—8—7). Om hvorledes der bør forholdes ved Kirkebøgernes Førelse, forsaavidt angaar Indførelse i samme af Personers Efternavne, se Cirk. 1ste Septbr. 1897.

Uægte fødte Børns Navne samt Navnet paa Barnefaderen opgives af Moderen. Naar et Barns Fødsel anmeldes for vedkommende Prest, har denne, saafremt Forældrene ikke har indgaaet Ægteskab med hinanden, saavidt mulig strax at meddele den Person, der opgives som Barnets Fader, Underretning om Anmeldelsen (se Lov 6te Juli 1892 § 21, cfr. Cirk. 17de Novbr. 1892 og Skr. 17de Aug. 1894). Protest fra den opgivne Barnefaders Side eller Bevis, som af ham præsteres for, at han ved Ed har fralagt sig Paterniteten, bør noteres af Presten i Kirkebogen. Det bemærkes, at Presten kan overtage Indtegning af Barnedaab (og Ægteskabslysning), uagtet Kirkesangeren efter længere Tids Sædvane havde udført den (Skr. 15de Febr. 1887).

En Daab kan ikke ansees ugyldig, om det (f. Ex. ved en Nøddaab) skulde være forsømt at give Barnet Navn. Kommer Barnet sig, kan Navnet tilføies ved Daabsbekræftelsen i Kirken (Rit. 25de Juli 1685 Kap. 2 Art. 2 *in fine)*. Ved denne kan ogsaa tilføies et nyt Navn, der selvfølgelig maa indføres i Kirkebogen (Skr. 20de Januar 1874). Har Barnet i Daaben faaet et feilagtigt Navn, kan dette rettes ved, at der efter skriftlig Erklæring fra Forældre og Faddere gjøres en Bemærkning derom i Kirkebogens Anmærkningsrubrik (Skr. 23de Marts 1891, en Dissenterdaab). Med Hensyn til et under kvindeligt Navn døbt Barn, som

havde vist sig at være et Guttebarn, bemærkes, at Sognepresten under behørig Forklaring i Anmærkningsrubriken kan rette Navnet i Kirkebogen overensstemmende med Faderens Begjæring og udstede Attest derom (Skr. 5te Oktbr. 1899).

Skulde nogen, der forlanger et Barn døbt, ønske dette tillagt et blasfemisk Navn, bør Presten negte at udføre Daaben, indtil et andet Navn vælges, eller, dersom Daaben ikke uden Fare kan udsættes, og Vedkommende vægrer sig ved at opgive et andet Navn, selv give Barnet Navn. Har Barnet ved Nøddaab allerede faaet et blasfemisk Navn, bør Presten, dersom Barnet kommer sig, og Daaben saaledes skal stadfæstes i Kirken, søge at erholde Vedkommendes Samtykke til at tillægge Barnet et yderligere Navn. Kan saadant Samtykke ikke erholdes, bør Presten selv tilføie et Navn, da Hensyn saavel til Individet som til Samfundet kræver, at en Person ikke gaar gjennem Livet med et forargeligt Navn.

§ 37.

Hjemmedaab. Nøddaab. Naar Daaben skal foretages. Dersom Daaben er uvis.

Den almindelige Hjemmedaab, Alterbogen 2den Afd. B, forrettes af Presten, idet Vedkommende, om der er flere faste Prester i Menigheden, har Valget mellem disse. Er der Fare for Barnets Liv, og Prest ikke er ved Haanden, kan Nøddaab foretages af en voksen Mandsperson eller, om en saadan ikke er tilstede, af Jordemoderen og kun i yderste Nødsfald af en anden voksen Kvinde eller af Moderen (N. L. 2—8—8). Barnet maa ogsaa ved en saadan Daab døbes med bart Vand i Navnet Gud Faders, Søns og Helligaands. Ved almindelig Hjemmedaab og, forsaavidt det er muligt, ogsaa ved Nøddaab maa det iagttages, at idetmindste to Daabsvidner er tilstede (Kirkerit. 25de Juli 1685 Kap. 2, Art. 1 og 2).

Daaben og Daabsbekræftelsen i Kirken kan foretages paa alle Dage. Paa Prædikedage skal den efter N. L.

2—5—4 forrettes strax efter Prædiketjenesten (cfr. ogsaa Rit. 25de Juli 1685 Kap. 2, Art. 1). Se Canc. Prom. 3die Marts 1810 om, at der i Domkirken og Vor Frues Kirke i Trondhjem ikke paa Søn- og Prædikedage skal døbes under Gudstjenesten, men præcis Kl. 12 og i November, December, Januar og Februar præcis Kl. 1, samt Kgl. Res. 22de Novbr. 1828 for Kristiania, hvorved Daab tillades efter Kl. 12 og indtil Kl. 2 Efterm. Bevilling til Barnedaab paa anden Tid eller andet Sted end befalet kan erholdes af den norske Regjering (Instrux 15de Januar 1881 § 7 Post 16). Derhos aabner Lov 10de Juni 1876 Adgang til uden Bevilling at lade et Barn døbe i en fremmed Menigheds Kirke (se hvad herom er bemærket i Afsnittet om Geistligheden i Almindelighed).

Den Forskjel, som N. L. 2—5—4 og Ritualet med Hensyn til Daabshandlingens Udførelse gjør mellem ægte og uægte fødte Børn, er ophævet ved Frdn. 13de Juni 1771 (cfr. Frdn. 27de Febr. 1772 og Canc. Prom. 12te Aug. 1797).

Naar Kirkeritualet 25de Juli 1685 Kap. 9 *in fine* bestemmer, at Børnedaab, Brudevielser og Ligprædikener hos Sognepresterne forrettes af Provsten, da maa dette formentlig ansees bortfaldt ved den Kgl. Anordning om Alterbogen 14de Febr. 1889 Post 1 2det Led. Provsterne har ingen anden Indtægt som saadanne end den ved Lønningsloven 14de Juli 1897 § 35 bestemte Løn af 12 Kroner af hver Hovedkirke og 8 Kroner af hver Annekskirke inden Provstiet.

Er det uvist, om et Barn er døbt eller ikke, paalægger Rit. 25de Juli 1685 Kap. 2 Art. 3 (jfr. N. L. 2—5—9) Presten at anstille nøiagtige Undersøgelser om Barnets Daab. Kan Barnets Helbred taale Udsættelse med Daaben, skal han ved første Prædiken tilkjendegive Menigheden Sagen med Forespørgsel, om nogen kan meddele Underretning om Barnets Daab. Denne Lysning skal i Kjøbstæderne ske i alle Kirker paa samme Dag. Dersom ingen videre Kundskab derefter bekommes, da døbes Barnet til næste Prædikedag eller og en anden Dag strax i Ugen; men er Barnet saa svagt, at man frygter for at

oppebie den Tid, da døber Presten det, «saa snart det ske kan». Daaben skal finde Sted «uden noget Vilkaar eller Omstændighed, om Barnet ikke er døbt, paa det man ikke skulde gjøre denne deres Daab ligesaa uvis som den første». Forinden Daabshandlingen udføres, maa dog Presten spørge «den, som bærer Barnet, eller og Fadderne, om de vide, at Barnet er døbt tilforn». Efter det Svar, han paa dette Spørgsmaal modtager, maa Presten derpaa handle. Regelen bliver i ethvert Tilfælde den, at Daaben tilsidst skal udføres, dersom Tvilen ikke fjernes. I Skr. 28de Oktbr. 1875 har Kirkedepartementet i Anledning af, at der ikke kunde tilveiebringes Daabsattest for tvende angivelig udenfor Landet fødte Børn, der skulde konfirmeres, antaget, at da der ikke var nogen rimelig Grund til at betvile Børnenes Daab, kunde edeligt Vidnesbyrd fra begge eller den ene af Forældrene træde istedet.

§ 38.

Om voksne Menneskers Daab.

Reglerne om voksne Personers Daab indeholdes nu i Alterbogen af 14de Febr. 1889 2den Afd. D. Naar Daab begjæres af en saadan, skal vedkommende Prest derom gjøre Anmeldelse med nærmere Oplysning til Biskopen, om denne maatte have noget at bestemme eller meddele til Veiledning i Sagen.

Presten skal nøie prøve Vedkommendes Kundskab og efter Omstændighederne meddele ham den Undervisning og aandelige Veiledning, han maatte trænge for at blive skikket til at modtage den hellige Daab til Velsignelse. Paa Daabsdagen overhører Presten ham i de vigtigste Stykker af den kristne Børnelærdom, idet han derunder særlig giver ham Leilighed til at stadfæste Sandheden imod de Vildfarelser, han tilforn maatte have bekjendt sig til.

Ved Daabshandlingen aflægger han selv personlig sin Troesbekjendelse, og der bliver saaledes ikke i dette Tilfælde Spørgsmaal om nogen senere Konfirmation. Ogsaa her gjælder det, at der efter den Kgl. Res. 25de Oktbr.

1870 § 2 haves Valg mellem Alterbogens Redaktion og en af de i de autoriserede Lærebøger eller i den ældre Alterbog indeholdte Redaktioner af Troesartiklerne; men forlanges det af Vedkommende, maa den førstnævnte vælges. Faddere skal derhos være tilstede ved Daaben; men disse er her selvfølgelig kun Daabsvidner og Repræsentanter for Menigheden, medens deres Egenskab af Borgen for Vedkommendes Oplærelse i Barnelærdommen bortfalder.

Med Hensyn til voksne Menneskers Daab opstaar det Spørgsmaal, hvilket Alderstrin her er det afgjørende. Ritualet 25de Juli 1685 Kap. 2, Art. 4 bruger Udtrykket: «De, som er komne til Skjels Alder og dog ikke er døbte»; og Alterbogen af 14de Febr. 1889 siger «udøbt voksen», men ingen af disse Bestemmelser giver nogen nærmere Oplysning om, hvilken Alder hermed betegnes. I denne Henseende er det imidlertid i en Flerhed af Tilfælde antaget, at det fyldte 14de Aar danner Vendepunktet. Formentlig betragtes den i Frdn. 25de Mai 1759 § 1 fastsatte Bestemmelse om, at denne Alder skal være Lavalder med Hensyn til døbtes Konfirmation, som Analogi. De, der har naaet 14 Aars Alderen, skal saaledes døbes efter Reglerne om voksne Menneskers Daab, medens Barnedaaben anvendes paa dem, der er yngre (Skr. 1ste Novbr. 1855, 24de April 1865, 14de April og 3die Decbr. 1877).

§ 39.

Om Barselkoners Indledelse.

I N. L. 2—8—9 (jfr. 2—17—7) omtales som en kirkelig Handling, «hvor det hidtil har været brugeligt», Barselkoners Indledelse i Kirken af Presten, naar de første Gang besøger Kirken efter Nedkomsten. Efterat alle Rangspersoners Fruer ved Reskr. 8de Novbr. 1748 var blevne fritagne for denne Handling, blev saadan Fritagelse ligeledes ved Reskr. 22de Novbr. 1754 tilstaaet alle Barselkoner af Borger- og Bondestanden.

Denne Handlings liturgiske Form er nu bestemt ved

Alterbogen 14de Febr. 1889 2den Afd. K. Kvinden møder med sit Følge (2 Par Kvinder, Skr. 17de Novbr. 1792).

Om Betalingen heder det i Alterbogen: «Med Hensyn til Ofring forholdes som hidtil paa ethvert Sted brugeligt.» Herved henvises til, hvad der er bemærket ved Lønningsloven af 14de Juli 1897.

§ 40.

Om Konfirmationen.

Efterat Barnedaaben var bleven almindelig i Kirken, udsondrede man den med Daaben forbundne Indvielse ved Haandspaalæggelse og Salving *(chrisma)* som en særegen Bekræftelsesakt *(confirmatio, complementum baptismi)*, der i den katholske Kirke betragtes som et Sakramente og foretages af Biskopen, i Regelen naar Barnet har opnaaet 7 Aars Alderen. I den evangelisk-lutherske Kirke er Konfirmationen en bevidst Fornyelse af Daabsbekjendelsen. Efterat Konfirmanden har modtaget fyldestgjørende Religionsundervisning og Forberedelse af Presten, aflægger han offentlig for Menigheden Prøve paa sin Religionskundskab samt bekjender sig til Kirkens Tro og udtaler sit Forsæt med Guds Bistand at ville leve i denne Tro. Ved denne Akt erholder han Adgang til Nydelsen af Nadverdens Sakramente som Kirkens voksne Medlem (jfr. Skr. 13de Jan. 1897 om, at en Gut i Konfirmationsalderen, der var hjemmedøbt, men hvis Daab ikke var stadfæstet i Kirken, kunde konfirmeres uden forudgaaende Stadfæstelse af hans Hjemmedaab).

Konfirmationen blev indført i den norsk-lutherske Kirke ved Frdn. 13de Jan. 1736, nærmere bestemt ved Frdn. 25de Mai 1759. For at kunne konfirmeres maa Barnet være 14 eller 15 Aar (Frdn. 1759 § 1), hvilket forstaaes saaledes, at det ikke er nødvendigt, at det har naaet 14 Aars Alderen ved Antegnelsen til Konfirmation, naar det kun fylder denne Alder, inden Konfirmationen finder Sted (Skr. 23de Septbr. 1870 og 18de Marts 1896). Børn, som skal ud paa lang Reise, saasom til Ost- eller

Vestindien, kan konfirmeres et halvt Aars Tid eller noget længere før denne Alder (Frdn. 1759 § 1). Dispensation fra Bestemmelsen om Lavalderen for Konfirmation skulde meddeles af Regjeringen (Instr. 15de Jan. 1881 § 7), men dette er forandret derhen, at den meddeles af Kirkedepartementet (Kgl. Res. 19de Marts 1901). Børnene maa for at kunne antages til Konfirmationen være «underviste i de nødvendigste Kristendomsstykker». Dersom de «befindes udygtige», da skal Presten «afholde dem fra Konfirmationen, indtil de har faaet bedre Undervisning»; «det skal» — heder det — «komme an paa Lærerens (Prestens) Undersøgning og Ansvar, om Barnet er tilbørlig undervist og vel skikket til at antages til Konfirmation» (Frdn. 1736 §§ 2 og 3 og Frdn. 1759 § 2). Ved Antegnelsen maa fremlægges Daabsattest, dersom Barnet er døbt udenfor Prestegjældet, men ellers ikke (Skr. 21de Aug. 1868), samt i ethvert Tilfælde Vakcinationsattest eller Bevis for, at Barnet har havt de naturlige Kopper (Pl. 19de Novbr. 1811 § 10).

Forinden de unge konfirmeres, skal de forberedes af Presten, «saaledes at de ei alene anføres til at fatte den bogstavelige Mening af de fornødneste Troens Artikler, men endog opmuntres til en levende Kundskab og bringes til en sand Hjertets og Sinds Forandring»; det vil da sige, forsaavidt ikke Vedkommende før har det rette Sind, i hvilket Tilælde det gjælder at styrke ham eller hende i Troen (Frdn. 13de Jan. 1736 §§ 4, 6 og 7). De bør opfordres til at bede, bruge Guds Ord og gjøre sin Pligt i den Stilling, hvori de kommer her i Verden.

De Børn, som Presten ved Slutningen af Forberedelsen finder modne, skal han lægge Konfirmationens Betydning paa Hjertet og opfordre til Selvprøvelse. Overhøringen foretages saaledes, at Konfirmanderne faar Anledning til at gjøre Rede for de vigtigste Stykker af den kristne Tro efter vor Kirkes Børnelærdom. Til hver Konfirmand stilles i det mindste ét Spørgsmaal. Overhøringen maa ikke medtage saa lang Tid, at de unges og Menighedens Deltagelse for Handlingen derved svækkes. Presten slutter Overhøringen med Bøn (Alterbogen, 2den Afd. E). Findes efter Forberedelsen noget Barn umodent, skal

Presten raade Forældrene til at udsætte dets Konfirmation, og hvis de ikke lader sig bevæge hertil, afvise Barnet (§ 8). Presten kan endog idømmes Mulkt for Forsømmelighed (Frdn. 25de Mai 1759 § 4). Paa den anden Side kan Klage over, at Presten viser for stor Strenghed, indgives til Biskopen, og dersom Klagen efter anstillet nøiagtig Undersøgelse findes grundet, kan Biskopen beordre en anden Prest til at antage Barnet til Konfirmation (Res. 29de Aug. 1794, indtaget i Canc. Skr. 6te Septbr. s. A.). Ingen kan negtes at blive konfirmeret i det Sogn, hvor han opholder sig, fordi han er afvist i et andet, naar han har de fornødne Kundskaber (Canc. Skr. 10de Marts 1792).

Ifølge Skrivelse 6te April 1903 kan en Pige, som er døbt af en Plymouthbroder i den treenige Guds Navn, konfirmeres.

I Skrivelse 17de Marts 1882 har Kirkedepartementet udtalt, at en Gut, tilhørende Statskirken, men konfirmeret i England af en engelsk Biskop, ikke behøver at underkastes Konfirmation her. Dog bør Presten tale nærmere med ham om Nadverdlæren.

Konfirmationen skal efter Frdn. 13de Januar 1736 holdes paa 1ste Søndag efter Paaske, men hvor Menighederne er store, kan videre den 1ste Søndag efter Michaelis og, hvor de er overmaade store, den 1ste Søndag efter Nytaar dertil bestemmes. Unge Mandspersoner, som søger sit Brød ved Søfarten, maa antages til Konfirmation den 4de Søndag efter Faste istedetfor 1ste Søndag efter Paaske (Reskr. 8de Juli 1746 og 23de Jan. 1791).

Paa Grund af særegne Forhold er dog i flere Tilfælde en anden Ordning bestemt.

Ved Kgl. Res. 24de Marts 1900 bemyndiges Kristiania Biskop til paa de Steder inden sit Stift, hvor dette ansees paakrævet, at træffe Bestemmelse saavel om, paa hvilke Ugedage Konfirmationsforberedelsen skal finde Sted, som om det Antal Timer, udover hvilke den ikke bør strække sig, og det Klokkeslet, ved hvilket den hver Gang skal være tilendebragt.

Ved Kgl. Res. 16de Febr. 1903 er Rigets Biskoper bemyndiget til at tillade Afholdelse af Konfirmation for

enkelte eller samtlige en Menigheds Konfirmander til anden Tid end end anordnede, naar det af særlige Grunde ansees ønskeligt.

Dersom et Barn paa Grund af Sygdom ikke kan møde i Kirken paa den anordnede Konfirmationssøndag, maa det konfirmeres Søndagen efter sin Helbredelse strax efter Prædikenen (Reskr. 6te Juli 1792 § 3).

Naar der er flere end én fast Prest i Menigheden, har Forældrene Frihed til at sende Barnet, til hvilken af Presterne de vil (Frdn. 13de Jan. 1736 § 12). Fordelingen af Vaar- og Høstkonfirmationerne mellem Presterne er anordnet ved specielle Bestemmelser eller ved Vedtægt. Ved Lov 10de Juni 1876 er det tillige, som foran paavist, aabnet Adgang til at lade et Barn konfirmere i en fremmed Menighed, naar en fast Prest i denne Menighed dertil er villig.

I Strafanstalt udføres Konfirmationen af den i samme ansatte Prest, jfr. Kgl. Res. 28de Oktbr. 1836, hvorefter fælles Forberedelse for de forskjellige Strafanstalters Fanger ikke maa finde Sted, og Protokol maa føres angaaende Undervisningen og enhvers Flid og Fremgang.

Presten skal 8 Dage i Forveien give Menigheden den forestaaende Konfirmation tilkjende. Overhøringen og Konfirmationen skal deretter foregaa offentlig i Kirken, saaledes at hver Prest overhører de Børn, han har undervist. I Nødsfald maatte dog ogsaa en anden Prest kunne udføre Overhøringen.

§ 41.

Overhøringen skilles fra Konfirmationen. Et Barn, der ikke vil konfirmeres.

Det er bestemt, at Konfirmationsoverhøringen kan skilles fra selve Konfirmationshandlingen og foretages paa en forudgaaende Søndag enten under en Høimesse- eller under en Aftensangs-Gudstjeneste (Kgl. Res. 14de Oktbr. 1882 og 4de Marts 1886).

Det liturgiske er nu i det hele taget nærmere ordnet ved Alterbogen af 14de Febr. 1889, 2det Afsn. E, hvor det

derhos ved en Anmærkning tilføies, at Beslutning om, at Overhøringen skal foretages under en Høimesse- eller Aftensangsgudstjeneste paa en Søndag før Konfirmationsdagen fattes ved Afstemning af Menighedens Husfædre paa den Maade og efter de nærmere Forskrifter, som indeholdes i Kgl. Res. 11te Oktbr. 1873 angaaende Ombytte af Kirkesalmebog. Den endelige Afgjørelse af Sagen tilkommer saaledes Menigheden, se den tidligere anførte Kgl. Res. 8de Juli 1903 om Stemmeretten, der ikke længer tilkommer blot Husfædrene.

Et Barn, der er forberedt til Konfirmation inden Statskirken, men undlader at gjentage sit Daabsløfte (rettere sin Daabsbekjendelse), kan ikke ansees konfirmeret. Dog har Barnet Krav paa af vedkommende Prest at erholde en Bevidnelse om Kristendomskundskab og Modenhed og om Grunden til, at det ikke er blevet konfirmeret (Skr. 30te Oktbr. 1897).

§ 42.

Om Børnenes Altergang, inden hvilken Tid konfirmerede. Lokale, Renholdelse, Betaling.

Naar Børnene er konfirmerede, skal de efter Frdn. 25 Mai 1759 § 4 næste Søndag søge Alterens Sakramente, hvortil Presten Dagen i Forveien nærmere skal forberede dem. Dog maa der i denne Henseende ingenlunde anvendes Tvang (Skr. 14de Decbr. 1874).

Efter Frdn. 25de Mai 1759 skulde de unge være konfirmerede, inden de fyldte det 19de Aar. I modsat Fald kunde de efter Reskr. 24de Novbr. 1764 §§ 1 og 3 dømmes til at indsættes i Tugthuset til Forberedelse til Konfirmation. Denne Bestemmelse bortfaldt imidlertid for Byerne ved Skoleloven af 12te Juli 1848 § 18 og ansaaes i Analogi hermed ogsaa bortfaldt for Landet, uagtet Skoleloven af 16de Mai 1860 ikke herom har nogen klar Bestemmelse. Disse nu ophævede Skolelove fastsætter, at Udskrivning af Skolen i Regelen skulde foregaa ved Barnets Konfirmation. I de nugjældende Skolelove af 26de Juni

1889 er Udskrivning ved Konfirmationen imidlertid bortfaldt og 15 Aars Alderen sat som almindelig Endetermin (se Loven for Landet § 10 og for Byerne § 9).

Det kan ikke paalægges Kirkesangeren nogen Forpligtelse til at bistaa ved Konfirmationsforberedelsen (Skr. 27de Aug. 1880).

Forpligtelsen til at skaffe det til Konfirmandernes Undervisning nødvendige Lokale antages at paahvile Kommunen (Skr. 13de Decbr. 1886).

Udgifter for extraordinær Renholdelse af en Kirke i Anledning af Konfirmationsundervisning, afholdt sammesteds af en Prest, der ikke har Prestebolig, er ham, naar ikke andet passende Sted er ham anvist, uvedkommende, selv om Kirken er benyttet ved Undervisning af andre Konfirmander fra Prestegjældet end de, der tilhører det Sogn, hvori den ligger (Skr. 14de Oktbr. 1878).

Angaaende Godtgjørelse for Konfirmationsundervisningen se nu den ved Lønningsloven af 14de Juli 1897 indførte Ordning, hvorom nærmere nedenfor.

§ 43.

Nadverden med Skriftemaal og Afløsning, Udelukkelse fra Nadverden, Frelsesarmeen, spedalske.

Kirkeordinantsen 14de Juni 1539 og den senere specielt for Norge givne Kirkeordinants 2den Juli 1607 kjender kun lønligt Skriftemaal af den enkelte som Betingelse for Absolution ved Nadverden, og denne Regel forefindes ligeledes i N. L. 2—5—10, jfr. 2—5—16 og Rit. 25de Juli 1685 Kap. 4 Art. 1. Gjennem lange Tider har imidlertid det lønlige Skriftemaal sædvansmæssig været afløst af almindeligt Skriftemaal, og dette er nu i Henhold til Grundlovens § 16 fastslaaet ved Kgl. Res. 2den Decbr. 1886 og Alterbogen 14de Febr. 1889, dog saaledes, at de Nadverdsøgende opfordres til at tiltræde den oplæste Syndsbekjendelse og Bøn om Syndsforladelse ved et lydelig udtalt «Amen». Som Undtagelse for den saaledes gjældende Regel om Alterens Sakramentes Forbindelse med Skrifte-

maal og Afløsning tillades det de Nadverdgjæster, som maatte ønske det og i betimelig Tid personlig fremsætter Begjæring derom hos Presten, at modtage Sakramentet uden forudgaaende Skriftemaal og Afløsning. Det forudsættes dog, at ogsaa disse Nadverdgjæster er tilstede ved Skriftetalen. Skulde det Tilfælde indtræffe, at samtlige Nadverdgjæster har begjæret at modtage Sakramentet uden forudgaaende Afløsning, bortfalder Skriftetalen og Skriftebønnen, og Presten holder istedet derfor en Tale til Nadverdgjæsterne over et passende Skriftord.

Ved Res. 16de April 1902 er Kirkedepartementet bemyndiget til: 1) At meddele Tilladelse til, at Nadverdens Sakramente kan forvaltes ved Aftensangsgudstjenester og ved Gudstjenester paa Hverdagseftermiddage i de Menigheder, fra hvis Prester og Medhjælpere der maatte indkomme Andragende derom. 2) At træffe Bestemmelse om den Ritus, som bliver at følge ved de Aftensangsgudstjenester, ved hvilke Nadverden tillades forvaltet.

Alene Presterne kan meddele Nadverden (Kirkerit. 25de Juli 1685 Kap. 5, N. L. 2—5—1, Reskr. 7de Jan. 1741 §§ 1, 6 og 7). Der er ogsaa ved Kgl. Res. af 19de Marts 1901 anordnet et Tillæg til Alterbogen, hvorefter Presten kan meddele sig selv Sakramentet, jfr. Rundskr. af 13de April 1901.

Efter N. L. 2—5—24 skal Presterne holde efternævnte fra Nadverdens Sakramente:

«1) Dem, som er aabenbare bandsatte og ikke igjen afløste, 2) dem, som forhærdeligen hænger ved nogen vitterlig Kjætteri, 3) afsindige Mennesker og ufornuftige Børn, 4) saa mange, som haardnakkeligen leve i nogle aabenbare Laster, som Horkarle, Skjørlevnere, Aagerkarle, Slemmere, Skjendegjæste, Voldsmænd og allermest Guds Ords Forhaanere og Foragtere, som aabenbare og foruden al Gudsfrygt synder.»

Hvad No. 1, Bandsættelse, angaar, bemærkes, at den i lange Tider ikke har været anvendt. Allerede Bestemmelser fra 1ste Halvdel af 18de Aarhundrede viser, at der endog dengang har været Betænkeligheder ved dens Anvendelse. Saaledes heder det i Patent 1ste Oktbr. 1737

om Anordning af en General-Kirke-Inspektion, at denne skal paase Kirkedisciplinens rette Brug, «saavidt til Menighedernes Forbedring og uden Publici Uro ske kan», og Reskr. 31te Januar 1749 bestemmer for en enkelt særegen Last en Fremgangsmaade, der ender med Afvisning fra Nadverden *(excommunicatio minor)*, medens Bandsættelse *(excommunicatio major)* ikke nævnes. I ethvert Fald er Bandsættelse nu forlængst bortfaldt ved sædvansmæssig Ret.

Ved No. 2, Kjætteri, maa navnlig forstaaes Fornegtelse af Kristendommens Grundsandheder, saasom af Treenigheden, Kristi Guddom, Forsoningslæren, Sakramentlæren.

Forat en Prest i Statskirken skal kunne meddele en kristen Dissenter Nadverden, maa Tilladelse dertil være givet ved Kgl. Res. i det enkelte Tilfælde, se f. Ex. Res. 1ste April 1878. Dog er det antageligt, at det ogsaa kan ske uden Resolution i yderste Nødstilfælde *(in articulo mortis)*, i hvilket Tilfælde Presten maa afgive Indberetning om Sagen til Biskopen gjennem Provsten.

I Skr. 10de Febr. 1890 har Kirkedepartementet udtalt, at Børn, som uagtet tilhørende Statskirken tillige er Medlemmer af Frelsesarmeen, der, efter hvad der er oplyst om de inden denne Forening herskende religiøse Begreber, maa antages ikke at anerkjende Daaben eller Nadverden som Sakramenter, ikke bør antages til Konfirmation, medmindre de udtræder af Foreningen. Mod at en Prest øver Paavirkning paa vedkommende Børn i dette Øiemed finder Departementet intet at erindre, saalænge det ikke sker med forkastelige Midler og paa utilbørlig Maade, jfr. ogsaa Skr. 18de Febr 1890 om, at Medlemmer af Frelsesarmeen maa udtræde af Foreningen for at erholde Adgang til Nadverden.

Denne Formening har imidlertid Kirkedepartementet frafaldt i Skr. 9de Januar 1902, og det vil saaledes for Fremtiden — bemærker Departementet — ikke være nogen Grund til *ex officio* at udelukke Medlemmer af Statskirken, som tilhører Frelsesarmeen, fra Deltagelse i Nadverden eller fra at anerkjendes som Faddere, naar de ikke forøvrigt har gjort sig uværdige dertil, og det heller ikke er

paa det rene, at den eller de Personer, som det i det enkelte Tilfælde gjælder, i Egenskab af Medlemmer af Frelsesarmeen forkaster Daab og Nadverd som Sakramenter. De maa altsaa ogsaa kunne konfirmeres, og de kan ikke antages at forkaste Daab og Nadverd som Sakramenter, naar de begjærer Konfirmation og Nadverd.

Uklarhed og Vankundighed er endnu ikke Kjætteri og vildfarende Lære, da de ikke som disse forudsætter en bevidst og principiel Forkastelse af Sandheden. Men naar Personer, der lider af saadanne Brøst, ikke vil lade sig belære, og deres Hjerters Vantro saaledes for Kirken aabenbarer sig i positiv Vantro, bliver de efter den kirkelige Lovgivnings med Guds Ord stemmende Forskrifter at erklære for uskikkede til Nadverdens Nydelse. Se N. L. 2—5—15, hvor det bestemmes, at «dersom Presten befinder nogen aldeles uberedt og modvillig til at lade sig undervise, da skal han hannem i Skriftestolen advare, at han holder sig fra Sakramentet, indtil han retter sig og lærer noget bedre». Denne Artikel, hvorom senere nærmere skal blive handlet, angaar foruden andre Brøst Vankundighed i den kristelige Børnelærdom, og at Bestemmelsen — uagtet Konfirmationens Indførelse — fremdeles har fuld Anvendelse i denne Henseende, følger af, at Konfirmationen ikke afgiver nogen Betryggelse for, at den kristelige Sandhed, om den virkelig engang er tilegnet, tillige er bleven bevaret ved fortsat Benyttelse af Naademidlerne.

Hvad angaar de i 2—5—24 under No. 3 nævnte Klasser, nemlig afsindige Mennesker og ufornuftige Børn, er Grunden til deres Udelukkelse fra Nadverden selvfølgelig den Fordring paa Selvprøvelse, som i 1. Kor. 11, 29 gjøres til enhver, der agter at nyde Herrens Legeme og Blod. I Kirkerit. Kap. 6, Art. 1 er det derfor ogsaa bestemt, at den, som er «saa svag, at han hverken kan høre, tale eller forstaa, hvad der tales», ikke skal meddeles Nadverden, hvorimod Sakramentet ei skal negtes den, der er ude af Stand til at høre og tale, naar «han med Tegn kan give tilkjende sin Attraa derefter, og at han forstaar, hvad der tales til hannem». Nu kan jo døvstumme endog lære at tale.

Forsaavidt Konfirmationen nu er gjort til Betingelse for Adgang til Alterens Sakramente (se Frdn. 13de Januar 1736 §§ 3 og 11, Res. 7de Januar 1741 § 3 og Frdn. 25de Mai 1759 §§ 1 og 3), maa bemærkes, at Forbudet mod at antage ukonfirmerede Børn til Nadverdens Nydelse ikke er aldeles ubetinget. Frdn. 25de Mai 1759 § 1 bestemmer nemlig, at «om et Barn, der ei endnu var 14 Aar, blev farlig syg og da begjærede og inderlig længtes efter at nyde det hellige Sakramente, maa Presten, om han ellers finder Barnet vel oplyst, delagtiggjøre det i dette Salighedsmiddel. Dog, naar Barnet kommer sig igjen, skal det ved første Leilighed i Kirken med de andre Konfirmationsbørn offentlig overhøres og konfirmeres». Denne Bestemmelse fastsætter vistnok ingen bestemt Aldersgrændse, som maa være opnaaet, forinden Barnet under de omhandlede overordentlige Omstændigheder kan tilstedes Nadverdens Nydelse; men den hele Sammenhæng viser dog tydelig, at Barnet ikke maa være langt fra 14 Aars Alderen, medens det forøvrigt er en Selvfølge, at Presten vil have at tage Hensyn til Barnets sjælelige og specielt kristelige Udvikling.

Hvad angaar de i 2—5—24 under No. 4 omhandlede aabenbare Synder, da paaligger det her Prest og Medhjælpere, saavidt de formaar, at gribe ind med Formaning og Advarsel efter Guds Ord uden Hensyn til, om Vedkommende begjærer at stedes til Alterens Sakramente eller ikke. I denne Henseende bestemmer 2—9—6, at «Presten skal, før han noget for Medhjælperne lader offentlig indkomme, altid med sin egen særdeles og hemmelig Advarsel og Paamindelse først forsøge, om den Skyldige sig vil raade og undervise lade; men dersom saadan kristelig og venlig Paamindelse intet formaar, da skal han siden i alle hans Medhjælperes Nærværelse og Paahør hannem igjen med Alvor formane at rette og bedre sig». I 2—9—8 paalægges det Medhjælperne at staa Presten bi i denne Sag, idet der bestemmes, at Prest og Medhjælpere «særdeles bør at have Indseende med saadanne Laster, som ellers ved sædvanlig Rettergang ikke saa bekvemmeligt er at afskaffe eller bevise», en Bemærkning, der ikke er fri for Sammenblanding af det kirkelige og det borger-

lige, da Kirken selvfølgelig skal modarbeide Synden i alle Skikkelser, men kun paa en anden Maade, end de borgerlige Domstole, nemlig ved Formaning og Paavirkning overensstemmende med Guds Ord, saavidt de kan række det. Artikelen opregner en Række Exempler paa aabenbare Synder og fortsætter derpaa: «Mod dette og alt saadant bør enhver af Prestens Medhjælpere, saa vel som Presten selv, hver for sig, som det først spørger, at forekomme og med hemmelig Formaning og ivrig Advarsel gjøre deres Kald med Flid, at saadant maa afskaffes, saa vel som ogsaa siden sig samtlig raadføre, hvorledes det bedst ske kan; Og ligesom ingen dermed bør at beskæmmes, men alting det hemmeligste muligt er, at forrettes, saa bør og ingen deres Advarsel ilde optage, men for en kristelig Kjærligheds Øvelse og broderlig Skyldighed at holde.» Se ogsaa N. L. 2—9—24, 27 og 29.

Naar de af Presten og vedkommende Medhjælper i Enrum meddelte Formaninger intet frugter, indtræder den anden Grad af Kirketugt, i hvilken Henseende 2—9—9 bestemmer følgende: «Men dersom saadan hemmelig, kristelig, sagtmodig og broderlig Formaning ingen Frugt vil skaffe, da maa Presten ved Degnen eller Klokkeren, som en kunde til sig tage, om Behov gjøres, lade samme Person for sig kalde, og da i sine Medhjælperes samtlig Paahør med Iver og Alvor samme igjen undervise og laste, og straffe saadan Guds Ords haardnakket og halsstarrig Foragt.»

Med Hensyn til en enkelt af de i 2—9—8 opregnede Laster, nemlig Sværgen og Banden, er der tillige ved Reskr. 31te Januar 1749 til Biskoperne i Norge truffet yderligere særegne Forføininger, gaaende ud paa, at Vedkommende, dersom Formaning ikke hjælper, skal tilsiges til offentlig Katekisation. Denne Fremgangsmaade anvendes formentlig ikke længer, men i ethvert Fald har Reskriptet, som senere skal blive paavist, i en anden Henseende erholdt blivende praktisk Betydning.

Foruden de foranførte i N. L. 2—5—24 opregnede Klasser nævner 2—5—26 som Personer, der skal være Kirketugt undergivne, ogsaa saadanne, som i længere Tid

afholder sig fra. Nadverdens Sakramente. Men den senere Lovgivning har forandrede Bestemmelser herom, idet den har skjelnet mellem de forskjellige Aarsager til Undladelsen af at søge Nadverden (se Reskr. 3die Novbr. 1741 og Reskr. 18de Juni 1790). At søge Nadverden af en Vane uden virkelig Trang er desuden forkasteligt.

Presterne faar i den vanskelige Sag om Kirketugten gjøre, hvad de med Rimelighed kan naa at udrette. Kirketugten maa derhos ikke blive en Polititugt, men udøves i evangelisk Aand, og maa man erindre at bevare Taushed efter N. L. 2—9—26. De har desuden Medhjælperne til Bistand.

I Skr. 31te Aug. 1889 har Kirkedepartementet udtalt, at spedalske kan tilstedes Altergang sammen med andre Kommunikanter efter Sundhedskommissionens (Helseraadets) nærmere Bestemmelse; dog burde det paasees, at de stillede sig saaledes, at de sidst af alle drak af Kalken, og at denne derefter vaskedes og rensedes godt. I de Tilfælde, hvor Sundhedskommissionen maatte fraraade spedalskes Kommunion i Kirken sammen med andre, antages de spedalske at kunne henvises til at erholde Sakramentet enten under en særskilt Forretning i Kirken eller — i Analogi med, hvad der er tilladt for andre syge ved Reskr. 7de Januar 1741 §§ 6 og 7 — i sit Hjem.

Fornøden Forsigtighed maa i det hele iagttages af Hensyn til mulig Smitte (Cirk. 8de Febr. 1895, Rundskr. 13de April 1901 og Rundskr. 24de Juni 1903).

§ 44.

Om Myndighed til at udelukke fra Nadverden og den nærmere Fremgangsmaade derved.

Myndigheden til at udelukke fra Nadverdens Sakramente var i N. L. 2—5—54 tillagt Presten; men i det omhandlede Reskr. af 31te Januar 1749 angaaende Sværgen og Banden bestemtes det, at Sagen skulde forelægges Provsten og Biskopen.

Denne Bestemmelse maa udentvil komme til analogisk Anvendelse i alle øvrige Tilfælde, hvori Udelukkelse fra Nadverden paa Grund af aabenbar Synd og Last eller den saakaldte «*excommunicatio minor*» skal finde Sted, saaledes at den endelige Negtelse af Sakramentet i ethvert Tilfælde alene kan ske med Biskopens Samtykke efter Indberetning til ham gjennem Provsten om de forhaandenværende faktiske Omstændigheder. Det følger nemlig af den ældre Lovgivnings kasuistiske Natur, at almengjældende Regler oftere maa hentes fra Lovbestemmelser, der egentlig og nærmest kun udtaler sig om enkelte foreliggende Tilfælde, og det vil lettelig indsees, at der ikke er nogen saadan indre Forskjel mellem det i Reskriptet omhandlede Tilfælde og ethvert andet, hvori aabenbar Synd og Last nødvendiggjør Nadverdens Negtelse, at man med Hensyn til det Punkt, hvorom her er Spørgsmaal, skulde have fyldestgjørende Grund til at underkaste Tilfældene en forskjellig Behandlingsmaade. Det er ogsaa overhovedet et almindelig anerkjendt Princip indenfor den lutherske Kirke, at den endelige Afgjørelse i Kirketugtstilfælde henligger under en høiere kirkelig Autoritet, i Regelen en Autoritet af kollegial Natur, bestaaende baade af Ordinerede og Ikke-Ordinerede (Konsistorium).

Hvilken Vægt man end vil lægge paa de mindre klart affattede Udtryk i det nævnte Reskript, saa maa Bestemmelsen dog i ethvert Fald forstaaes saaledes, at det kun er den endelige Udelukkelse, hvortil Biskopens Samtykke udkræves, medens det maa ansees som utvilsomt, at Prestens Myndighed forsaavidt er uforandret, at han fremdeles er baade forpligtet og berettiget til at afholde den aabenbare Synder fra Nadverden i Mellemtiden, medens Sagen endnu verserer for Provst og Biskop. Saavel Omsorgen for Paagjældendes Sjæl som ogsaa Hensynet til Kirken kræver dette.

Et andet Spørgsmaal er det, hvorledes Presten skal forholde sig for det Tilfælde, at den saaledes foreløbig afviste trods Negtelsen træder frem til Herrens Bord, hvilket nok kunde tænkes at ville finde Sted, saalænge Negtelsen endnu ikke ved Biskopens Stadfæstelse er bleven en

formelig «*excommunicatio minor*». Man har i vor Kirke brugt den rimelige Udvei, at Presten gaar Vedkommende stiltiende forbi ved Absolutionen og Uddelingen af Brødet og Vinen, og saaledes vil der antagelig kunne forholdes.

Angaaende Spørgsmaalet om, naar Presten skal gjennem Provsten foretage sin Indberetning til Biskopen for at erhverve dennes Samtykke til Nadverdens endelige Negtelse, bemærkes, at dersom vedkommende aabenbare Synder ikke forlanger Sakramentet, eller hvis han frafalder en derom fremsat Begjæring, vil formentlig ingen Indberetning behøves, da Sagen isaafald ikke tiltrænger nogen Afgjørelse fra Biskopens Side. Forøvrigt vil nærmere Oplysning om de Tilfælde af denne Beskaffenhed, som maatte forefalde, kunne meddeles de overordnede kirkelige Autoriteter ved Visitatserne. Maa derimod Presten paa Grund af en bestemt fremsat Begjæring foreløbig afholde Vedkommende fra Nadverden, bliver Indberetning vistnok uundgaaelig, men efter det oven fremstillede kan det dog ikke ansees fornødent, at den aflægges, forinden Formaning i Medhjælpernes Overvær er forsøgt og har vist sig frugtesløs; thi før kan den egentlige «*excommunicatio minor*», som tiltrænger Biskopens Samtykke, ikke udtales. Dette stemmer ogsaa med den Fremgangsmaade, som i Reskriptet af 31te Januar 1749 er paabuden med Hensyn til Sværgen og Banden. Ifølge denne Bestemmelse maa nemlig de særlige «*gradus*», som gaar forud for Nadverdens endelige Negtelse, have fundet Sted, forinden Indberetningen gjøres.

§ 45.

Om Negtelse af Nadverden for den enkelte Gang.

Ligesom Presten — som oven paavist — skal foreløbig negte den aabenbare Synder Nadverden, saaledes har han ogsaa ifølge N. L. 2—5—15 at advare den, der vel ikke er hengiven til nogen aabenbar Last, men dog paa Grund af et bestemt paaviseligt Faktum for Tiden maa ansees uberedt, «at han holder sig fra Sakramentet, indtil

han retter sig og lærer noget bedre». At «advare» Vedkommende kan her sige det samme som at «negte», da man paa den Tid ikke kunde erholde Nadverden, naar man ikke først fik Absolution (N. L. 2—5—10). Det er dog ikke Udbruddet af Synden i og for sig, der gjør Vedkommende uskikket til Nydelsen af Sakramentet, men Ubodfærdigheden. Dersom han angrer sin Synd og ydmyger sig eller, som Bestemmelserne udtrykker sig, søger Nadverden «hjerteligen og ydmygeligen», «gjerne lader sig undervise», «anlover at føre saa Bod derpaa», staar Sakramentet ham aabent.

Med Hensyn til de nærmere Omstændigheder, hvorunder 2—5—15 finder sin Anvendelse, bemærkes, at Kirkeretten, som bekjendt, opstiller den Grundsætning: *«de occultis non judicat ecclesia»*, eller: «Kirken dømmer ikke om det skjulte.» Denne Sætning er ei saaledes at forstaa, at det skulde være Presten forment, hvor han frygter for Hykleri eller sporer Ligegyldighed for de kristelige Sandheder og Mangel paa sand Aandelighed, med Alvor og Kjærlighed at gjøre opmærksom paa, at Guds Ord kræver «Oprigtighed af Hjertet», og at alene «de, som drives af Guds Aand, er Guds Børn». Meningen er derimod den, at selv det aandelig oplyste Menneskeøie kun ser «stykkevis», og da Adgangen til Kirkens Goder ikke bør være Vilkaarlighed undergiven, kan Kirken ikke lade sine Embedsmænd afgjøre Spørgsmaalet om, hvorvidt disse Goder i det enkelte Tilfælde bliver at meddele eller negte, blot efter Indtrykket af Vedkommendes Personlighed eller en rent subjektiv Formening, men maa kræve en objektiv Regel lagt til Grund for Afgjørelsen. Saa vist som det paa den ene Side er, at kun sande Troende kan nyde Nadverden med Velsignelse, saa sikkert er det derfor paa den anden Side, at Meddelelsen eller Negtelsen af Sakramentet alene kan bestemmes efter ydre Kjendemærker. I modsat Fald vilde Kirkesamfundets Medlemmer være udsatte for en regelløs og forskjellig Behandlingsmaade, og Embedsforvaltningen vilde for en aandelig Sjælesørger blive en utaalelig Samvittighedsbyrde. Kirkerit. Kap. 6 Art. 1 i Slutningen udtaler derfor ogsaa med Hensyn til Medde-

lelse eller Negtelse af Nadverden den Sætning: «En Guds Tjener kan ikke videre dømme end efter det, han ser og hører.» Hvor Presten har Betænkeligheder og Tvil med Hensyn til Vedkommendes Person, uden at noget bestemt og tydeligt Tegn paa Ubodfærdighed er tilstede, der maa han saaledes ikke gaa videre, end til blot at meddele ham et pastoralt Raad; hvorimod der, forat et Medlem af Kirken overensstemmende med 2—5—15 skal for den enkelte Gang med Bestemthed kunne erklæres uskikket til Nadverdens Nydelse, maa for Presten under hans Sjælesorg have aabenbaret sig et tydeligt Faktum, hvoraf dette fremgaar, saasom — foruden Vankundighed i de kristelige Børnelærdomme — Ytringer i Ord eller Gjerning af et voldsomt Sind, Udbrud af Hovmod, Had, Hevngjerrighed, Uforsonlighed og deslige eller enkeltstaaende syndige Gjerninger af en anden Beskaffenhed, alt, forsaavidt ikke Bodfærdighed og Anger derover lægges for Dagen. «Naar du ofrer din Gave paa Alteret — siger Frelseren Matth. 5, 23 — og kommer der ihu, at din Broder har noget imod dig, saa lad din Gave blive der for Alteret og gak hen og forlig dig først med din Broder, og kom da og ofre din Gave.» Dersom det altsaa for en Kristen, som ønsker at nærme sig Alteret, endog er saart og foruroligende, at nogen har noget imod ham, eftersom han, naar alt kommer til alt, vel ikke er uden Skyld paa sin Side, selv om han ikke er sig det saa nøie bevidst, da er det saa meget klarere, at den, som huser og udviser Ukjærlighed mod sin Broder, er uskikket til at træde frem til Alterbordet, saalænge en saadan Tilstand varer.

Den i Ritualets Kap. 4 Art. 1 givne Bestemmelse om, at de Ubodfærdige skal «overtales» til at opsætte sit Forehavende, faar god Betydning, da det maa være Kirken magtpaaliggende, at Vedkommende kan formaaes til at tage sig Betænkningstid, og Negtelse af Nadverden kan undgaaes, idet vistnok hverken Loven eller Ritualet tænker sig det Tilfælde, at et Menighedsmedlem skulde ville trodse sig til Nadverden mod Prestens Advarsel.

Det vil efter det anførte sees, at Lovbogen omhandler en dobbelt Negtelse af Sakramentet, nemlig dels en offent-

lig Negtelse, som har sin Grund i aabenbar Last og forargeligt Levnet (2—5—24), og som forhen medførte, at Vedkommende først efter «aabenbar Skrifte og Afløsning» kunde stedes Adgang til Nadverden, og dels en hemmelig Negtelse for den enkelte Gang, naar Vedkommende, uden at være nedsunken i aabenbar Last, dog paa Grund af Ubodfærdighed maatte negtes Afløsning (2—5—10 og 15).

§ 46.

Om Anmeldelse til Altergang. Sygekommunion.

Om Anmeldelse til Kommunionen og om Sygekommunion se Reskr. 1ste Januar 1741. I § 6 bestemmes, at ingen Prest maa under den i Loven dikterede Straf (N. L. 2—5—2 Mulkt af 80 Kr. for Presten og 200 Kr. for den, «som lader det gjøre») forrette nogen privat Kommunion i Husene uden hos de Syge og Sengeliggende. Dog erklærer Canc. Prom. til Biskopen over Akershus Stift af 24de Decbr. 1785 det stemmende med Sagens Natur og Sakramentets Hensigt, at den Syges nærmeste Paarørende og andre i Huset tilstedeværende kan delagtiggjøres i Sakramentet tilligemed den Syge, saa ofte han eller hun det maatte forlange.

SYVENDE AFSNIT.

Folkeskolen. Forsømte Børn. Abnorme Børn.

§ 47.

Oversigt over Bestemmelserne om Folkeskolen med hvad dermed staar i Forbindelse.

Skolevæsenet har altid været Gjenstand for Geistlighedens levende Interesse. Da Christian den femtes Norske Lov blev udgivet, havdes der blot i Byerne egne Folkeskoler, og Lærerne var Degnene og deres Substituter. Paa Landet maatte Presterne deltage i Undervisningen (N. L. 2—6—2, 2—15—2 og 2—18—4). Egne Almueskoler og Skoleholdere paa Landet indførtes ved Frdn. 23de Januar 1739 og Plakat 5te Mai 1741. Senere fik man imidlertid Loven af 14de Juli 1827 angaaende Almueskolevæsenet paa Landet og Lov 12te Juli 1848 om Almueskolevæsenet i Kjøbstæderne samt derpaa Lov 16de Mai 1860 om Almueskolevæsenet paa Landet.

Nu haves Love om Folkeskolen paa Landet og i Kjøbstæderne af 26de Juni 1889 med flere Tillægslove. For Landet er det bestemt, at der i ethvert Herred skal være det fornødne Antal Folkeskoler. Skolen er syvaarig, beregnet paa Børn mellem 7 og 14 Aar. I Forbindelse med et Herreds Folkeskoler kan der ved Herredsstyrelsens Beslutning oprettes en eller flere Fortsættelsesskoler, be-

regnet paa unge Mennesker fra 14 til 18 Aar, særlig med det Formaal at befæste og udvide den i Folkeskolen meddelte Undervisning (§ 1). Ethvert Herred inddeles i Skolekredse efter derom givne nærmere Regler, og for enhver af disse oprettes en Folkeskole.

I enhver Kjøbstad skal der være det fornødne Antal Folkeskoler. Skolen er ogsaa der syvaarig, beregnet paa Børn mellem 7 og 14 Aar.

I begge Love er det bestemt, at Folkeskolens Formaal skal være at medvirke til Børnenes kristelige Opdragelse og til at meddele dem den Almendannelse, som bør være fælles for alle Samfundets Medlemmer.

Ligeledes skal der efter begge Love være en Skoleplan, hvori de nærmere Forskrifter om Ordningen optages. Deriblandt Bestemmelser om: a) Antallet af opadstigende Klasser. b) Optagelse og Opflytning, og hvorvidt der skal afholdes Aarsprøve og i Tilfælde dennes Ordning. For Begyndere — heder det i Loven for Landet — skal i Regelen kun være en Optagelsestid aarlig. I Loven for Kjøbstæderne heder det, at Begyndere skal i Regelen kun optages ved Skoleaarets Begyndelse. c) Skolens Fag og Maalet for Undervisningen i hvert af disse med Undervisningsplan og Timefordelingstabel. d) Skolens Orden og Tugt, Undervisningens Begyndelse eller Afslutning med Bøn og Salmesang eller en af Delene, Undervisningstidens Fordeling paa For- og Eftermiddag samt om Fritiden mellem de enkelte Undervisningstimer. e) Skolens Ferier. f) Hvorvidt der bliver at afholde Afgangsprøve og i Tilfælde Ordningen af denne. g) Formen for Skolens Afgangsvidnesbyrd. h) Tilsynsudvalg og deres Virksomhed.

Paa Landet har Skolen to Afdelinger: Første Afdeling — Smaaskolen — beregnet paa Børn fra 7—10 Aar, og anden Afdeling, beregnet paa Børn fra 10 til 14 Aar. Undervisningsgjenstandene er efter § 6: I første Afdeling: Kristendomskundskab, Norsk, Regning, Skrivning og Sang. Hertil kommer mundtlig forberedende Undervisning i de for anden Afdeling opførte særskilte Fag. I anden Afdeling undervises i: De for første Afdeling bestemte Undervisningsgjenstande, Jordbeskrivelse, Historie, deri indbe-

fattet Kjendskab til vor borgerlige Samfundsordning, samt Naturkundskab med Grundtræk af Sundhedslæren. Derhos skal der, hvor Skolen er delt i Klasser, gives Undervisning i mindst et af Fagene: Haandarbeide, Tegning og Legemsøvelser; under Legemsøvelser kan medtages forberedende Skydeøvelser. Valget af Fag kan træffes særskilt for Gutter og Piger. I udelt Skole er Indførelsen af disse Fag en frivillig Sag.

I Kjøbstæderne har Folkeskolen tre Afdelinger: Første Afdeling (nederste), beregnet paa Børn fra 7 til 10 Aar. Anden Afdeling, beregnet paa Børn fra 10 til 12 Aar. Tredie Afdeling, beregnet paa Børn fra 12 til 14 Aar. Undervisningsgjenstandene er efter § 4: I første Afdeling: Kristendomskundskab, Norsk, Historie, Jordbeskrivelse, Regning, Skrivning, Sang, Legemsøvelser samt Haandarbeide, det sidste Fag for Piger og, forsaavidt Kommunebestyrelsen bestemmer, tillige for Gutter.

I anden Afdeling: de for første Afdeling bestemte Undervisningsgjenstande, Haandarbeide saavel for Piger som for Gutter, samt Naturkundskab, Rumlære og Tegning.

I tredie Afdeling: Kristendomskundskab, Norsk og Historie, heri indbefattet Kjendskab til vor borgerlige Samfundsordning, Naturkundskab, heri indbefattet Grundtræk af Sundhedslæren, hvorunder ogsaa Undervisning om de berusende Drikkes Virkninger og Farer, Regning samt saa mange af de øvrige ovenfor nævnte Fag, som i Skoleplanen bestemmes. Under Legemsøvelser kan i tredie Afdeling medtages forberedende Skydeøvelser.

Som Maal for Undervisningen i Kristendomskundskab fastsættes baade for Landet og for Kjøbstæderne: Sikkert Kjendskab til det væsentlige Indhold af den bibelske Historie, til de vigtigste Begivenheder af Kirkens Historie samt til den kristelige Børnelærdom efter den evangelisk-lutherske Bekjendelse.

Efter begge Love kan Skolestyret fritage Skolebørn for Undervisning i enkelte Fag eller enkelte Timer, naar de paa Grund af tungt Nemme eller svag Helbred har vanskeligt ved at følge med i dem alle, eller naar andre Omstændigheder maatte være tilstede; men Børn af Stats-

kirkemedlemmer kan ikke fritages for Deltagelse i Kristendomsundervisningen.

For Børn, som Skolestyret ikke finder hensigtsmæssig kan deltage i den almindelige Skole, skal der, naar Herredsstyrelsen paa Landet eller Kommunebestyrelsen i Kjøbstæderne dertil har givet sit Samtykke, anordnes særskilt Undervisning. De Udgifter, som hertil medgaar, kan fordres helt eller delvis godtgjorte af vedkommende Forsørgere (7 og 6). Den særskilte Undervisning maa ordnes af Skolestyret.

Efter Kirkedepartementets Skr. 11te Juli 1892 er intet til Hinder for, at der for Børn, som er i den Grad stamme, at Skolestyret finder, at de ikke hensigtsmæssig kan deltage i den almindelige Skole, i Henhold til Landsskolelovens § 7 anordnes særskilt Undervisning, til hvilken Undervisning der under Forudsætning af, at Udgifterne ikke skal udredes af vedkommende Forsørgere, vil erholdes Statsbidrag efter Reglerne i Skolelovens § 38 (jfr. Departementets Skr. 31te Marts 1890). En lignende Ordning kan i samme Tilfælde selvfølgelig anvendes i Kjøbstæderne, se Kjøbstadlovens §§ 6 og 15.

Der kan ogsaa baade paa Landet og i Kjøbstæderne efter Herredsstyrelsens eller Kommunebestyrelsens Bestemmelse forbindes frivillig Undervisning med Folkeskolen, dog at den meddeles udenfor den til Folkeskolen lovbefalede Undervisning og saaledes, at den sidstnævnte Undervisning ikke derved lider. Undervisningsgjenstandene skal i Regelen være Folkeskolens og andre dermed beslægtede Undervisningsfag. Der antages intet at være til Hinder for, at huslig Økonomi antages som Fag i den frivillige Undervisning. Der er efter Kirkedepartementets Mening heller ikke noget til Hinder for, at denne Undervisning medregnes til det Antal Uger, som udkræves til en fuldstændig Lærerpost (Skr. 13de Februar 1901).

Adgangen til den frivillige Undervisning antages at maatte staa aaben for alle til vedkommende Klasse hørende Børn og saaledes ikke lovmæssig at kunne indskrænkes til de Børn, som fra Folkeskolen agter at gaa over i Middelskolen.

I Kjøbstæderne kan i den frivillige Undervisningstid optages Undervisning i fremmede Sprog (§ 8).

Undervisningen er i Principet for begge Skolelove tvungen. Det er nemlig bestemt, at intet Barn, som er Elev af Folkeskolen, maa være fraværende fra samme, medmindre det er hindret ved Sygdom eller andet Forfald, som kjendes gyldigt, eller dertil har faaet Skolens Tilladelse. Giver Forældre eller Husbonde, som er i Forældres Sted, ikke fyldestgjørende Grunde for en Elevs Udeblivelse fra den omhandlede Undervisning, og Formaning og Advarsel forgjæves er anvendt, kan de ilægges en Bod fra 1 til 25 Kroner. Forsømmer nogen Elev gjentagende den frivillige Undervisning uden gyldigt Forfald eller uden Tilladelse, kan Eleven negtes Adgang til denne Undervisning.

Alt dette gjælder naturligvis ikke alene Statskirkens Medlemmer, men ogsaa Dissentere, Jøder og Unitarier med Undtagelse af Religionsundervisningen. Dissenteres Børn, heder det, bliver paa Forældres Forlangende helt eller delvis at fritage for Undervisningen i Kristendomskundskab (Loven for Landet § 6 og for Kjøbstæderne § 4).

Ret til saadan Fritagelse maa dog ogsaa tilkomme Jøder og Unitarier, uagtet de i Lov 27de Juni 1891 ikke gaar ind under Definitionen paa Dissentere.

Ethvert i Herredet eller Kjøbstaden boende Barn er berettiget til, uden at derfor erlægges Godtgjørelse, at erholde Undervisning i Folkeskolen paa Landet fra den Optagelsestermin, som falder nærmest efter det fyldte 7de Aar, i Kjøbstæderne efter det fyldte $6^1/_2$ Aar, og til det har naaet Skolens Maal, dog ikke længere end til den Afgangstermin, der falder nærmest efter det fyldte 15de Aar, medmindre det a) formedelst aandelig eller legemlig Mangel ikke kan følge med i Undervisningen, b) lider af smitsom Sygdom eller andet legemligt Onde, der kan befrygtes at ville udøve skadelig Virkning paa de øvrige Skolebørn, eller c) viser saa slet Opførsel, at de øvrige Skolebørn udsættes for skadelig Paavirkning (henholdsvis §§ 10 og 9).

Elever af Folkeskolen, som i Løbet af et Skoleaar fylder 15 Aar, er efter Skolestyrets Tilhold forpligtet til at fortsætte sin Skolegang indtil Skoleaarets Slutning (Skr. 2den Juli 1902).

I Kjøbstæderne kan det med Kommunebestyrelsens

Samtykke i Skoleplanen bestemmes, at Børn kan optages fra det fyldte 6te Aar, naar Forældre eller Foresatte fremsætter Forlangende derom.

Dersom et udenfor Herredet eller Byen boende Barn ønskes anbragt i vedkommende Skole, kan intet være til Hinder derfor, men da formentlig mod Betaling.

Der skal optages Fortegnelse over de Børn, som ikke nyder Undervisning i Folkeskolen, og for disse Børns Vedkommende skal Skolestyret indhente de fornødne Oplysninger om Beskaffenheden af deres Undervisning og, forsaavidt denne ikke findes tilfredsstillende, derom henvende sig til Børnenes Forældre eller Foresatte. Finder det ogsaa efter saadan Henvendelse ikke at have tilstrækkelig Sikkerhed for, at de bliver forsvarlig underviste, har det Ret til at indkalde Børn mellem 8 og 15 Aar til en Prøve, der afholdes af Folkeskolens Lærere eller, naar Forældrene forlanger det, af den, der har besørget Børnenes Undervisning. Prøven kan ikke fordres aflagt i Sang, Tegning, Legemsøvelser og Haandarbeide (henholdsvis §§ 57 og 50).

Efter Anmodning fra Direktøren for det civile Medicinalvæsen samt fra Justitsdepartementet under Henvisning til Renlighedens store Betydning for Skoleungdommens legemlige og moralske Udvikling henstilles til Skolestyrerne at sørge for, at Vigtigheden af legemlig Renlighed af Lærerne fremholdes for Eleverne. Specielt bør paa de Steder, hvor Folkebad er oprettet, og saaledes billig og bekvem Adgang til Bad findes, Eleverne opmuntres til regelmæssig at benytte denne Adgang (Rundskr. 9de Januar 1904).

I ethvert Herred skal der være et Skolestyre, bestaaende af: a) Sognepresten eller den residerende Kapellan efter Bestemmelse af Biskopen. b) Formandskabets Ordfører. c) En Lærer eller Lærerinde i fuldstændig Post valgt for 2 Aar af Folkeskolens Lærere og Lærerinder i Møde, der ledes af Skolestyrets Formand. d) Saa mange af Herredsstyrelsen valgte Medlemmer, som denne selv bestemmer. Med Hensyn til disse Medlemmer gjælder de i Lov om Formandskaber paa Landet af 14de Januar 1837 angaaende Formændenes Ombudstid, Udtrædelse og Gjenvalg foreskrevne Regler. e) Eier af Værk eller Brug, der be-

koster egen Folkeskole (§ 42), naar der handles om denne Skoles Anliggender. Er der flere Eiere, møder en af disse efter Overenskomst. Hvis noget Medlem af Skolestyret ikke tilhører Statskirken, skal han ikke have Adgang til at deltage i Behandlingen af Sager, der vedkommer Undervisningen i Kristendomskundskab. Skolestyrets Medlemmer vælger sig imellem Formand og Næstformand, hver Gang for et Aar.

Efter Skr. 28de Januar 1904 vides intet til Hinder for, at en Herredskasserer vælges til Medlem af Skolestyret og i Tilfælde til dettes Formand. Bestemmelsen i Formandskabslovens § 5, saaledes som denne lyder efter Lov 26de Juni 1889, om, at Kasserer eller Regnskabsfører for nogen Herredet tilhørende Kasse ikke kan forrette som Medlem af Formandskabet, kan ikke gives nogen udvidet Anvendelse paa Skolevæsenets Omraade.

I hver Kjøbstad skal Skolestyret bestaa af:

a) En Prest i selvstændigt Embede for hvert Sognekald, dog ikke over 3; de i Tilfælde fornødne Valg foretages af Biskopen, hver Gang for 2 Aar.

b) Et Medlem af Formandskabet, som dette vælger ved hvert Aars Begyndelse.

c) I Kjøbstæder, hvor Antallet af de fuldstændige Lærerposter er 30 eller derover, en Lærer og en Lærerinde i fuldstændig Post; i Kjøbstæder, hvor Antallet af de fuldstændige Poster er under 30, men mindst 5, en Lærer eller en Lærerinde i fuldstændig Post. Hvor der skal vælges en Lærer og en Lærerinde, foregaar Valget i særskilte Møder af Folkeskolens Lærere og Lærerinder, i de øvrige Kjøbstæder i samlet Møde. Valget gjælder for 2 Aar. Møderne ledes af Skolestyrets Formand.

d) Saa mange af Kommunestyrelsen valgte Medlemmer, som denne selv bestemmer, af hvilke mindst Fjerdedelen vælges blandt Forældre, der ved Valget har Børn i Folkeskolen. Med Hensyn til disse Medlemmer gjælder de i Lov om Formandskaber i Kjøbstæderne af 14de Januar 1837 angaaende Formænds Ombudstid, Udtrædelse og Gjenvalg foreskrevne Regler.

Se de nye Love om Formandskaber paa Landet og i Kjøbstæderne af 17de Mai 1904.

En Sogneprests Personelkapellan har ikke Sæde i Skolestyret, medmindre Presten har Forfald, og Kapellanen er at betragte som forrettende Sogneprest. Isaafald har han selvfølgelig ogsaa Stemmeret i Skolestyret (Skr. 18de April 1901).

For hver Skolekreds skal Skolestyret ordne et Tilsynsudvalg, bestaaende af a) et af Skolestyrets valgte Medlemmer som Formand; b) tre Medlemmer, valgte i Kredsmøde for et Aar (Loven for Landet § 53). Efter Loven for Kjøbstæderne § 47 skal et saadant Tilsynsudvalg af Skolestyret ordnes for hver Folkeskole eller for de flere Folkeskoler, der holdes i samme Bygning, og det skal bestaa af a) et af Skolestyrets valgte Medlemmer; b) efter Skolestyrets Bestemmelse: et af dets geistlige Medlemmer eller en af Biskopen for to Aar opnævnt Prest samt c) tre Medlemmer, valgte for et Aar af de skolesøgende Børns Forældre i et Møde, som sammenkaldes og ledes af Udvalgets Formand. Et af de af Skolestyret opnævnte Medlemmer er efter dets Valg Formand i Tilsynsudvalget. Det af Formandskabet opnævnte Medlem af Skolestyret antages ikke af Skolestyret at kunne vælges til Formand i Tilsynsudvalget (Skr. 15de April 1903). Dette Udvalg har efter begge Love at føre et stadigt Tilsyn med Skolen og til Skolestyret afgive de Udtalelser og Oplysninger, som af dette maatte forlanges, eller hvortil Udvalget selv maatte finde Anledning.

Prester, der vælges til Formand eller Næstformand i Skolestyret, kan ikke antages at have Ret til at undslaa sig for at modtage Valget.

Tillige er der et Amtsskolestyre, bestaaende af tre Medlemmer, der vælges af Amtsformandskabet. Valget gjælder for 4 Aar, saaledes at afvekslende 2 og 1 aftræder hvert andet Aar. Ved hvert Valg kaares derhos 2 Suppleanter.

Overtilsynet føres af Skoledirektøren, saalænge dette Embede haves (henholsvis §§ 65 og 58).

Se ogsaa, hvad der er bemærket i 3die Afsnit om, at

Biskop og Provst deltager i Overtilsynet ved Undervisning i Kristendomskundskab.

Den af Høiesteret under 3die April 1902 afsagte Dom i Sagen mod en Lærer i Molde antages efter Departementets Formening ikke at være til Hinder for, at Skolestyret forbyder Bestyreren af en af Byens Folkeskoler at overtage Læsetimer ved en Privatskole i den Tid paa Dagen, da hans egen Skole er i Gang.

To Gange aarlig har Herredets samtlige Lærere og Lærerinder efter Skolestyrets Tilsigelse at sammentræde med dette til Forhandling om Skolens Virksomhed, Tilstand og Midler til at fremme dens Formaal. Holdes Mødet ved en Skole, kan der i de Mødendes Overvær afholdes Undervisningsprøve (Lov 31te Mai 1900 § 37).

Overtilsynet underrettes betimelig om ethvert saadant Mødes Berammelse. Den til Møderne medgaaede Tid afgaar i Lærernes Skoletid uden Afdrag i Lønnen.

Lærere og Lærerinder ansættes af Skolestyret. Dog skal, hvad fuldstændige Lærerposter angaar, Skolestyrets Beslutning forelægges Overtilsynet, der, om det er af en anden Opfatning end Skolestyret, kan forelægge Sagen for Formandskabet, og er dette enigt med Overtilsynet, har Skolestyret at ansætte den af dette foretrukne Ansøger.

Samtlige ved en Kjøbstads Folkeskoler ansatte Lærere og Lærerinder danner et Skoleraad til fælles Overlægning om de nævnte Skolers Anliggender.

Er Skoleinspektør beskikket, er han Medlem af Skoleraadet og dets Formand. I andet Fald opnævner Skolestyret et Medlem af Skoleraadet til Formand. Er Skoleinspektøren helt uden Undervisningstimer, betragtes han som en kommunal Bestillingsmand, hvis Lønningsforhold ligger udenfor den i Skoleloven omhandlede Lønningsvedtægt (Byskolelovens § 44).

Der antages ikke at være noget til Hinder for at forene Kirkesangerbestillingen i et Prestegjæld med en Post som Inspektør for Prestegjældets Folkeskole, naar Biskopen giver sit Samtykke dertil, og der ved Stillingens Besættelse opnaaes Enighed mellem ham og Skolestyret om Personen. Da Landsskoleloven ikke kjender Skoleinspek-

tører, gaar Kirkedepartementet ud fra, at den ansættende Skoleinspektør ikke gives nogen særskilt selvstændig Myndighed i Forhold til Lærerne, men nærmest bliver at betragte som Skolestyrets Assistent under Udøvelsen af dets Bestyrelse af og Tilsyn med Folkeskolen (Skr. 23de Aug. 1902).

Hvor Antallet af Lærere og Lærerinder er over 60, kan Skolestyret bestemme, at Skoleraadet dannes, foruden af Skolebestyrerne, af et Udvalg, bestaaende af Lærere og Lærerinder i Forhold til deres respektive Antal, dog tilsammen ikke under 60. Medlemmerne vælges i særskilte Møder af Lærere og Lærerinder. Valget gjælder for 2 Aar; hvert Aar aftræder Halvdelen af de valgte, første Gang efter Lodtrækning. De aftrædende kan gjenvælges og er forpligtede til at modtage Gjenvalg. Ligeledes kan Skolestyret bestemme, at der for hver Skole eller for de flere Skoler, der holdes i samme Bygning, skal være et Lærerraad, bestaaende af vedkommende Lærere og Lærerinder. Formand i Lærerraadet er efter Skolestyrets Bestemmelse Skoleinspektøren, Skolens Bestyrer eller et af Skolestyret opnævnt Medlem. Lærerraadets Forretningsorden bestemmes af Skolestyret. Skoleraadets Medlemmer er forpligtede til at samles til visse af det selv vedtagne Tider og forøvrigt efter Formandens Indkaldelse. Formanden er forpligtet til at sammenkalde Skoleraadet, naar Forlangende er fremkommet fra Skolestyret. Ingen gyldig Beslutning kan tages af Skoleraadet, medmindre over det halve Antal Medlemmer er tilstede. Beslutningerne fattes med Stemmeflerhed. Er Stemmerne lige delte, gjør Formandens Stemme Udslaget. Skoleraadet skal af Skolestyret høres i enhver Sag, der angaar a) Folkeskolens almindelige Ordning (§ 13 a og b), b) almindelige Bestemmelser om Tugt og Orden, c) Lærebøger og Undervisningsplan. Det er forpligtet til paa Skolestyrets Forlangende at ytre sig om enhver Skolesag.

Undervisningen skal foregaa i det norske Sprog. Skolestyret bestemmer efter § 73 i Skoleloven for Landet og § 64 i Skoleloven for Kjøbstæderne, om Skolens Læse- og Lærebøger skal være affattede paa Landsmaal eller i det

almindelige Bogmaal, og i hvilket af disse Maal Elevernes skriftlige Arbeider i Almindelighed skal affattes. Dog skal Eleverne lære at læse begge Maal.

For Landet heder det derhos:

Inden Skolestyret fatter sin Beslutning, skal Overtilsynets og derefter Kredsens Erklæring være indhentet. Kredsene maa formentlig være gjort bekjendt med Overtilsynets Formening, før de afgiver sin Erklæring.

I de blandede Sprogdistrikter i Tromsø Stift kan Kirke- og Undervisningsdepartementet efter Forslag af Skolestyret, og efterat Overtilsynet har havt Anledning til at udtale sig, bestemme, at Børnene kun skal lære at læse i et af de førnævnte Maal, samt at Lappisk og Kvænsk kan benyttes som Hjælpesprog ved Undervisningen, og at der kan anvendes Læse- og Lærebøger med lappisk eller kvænsk Tekst ved Siden af den norske (Love 6te Juli 1892).

Se Skr. 23de Januar 1904, hvorefter i det Tilfælde, at der ikke findes en høvelig Lærebog paa Landsmaal, Skolestyret maa være berettiget til efter først at have givet Overtilsynet Anledning til at udtale sig (§ 72 i Landsskoleloven) at bestemme, at en Lærebog paa det almindelige Bogmaal indtil videre bliver at benytte.

Et Skolestyre er ikke berettiget til at fatte Beslutning om, at Elevernes Forældre skal have Ret til at vælge mellem Rigsmaals- og Landsmaalsudgaven af Vetlesens Lærebog i Norges Historie, da denne Beslutning ikke kan ansees lovlig (Skr. 9de Febr. 1904, jfr. Skr. 5te Januar 1899).

Lærerposterne er enten fuldstændige Lærerposter med faste Lærere og Lærerinder eller i visse Tilfælde Lærerposter med Lærere og Lærerinder, ansatte paa Opsigelse.

For hvert Aar fastsætter for Landet Amtsformandskabet Lavmaal af Løn for de i fuldstændige Lærerposter ansatte Lærere. Lavmaalet fastsættes særskilt for Lærerposter i Folkeskolens anden Afdeling og særskilt for Poster i Smaaskolen.

I ethvert Herred skal der idetmindste for en af Lærerne i fuldstændig Post skaffes Familiebolig med hosliggende Jordvei af saadan Størrelse, at derpaa mindst 2 Kjør kan fødes og en Have anlægges.

I Kjøbstæderne skal Undervisningen i Folkeskolen henlægges til fuldstændige Lærerposter, dog saaledes at der kan haves Timelærerposter eller vikarierende eller andre midlertidige Lærere eller Lærerinder, der aflønnes efter Kommunebestyrelsens Bestemmelse, og at Kommunebestyrelsen kan, efter at have indhentet Skolestyrets Erklæring, bestemme, at indtil Trediedelen af de fuldstændige Lærerposter i høiere Lønningsgrupper og indtil Halvdelen af Lærerposterne i laveste Lønningsgruppe skal holdes besat paa 3 Maaneders Opsigelse. De øvrige fuldstændige Lærerposter bliver fast at besætte. Lærerposterne kan indrettes for Lærere og Lærerinder; dog skal ved enhver Folkeskole være mindst én Lærer og én Lærerinde. For de fuldstændige Lærerposter fastsættes Lønningsvilkaarene i Kjøbstæderne ved en Vedtægt. Forslag til Lønningsvedtægt udarbeides af Skolestyret og bliver, efterat Overtilsynet har havt Anledning til derom at udtale sig, at forelægge Kommunebestyrelsen. Den af denne fattede Beslutning meddeles Overtilsynet. Finder dette derved noget at erindre, har det med Skolestyrets fornyede Betænkning at lade Sagen igjen forelægge Kommunebestyrelsen til endelig Afgjørelse (§ 28). Enhver Vedtægt skal fastsætte: a) Det ugentlige Timetal, som skal kunne tillægges fuldstændig Lærerpost. b) Mindste Løn inden hver Gruppe. c) Lønstillæg og den Tjenestetid, der kræves for at opnaa samme. Hver Lærer og Lærerinde i laveste Gruppe har Ret til efter den fastsatte Tjenestetid at erholde mindst 2 Lønstillæg. d) Hvorledes der skal forholdes med Godtgjørelse til Vikar, naar Lærer eller Lærerinde har Sygdomsforfald. Vedtægtens Bestemmelser kan affattes særskilt for Lærere og Lærerinder.

Som udtalt i Departementets Skrivelser af 27de Juni 1892 og 3die Mai 1893 maa Folkeskolens fuldstændige Lærerposter ikke uden Nødvendighed alene besættes ved Konstitution. Kirkedepartementet tror dog, at saafremt en Revision af Lønningsvedtægten optages til Behandling overensstemmende med Skolelovens Regler, og Sagen fremmes med tilbørlig Hurtighed, bør efter Omstændighederne ingen større Indvending gjøres ved, at de under Sagens Drøf-

telse muligens ledigblivende Lærerposter alene besættes ved Konstitution, naar kun den lovlig gjældende Lønningsvedtægt følges (Skr. 29de Januar 1904).

En Bestemmelse om, at Lærere og Lærerinder ikke uden Skolestyrets Tilladelse maa tage Bopæl i en anden Kommune, egner sig ikke til at staa i Lønningsvedtægten. Efter Byskolelovens § 33 har Lærerne bl. a. ogsaa at have sin Opmærksomhed henvendt paa Elevernes Forhold udenfor Skolen. Bor en Lærer udenfor Byen, er det klart, at han i mange Tilfælde ikke vil kunne efterkomme denne Forpligtelse, og Skolestyret maa da være berettiget til at fordre, at han tager Bolig i Byen. Bor derimod Læreren udenfor Bygrænsen, men dog saa nær samme, at hans Indseende med Eleverne udenfor Skoletiden ikke derved hindres, maa Skolestyret være uberettiget til at forlange, at han skal flytte (Skr. 6te Septbr. 1902).

Som Lærer i Folkeskolen maa kun ansættes den, der taler Landets Sprog og fyldestgjør de i Grundlovens § 92 a—d opstillede Krav. Ingen kan erholde Ansættelse i fuldstændig Lærerpost, med mindre han tilhører Statskirken. Ingen kan erholde fast Ansættelse som Lærer i Folkeskolen før sit fyldte 20de Aar. Derhos maa Vedkommende for at erholde fast Ansættelse som Lærer have Vidnesbyrd for at have bestaaet en ved Lov anordnet theoretisk og praktisk Prøve. Se Lov 14de Juni 1894, 14de Juli 1894 og 21de Juni 1895 om Seminarier og Prøver for Lærere og Lærerinder i Folkeskolen.

Hvor Omgangsskole holdes, er de, paa hvis Gaarde der findes Rum, tjenlige for Skolens Brug, pligtige til efter Skolestyrets Fordeling at modtage Skolen, hver indtil 3 Uger aarlig, mindst en Uge ad Gangen, mod derfor at erholde den for Leie af Skolerum inden Herredet sædvanlige eller den af Herredsstyrelsen fastsatte Godtgjørelse. Finder nogen sig forurettet ved denne Skolestyrets Fordeling, kan han indanke Sagen for Herredsstyrelsen til Afgjørelse.

Dersom nogen uden gyldig Grund vægrer sig for i sin Tur at overtage Skoleholdet, skal han hver Gang bøde Kr. 8.00 og Skolerum uopholdelig leies paa Herredskas-

sens Bekostning mod Tilbagebetaling af den Skoleholdspligtige (§§ 40 og 41, Landsskoleloven efter Lov 11te Juni 1898). Ifølge den Forandring, som Landsskoleloven er undergaaet ved Lov 11te Juni 1898, er en Persons Forpligtelse til at deltage i Kredsudgifterne ikke længer afhængig af, at han er Indvaaner af Kredsen. Det er tilstrækkeligt, at han er skattepligtig i Kredsen. Dette maa efter Kirkedepartementets Mening gjælde, selv naar vedkommende Person er skattepligtig i flere Kredse i forskjellige Herreder, som ogsaa naar han er skattepligtig i flere Kredse i samme Herred. Det maa i sidstnævnte Tilfælde selvfølgelig sørges for, at Ligningskommissionen ansætter hans Formue og Indtægt særskilt for hver Kreds (Skr. 16de Juli 1901).

Forsaavidt de Bestemmelser om Tugt og Orden, der af Skolestyret fastsættes for et Herreds eller en Kjøbstads Folkeskoler, giver Adgang til at meddele legemlig Straf, kan dette kun ske efter Samraad paa Landet med og i Overvær af et af Tilsynsudvalgets Medlemmer eller en Medlærer og i Kjøbstæderne med og i Overvær af Bestyrer, Klasseforstander eller Medlærer. Legemlig Straf maa ikke tildeles Piger over 10 Aar (§§ 74 og 65).

Kirkedepartementet har paa Forespørgsel fra en Politimester bemærket, at Folkeskolens Myndigheder i Udøvelsen af sin Strafferet over Skolens Elever handler selvstændig og paa eget Ansvar og saaledes ikke er forpligtet til at efterkomme en Henstilling fra Politiet (ɔ: *in casu* Paatalemyndigheden) om at tildele Elever af Skolen passende Revselse for Forseelser, begaaede udenfor Skolen (jfr. Lov om Behandling af forsømte Børn af 6te Juni 1896 § 42). Paa den anden Side vilde Departementet i sin Almindelighed finde det uheldigt, om Skolens Myndigheder negter at efterkomme en saadan Henstillen fra Paatalemyndigheden eller fra Værgeraadet (jfr. den nævnte Lovs §§ 4 og 42) om at tildele Børn en passende Revselse (Irettesættelse, Extraarbeide, extraordinært Fremmøde, legemlig Revselse eller anden i Stedets Folkeskole anvendelig Straf) (Skr. 14de Febr. 1901).

I det Foregaaende er der taget Hensyn til Lovene om Tillæg til og Ændringer i Hovedlovene af 26de Juni 1889,

nemlig følgende Love: Lov 21de Marts 1891, Love 6te Juli 1892, Lov 21de Juli 1894, Love 9de Mai 1896, Lov 11te Juni 1898 og Lov 31te Mai 1900.

Ogsaa i de høiere Almenskoler skal efter Loven af 27de Juli 1896 undervises i Religion baade i Middelskolerne og i Gymnasierne, saaledes at Elever, der ikke tilhører Statskirken, bliver paa Forlangende helt eller delvis at fritage for Undervisningen i Religion.

Som Maal for Undervisningen i Religion fastsættes for Middelskolen: Sikkert Kjendskab til det væsentlige Indhold af den bibelske Historie, til de vigtigste Begivenheder af Kirkens Historie samt til den kristelige Barnelærdom efter den evangelisk-lutherske Bekjendelse. Dette bliver altsaa i det væsentlige en Repetition af, hvad Børnene har lært i Folkeskolen.

Som Maal for Undervisningen i Religion i Gymnasiet fastsættes: Religionsundervisningens Øiemed er at føre Eleverne ind i en dybere Erkjendelse af Kristendommen og derunder at inderliggjøre og styrke det religiøse og sædelige Liv. Dette Øiemed søges naaet ved Bibellæsning, Gjennemgaaelse af Hovedafsnit af Kirkehistorien og af Hovedpunkter i den kristelige Troes- og Sædelære.

Folkeskolens Overtilsyn har Ret til, dog uden Stemme, at deltage i Forstanderskabets Forhandlinger, forsaavidt disse vedkommer Tilknytningen til Folkeskolen (Lov 6te August 1897).

I Tilsynet med Religionsundervisningen deltager vedkommende Biskop eller en af ham dertil opnævnt Prest.

Folkeskolens Overtilsyn har Adgang til ved Besøg i de inden vedkommende Distrikt liggende høiere Almenskoler at giøre sig bekjendt med Ordningen af Undervisningen i disse.

§ 48.

Bestemmelser om forsømte Børn. Om Børnenes Egenskaber.

Om forsømte Børn haves Loven af 6te Juni 1896, der vistnok er en af vor Tids vigtigste Love, da det navn-

lig gjælder at vinde Børnene. Angaaende denne Lovs Bebestemmelser gives her følgende Fremstilling:

Barn, der ikke har fyldt det 16de Aar, bliver efter Beslutning af Værgeraadet at bortsætte i en paalidelig og hæderlig Familie, i et Barnehjem eller lignende Indretning, hvis Plan af Kongen er stadfæstet, eller i et Skolehjem, saafremt

a) det har forøvet nogen strafbar, om sædelig Fordærvelse eller Vanvyrd vidnende Handling, og Bortsættelse antages hensigtsmæssig af Hensyn til dets Forbedring eller for at hindre Gjentagelser, eller
b) det paa Grund af Forældres eller Opdrageres Lastefuldhed eller Forsømmelighed findes vanvyrdet, mishandlet eller sædelig forkommet eller maa befrygtes at ville blive sædelig fordærvet, og en Advarsel ikke antages egnet til at rette Forholdet, eller
c) det paa Grund af slet Opførsel fra Barnets Side, mod hvilken Hjemmets og Skolens Opdragelsesmidler har vist sig magtesløse, eller andre mislige Forhold fremstiller sig som nødvendigt at bortsætte det for at redde det fra sædelig Undergang (§ 1).

Værgeraadets Beslutning om et Barns Anbringelse i et mildere Skolehjem indeholder formentlig ikke tillige Hjemmel til Barnets Indsættelse i et strengere Skolehjem, forsaavidt Barnet af en eller anden Grund ikke kan modtages i et mildere Skolehjem, hvor det er besluttet anbragt. Derimod er Departementet enigt med Værgeraadet i, at nyt Værgeraadsmøde og ny formelig Beslutning ikke kan være nødvendig i Anledning af Anbringelse af et Barn i et andet mildere Skolehjem end det i den oprindelige Beslutning nævnte (f. Ex. Toftes Gave istedetfor Falstad) eller i et mildere Skolehjem istedetfor som i den oprindelige Beslutning nævnt det strengere, naar Barnet paa Grund af Pladsmangel ikke kan modtages i det Skolehjem, hvori det fra først af er besluttet anbragt.

I saadanne Tilfælde anser Departementet det tilstrækkeligt, at Værgeraadets Formand efter mundtlig eller skriftlig Konference med Raadets øvrige Medlemmer har overbevist sig om, at de er enige i Barnets Anbringelse i det

Skolehjem, hvor der er Plads for det (§ 19, Skr. 31te Januar 1902).

Hvor Værgeraadet beslutter et Barns Bortsættelse i Henhold til § 1, kan det tillige frakjende begge eller den ene af Forældrene Forældremyndighed.

Frakjendes Faderen Forældremyndigheden, opnævner Værgeraadet en Værge for Barnet. Hertil kan Moderen beskikkes, naar hun ikke bor sammen med Faderen. Udøves Forældremyndigheden af Moderen alene, beskikkes ligeledes en Værge, naar denne Myndighed frakjendes hende.

For forældreløse Børn, der skal bortsættes og ikke har nogen Værge, opnævner Værgeraadet en saadan (§ 2).

Angaaende Spørgsmaalet om, hvorvidt Værgeraadet har Adgang til at opnævne en Kvinde til Værge for et forældreløst Barn, som er besluttet bortsat, har Justitsdepartementet udtalt, at Spørgsmaalet antages at maatte besvares bekræftende, hvorved Justitsdepartementet dog intet vil have udtalt om Kvinders Kompetence til at beklæde Værgeombud i Almindelighed (Skr. 10de Juni 1901).

Finder Værgeraadet ikke at burde bortsætte et Barn, om hvis Anbringelse efter § 1 der er vakt Spørgsmaal, kan det tildele saavel dette som Forældrene eller dem, der staar i disses Sted, saadan alvorlig Advarsel og Formaning, som findes paakrævet (§ 3).

Har et Barn under 14 Aar forøvet en strafbar Handling eller et Barn imellem 14 og 16 Aar nogen strafbar Handling, for hvilken Paatalemyndigheden ikke finder at burde reise Paatale imod Barnet, kan Værgeraadet anvende saadan Advarsel eller Formaning, som i § 3 omhandlet. Det kan ogsaa henstilles til Barnets Foresatte i Hjemmet eller Skolen bevisligen at tildele det saadan passende Revselse, som Lovgivningen hjemler (dog ikke ved en Politimand), eller, hvis Barnet er under 15 Aar og dertil er Adgang, beslutte dets Anbringelse i en Tvangsskole (§ 38) for en Tid af indtil 6 Maaneder (§ 4).

Barn, som forsømmer Skolen eller som der udviser en særlig slet Opførsel, kan, naar de øvrige Midler til Opretholdelse af Tugt og Orden viser sig frugtesløse, ved Beslutning af Skolestyret anbringes i en Tvangsskole, hvori

Barnet forbliver, saalænge det af dennes Bestyrelse findes fornødent, dog ikke ud over 6 Maaneder (§ 5).

Skolestyrets Beslutninger maa ligesom Værgeraadets i fornødent Fald kunne besørges ved Politiets eller Fattigvæsenets Tjenestemænd, jfr. § 68 i Byskoleloven, der paalægger Embeds-, Ombuds- og Bestillingsmænd, hver i sin Stilling uden særskilt Godtgjørelse at yde Skolestyret og Overtilsynet den fornødne Bistand.

Der antages ikke fra Lovgivningens Side at være noget til Hinder for, at Skolestyret bringer § 5 i Anvendelse mod Børn, som af sine Forældre negtes at deltage i flere af Skolens Fag, som Norsk, Geografi, Historie o. fl. Det maa dog ogsaa staa Skolestyret frit for at henvende sig til Værgeraadet med Anmodning om dettes Indskriden overensstemmende med Lovens § 1 b, en Fremgangsmaade, som det efter Departementets Mening har mere for sig at anvende i et Tilfælde, hvor Forsømmelsen ikke kan tilregnes Barnet. Efter Forholdets Natur antages Bortsættelse i en hæderlig og paalidelig Familie at maatte foretrækkes, om Værgeraadet finder Indskriden paakrævet (Skr. 12te Mai 1903).

Det bemærkes, at efter Straffeloven af 22de Mai 1902 § 46 kan ingen straffes for Handling, foretaget før det fyldte 14de Aar.

§ 49.

Om Værgeraadet.

I enhver Kommune (hvorved paa Landet maa forstaaes et Herred) dannes et Værgeraad, bestaaende af Stedets Underdommer og Prest samt fem af Kommunestyret efter Forslag af Formandskabet for to Aar valgte Medlemmer, hvoraf en i Kommunen bosat eller der tjenstgjørende Læge og en eller to Kvinder. De kommunevalgte Medlemmer undtagen Distriktslægen kan, naar de har tjenstgjort i to Aar, undslaa sig for at modtage Gjenvalg for de to næste Aar.

Efter hver Forandring af Værgeraadets Sammensætning

vælger dette, saasnart det i anden Anledning træder sammen til Møde, Formand og Næstformand. Indtil Valget er skeet, tjenstgjør den tidligere Formand eller Næstformand, og hvor ingen saadan haves, Dommeren, ligesom denne i hvert Fald forbereder og leder de i § 14 omhandlede Forhandlinger.

I Byer, hvor det findes nødvendigt, kan Kongen beskikke en Mand med de for Dommere foreskrevne Egenskaber til fast Formand i Værgeraadet. Beskikkes nogen anden end Underdommeren hertil, udtræder denne af Raadet (§ 6).

Formand og Næstformand synes saaledes at kunne være valgt strax Værgeraadet sammensættes, naar Kongen ikke har truffet Bestemmelse efter Paragrafens sidste Led.

Har Stedet flere Underdommere, beskikker vedkommende Regjeringsdepartement for to Aar ad Gangen en af dem til Medlem af Værgeraadet. Hvor Forholdene gjør det ønskeligt, kan en anden Mand med de for Dommere foreskrevne Egenskaber beskikkes til Medlem af samme i Underdommerens Sted.

Har Stedet flere Prester, bestemmer Biskopen for to Aar ad Gangen, hvem af dem der skal indtræde i Værgeraadet. I større Byer kan der opnævnes flere Prester og Læger, der tjenstgjør turvis efter Formandens nærmere Bestemmelse (§ 7).

I Forfaldstilfælde indtræder for vedkommende Dommer og Prest samt for Lægen, hvis denne er Embeds- eller Kommunelæge, den, der under Forfaldet udfører deres Tjenesteforretninger.

For Privatlæge samt for Værgeraadets øvrige Medlemmer indtræder Varamænd, der vælges paa samme Maade som de selv. Naar Kongen beskikker fast Formand i Værgeraadet, beskikker han samtidig en Mand til i dennes Forfald at forrette som Formand.

Hvor Beslutning skal fattes angaaende et Barn, som tilhører en ordnet Dissentermenighed, indtræder dennes Prest eller Forstander i det almindelige geistlige Medlems Sted (§ 8).

Kirkedepartementet antager, at ministerielle Forretninger,

som er berammet før Tilsigelse til Presten indløber om at møde i Værgeraadet, og som ikke uden Ulempe kan henlægges til en anden Tid, eller Sognebud, som ikke taaler Udsættelse, maa være gyldig Grund for Presten til ikke at afgive Møde i Værgeraadet. Heri er ogsaa Justitsdepartementet enigt (Skr. 10de Januar 1901).

For Værgeraadets kvindelige Medlemmer bør formentlig Suppleanter vælges.

Alle Værgeraadets Medlemmer nyder paa Reiser Skyds- og Kostgodtgjørelse efter de samme Regler, som gjælder for de i Lov af 10de Juli 1894 § 17 under 2den Klasse nævnte Tjenestemænd (§ 9).

Hvor der ikke er Fare ved Ophold, holdes Møder af Værgeraadet, forsaavidt de medfører Reisegodtgjørelse for Dommeren, alene ved de almindelige Thing eller i Forbindelse med andre af ham berammede offentlige Forretninger (§ 10).

Hvor Forretningernes Mængde gjør det nødvendigt, ansætter vedkommende Regjeringsdepartement en fast Sekretær (§ 11).

Værgeraadet er beslutningsdygtigt med fire Medlemmer, hvoriblandt Formanden eller Næstformanden og Dommeren. I Tilfælde af Stemmelighed gjør Formandens Stemme Udslaget. Dog kræves til gyldig Beslutning om et Barns Bortsættelse efter § 1 eller i Tvangsskole, at Flertallet af de deltagende har stemt derfor (§ 12).

§ 12 antages at være saaledes at forstaa, at Dommerens Tilstedeværelse altid er nødvendig, for at Værgeraadet skal være beslutningsdygtigt (Skr. 21de Februar 1901).

Det er intet til Hinder for, at Sager, som skal behandles af Værgeraadet, før Møderne sendes i Cirkulation mellem Værgeraadets Medlemmer, ligesom der heller ikke er noget at indvende mod, at der gives enkelte af Værgeraadets Medlemmer Anledning til paa Forhaand at anstille Undersøgelse om vedkommende Barn eller Familie (Skr. 6te Juli 1903).

Værgeraadets Forhandlinger foregaar for lukkede Døre. Over Forhandlingerne føres Protokol overensstemmende

med Straffeproceslovens § 124. De fattede Beslutninger ledsages af Grunde.

Forinden Beslutning fattes, maa der, forsaavidt dertil er Anledning, gives Forældrene eller dem, som staar i disses Sted, Adgang til at udtale sig mundtlig eller skriftlig, ligesom Barnets Person og Stilling samt Hjemmets Forhold omhyggelig maa undersøges (§ 13).

Kirkedepartementet anser det for rettest, at vedkommende Underdommer, som vil have at sammenkalde Værgeraadets første Møde, ogsaa tilveiebringer den første Protokol. Derhos bemærker det, at naar et Prestegjæld, i hvilket der baade er Sogneprest og residerende Kapellan, omfatter to Herreder, gaar Departementet ud fra, at den i det ene Sogn og Herred boende Sogneprest er selvskrevet Medlem af dette Herreds Værgeraad, medens den i det andet Sogn og Herred boende residerende Kapellan er selvskrevet Medlem af dettes Værgeraad.

Med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvorledes Lovens Bestemmelse i § 7 skal anvendes, hvor der i et Prestegjæld er personel Kapellan, bemærker Kirkedepartementet, at det antager, at Sognepresten i Tilfælde af, at han er Stedets eneste Prest i selvstændigt Embede, maa ansees som selvskrevet Medlem af Værgeraadet, men at der antagelig ikke kan være noget til Hinder for, at Personelkapellanen efter Sogneprestens Ønske af Biskopen beskikkes i hans Sted (Skr. 28de Septbr. 1900).

Værgeraadet kan indkalde, afhøre og edfæste Vidner og foretage andre Undersøgelseshandlinger samt i dette Øiemed anvende Tvangs- eller Straffemidler. De i Straffeprocesloven for Domstolene givne Regler kommer herved til Anvendelse.

Værgeraadet eller dets Formand kan, hvor det findes paakrævet til Oplysning om, hvorvidt en strafbar Handling er forøvet, lade retslig eller udenretslig Efterforskning anstille.

Under Værgeraadets Forhandlinger (dets Raadslagninger og Stemmegivninger undtagne) har Forældrene eller de, som staar i disses Sted, Ret til at være personlig tilstede i Værgeraadet, hvorhos dette kan tillade dem at have en

anden Person ved sin Side til Varetagelse af Barnets Tarv, hvor særegne Omstændigheder taler derfor. Dog kan de foruden i de i Straffeproceslovens § 119 (Rettergangspolitiets Haandhævelse) omhandlede Tilfælde udelukkes under de i samme Lovs § 278 andet og tredie Led nævnte Betingelser, nemlig at Parterne efter Rettens Kjendelse under et Vidnes Afhørelse skal aftræde, og at Retten under særegne Omstændigheder ganske kan udelukke Sigtede og hans valgte Forsvarer. Før saadan Beslutning fattes, maa den, som tænkes udelukket, gives Anledning til at udtale sig (§ 14).

Om de i Værgeraadet fattede Beslutninger gives der uopholdelig Barnets Forældre eller dem, som staar i disses Sted, Meddelelse. Beslutning, der gaar ud paa, at et Barn skal tages fra Forældrene eller nogen af dem bliver at forkynde, i første Tilfælde, hvis ingen af dem har været tilstede ved Beslutningens Afgivelse, i sidste Tilfælde, hvis den af dem, hvem Barnet skal fratages, ikke har været tilstede.

Reglerne i Straffeproceslovens §§ 146—152 og 157 (om Forkyndelser og Meddelelser) finder tilsvarende Anvendelse.

Fader eller Moder, hvem et Barn skal fratages, kan, naar de ikke har samtykket deri, fordre Beslutningen forelagt for vedkommende Regjeringsdepartement (§ 15).

Et Værgeraad er ikke berettiget til at afvise som sig uvedkommende en Anmeldelse angaaende forsømte Børn paa Grundlag af, at Anmeldelsen ikke indeholder de nødvendige Oplysninger. Tvertimod antages en Anmeldelse om, at Forholdene i et Hjem er saadanne, at Værgeraadets Indskriden kan være nødvendig, at indeholde en Opfordring for Værgeraadet til at foranledige den omhyggelige Undersøgelse af vedkommende Hjems Forhold, som efter § 13 alligevel skal finde Sted, forinden Værgeraadet fatter sin Beslutning. Denne Undersøgelse af Barnets Hjem er antaget hensigtsmæssigst at burde iværksættes paa den Maade, at Værgeraadets Formand anmoder det af Raadets Medlemmer, som bor Vedkommendes Hjem nærmest, om at

undersøge Barnets Stilling samt Hjemmets Forhold. Paa Reise i saadan Anledning tilkommer der vedkommende Værgeraadsmedlem Skyds- og Kostgodtgjørelse overensstemmende med Lovens § 9 (Skr. 23de Juli 1903, jfr. Skr. 22de Novbr. 1900, Punkt 1).

De fattede Beslutningers Fuldbyrdelser besørges af Værgeraadet, i fornødent Fald ved Politiets eller Fattigvæsenets Tjenestemænd. Andre Beslutninger end de i § 4 2det Punktum kan ogsaa fuldbyrdes efter Barnets fyldte 16de Aar. Hvor Beslutningen intet modsat bestemmer bliver den at fuldbyrde uden Hensyn til, om der klages over den (§ 16).

Hvor der er Fare ved Ophold, eller hvor det findes nødvendigt at sikre sig Barnets Person, kan Værgeraadet eller, saafremt dets Beslutning ikke kan oppebies, dets Formand eller Paatalemyndigheden lade Barnet foreløbig anbringe i en Familie, Tvangsskole eller paa et andet hensigtsmæssigt Sted (§ 17).

Det paaligger alle offentlige Tjenestemænd, hver i sin Stilling, at yde Værgeraadet fornøden Bistand (§ 18). Se Skr. 14de Decbr. 1900 fra Kirkedepartementet, der antager, at Fattigvæsenets Tjenestemænd maa ansees forpligtede til at bistaa Værgeraadet ved Børns Bortsættelse i Familier.

Kirkedepartementet formener ogsaa, at Indkaldelse til Værgeraad ved Stevnevidne alene bliver at foretage, forsaavidt angaar de i Lov 6te Juni 1896 § 14 omhandlede Undersøgelseshandlinger, men at Indkaldelse forøvrigt, saasom af Værgeraadets Medlemmer af vedkommende Forældre (jfr. nævnte Lovs § 13, 2det Led) m. v. maa kunne ske ved mundtlig eller skriftlig Underretning (Post, Telefon e. l.).

Med Hensyn til Børns Afsendelse til Skolehjem bemærkes, at Departementet er enigt med vedkommende Værgeraad (der har forespurgt) i, at Børnene ikke bør sendes som Fanger med fangeførende Dampskibe. Derimod bør Værgeraadet træffe Aftale med Føreren af Dampskib, som har Anløbssted i Nærheden af vedkommende Skolehjem, om Barnets Transport til Anløbsstedet, ligesom

Aftale bør træffes med nogen paa dette Sted om Barnets Viderebefordring til Skolehjemmet. Noget Reglement for Børns Forsendelse til Skolehjem vil, bemærker Departementet, ialfald foreløbig ikke blive udfærdiget (Skr. 3die Decbr. 1900).

I Lovens § 48 er for Landets Vedkommende ved Kommune ment Herred, altsaa ikke Sogn, selv om dette har sin særskilte Sognekasse. Udgifterne ved et Barns Bortsættelse i Familie bliver derfor at udrede af Herredet, og da naturligvis af Herredskassen, idet Bestemmelsen i § 49 om, at Indsættelse i Skolehjem eller Bortsættelse paa anden Maade i Henhold til denne Lov ikke bliver at anse som Fattigunderstøttelse, gjør det rimeligt, at Udgiften ikke udredes af Fattigkassen. Overensstemmende med Lovens § 52 kan de med et Barns Bortsættelse forbundne Udgifter efter Værgeraadets Bestemmelse fordres Kommunen erstattet af Barnets Forældre efter de for Fattigunderstøttelse givne Regler med den i Paragrafen nævnte Begrænsning.

Om at anvende et mindre Beløb (Kr. 50), som hvert af to af Værgeraadet omhandlede Børn eier, til Afbetaling paa de ved Børnenes Bortsættelse i Familie foranledigede Udgifter bør der, bemærker Departementet, ikke blive Spørgsmaal (Skr. 2den Decbr. 1901).

Det antages, at Udgifterne ved Tilsigelse til Møde i Værgeraad paa samme Maade som andre Omkostninger i Anledning af Værgeraadsmøder (Lokale m. v.) overensstemmende med § 51 i Loven maa blive at udrede af Statskassen. For Tilsigelserne tilkommer der ifølge Lov 6te August 1897 § 117 Lensmanden, naar hans Tjeneste benyttes, Kr. 1 for hver Person, som tilsiges. Ogsaa Udgifterne ved Forkyndelse af Værgeraadsbeslutninger bør udredes af Staten, uanseet om Beslutningen gaar ud paa et Barns Anbringelse paa den ene eller den anden Maade. Vedkommende Lensmand havde i sin Regning opført for Forkyndelse af en Værgeraadsbeslutning Kr. 1,60. Overensstemmende med Lov 6te August 1897 § 115 antages imidlertid Lensmanden ikke at have Krav paa Betaling for saadan Forkyndelse (jfr. Lov 6te Juni 1896 § 15), hvorimod der tilkommer ham lov-

bestemt Skyds- og Kostgodtgjørelse for Reise i saadan Anledning (Skr. 6te Juni 1901).

§ 50.

Nærmere Bestemmelser om Børns Bortsættelse.

I Værgeraadets Beslutning om et Barns Bortsættelse skal det bestemmes, hvorledes det bliver at forholde med Barnet, hvorhos Anstalten skal angives, ifald Indsættelse i Skolehjem eller Barnehjem eller lignende Indretninger vælges.

Findes enten paa Grund af mangelfuldt Kjendskab til Barnets Karakter eller af andre Grunde endelig Afgjørelse angaaende Anbringelsesmaaden ikke for Tiden at kunne træffes, kan Værgeraadet anordne en foreløbig Anbringelse af Barnet til nærmere Iagttagelse, i fornødent Fald, og hvor dertil er Anledning, i en Tvangsskole eller anden lignende Anstalt (§ 19).

Det paaligger efter §§ 42, sidste Led, 47 og 48 Værgeraadet paa det Sted, hvor vedkommende Barn opholder sig, at fatte Beslutning om Barnets Bortsættelse m. v. uden Hensyn til, at Barnet har Hjemstavnsret et andet Sted (Skr. 10de August 1901).

Det kan ikke være nødvendigt, forinden Beslutning om et Barns Bortsættelse i Familie vedtages af Værgeraadet, at der foreligger Lægeundersøgelse, om Stedet i hygienisk Henseende er skikket. Som Regel vil Værgeraadet kunne sikre sig i saa Henseende ved forudgaaende Brevvexling med Pleiehjemmet eller ved, at dettes hygieniske Forhold paa Forhaand leilighedsvis er undersøgt af nogen af Værgeraadets Medlemmer eller andre, til hvem det kan have Tillid. Saadan Undersøgelse maa ogsaa kunne ske af den, som ledsager Barnet til det nye Hjem. Hvor det rent undtagelsesvis maatte ansees nødvendigt eller ønskeligt, at Stedet undersøges af en Læge, og dette ikke hensigtsmæssigere vil kunne ske ved Stedets Sundhedskommissions (Helseraads) Ordfører, antages det lægekyndige Medlem af Værgeraadet for Reise i Sagens Anledning berettiget til Skyds og

Kostgodtgjørelse overensstemmende med Loven om forsømte Børns Behandling 6te Juni 1896 § 9.

De i § 29, andet Led, omhandlede Myndigheder er berettigede til at føre Tilsyn ogsaa med de udenfor Skolehjem anbragte Børn (§ 24).

Findes et bortsat Barn, der ikke er indsat i Skolehjem, at burde anbringes paa anden Maade eller paa et andet Sted, fattes Beslutning herom af det Værgeraad, som har bortsat Barnet. Dog kan ogsaa Værgeraadet paa det Sted, hvor Barnet er anbragt, efterat den, der har Tilsyn med Barnet, er varslet, beslutte det indsat i Skolehjem, naar det efter Bortsættelsen har udvist et Forhold, som findes at gjøre dette fornødent. Meddelelse om Beslutningen bliver at gjøre til det Værgeraad, som har bortsat Barnet. Dette Værgeraad kan forlange Sagen forelagt for vedkommende Regjeringsdepartement (§ 25).

Den, som efter § 24 fører Tilsyn med et i en Familie bortsat Barn, kan, hvor det findes utilraadeligt at oppebie Værgeraadets Beslutning, foreløbig sørge for Barnets Bortsættelse andetsteds (§ 26).

Kombination af Tvangsskole og mildere Skolehjem antages ikke tilstedelig (Skr. 26de Juni 1902).

§ 51.

Om Skolehjem og Tvangsskoler.

Staten sørger for, at der forefindes Skolehjem til Optagelse af Børn, som i Henhold til denne Lovs § 20 besluttes anbragte i saadanne. Gutter og Piger maa ikke indsættes i samme Skolehjem.

Kongen kan give Tilladelse til private eller kommunale Skolehjems Benyttelse, naar de er indrettede saaledes, som nedenfor bestemt, og deres Planer undergives hans Stadfæstelse. Tilladelsen kan tilbagekaldes (§ 27).

Særlige Skolehjem for saadanne Børn, som i § 20, sidste Led, omhandlet, oprettes af Staten, særskilt for Gutter og Piger.

Til disse Skolehjem bliver desuden fra andre Skolehjem at overføre enhver, der har fyldt det 18de Aar, og hvis Ophold i Skolehjem ikke findes endnu enten endelig eller paa Prøve at kunne afsluttes.

Ligeledes kan til de her omhandlede særlige Skolehjem overføres fra andre Skolehjem:

1. Barn over 12 Aar, der gjør sig skyldig i Forbrydelser, i Rømning, i Forførelse af andre Børn eller i høi Grad af Gjenstridighed;

2. Barn, der har fyldt sit 16de Aar, og som efter at være udskrevet paa Prøve, igjen paa Grund af slet Opførsel tages tilbage (§ 28).

Se f. Ex. Reglement 13de Decbr. 1900 for det strengere Skolehjem for forsømte Piger paa Sletner i Eidsberg og Reglement af s. D. for de mildere Skolehjem for forsømte Piger, og Regler af s. D. om Revselsesmidler ved Falstad Skolehjem og ved Ulfsnesøens Skolehjem for forsømte Gutter.

Besluttes et Barn bortsat i Familie, sørger Værgeraadet paa hensigtsmæssigste Maade for Beslutningens Udførelse. Det kan i dette Øiemed overlade nogen i eller udenfor sin Midte at udfinde en Familie, der er villig til at modtage Barnet, og til hvilken det med Tryghed kan betroes, og at ordne det fornødne med denne. Det foretagne bliver i saa Fald at forelægge Værgeraadet til Godkjendelse (§ 22).

Bortsættes Børn over skolepligtig Alder i Familie, kan de anbringes som Tjenestetyende, Haandværkslærlinge eller paa anden lignende Maade. Ved Bortsættelsen af yngre Børn, kan det aftales, at de fra Skolepligtens Ophør indtræder i saadant Forhold. Istedetfor i Familie kan en Gut over skolepligtig Alder anbringes som Skibsgut.

Privat bortsatte Børn, som rømmer eller paa anden Maade viser slet Opførsel, kan overføres til Skolehjem ogsaa efter deres fyldte 16de Aar (§ 23).

Det paaligger Værgeraadet at føre regelmæssigt Tilsyn med de af det udenfor Skolehjem anbragte Børn og deres Behandling samt i Tilfælde af Misligheder eller Mangler at søge raadet Bod derpaa.

Forsaavidt Tilsynet ikke føres af Værgeraadets egne

Medlemmer, betroes det andre dertil skikkede og villige Mænd og Kvinder. Dette bør navnlig ske, hvor Barnet er anbragt i en anden Kommune. Findes ingen skikket Person villig til at overtage Tilsynet, kan Værgeraadet paa det Sted, hvor Barnet er bortsat, opnævne en Mand eller Kvinde dertil. Den opnævnte er pligtig til at overtage Hvervet.

Gjennem Værgeraadsbeslutninger om Børns Bortsættelse, som i Henhold til Lovens § 15, sidste Led, har været forelagt for Kirkedepartementet, har man bragt i Erfaring, at Værgeraadene paa flere Steder har besluttet Indsættelse i Skolehjem i Tilfælde, hvor Anbringelse i en paalidelig og hæderlig Familie havde været at foretrække. Foranlediget herved finder Departementet at maatte henlede Opmærksomheden paa nævnte Lovs § 20, hvorefter Barn, som ikke antages sædelig forkommet, fortrinsvis bliver at anbringe i Familie eller, forsaavidt Spørgsmaalet er om mindre Børn, i Barnehjem eller lignende Indretning, hvis Plan er stadfæstet af Kongen. Først naar vedkommende Barn i eller nær den skolepligtige Alder findes saa sædelig forkommet, at dets Benyttelse af den almindelige Skole vilde udsætte andre Børn for skadelig Paavirkning, bliver der Spørgsmaal om Anbringelse i Skolehjem. Hvad der begrunder Bortsættelse i Skolehjem er saaledes sædelig Forkommenhed hos Barnet. Det maa derfor iagttages, at Indsættelse i Skolehjem ikke kommer til Anvendelse, saafremt den Handling, som har foranlediget Værgeraadets Indskriden, alene kan ansees som et Udslag af ungdommelig Kaadhed eller Ubetænksomhed. Departementet har fundet at burde henstille til Skolehjemmenes Bestyrere (Bestyrerinder), for det Tilfælde, at et Værgeraads Beslutning om et Barns Indsættelse i Skolehjem findes at være for streng, og en Anbringelse i Familie er antaget at være rimeligere, at foranledige Værgeraadets Beslutning forelagt Departementet i Henhold til forannævnte Lovs § 21, 2det Led.

Der har fra Tid til anden af Værgeraad været udtalt, at det har været umuligt inden vedkommende Kommune at finde Pleiehjem skikkede for Opdragelse af forsømte

Børn. I denne Anledning maa Departementet gjøre opmærksom paa, at et Værgeraad selvfølgelig ikke er bundet til at søge Børn bortsat hos Familier inden sin egen Kommune. Tvertimod vil det i mange Tilfælde være at anbefale, at vedkommende Barn mest mulig søges fjernet fra sine tidligere Omgivelser og anbringes i Familie udenfor Kommunen.

Departementet vil samtidig anmode om, at der til Regninger paa Skyds- og Kostgodtgjørelse ved Møder i Værgeraad maa blive benyttet de af Departementet udfærdigede Schemaer, som faaes ved Henvendelse hertil. Schemaerne bliver i udfyldt Stand at indsende hertil samlet snarest mulig efter hvert Mødes Afholdelse (Skr. 17de Juli 1903).

I Spidsen for ethvert Skolehjem skal staa en af Kongen antagen eller godkjendt Bestyrer eller Bestyrerinde, der, saavidt intet modsat er bestemt, har den besluttende Myndighed i alle Hjemmets Anliggender. Det overordnede Tilsyn føres af vedkommende Regjeringsdepartement. Til at bistaa ved Tilsynet med de anbragte Piger kan antages en Inspektrice.

De nødvendige Bestemmelser om det nærmere Tilsyn gives af Kongen eller, om Hjemmet er privat eller kommunalt, ved dets Plan (§ 29). I ethvert Skolehjem gives Undervisning i de for Folkeskolen bestemte Fag. Elever, som har naaet det foreskrevne Maal, kan der ogsaa gives nogen videregaaende Undervisning. Iøvrigt bliver Eleverne under Hensyntagen til Alder og Kræfter at beskjæftige paa hensigtsmæssig Maade (§ 30).

Der skal sørges for, at Eleverne faar det fornødne Tilsyn af Prest og Læge. Hvis Eleven er Dissenter, tilsees han af en Forstander inden vedkommende Dissentersamfund, om dertil er Anledning (§ 31).

Den i § 28 omhandlede Overflyttelse sker efter Bestemmelse af Bestyreren i Forening med Tilsynskomiteen eller Direktionen, om nogen saadan forefindes.

Er Barnet over 16 Aar, kan det forlange Beslutningen forelagt vedkommende Regjeringsdepartement. Samme Adgang har Forældrene, om Barnet er under 18 Aar. Hvor

det findes paakrævet, kan Overflyttelsen finde Sted, uden Hensyn til, at der klages over den (§ 32).

Med Hensyn til Spørgsmaalet fra en Bys Værgeraad om, hvem der skal udrede Skyds- og Kostgodtgjørelse ved Lægebehandling af et efter Værgeraadets Beslutning i en Familie paa Landet anbragt Barn, har Justitsdepartementet udtalt, at Lovens § 48 antages at maatte forstaaes saaledes, at de deri omhandlede Kommunen vedkommende Omkostninger ogsaa omfatter samtlige de med Tilkaldelse af Læge forbundne Udgifter. Hertil slutter Kirkedepartementet sig (Skr. 21de Juni 1901).

Bestemmelsen i Lovens § 46 om, at Statsbidrag af 30 Øre daglig for hvert i Tvangsskole anbragt Barn antages ikke at kunne komme til Anvendelse, hvor Gutten (som i det omspurgte Tilfælde) foreløbig er anbragt i Tvangsskole efter Lovens § 19. Det er nemlig alene Indsættelse i Tvangsskole efter Lovens §§ 4 og 5, som begrunder det omhandlede Statsbidrag af 30 Øre daglig. At Værgeraadets Beslutning om Tvangsskoleanbringelse er fattet paa Foranledning af Paatalemyndigheden antages ikke at være af nogen Betydning for Sagen. Udgifterne ved Guttens Transport til og fra Tvangsskolen (hvorom der ligeledes var spurgt) er det Offentlige uvedkommende (Skr. 28de Oktbr. 1903).

Den, der har været i et saadant Skolehjem, som omhandles i § 28, i mindst 2 Aar eller i et andet Skolehjem i mindst 1 Aar, kan af dets Bestyrer udskrives paa Prøve, enten paa bestemt Tid eller indtil videre, og bortsættes paa nogen i §§ 22 og 23 nævnt Maade.

Bestyreren bør holde sig underrettet om den udskrevnes Forhold og Behandling og føre Tilsyn dermed enten personlig eller ved andre Mænd eller Kvinder, som dertil er villige eller i fornødent Fald opnævnes overensstemmende med § 24. Opfører den udskrevne sig slet, eller finder Bestyreren det af andre Grunde tjenligt, tages Eleven igjen tilbage til Skolehjemmet.

Hvad han, medens han er ude af dette, fortjener ved Arbeide, bliver at anvende til hans bedste (§ 33).

Finder Værgeraadet paa det Sted, hvor et paa Prøve

udskrevet Barn er anbragt, at Barnet opfører sig saa slet, at dets Tilbageførelse til Skolehjemmet er fornødent, kan Værgeraadet, hvis Bestyreren ikke paa Henstillen tager Barnet tilbage, forlange Spørgsmaalet derom forelagt vedkommende Regjeringsdepartement (§ 34).

Viser den i Skolehjem anbragte eller paa Prøve udskrevne Flid og god Opførsel, kan der efter derom givne nærmere Regler foruden andre Begunstigelser som Belønning for udført Arbeide tilstaaes ham et Beløb, der bliver at anvende til hans bedste (§ 35).

For Elever, som endelig udgaar af Skolehjemmet, bør Bestyreren, hvor dertil er Anledning, søge en hensigtsmæssig Beskjæftigelse under Forhold, der saavidt muligt sikrer mod fordærvelig Indflydelse.

Enhver udgaaende, der ikke selv har Midler, forsynes med Klæder, ligesom der kan anvendes et passende Beløb til Reisepenge for ham (§ 36).

De nærmere Regler om de offentlige Skolehjem og særlig angaaende de Revselsesmidler, som kan anvendes i samme, gives af Kongen (§ 37).

Tvangsskole kan oprettes af den enkelte Kommune eller af flere Kommuner i Forening. Planen maa stadfæstes af Kongen. (Se f. Ex. Plan for Kristiania kommunale Tvangsskole af 6te Febr. 1899.)

De i Tvangsskole indsatte Børn forbliver der ikke alene i, men ogsaa udenfor Undervisningstiden. § 30 finder ogsaa her Anvendelse. Skolen staar under det i Skoleloven anordnede Overtilsyn af Statsmyndigheder (§ 38).

Værgeraadet maa formentlig i Henhold til § 1 b kunne fatte Beslutning angaaende Omstreiferbørns Bortsættelse, naar det paa Forhaand har sikret sig Pleiehjem, som er villige til at modtage saadanne Børn.

§ 52.

De trufne Forføiningers Ophør.

Den, der er bortsat i Henhold til denne Lov, kan beholdes i vedkommende Familie, Barnehjem eller Skole-

hjem indtil det fyldte 18de Aar eller, om han er indsat i Skolehjem af den i § 28 nævnte Art, indtil det fyldte 21de Aar. Ved et tidligere Tidspunkt bliver de med Hensyn til ham trufne Forføininger at ophæve, naar der ikke længere findes tilstrækkelig Grund for samme.

Uanseet foranstaaende Bestemmelser har den i Tjeneste anbragte Forpligtelsen til at forblive i denne, saalænge den derom gjældende Lovgivning medfører det (§ 39).

De i § 39 omhandlede Beslutninger fattes for deres Vedkommende, der er anbragte i Skolehjem eller er udskrevne derfra paa Prøve, af Bestyreren eller i Forening med Tilsynskomiteen eller Direktionen, om nogen saadan forefindes, og ellers af det Værgeraad, efter hvis Beslutning Bortsættelsen er skeet.

Personer over 16 Aar, hvis Begjæring om Ophævelse af den trufne Forføining, sam tForældre, hvis Begjæring om at erholde et Barn under 18 Aar tilbage er afslaaet, kan forlange Sagen forelagt vedkommende Regjeringsdepartement.

En afslaaet Begjæring kan ikke gjenoptages før om et Aar (§ 40).

Er Forældremyndigheden i Henhold til § 2 frakjendt nogen af Forældrene, forbliver Barnet under det ifølge samme Paragraf anordnede Værgemaal indtil sit fyldte 18de Aar, medmindre Værgeraadet anderledes bestemmer (§ 41).

§ 53.

Om Paatalemyndighedens Forhold ligeoverfor strafbare Handlinger begaaede af Børn.

Naar et Barn, der ikke har fyldt sit 14de Aar og derfor ikke kan straffes, har begaaet en strafbar Handling, kan der dog anstilles saavel retslig som udenretslig Efterforskning i Sagen.

Hvis Paatalemyndigheden ikke finder, at Barnet bør bortsættes i Henhold til § 1, kan den henstille til Barnets Foresatte i Hjemmet eller Skolen bevisligen at tildele det en saadan passende Revselse, som Lovgivningen der hjemler. Herom underrettes Værgeraadet. Ligeledes underrettes

det om, hvorvidt Henstillingen er taget tilfølge. Finder Paatalemyndigheden derimod, at Barnet bør bortsættes, forelægger den Sagen for Værgeraadet paa det Sted, hvor Barnet bor eller opholder sig. For dette kan Sagen ogsaa indbringes, hvis en saadan Henstilling, som foran nævnt, ikke tages tilfølge (§ 42).

Er udenfor det i § 44 omhandlede Tilfælde en strafbar Handling begaaet af et Barn under 16 Aar efter dets fyldte 14de Aar, kan Paatale undlades, naar Paatalemyndigheden efter Omstændighederne finder, at det kan bero med en saadan Revselse som i § 42 andet Led nævnt eller med en Forføining fra Værgeraadets Side (§ 43).

Har nogen i Skolehjem anbragt eller paa Prøve udskreven efter sit fyldte 14de Aar forøvet nogen strafbar Handling, kan Paatalemyndigheden undlade at reise Tiltale, saafremt den i Betragtning af den Skyldiges Alder og Handlingens Beskaffenhed finder at kunne lade det bero med Anstaltens Revselse efter § 37 (§ 44).

Hvor Paatalemyndigheden med Hjemmel af Bestemmelserne i §§ 43 og 44 har undladt at reise Paatale, kan heller ikke den ved Forbrydelsen fornærmede forfølge Sagen (§ 45).

§ 54.

Angaaende Omkostningernes Udredelse.

Udgifterne ved et Barns Indsættelse i Tvangsskole i Henhold til §§ 4 og 5 erlægges af den Kommune, hvis Værgeraad eller Skolestyre beslutter Indsættelsen; dog yder Staten et Bidrag af 30 Øre daglig for hvert saaledes anbragt Barn (§ 46).

Udgifterne ved et Barns Indsættelse i Skolehjem udredes af Skolekassen, som dog har Krav paa et Bidrag af indtil 40 Øre daglig af den Kommune, hvis Værgeraad har besluttet Indsættelsen. Er Barnet ikke hjemstavnsberettiget i nævnte Kommune, kan denne kræve den erlagte Del af Udgifterne godtgjort af Hjemstavnskommunen. Kan ingen saadan paavises, betaler Statskassen den hele Udgift.

Naar omflakkende Børn, hvis Forældre ikke har fast Bopæl, og som heller ikke selv har saadan, indsættes i Skolehjem, betaler Staten ligeledes den hele Udgift.

Udenfor dette Tilfælde har Værgeraadet, saasnart et Barn er besluttet bortsat, derom at underrette Fattigkommissionen (nu Fattigstyret), der snarest muligt har at søge tilveiebragt de fornødne Oplysninger om Barnets Hjemstavn og, hvis det ikke har Hjemstavnsret i Kommunen, at sende Meddelelse til Fattigstyret i den Kommune, hvor det antages hjemstavnsberettiget (§ 47).

Omkostningerne ved et Barns Bortsættelse paa anden Maade betales udenfor de i §§ 17 og 19 omhandlede Tilfælde af den Kommune, hvis Værgéraad har besluttet Barnet bortsat, mod Refusion af Hjemstavnskommunen, om denne er en anden. Kan ingen Hjemstavnskommune paavises, udredes de af Statskassen. § 47 andet og tredie Led finder tilsvarende Anvendelse (§ 48).

Indsættelse i Skolehjem eller Bortsættelse paa anden Maade i Henhold til denne Lov bliver ikke at anse som Fattigunderstøttelse.

Barn, der med Hjemmel af denne Lov bortsættes i fremmed Kommune, kan, saalænge denne Bortsættelse vedvarer, ikke erhverve selvstændig Hjemstavnsret (§ 49).

Omkostningerne ved den i §§ 17 og 19 omhandlede foreløbige Anbringelse betales af Statskassen, hvis Barnet endeligen besluttes indsat i Skolehjem, men ellers af den Kommune, der skal betale Udgifterne ved Barnets endelige Bortsættelse. Saafremt Barnet ikke bortsættes, udredes de af den Kommune, hvis Værgeraad træffer Beslutning med Hensyn til Barnet (§ 50).

De øvrige af denne Lov flydende Udgifter udredes af Statskassen (§ 51).

De med et Barns Bortsættelse forbundne Udgifter kan efter nærmere Bestemmelse af det Værgeraad eller, for de i § 5 omhandlede Tilfældes Vedkommende, det Skolestyre, der har besluttet Bortsættelsen, fordres Kommunen eller, om det bestemte Beløb overstiger dens Udlæg, Staten erstattet af Barnets Forældre efter de for Fattigunderstøttelse

givne Regler. Mere end Kr. 1.00 daglig kan dog ikke kræves erstattet (§ 52).

§ 55.

Slutningsbestemmelse.

Fra den Tid, denne Lov i sin Helhed træder i Kraft, kan Beslutning om Børns Indsættelse i Skolehjem alene ske i Overensstemmelse med denne Lov, og Beslutning, hvorved Børn anbringes uden Samtykke af Forældre eller af den som staar i disses Sted, i Henhold til saadanne Grunde, som omhandles i denne Lov, alene fattes paa den i samme bestemte Maade. Børn, der i Henhold til denne Lov er bortsatte udenfor Skolehjem, kan alene ved Beslutning om forandret Anbringelsesmaade, fattet i Henhold til §§ 25 eller 34, endelig udelukkes fra Folkeskolens Undervisning. Bestemmelsen i Lov 15de Juni 1881 § 1 om, at der til Overenskomst om Umyndiges Antagelse i Haandværkslære udkræves disses Samtykke, træder ud af Kraft, forsaavidt angaar Overenskomster, affattede i Henhold til denne Lovs § 23 og 33, hvorhos Bestemmelsen i samme Lovbud om, at Lærekontrakt, indgaaet for en Umyndig, ikke er bindende for Lærlingen længere, end til han har opnaaet en Alder af 20 Aar, med Hensyn til Personer, anbragte i Skolehjem af den i § 28 omhandlede Slags, forandres derhen, at Aldersgrænsen bliver 21 Aar (§ 53).

Loven, der i sin Helhed skulde træde i Kraft fra den Tid, Kongen bestemte, blev ved Kgl. Res. 9de Juni 1900 befalet sat i Kraft fra 1ste Septbr. 1900 at regne. I dens Slutningsbestemmelse heder det: Loven kommer til Anvendelse uden Hensyn til, om det Forhold, som begrunder Anvendelsen, er ældre end dens Ikrafttræden (§ 54).

Kirkedepartementet har udtalt, at det ikke har Adgang til at eftergive helt eller delvis det Bidrag af indtil 40 Øre daglig, som det Offentlige i Henhold til § 47 kan kræve refunderet af vedkommende Kommune for hvert i Skolehjem indsat Barn.

Regninger paa Udgifter, som skal udredes af Herredskassen i Henhold til denne Lov, bør rettest anvises af Formandskabets Ordfører og ikke af Fattigstyrets Formand (Skr. 11te Novbr. 1903).

Værgeraadet antages i Henhold til Bestemmelsen i § 52 eller i Analogi med Bestemmelsen i Fattigloven 19de Mai 1900 § 7 at kunne beslutte, at Erstatninger inddrives ved Udpantning, paa hvilken Beslutning Stiftamtmandens Stadfæstelse bliver at erhverve (Skr. 23de April 1903).

Omstændighederne kan være saadanne, at Kirkedepartementet vilde finde det rimeligt at bevirke udredet af Statskassen som en Værgeraadet vedkommende Administrationsudgift Skyds- og Kostgodtgjørelse for et Værgeraadsmedlem for Reiser for at skaffe Familier, hvori Værgeraadet kan beslutte Børn bortsat. Departementet er imidlertid gaaet ud fra, at der kun rent undtagelsesvis vil blive Spørgsmaal om saadanne Udgifter, idet i de fleste Tilfælde de nødvendige Undersøgelser antagelig vil kunne foretages af det Værgeraadsmedlem, som bor nærmest den paagjældende Familie (Skr. 27de Mai 1903).

Kirkedepartementet er efter de oplyste Omstændigheder villigt til at bevirke anvist Udgifter ved Afholdelsen af Værgeraadsmøde, som er foranlediget ved, at vedkommende Overøvrighed har begjæret Værgeraadets Erklæring om, hos hvem af et Par Ægtefolk, som ikke lever sammen, de fælles Ægtebørn skal forblive, eller hvorledes disse Børn skal deles mellem dem (jfr. Lov 6te Juli 1892 No. 5 § 3). Overensstemmende med Justitsdepartementets Udtalelse gaar Kirkedepartementet imidlertid ud fra, at samtlige Overøvrigheder gjøres opmærksomme paa, at Værgeraadets Erklæring ikke bør indhentes uden i Tilfælde, som frembyder særlige Tvil, og at der, naar Erklæring fra Værgeraadet findes paakrævet, bør henstilles til dettes Formand, om det ikke til Formindskelse af Udgifter kan undgaaes at afholde Møder af Værgeraadet eller ialfald af samtlige dets Medlemmer, idet Indhentelse af Erklæring fra Medlemmerne eller nogle af disse i saa Fald maatte foregaa ved Korrespondance (Post eller Telefon) (Skr. 2den Juni 1903).

I Anledning af, at et Landdistrikts Skolestyre havde negtet at give en Gut, der af Byens Værgeraad var besluttet udsat til en Gaardbruger i Landdistriktet, Adgang til dettes Folkeskole, udtaler Kirkedepartementet sig enigt med Værgeraadet i, at Skolestyrets Beslutning om at negte den omhandlede Gut Adgang til Folkeskolen ikke er lovmedholdig. Den et Skolestyre ved Folkeskoleloven hjemlede Ret til at udelukke et Barn fra Folkeskolen er vistnok, bemærker Departementet, ikke ophævet, men den er bleven modificeret ved Loven om forsømte Børns Behandling § 53, forsaavidt angaar Børn, som er bortsatte i Henhold til nævnte Lov. Saadanne Børn kan alene ved Beslutning om forandret Anbringelsesmaade, fattet i Henhold til samme Lovs §§ 25 eller 34, endelig udelukkes fra Folkeskolens Undervisning. Efter Forarbeiderne til Loven af 1896 (Odelsthingstd. for 1896 Side 277) er denne Bestemmelse (§ 53) — sammenholdt med Landsskolelovens § 10 c — saaledes at forstaa, at et Skolestyre alene rent midlertidig kan udelukke et Barn fra Skolen, indtil vedkommende Værgeraad i Tilfælde kan fatte endelig Beslutning med Hensyn til en forandret Anbringelsesmaade for Barnet.

Hvad det af Værgeraadet omhandlede Tilfælde angaar, bemærker Departementet iøvrigt, at Landdistriktets Skolestyre heller ikke uden videre har været berettiget til midlertidig at negte den nævnte Gut Adgang til Folkeskolen alene paa Grundlag af, at Byens Værgeraad har besluttet ham bortsat. Den Omstændighed, at et Barn af et Værgeraad er besluttet anbragt i Familie, antages nemlig ikke i og for sig at være tilstrækkelig Grund for midlertidig Udelukkelse fra Folkeskolen, da det jo meget vel kan hænde, at Barnet er bortsat paa Grund af Forholdene i dets Hjem, uden at det selv har vist slet Opførsel, eller at tidligere slet Opførsel er ment at ville bortfalde, naar det kommer i andre Omgivelser. Først naar Barnet paa det fremmede Sted har vist saa slet Opførsel, at de øvrige Skolebørn derved udsættes for skadelig Paavirkning, antager Departementet, at Skolestyret kan skride ind ved en Beslutning om midlertidig at negte Barnet Adgang til Skolen (Skr. 4de Juni 1901).

I Skr. 16de Juli 1901 bemærker Kirkedepartementet, at ifølge § 53 i Loven om forsømte Børn kan Beslutning, hvorved Børn anbringes uden Samtykke af Forældre eller af dem, som staar i disses Sted, i Henhold til saadanne Grunde, som omhandles i nævnte Lov, alene fattes paa den i samme bestemte Maade. Byskolelovens § 55 (og Landsskolelovens § 62) er ikke udtrykkelig ophævet, men da de Grunde, som denne Paragraf nævner for Børns Anbringelse, antagelig samtlige vil gaa ind under Lov om forsømte Børns Behandling efter § 1 Litr. b og c (Ordet «forsømte» i Skoleloven maa antages at dækkes af «vanvyrdet»), maa Skolelovens Bestemmelse praktisk talt ansees ophævet. Skolestyrets Beslutning om Anbringelse af Børn vil saaledes herefter indskrænke sig til overensstemmende med § 5 i Lov om forsømte Børn at beslutte Barnet indsat i Tvangsskole.

Loven om forsømte Børns Behandling kommer ikke til Anvendelse paa Forhold, som er etableret før Lovens Ikrafttræden, saalænge Forholdet ikke ønskes forandret. Et Barn, som før 1ste Septbr. 1900 ved Fattigvæsenets Foranstaltning var anbragt hos fremmede overensstemmende med Landsskolelovens § 62, antages saaledes trods Forældrenes Protest at maatte forblive hos Pleieforældrene efter den nye Lovs Ikraftsættelse. Ansees Forandring ønskelig, bliver Bestemmelse herom at træffe af Værgeraadet (Skr. 22de Mai 1901).

Den vigtige Lov af 6te Juni 1896 om forsømte Børn er vistnok en noksaa vanskelig Lov at praktisere. Værgeraadet har ingen let Stilling, idet det maa lægge stor Vægt paa de forskjellige vanskjøttede eller, som det i det moderne Sprog heder, «vanvyrdede» Børns Karakter for at kunne anbringe dem paa bedste Maade. Det gjælder her ikke at vise for stor Strenghed, og Kirkedepartementet øver i denne Sag øiensynlig en god Veiledning. Erfaring viser f. Ex. ved vanvyrdede Børns Behandling paa et Børnehjem, hvilken betydelig Indflydelse der kan erholdes over Børnene ved en kjærlig Behandling, og hvor vigtigt det er, at den Bestyrende kan faa Børnene til at holde af sig. Det synes, som om Kvinderne her har et særligt Kald. De

har en medfødt Evne til at behandle Børn og vinde deres Kjærlighed, naar de forstaar sit Kald og lægger an derpaa. Det er vistnok overhovedet en af de vigtigste Gjerninger i vor Tid at tage sig af saadanne Børn og søge at forhindre deres moralske Undergang. Dette vil uden Tvil ogsaa gaa mere og mere op for vort Folk, og de, som kan, bør hjælpe til, saavidt de formaar, i denne Gjerning.

Ordningen med Hensyn til forbryderske Børn er her paa en hensigtsmæssig Maade forenet med den beskyttende og opdragende Indflydelse, som maa haves paa andre forsømte Børn. Emnet er her givet en omhyggelig Behandling, og det er paa en heldig Maade søgt at hindre, at Børnene hjemfalder til Forbryderbanen, hvad der ogsaa i andre Lande alvorlig arbeides for.

§ 56.

Om abnorme Børn.

Lovene af 8de Juni 1881, 4de Juni 1892 og 2den Mai 1896 handler om abnorme Børns Undervisning, jfr. Instrux for Bestyrere af Abnormskoler af 6te Sept. 1901 og Instrux for Abnormskolers Lærerpersonale af samme Dato. Bestyreren er at betragte som Husfar, og Lærerne skal paase, at Børnene opfylder sine Pligter og opfører sig sømmelig saavel i som udenfor Klassen. I fornødent Fald skal de alvorlig og kjærlig irettesætte Barnet. Legemlig Straf tildeles kun efter Samraad med Skolens Bestyrer, til hvem enhver grovere Forseelse af Barnet altid og uopholdelig meldes. For døvstumme, blinde og aandssvage Børn skal der ved offentlig Foranstaltning tilveiebringes det fornødne Antal Opdragelses- og Undervisningsanstalter. Formaalet for abnorme Børn skal være a) saavidt muligt at bibringe Eleverne det for Folkeskolen fastsatte Maal af kristelig og borgerlig Oplysning samt oplære dem for praktisk Virksomhed; b) om fornødiges at overtage Konfirmationsforberedelsen for de til Statskirken hørende Børn. Ved en og samme Skole maa i Regelen kun en af de førnævnte Klasser af abnorme Børn optages. I samme Døvstumme-

skole maa ikke undervises efter mere end en af de tvende Methoder, Tegn- og Talemethoden (§ 1).

De i § 1 omhandlede Skoler kan være enten Statsskoler eller private eller kommunale Skoler med Statsbidrag, ved hvilke der ikke erlægges Godtgjørelse for Undervisningen. Statsbidragets Størrelse bestemmes for hver enkelt Skole af Storhinget. De almindelige Betingelser for Opnaaelse af Statsbidrag er:

a) at Skolen uden særskilt Skolebetaling og — i Tilfælde af Forpleining paa Skolen — mod saadan Godtgjørelse for Tilsyn og Underholdning, som ved Skolens Plan bestemmes, optager de Børn, der i Henhold til denne Lov henvises til samme, forsaavidt ikke det for Skolens Maximumsantal af Elever derved overskrides;

b) at der erhverves kongelig Approbation paa Lærernes Lønningsregulativ;

c) at Skolens Bestyrer forpligter sig til efter Forlangende af vedkommende Departement og mod en af Statskassen udredet passende Godtgjørelse at modtage til Veiledning Mænd og Kvinder med fornøden, fornemmelig pædagogisk Uddannelse, der ønsker at sætte sig ind i den for Skolen særegne Undervisnings- og Opdragelsesmethode;

d) at Skolens Bestyrer i Tilfælde af Forpleining udenfor Skolen besørger Eleverne udsatte i passende Pleiehjem og fører det fornødne Tilsyn med deres Forpleining;

e) at Skolens Udstyr og Ordning saavelsom Undervisningens Plan, efterat Betænkning er indhentet fra Direktøren for Abnormskolevæsenet, approberes af Kongen eller den, han dertil bemyndiger (§ 2).

Berettigede til Optagelse i og Ophold ved de omhandlede Skoler er:

døvstumme Børn mellem det fyldte 7de og det fyldte 17de Aar,

blinde Børn mellem det fyldte 9de og det fyldte 21de Aar,

aandssvage Børn mellem det fyldte 8de og det fyldte 21de Aar,

hvert Barn indtil 8 Skoleaar, med mindre de enten a) lider af nogen legemlig Svaghed, som ifølge Lægeattest

gjør det unyttigt eller utilraadeligt at sende dem i Skole, eller b) har naaet Skolens Maal.

Børn, der ikke inden de foranførte Aldersgrænser har tilbragt det nævnte Antal Aar i Skolen, er, naar Forældrene ønsker det, og Kirke- og Undervisningsdepartementet, efter at have indhentet Erklæring fra Direktøren for Abnormskolevæsenet, finder det hensigtsmæssigt, berettigede til fortsat Ophold ved Skolen i 2 Aar (§ 3).

Tilsynet med samtlige Skoler for abnorme Børn føres af Direktøren for Abnormskolevæsenet. Denne har ved Besøg paa Abnormskolerne at gjøre sig bekjendt med deres Virksomhed og støtte denne ved Raad og Veiledning. Forøvrigt har han at udføre de Forretninger, som maatte blive ham ved Lov paalagt eller af vedkommende overordnede Myndighed overdraget.

Det paaligger en af Biskopen opnævnt Prest at føre Tilsyn med Kristendomsundervisningen. Overtilsynet med Prestens Virksomhed tilligger Biskopen.

For de omhandlede Skolers Vedkommende indsender Direktøren til Kirke- og Undervisningsdepartementet ved hvert Skoleaars Slutning en af Skolens Bestyrer afgivet Beretning om Skolens Virksomhed (§ 5).

Det paahviler Skolestyret i den Kommune, hvor et abnormt Barn er bosat, at besørge Barnet indsendt til den Abnormskole, hvortil det er indkaldt, uanseet at Barnet har Hjemstavn i en anden Kommune. Ligeledes meddeles, at Skyds- og Kostgodtgjørelse for en i Henhold til Abnormskolelovens § 6 foretagen Lægeundersøgelse af abnormt Barn antages at maatte blive at udrede af Herredskassen i den Kommune, inden hvilken Barnet er bosat, uden Refusion hos Hjemstavnskommunen. Efter Kristiania Byrets Dom af 26de Jan. 1899 er nemlig den omhandlede Godtgjørelse at anse som en Folkeskolen vedkommende Udgift, paa hvilken Fattiglovens Regler om Refusion ikke er anvendelig (Skr. 18de Sept. 1903).

Det paaligger ethvert Skolestyre aarlig efter et af Kongen anordnet Schema at afgive Indberetning om ethvert inden Kommunen (paa Landet formentlig Herredet) værende abnormt Barn, der befinder sig inden de fastsatte Alders-

grænser. Indberetningen skal, første Gang et Barn anmeldes, og saafremt det af Kirkedepartementet forlanges, ogsaa senere være ledsaget af vedkommende Embedslæges Erklæring. Indberetningen oversendes gjennem Folkeskolens Overtilsyn til Departementet. Dette bestemmer, efterat Erklæring er indhentet fra Direktøren for Abnormskolevæsenet, hvilke af de efter § 3 skoleberettigede, men ikke forsvarlig underviste Børn, der hvert Aar bliver at henvise til en Abnormskole, og til hvilken. Bestemmelsen meddeles gjennem Folkeskolens Overtilsyn, Distriktets Skolestyre, som derefter har at besørge Indkaldelse til Skole i Overensstemmelse med Departementets Afgjørelse.

Enhver Bestyrer af en Abnormskole har inden et halvt Aar efter et Barns Henvisning til Skolen og senere mindst én Gang aarlig efter Samraad med sit Lærerpersonale at indsende til Kirke- og Undervisningsdepartementet gjennem Direktøren for Abnormskolevæsenet en af Speciallægens Udtalelse ledsaget Erklæring om, hvorvidt Barnets Ophold ved Skolen ansees at være fornødent eller til væsentligt Gavn.

Finder Direktøren derefter ved personlig Undersøgelse af Barnet eller uden saadan, at noget Barn bør hjemsendes eller overflyttes til en anden for dets Abnormitet mere passende Skole, henstiller han Sagen til Kirke- og Undervisningsdepartementets Afgjørelse.

Forsørgere, der, uagtet skeet Indkaldelse, tilbageholder Børn fra Skolerne, straffes med Bøder. Vedtages Bøderne, kan de inddrives ved Udpantning, i modsat Fald paatales Sagen som Politisag (§ 6).

Om hvorledes der bør forholdes ved Abnormskolerne med Hensyn til Udgifterne ved Elever, som er indlagte paa Sygehus, naar Sygdommen ikke er smitsom, se Skr. 20de Novbr. 1902. Hovedregelen er, at Udgiften bliver at udrede af vedkommende Forsørger eller, forsaavidt Barnet er uformuende, af vedkommende Kommunes Fattigvæsen uden Bidrag af Amtskassen (jfr. Departementets Skr. 18de April 1888).

OTTENDE AFSNIT.

Om Ægteskabet.

§ 57.

Indledning, Ægteskabets Stiftelse for Medlemmer af Statskirken.

Da Ægteskabet er indstiftet af Gud som en Forbindelse for Livet mellem Mand og Kvinde til Slægtens Forplantelse og Fællesskab i Livsforhold, har det ikke blot en borgerlig, men ogsaa en religiøs-sædelig Karakter. Fuldt Fællesskab i økonomisk Henseende kræves dog ikke, idet der mellem Ægtefæller kan være Særeie, ligesom den fulde Lighed i saa Henseende indskrænkes ved Mandens Raadighed over Fællesformuen, dog med en vis Begrænsning. Den religiøs-sædelige Side ved Ægteskabet spores allerede hos ikke-kristne Folkeslag, men fremtræder klarest i Kristendommen. Ægteskabet, der knytter det stærkeste jordiske Baand og gjennem Stiftelsen af Familien danner Grundlag for Samfundsordenen, er selvfølgelig af væsentlig Betydning for Frelsens Økonomi og var allerede i den oldkristelige Tid Gjenstand for Kirkens særegne Omsorg.

Familiens Betydning i religiøs Henseende fremgaar ogsaa af den hellige Skrift, se Josva Bog 24, 15: «Jeg og mit Hus vi vil tjene Herren», Luk. 19, 9: «Idag er dette Hus vederfaret Frelse», Joh. 4, 53: «Han troede selv og

hans ganske Hus», Ap. Gj.: «Tro paa den Herre Jesus, saa skal du blive salig du og dit Hus».

De første Kristne i det romerske Rige forefandt det romerske Civilægteskab og indgik naturligvis sit Ægteskab i denne Form. Man skjelnede da endnu mellem *matrimonia juris civilis*, det vil sige Ægteskaber mellem Romere indbyrdes, og *matrimonia juris gentium*, nemlig Ægteskaber mellem Peregriner og Latinere eller mellem disse og Romere; men da Borgerretten blev udvidet til alle romerske Undersaatter, fik denne Forskjel mindre Betydning. Det væsentlige er, at det var det gjensidige Samtykke *(consensus)* eller en bevislig Overenskomst mellem Ægtefolkene, som stiftede Ægteskabet i Forening med *deductio in domum*. Den saakaldte *confarreatio* og *coemtio* havde kun Hensyn til det Tilfælde, at Hustruen skulde undergives «*manus*» eller Mandens Herredømme, og var ikke nødvendig til Ægteskabets Gyldighed.

Fra den kristne Kirkes Side blev det imidlertid krævet, at Ægteskabet skulde have kirkelig Vitterlighed, og man søgte at modarbeide hemmelige Ægteskaber *(occultæ conjunctiones)*, det vil sige saadanne, som ikke forud var kundgjorte for Biskopen. At Ægtefællerne ogsaa har søgt Kirkens Velsignelse til Ægteskabet, kan ikke være tvilsomt (se Richter, Kirchenrecht § 276, cfr. ogsaa Neanders Allgemeine Geschichte der christlichen Religion und Kirche, 1 B. 2 Abtheilung, Pag. 481—488 og ligeledes 1 B. 3 Abtheilung, Pag. 891). Tertullian har i sit Skrift *De pudicitia c. 4* udtalt, at Ægteskaber, som ikke forud var kundgjorte for Kirken (det vil sige for Biskopen, som gjorde Ægteskabet bekjendt for Menigheden), kunde risikere næsten at blive betragtede som utugtige Forbindelser[1]). Men dette kunde alene vedkomme Kirketugten. Det er klart, at Ægteskabet efter romersk Ret var gyldigt, naar Forbindelsen bevislig var et virkeligt Ægteskab, nemlig en Forbindelse mellem Mand og Kvinde, indgaaet for Livet, ved gjensidig *consensus*, selv om det først efter Stiftelsen kom til Biskopens Kundskab. Heller ikke efterat Kristendommen fra

[1]) *Ideo penes nos occultæ quoque conjunctiones, id est non prius apud ecclesiam professæ, juxta moechiam et fornicationem judicari periclitantur.*

Konstantin den stores Tid var blevet den herskende Religion og Keiserne tilhørte den kristne Bekjendelse, blev det bestemt, at Ægteskaber mellem Kristne skulde stiftes ved Kirkens Vielse, uagtet de Kristne vistnok, som bemærket, har begjæret Kirkens Velsignelse (se *Corpus juris civilis Justinians Dig. «De ritu nuptiarum» 1: 5 og 6, 1. B. Pag. 303*, og *Novelle 74, 2. B. Pag. 158 ff.*, samt *Novelle 117, 2. B. Pag. 230 ff.*). Man vil ikke i disse Love finde nogen Bestemmelse om, at kirkelig Vielse er gjort til Betingelse for Gyldigheden af Ægteskaber mellem Kristne. Derimod blev det af Karl den store i den frankiske Lovgivning (802) bestemt, at Benediktion var nødvendig. Ligeledes bestemtes det af den østromerske Keiser Leo den vise i Slutningen af 9de Aarhundrede. Karl den stores Bestemmelse citeres i Richters Kirchenrecht § 276 og indeholdt 2 Regler, nemlig en Regel om Garanti for, at der ikke var Ægteskabshindringer tilstede, og en Regel om Ægteskabets Stiftelse ved Benediktion[1]). Som bekjendt førte Karl den store det kirkelige Herredømme i sit uhyre Rige; men da det karolingiske Riges Magt svandt, kom Ægteskabet i Middelalderen til at henhøre under Geistligheden og altsaa under Paven som øverste Myndighed. Kirken fastholdt imidlertid ikke Kravet paa, at Benediktion skulde være en nødvendig Betingelse for Ægteskabets Gyldighed. Indtil det tridentinske Koncilium i Midten af det 16de Aarhundrede gjaldt ethvert Ægteskab for gyldigt, som var stiftet ved begge Ægtefællers erklærede Villie om at indgaa Ægteskab med hinanden. Det kom saaledes an paa at bevise dette. Imidlertid var det dog ved Siden af borgerlige Former og nationale Skikke tillige ved synodale Regler gjort gjældende, at Ægteskabet burde indgaaes paa kirkelig Maade *(coram ecclesia, in facie ecclesiæ)*, og naar denne Form ikke blev benyttet der, hvor den var indført, anvendtes selvfølgelig Kirketugt. Med den kirkelige Form gik det saaledes til, at de sædvanligvis i Nærværelse af en Biskop eller en Prest høitidelig trolovede erholdt kirkelig

[1]) *Conjunctiones facere non præsumant, antequam episcopi, presbyteri cum senioribus populi consanguinitatem conjugentium diligenter exquirant, e tunc cum benedictione conjugantur.*

Velsignelse under Messen. Denne Velsignelse gjaldt dog ikke som egentlig Afslutningsakt; men man krævede af to Grunde Velsignelsen *(benedictio matrimonialis)*. For det første anerkjendte Kirken aldrig Konkubinatet, men holdt Samlivet for en syndig Kjønsforbindelse, forsaavidt ikke Forbindelsen ved *consensus* kunde betragtes som et for Livet indgaaet gyldigt Ægteskab. Og for det andet holdtes det overhovedet for syndigt ved en saa vigtig Handling at forsmaa Kirkens Velsignelse. Derfor paadrog et uden Benediktion indgaaet Ægteskab sig let Mistanke for at være utilladt. Et *in facie ecclesiæ* indgaaet Ægteskab var et *matrimonium ratum* i Modsætning til et *matrimonium clandestinum*, hvilket dog var gyldigt, naar det ikke blev opdaget, at absolute Ægteskabshindringer var tilstede. Var nemlig det gjensidige Samtykke givet med Ord, der betegnede Forbindelsen som ægteskabelig, da forelaa et virkeligt Ægteskab. Man kaldte dette *sponsalia de præsenti* i Modsætning til den blotte Trolovelse, som kaldtes *sponsalia de futuro*. Det var ogsaa antaget, at Trolovelsen ved enhver Handling, som betegnede Parternes Villie til at indgaa Ægteskab, gik over til et formløst, men retsgyldigt Ægteskab. En saadan Handling var Parternes Samleie. Derved blev *sponsalia de futuro per copulam carnalem subsequentem* til Ægteskab.

Men tydeligvis gjorde Formløsheden det næsten umuligt at hindre Indgaaelsen af Ægteskaber, som paa Grund af Ægteskabshindringer var en Nullitet, og navnlig havde man ingen Sikkerhed mod Bigami. Paa Grund heraf blev det paa flere Partikularsynoder foreskrevet, at et tilsigtet Ægteskab skulde forud bekjendtgjøres i den offentlige Kirkeforsamling (altsaa Lysning til Ægteskab); men dette blev dog hverken almindelig brugeligt eller holdt sig i stadigt Brug, hvor det var indført, indtil det 4de Laterankoncilium af 1215 foreskrev denne Fremgangsmaade med forskjellige Følger, dersom den ikke blev iagttaget, dog uden Indflydelse paa Ægteskabets Gyldighed. Herved fremkom et nyt Begreb af *matrimonium clandestinum* eller hemmeligt Ægteskab, nemlig et uden Lysning indgaaet Ægteskab. Hvor eiendommelig Praxis tidligere i Middelalderen kunde være,

fremgaar blandt andet af, hvad der f. Ex. blev antaget af Pave Alexander den 3die. Medens denne Pave holdt paa Kirkens Overlegenhed over Staten, hvad der senere af Innocents den 3die betegnedes saaledes, at Kirken var Solen og Staten Maanen, har Pave Alexander dog været en mild og hjælpsom Mand, hvor det gjaldt Forhold i Privatlivet, og synes ialfald ikke at have holdt saa nøie paa det kirkelige Ceremoniel. Saaledes er det oplyst, at en Ægteskabssag i et forekommende Tilfælde blev forelagt for Alexander den 3die, som bestemte, at en Person, der havde afsluttet et hemmeligt Ægteskab og paa Grund heraf betragtede det som en Nullitet, ikke skulde forlade sin Ægtefælle, men betragte hende som sin Ægtehustru. I 1180 foreskrev den samme Pave, at man, naar et Ægteskab var afsluttet saa hemmeligt, at ikke legitim Vished derom var at erholde, dog ikke skulde anvende kirkelige Straffe, men, om Ægtefolkene frivillig vilde gjøre det bekjendt, anerkjende og billige det, som om det fra først af var indgaaet i Kirken *(in conspectu ecclesiæ),* selvfølgelig forudsat, at ingen Ægteskabshindring var tilstede. (Se *Corpus juris canonici* 2den Del Pag. 654 og 55: «*De clandestina desponsatione*».)

Tilsidst blev den af mange Synoder under Straf i Overtrædelsestilfælde foreskrevne og efterhaanden temmelig almindelig benyttede Form, at Ægteskabet blev indgaaet for en Prest og mindst to Vidner, af det tridentinske Koncilium i Midten af det 16de Aarhundrede fastsat som nødvendig til Ægteskabets Gyldighed. Der, hvor *Tridentinum* er publiceret, er altsaa denne Form væsentlig i den katholske Kirke, og dens Forsømmelse gjør Ægteskabet til en Nullitet. (Se den romersk-katholske Kirkeretslærer Schultes Kirchenrecht § 158 og Richters Kirchenrecht § 276.)

Det skal her bemærkes, at den Omstændighed, at et hemmeligt Ægteskab i Middelalderen betragtedes som gyldigt, havde den overordentlig vigtige Følge, at Børnene af Ægteskabet var ægtefødte.

Vender vi os nu til den katholske Kirke i Norge, finder vi, at det kirkelige Ægteskabsceremoniel er indført

her i det 13de Aarhundrede ved Ærkebiskop Jon Raudes Kristenret. Denne vides ikke nogensinde at være vedtaget til Thinge som de ældre Kristenretter; men den sluttede sig til den kanoniske Ret og benyttedes som Supplement til disse mindre fuldstændige Kristenretter. Professor Keyser gjengiver i sit Skrift: «Den norske Kirkes Historie under Katholicismen», 2det Bind, Pag. 327, Bestemmelsen saaledes: «Før Bryllupet skal de (Brudefolkene) fare til Kirke og lade sig vie (*púsa* af det latinske *sponsare* gjennem det franske *épouser*) og tage med god Villie og Ydmyghed høitidelig Velsignelse (*blessan*) af Presten.» Derhos har Dr. Biskop Bang i sin Bog «Udsigt over den norske Kirkes Historie under Katholicismen», Pag. 219 flg., givet en fuldstændig og interessant Fremstilling af det kirkelige Ceremoniel. Dette kan dog heller ikke her i Norge paa den Tid have været betragtet som strengt nødvendigt for at gjøre Ægteskabet gyldigt, da, som bemærket, først det tridentinske Koncilium i Midten af det 16de Aarhundrede krævede Ægteskabets Afslutning *in facie ecclesiæ* som Betingelse for dets Gyldighed; men Undladelsen af at benytte det fastsatte Ceremoniel medførte selvfølgelig kirkelig Tugt eller Straf, og efter Jons Kristenret blev vistnok Ægteskaberne almindeligvis indgaaede paa den foreskrevne Maade.

Reformationen kuldkastede den gamle Kirkeforfatning; men det var naturligvis ikke Meningen, at Kirken skulde gaa op i Staten, da de er forskjellige i sin Oprindelse, sine Virkemidler og sit Øiemed. Tidsforholdene lagde imidlertid Protestantismen store Vanskeligheder iveien og medførte, at Kirken kom under Statens Herredømme, saaledes at det saa ud til, at Staten nu skulde være Solen og Kirken Maanen; men i de senere Tider har dog efterhaanden friere Grundsætninger gjort sig gjældende.

Den lutherske Kirkes Bekjendelsesskrifter har ikke udtalt sig om, hvorledes Ægteskabet skal stiftes, men i Augustana 16 nævnes Indgaaelse af Ægteskab som et borgerligt Forhold. De ældre Kirkeordninger holdt sig til den kanoniske Ret med Hensyn til Lysning og fordrede derhos, at Brudefolkene skulde gives sammen foran Kirken og Ægteskaberne bekræftes for Menighederne. Dog laa

Tyngdepunktet fremdeles i Konsenserklæringen, og Indvielsen hørte efter den almindelige Retsanskuelse i det 16de Aarhundrede ikke til Ægteskabets Væsen (Richters Kirchenrecht § 278). Richter har ogsaa udgivet en Samling af de evangeliske Kirkeordninger i det 16de Aarhundrede, og fra en af disse, den Würtembergske Kirkeordning af 1553 (Samlingens Pag. 139), skal gjengives en karakteristisk Udtalelse. Det erklæres nemlig der, at «det er vel og kristelig betænkt, at de nye Ægtefolk bliver forkyndte og indviede (verkündiget und eingesegnet) i Kirkerne for Menigheden, endskjønt vistnok den ægteskabelige Kontrakt, ligesom ellers andre verdslige Kontrakter, ogsaa kan blive indgaaede (verrichtet) paa Raadhuset og paa andre almindelige offentlige, ærlige og borgerlige Steder. — — — Men da det kan træffe Ægtefolkene i deres Stand, at de udsættes for Fristelse til at begaa, hvad der er urigtigt (allerlei Unrechtigheit), tiltrænger de i sin Samvittighed Forvisningen om deres guddommelige Sammenføining. Det er derfor til Menighedernes Forbedring (zur Besserung der Kirchen) meget nyttigt (fast[1]) nützlich), at de nye Ægtefolk bliver indviede i den offentlige Kirkeforsamling.» Sammenhold hermed, hvad Luther i sin Traubüchlein siger: «Fordi nu Brylluppet og Ægtestanden er en verdslig Forretning, saa tilkommer det os Geistlige eller Kirkens Tjenere intet at ordne eller regjere deri. — — — — Men begjærer man af os foran Kirken eller i Kirken at velsigne dem (Fæstefolkene), at bede over dem eller ogsaa at vie dem, saa er vi skyldige at gjøre det.»

At Kirken indskjærpede den gode Skik, at Ægtefolkene modtog Kirkens Velsignelse, er naturligt, og det blev mere og mere til en Sædvane, som man ikke lettelig satte sig ud over, indtil Konsenserklæringens Modtagelse og Vielsen, der begge lagdes i Prestens Haand, blev opfattet som én Akt og anseet som nødvendig for Ægteskabets Gyldighed, skjønt der vistnok undertiden fremdeles hævede sig Røster for, «at den prestelige Vielse ikke er noget nødvendigt Stykke af Ægteskabet».

---

[1]) «Fast» staar her i den ældre Betydning lig sehr.

I Norge er Vielsen nævnt i Fredrik den 2dens Ægteskabsordinants af 19de Juni 1582, som dog først ved Kongebrev af 5te Mai 1589 blev gjort almindelig gjældende for Norge, skjønt den vistnok tidligere var kjendt og tildels benyttet. Den findes vedføiet Christian den 4des norske Kirkeordinants af 2den Juli 1607.

Det er bekjendt, at der har været reist Tvil om, hvorvidt Ægteskabsordinantsen kræver Vielse som nødvendig Betingelse for et gyldigt Ægteskab. Men det synes dog, at Ordinantsen efter den Maade, hvorpaa den udtrykker sig, i ethvert Fald maa have ment at befordre Vielsens Benyttelse, skjønt den ikke udtrykkelig bestemmer, at Vielsen skal være en nødvendig Betingelse.

Der klages i Indledningen over, at der i Ægteskabssager, «som for Capittelerne Indsteffnis, og der skulle Ordelis, skal gaa fast uskickelig til, saa at undertiden udi lige oc ens Sager ikke Dømmis udi det ene Capitel som udi det andit, men adskillige Domme tuert imod hver andre udgiffuis, hvoraf stor urictighed foraarsagis». Dette vil Ordinantsen raade Bod paa og bestemmer, at Trolovede, som søger Seng med hinanden, «før end de er Vijede og giffne sammen udi Kircken», skal straffes. Det samme bestemmes i Kirkeordinantsen af 1607 i Kap. VIII «Huorledis mand skal samle Folck udi Ecteskab». Og der tilføies, at de Trolovede skal «aff vore Lensmend (svarer til de nuværende Amtmænd) ingenlunde dispenseris eller for Pendinge tilstedis, at de skulle vere sammen, met mindre end de bliffue vijde sammen». Om det kan have gaaet noget uregelmæssigt til en Tid, saa maa det dog vistnok antages, at Vielsen fra Begyndelsen af det 17de Aarhundrede er betragtet som nødvendig Betingelse for Gyldigheden af Ægteskaber mellem Statskirkens Medlemmer.

En offentlig Akt, som stifter Ægteskabet, maa haves, enten det er en Notarialakt med Adgang til paafølgende kirkelig Velsignelse eller det er Vielse, og det er et Princip, at en saadan Akt har tilbagevirkende Kraft, saaledes, at uægtefødte Børn, som Forældrene før Ægteskabet har havt med hinanden, ved samme bliver ægte, og det selv om der er kommet et andet Ægteskab imellem.

§ 58.

Om Vielse. Giftermaal i Udlandet. Hvor Vielsen her skal foretages. Vielse paa andet Sted end i Kirken.

Kirkens Vielse er nu den eneste Maade, hvorpaa Ægteskab her i Riget kan stiftes mellem Medlemmer af Statskirken (N. L. 2—8—1 og 3—18—12, jfr. Skr. 14de Juni 1861 og 17de April 1868). Efter Dissenterloven 27de Juni 1891 § 9 kan ogsaa Ægteskab mellem et Medlem af Statskirken og en Dissenter stiftes ved Statskirkens Vielse, ligesom Velsignelse af borgerligt Ægteskab efter § 12 kan finde Sted; men det nærmere om Ægteskabsstiftelse inden Dissenterforholdene, og hvad dermed staar i Forbindelse fremstilles i Afsnittet om Dissentere.

Et af norske Undersaatter i Udlandet indgaaet Ægteskab maa antages at have fuld Gyldighed her i Riget, naar det er stiftet overensstemmende med den paa Stiftelsesstedet gjældende Lovgivning, forsaavidt Forbindelsen i sig selv ikke strider mod nogen norsk absolut Forbudslov (Slægtskab og Svogerskab i de absolut forbudne Grader, Bigami, Polygami).

I Henhold til internationale Konventioner er der i 1904 for Storthinget fremsat Kgl. Proposition til Lov om Anvendelse af norsk eller fremmed Ret ved Ægteskabs Stiftelse og ved Skilsmisse og Separation. Da dette Lovforslag vistnok bliver Lov, bør Presterne være opmærksomme paa samme.

Der skal her kun af nævnte Lovforslag citeres §§ 3 og 4. § 3: «Er en fremmed Statsborgers tidligere Ægteskab blevet opløst ved norsk Skilsmissebevilling, uden at han tillige har faaet Tilladelse til at indtræde i nyt Ægteskab, maa saadant, forinden Tilladelse dertil er ham meddelt, ikke indgaaes for norsk Myndighed, selv om Indgaaelse af nyt Ægteskab uden videre maatte være tilladt efter vedkommende fremmede Lov.

§ 4: I Norge kan Ægteskab ikke gyldig indgaaes uden i de Former, som norsk Lov bestemmer.

Dog kan Kongen under Forudsætning af Gjensidighed

give fremmed Stats Gesandt eller Konsul her i Riget Tilladelse til at foretage Ægteskabsstiftelse mellem Personer, der ikke har norsk Statsborgerret, saafremt han dertil er beføiet efter Lovgivningen i den Stat, som han repræsenterer.

Saadan Tilladelse kan naarsomhelst tilbagekaldes. Ved Overenskomst med fremmed Stat kan det bestemmes, at Tilladelse ikke udfordres, hvor Ægteskabet mellem de fremmede Brudefolk paa Grund af Reglerne i § 3 ikke kan indgaaes for norsk Myndighed.»

Vielsen saavelsom kirkelig Velsignelse af borgerligt Ægteskab skal i Regelen foretages i Kirken i de foreskrevne liturgiske Former efter Alterbogen af 14de Februar 1889, 2den Afd. H og I, ligesom der ogsaa ved Kgl. Anordn. 19de April 1901 er indført nye Ritualer for Brudevielse og Velsignelse af borgerligt Ægteskab til alternativ Benyttelse efter Brudefolkenes Ønske, eller naar Presten ønsker det, og der ingen Indsigelse gjøres af Brudeparret.

Ifølge Kgl. Anordn. 30te Decbr. 1897 kan, naar dette af Vedkommende begjæres, Brudevielse og Velsignelse af borgerligt Ægteskab udføres udenfor Kirken paa andre Steder inden Sognet, som Presterne maatte finde skikkede og passende, ligesom Presterne bemyndiges til at forrette Brudevielse uden forudgaaende Lysning, hvor Tiden ikke tillader at foretage saadan.

Naar de nævnte Handlinger udføres andet Sted end i Kirken, kan der i Alterbogens Ritualer foretages den Forandring, at Ordene «denne kristelige Forsamling» overalt ombyttes med «disse kristne Vidner», ligesom den anordnede Salmesang kan bortfalde.

Dersom et Brudepar ønsker at vies udenfor Kirken, maa de altsaa have Prestens Samtykke til det Sted, som vælges. Ligeledes maa han iagttage, at Lysning ikke undlades, uden hvor Tiden virkelig ikke tillader at foretage den, thi hvor daarlig end Lysningsregelen er, saa haves der dog altid nogen Hjælp i den.

Ifølge Frdn. 12te Marts 1735 er det forbudt at holde Bryllup i Kjøbstæderne om Søndagen (altsaa ikke paa Landet), men dette Forbud maa formentlig ansees bortfaldt i Praxis.

At der skal være Vidner ved Vielsen er forudsat i Frdn. 14de Decbr. 1736 og Anordn. 30te Decbr. 1897.

Brudefolkenes Navne skal indføres i Kirkebogen og Dag og Datum tilføies (N. L. 2—8—7, jfr. Res. 13de Juli og Cirk. 24de Juli 1877). Ligeledes maa deres Alder indføres, da Alderen skal indtages i Vielsesattesten (Skr. 26de Febr. 1903). Foretages Vielsen af fremmed Prest, skal Indtegnelsen i Kirkebogen ske i begge Menigheder (Lov 10de Juni 1876 § 2).

Skulde adskilte Ægtefolk ville fornye sit Ægteskab, antages dette at maatte ske i den lovbestemte Form, altsaa ved ny Vielse eller, hvor Betingelserne herfor er tilstede, for Notarius publicus (jfr. Skr. 3die Juli 1845, Kgl. Res. 23de April 1859 og Kgl. Res. 23de April 1881).

Ifølge N. L. 2—8—5, jfr. Kgl. Res. 1ste Oktbr. 1751, skal statskirkelig Vielse foretages i det Sogn, hvor Kvinden opholder sig, hvormed maa forstaaes hendes faste Opholdssted. Om hun har opholdt sig i længere eller kortere Tid paa Stedet, er ligegyldigt, naar hun dersteds har *animus commorandi* (Skr. 12te Juli 1872 og 21de Juni 1882).

Er hun foreløbig tilflyttet Brudgommens Opholdssted, men Bryllupet skal holdes i hendes Hjem, synes hun dog ikke at kunne ansees som endelig fraflyttet dette (Skr. 29de Marts 1879). Som tidligere paapeget kan Vielsen dog ogsaa foretages af en fremmed Prest i dennes Kirke (Lov 10de Juni 1876).

§ 59.

Om Ægteskabsløfte.

I vor Ret har Overenskomster om Ægteskabs Indgaaelse været holdte udenfor de almindelige i 5—1—2 omhandlede Kontrakters Retssfære. Saavist som det paa den ene Side er, at den, der i moden Alder har givet et bestemt Ægteskabsløfte, er moralsk bunden ved samme, indtil han eller hun derfra løses, eller der indtræder en moralsk forsvarlig Grund til at bryde det, saa sikkert er det paa den anden Side, at Lovgivningen kun under visse i samme op-

stillede Betingelser har anseet Parterne ved et Ægteskabsløfte juridisk bundne til at indgaa Ægteskab. Dog er det oplyst, at det før Ørsteds Tid var gjældende Praxis, at simpel Forlovelse forsaavidt ansaaes for et Retsforhold, at Brud paa samme forpligtede til Skadeserstatning. Nu har simpel Forlovelse indgaaet her i Landet ingen retslig Betydning undtagen i Forbindelse med Besvangrelse.

Efter N. L. var derimod Trolovelse et indledende Skridt til Ægteskab for Uadelige. Trolovelsen udførtes i 5 Vidners Overvær af Presten paa Kirkens Vegne og i liturgiske Former, dog ikke i Kirken. Den forpligtede begge Parter til Ægteskabs Indgaaelse og kunde endog medføre Opløsning af et af den ene af Fæstefolkene senere indgaaet Ægteskab med en anden, dersom denne havde kjendt Forlovelsen, eller dersom Manden havde havt Samleie med sin trolovede Fæstemø (Kirkerit. 25de Juli 1685 Kap. 8, N. L. 3—18—3, 5, 10, 14, 16—2, 5—2—33). Trolovelsen skriver sig egentlig fra den kanoniske Rets *sponsalia de futuro* og blev efter Reformationen indført her i Landet ved Ægteskabsordinantsen af 19de Juni 1582, men er ophævet ved Frdn. 4de Januar 1799.

For Adelige bestaar imidlertid fremdeles som uophævet det i N. L. 2—18—11 omhandlede «Jaord», hvorved Parterne er forbundne til Ægteskab, naar de i 6 fælles Venners Nærværelse giver hinanden Ægteskabsløfte; det ansees tilstrækkeligt, at Manden er adelig. Efter Adelens Ophævelse ved Loven af 1ste August 1821 har dog nu denne Form for Ægteskabsløftes Afgivelse tabt al praktisk Betydning.

Ved Frdn. 5te Marts 1734 bestemtes, at et Ægteskabsløfte, naar efterfølgende Besvangrelse kom til, forpligtede Manden, men aldrig Kvinden til Ægteskab. Denne Forordning er imidlertid nu ophævet ved Lov om den almindelige borgelige Straffelovs Ikrafttræden af 22de Mai 1902 § 11—2. Derimod har Straffeloven af denne Datum i § 210 en Bestemmelse saalydende:

«Med Fængsel indtil 4 Maaneder straffes den, som enten uden gyldig Grund vægrer sig for at indgaa Ægteskab med eller selv forsætlig har fremkaldt nogen Ægteskabshindring ligeoverfor en Kvinde, der efter den skyldiges fyldte

21de Aar under vitterlig Forlovelse eller i Tillid til givet Ægteskabsløfte af ham har ladet sig besvangre.

Er 1 Aar hengaaet efter Nedkomsten, uden at Ægteskab er indgaaet, ansees han i ethvert Tilfælde for at vægre sig.

Offentlig Paatale finder alene Sted efter Fornærmedes Begjæring.»

I Loven om Straffelovens Ikrafttræden § 19 er derhos bestemt: «Har nogen paa strafbar Maade skadet en anden paa Legeme eller Helbred eller krænket ham paa Friheden, er han pligtig til at yde den fornærmede, foruden Erstatning for den lidte Skade, tillige saadan Erstatning for Tab i fremtidigt Erhverv, som Retten under Hensyn til den udviste Skyld og Omstændighederne forøvrigt finder billig.

Er Handlingen forøvet forsætlig eller af grov Uagtsomhed, kan Retten derhos paalægge den skyldige at yde den fornærmede en efter Billighed passende Pengesum som Opreisning for den ved Handlingen forvoldte Tort og Smerte eller for anden Skade ikke af økonomisk Art. Denne Bestemmelse gjælder ogsaa Straffelovens § 210.»

Er det Presten bekjendt, at en Mand, der forlanger Vielse, har forholdt sig imod en anden Kvinde end Bruden paa den i Paragrafen omhandlede Maade, kan han vistnok ikke lovlig negte Vielsen; men det er formentlig hans Pligt som Sjælesørger at foreholde Manden hans utilbørlige Forhold, og hvad han risikerer samt tillige at underrette den fornærmede Kvinde om den forlangte Vielse og give hende den fornødne Tid til at faa bragt paa det rene, om han vægrer sig ved at ægte hende eller ikke, forsaavidt ikke Sagen mellem dem allerede er afgjort.

Efter Frdn. 5te Marts 1734 maatte det Ægteskabsløfte, som forpligtede Manden til Ægteskab naar efterfølgende Besvangrelse kom til, være afgivet af en Mandsperson over 25 Aar til en uberygtet Mø (altsaa ikke Enke) enten skriftlig under Mandens Haand og Segl med to bekjendte gode Mænd som Vitterlighedsvidner eller mundtlig og tydelig i to eller flere bekjendte gode Mænds Overvær. Dog gav Løftet hende ingen Ret, dersom hun havde ladet sig besvangre af sin «Husbond, hans Søn eller den han i sit

Hus som Søn, Slægt eller Svoger antaget haver». Heller ikke havde hun nogen Ret, dersom hun i Fødselsnød eller for Presten fremførte urigtigt Opgivende af Barnefaderen (§ 9). Verserede der Rygter om, at hun var letfærdig, maatte hun have Adgang til at modbevise disse Rygter ved troværdige Mænds Vidnesbyrd; men selv et tidligere usædeligt Forhold til den, der har besvangret hende under Ægteskabsløfte, maatte være til Hinder for hendes Ret. Kunde Kvinden ikke føre Bevis for Løftet, «da værge den Beskyldte sig derfor med sin Ed», hvilken Ed formentlig maatte gaa ud paa, at han ikke havde givet hende et saadant Løfte, som Forordningen kræver. At det blotte Samleie ikke var tilstrækkeligt, men at Kvinden maatte være besvangret, fremgaar formentlig deraf, at Forordningen, uagtet den paa enkelte Steder benytter Ordet «beligge», dog i de Bestemmelser i §§ 1 og 2, hvor Forpligtelsen egentlig omhandles, bruger Udtrykket besvangre. At offentlig Forlovelse maatte stilles i Klasse med det i Forordningen omhandlede Løfte, og at den saaledes, forenet med paafølgende Besvangrelse, medførte Forpligtelse til Ægteskab kan formentlig ikke være tvilsomt; thi naar Lovgivningen først gik saavidt, at den gav en krænket Kvinde juridisk Ret til at søge Opreisning gjennem Ægteskab, kunde det dog ikke være dens Mening at udelukke det Tilfælde, som maa ansees for det væsentligste, nemlig at en offentlig Forlovelse havde fundet Sted. Ligesom Bestemmelsen derfor kun under denne Forstaaelse havde nogen indre Holdning og ordentlig Betydning, saaledes bestyrkes ogsaa denne Formening ved Forordningens § 6, hvor det heder: «Lader nogen Dannemands Datter eller Mø sig beligge af den, som engang har bedet om hende til Ægte efter den Tid, at han af Forældre eller rette Værger har faaet Nei, da tager hun Skade for Hjemgjeld; dog skal han give hende en hæderlig Hjemgift efter sin Formue og uvillige Mænds Sigelse, dersom han, naar hun selv eller hendes Forældre og rette Værger det forlange, hende ei vil ægte.» Dersom han nu ikke havde faaet Nei, men har faaet Ja, saa maa han altsaa, naar Besvangrelse fandt Sted, være forpligtet til noget mere end at give

hende en hæderlig Hjemgift, men dette mere kunde ikke være noget andet end Ægteskab. Ja Forordningen maatte formentlig medføre, at selv om han endnu intet Svar havde faaet, hverken Nei eller Ja, maatte han dog, dersom han efter sin Anholdelse om Pigens Haand havde besvangret hende, være forpligtet til at ægte hende; thi fra hans Side var Løftet under disse Omstændigheder afgivet. Ved offentlig Forlovelse kan formentlig ikke forstaaes andet, end at vedkommende Mandsperson bevislig har for andre anerkjendt Kvinden som sin Forlovede, og at i fornødent Fald Samtykke er meddelt af Forældre eller dem, der staar i Forældres Sted (jfr. N. L. 6—13—4). Det skulde ogsaa i og for sig være lidet rimeligt, at et Ægteskabsløfte, der, omend i Vidners Overvær, dog var afgivet hemmelig og holdt ubekjendt for Slægt og Venner, skulde have større forbindende Kraft end en aabent anerkjendt og af Forældre bifaldt Forlovelse. Et med Besvangrelse forbundet Ægteskabsløfte gav dog ikke under nogen Omstændighed Kvinden Ret til at fordre Opløsning af et af vedkommende Mandsperson senere indgaaet Ægteskab med en anden Kvinde.

Man ser, at det siden Forordningen af 5te Marts 1734 og Trolovelsens Ophævelse egentlig nærmest var Lovgivningens Tanke, at den juridiske Forpligtelse til Ægteskab kun var en Forpligtelse for Manden til at give den Kvinde, der i Tillid til et Ægteskabsløfte har ladet sig forlede til at hengive sig til ham, Opreisning ved at ægte hende, medens det forøvrigt maa ansees stridende mod Ægteskabets Væsen og den gjensidige Følelse, hvorpaa det skal være bygget, at nogen tilprocederer sig Ægteskab. Løse Ord og Kjærlighedsbreve var ikke tilstrækkelige til at binde ham, men kun et bestemt Løfte.

Den nye Straffelov gjør ingen Forskjel paa Mø og Enke, da den bruger Udtrykket «Kvinde». Heller ikke fritages Husbond, hans Søn eller Pleiesøn for Straffen. Istedetfor 25 Aar sætter den ogsaa Mandens Alder til 21 Aar, som er Myndighedsalderen.

§ 60.

Parternes Samtykke, Manglerne derved.

Til Ægteskabs Indgaaelse er Parternes Samtykke absolut nødvendigt. Væsentlige Mangler ved Samtykket, hvilke berettiger til at anse Ægteskabsstiftelsen for ugyldig, er:

1. Tvang, baade fysisk Tvang og sjælelig Tvang, der af Dommeren kan antages at have havt tilstrækkelig Virkning. I N. L. 3—18—14—1 heder det: Trolovelse, som nogen nødes til, bør ei at holdes, saafremt det gives tilkjende før Brylluppet, men derefter at sige sig at være nødt dertil skal intet gjælde.

   Trolovelse er imidlertid ophævet, og det maa formentlig antages, at Indsigelsen da kan fremsættes mod Tvang til Ægteskab.
2. Hypnotisk Tilstand, om den kan bevises.
3. Magtesløshed paa Grund af Sygdom eller overhovedet Mangel paa fuld Bevidsthed. Herhen maa formentlig ogsaa høre saa stærk Beruselse, at Vedkommende ikke er sig selv mægtig. Dog kan det neppe tænkes, at nogen Tjenestemand stiftede Ægteskabet i et saadant Tilfælde.
4. Ægteskab, indgaaet af en sindssyg Person. Saavel Værgen paa den Sindssyges Side som den anden Part, der ikke kjendte dennes Tilstand, maatte her kunne kræve Ægteskabet ophævet som ugyldigt. Selv om den Sindssyge har havt et lyst Øieblik under Ægteskabsstiftelsen og overhovedet har enkelte lyse Øieblikke, bør Ægteskabet kunne kræves annulleret. Se N. L. 3—18—16—5, hvoraf fremgaar, at dersom nogen af Ægtefællerne bliver afsindig efter Ægteskabet, maa de ikke adskilles, og herfra maa man formentlig kunne slutte inddirekte til Sindssyge før Ægteskabet. En Prest kan heller ikke indlade sig paa at vie en Person, som han forstaar er sindssyg (3—18—5).
5. Forveksling, et Tilfælde, som muligens under ganske særegne Omstændigheder kunde forekomme.
6. Svigagtig Adfærd fra den ene Parts Side af saadan

Beskaffenhed, at Mangel paa væsentlige Forudsætninger for et virkeligt Ægteskab forties.

a) Impotentia før Brylluppet (3—18—15—3). Har den anden Ægtefælle kjendt denne Mangel eller paa Grund af Vedkommendes Alder eller Skrøbelighed maattet kunne forudsætte den, kan Indsigelsen ikke tages tilfølge. Har Vedkommende ikke kjendt Mangelen, skal den Person, hvis Brøst saa findes, gives 3 Aar til at søge Raad, og først naar dette har vist sig forgjæves, kan Skilsmisse kræves. Adskillelsen kaldes saaledes vistnok Skilsmisse, men i Virkeligheden er Grunden en Nullitetsgrund, dersom Inpotensen er absolut ulægelig eller ikke kan blive lægt i de 3 Aar.

b) Spedalskhed eller anden ældre smitsom og vederstyggelig Syge (3—18—16—4 og 3—18—14), som den anden Ægtefælle ikke har kjendt. Dersom denne Ægtefælle, er smittet kan Ægteskabet strax kræves opløst, men ellers maatte der formentlig i Analogi med 3—18—15—3 gives den Syge 3 Aar til at søge Raad i.

Af 3—18—14—2 sees, at tidligere Løsagtighed kunde opløse en Trolovelse, og omend ikke enhver tidligere Løsagtighed kan opløse et Ægteskab, maa det dog antages, at dersom Bruden viser sig at være frugtsommelig ved en anden end Brudgommen, behøver denne ikke at finde sig heri, men maa kunne kræve Ægteskabet annulleret.

Der har været opkastet det Spørgsmaal, om Ægteskabet kan kræves annulleret, naar det opdages, at den ene Ægtefælle er en bortløben Straffange, og det synes antageligt, at dette kan ske, naar en saadan Person mod den andens Vidende og Villie ved svigagtigt Forhold har tilsneget sig Ægteskab under de nuværende høist ufuldstændige Lysningsregler.

Forøvrigt maa det antages, at Exception i det hele ikke med Frugt kan gjøres gjældende, dersom Vedkommende paa en Tid, da frit Samtykke kan meddeles, har udtrykkelig eller stiltiende fundet sig i Forholdet.

Angaaende Straffen for at indgaa Ægteskab, der kan

fordres omstødt af den anden Ægtefælle paa Grund af Vildfarelse eller Tvang, se Straffeloven 22de Mai 1902 § 221.

§ 61.

Samtykke til Ægteskab, Ægteskabstilladelse.

Presten maa paase, at Forældres eller Værges Samtykke haves, hvor dette udfordres. Saadant Samtykke tiltænges til umyndige Kvinders Indtrædelse i Ægteskab efter N. L. 3—18—1: «Hvo Hustru have vil, bede hende af Forældre eller rette Værge dog med hendes Ja og Villie». N. L. 2—19—38 er altsaa ikke saaledes at forstaa, at Faderen kan tvinge hende til at ægte den, han bestemmer. Udtrykket «rette Værge» leder vistnok Tanken hen paa Slægtskabsværgemaalet, men for Tiden forstaaes det om enhver Værge, enten han er «født» eller «sat» Værge. Ifølge Lov 11te April 1863 og Lov 27de Marts 1869 er baade Mænd og Kvinder mindreaarige, naar de er 18 Aar, og myndige, naar de er 21. Piger over 21 Aar tiltrænger saaledes nu ikke i juridisk Forstand Forældres eller Værges Samtykke.

Efter N. L. 3—18—3, der ikke gjør nogen Forskjel paa Mand og Kvinde, er Regelen egentlig anvendelig ogsaa paa Mænd, saaledes at en Mand under 21 Aar ogsaa skulde have Forældres eller Værges Samtykke til at indgaa Ægteskab, hvad der dog er anseet for tvilsomt.

Naar Samtykke behøves, har Faderen den afgjørende Stemme, men dersom Faderen er død, og Pigen har baade Moder og Værge, ansees Moderen i dette Forhold for at have den afgjørende Stemme, cfr. ogsaa Skr. 16de Januar 1885 om, at Moderens Samtykke er tilstrækkeligt, naar Faderen er paa Sjøreise, og der er Vanskeligheder ved betimelig at faa hans Erklæring. Enker og fraskilte Hustruer er fuldmyndige uden Hensyn til Alder. Umyndiggjorte (Lov 28de Novbr. 1898 §§ 1 og 2) bør stilles i Klasse med Umyndige, ogsaa hvad Ægteskabsstiftelse angaar, se Skr. 29de Febr. 1880 og 19de Januar 1901, hvor-

efter Justitsdepartementet er tilbøieligt til at antage, at umyndiggjorte Mænd ikke behøver Værgens Samtykke.

Et uægte født Barn, der ikke er kuldlyst og er umyndigt, antages at tiltrænge Moderens Samtykke. Lysningen kan ikke ansees som nogen Opfordring til Forældre eller Værge til at protestere, allermindst nu efter Loven af 1ste Juli 1893, der kun kræver Lysning én Søndag og medfører, at Vielsen kan finde Sted samme Søndag. Presten maa derfor, naar han ikke paa anden Maade har Vished for Samtykket, navnlig derigjennem, at han ved, at Vedkommende kjender Forbindelsen uden at gjøre nogen Indvending, kræve Attest for, at Samtykke er meddelt. Samtykke kan dog ikke negtes uden «skjellig» Grund, nemlig naar det efter Omstændighederne især paa Grund af Mandens Personlighed kan befrygtes, at Ægteskabet vil blive ulykkeligt. Allerede Loven lægger Vægt paa, om Kvinden er over 18 Aar og «bekvemmeligen kan blive forseet» (3—18—3 og 4). Gjøres det for Presten gjældende, at Samtykket er negtet uden «skjellig» Grund, maa han henvise Vedkommende til at søge Bistand hos Øvrigheden, der om den ikke finder de paaberaabte Grunde «skjellige», kan forkaste dem og meddele Kvinden Tilladelse til Ægteskab. Ved Øvrigheden forstaaes i dette Tilfælde Magistraten i Byerne og Amtmanden paa Landet.

Dersom Parterne bliver gifte uden det nødvendige Samtykke, er Ægteskabet vistnok gyldigt, men Værgen (vistnok baade sat og født Værge) har Ret til at «volde» Kvindens Gods, medens hun lever, det vil sige, at Formuen kan efter Værgens Krav blive staaende i Overformynderiet, og Renterne udbetales, indtil Konen dør. Dette antages dog ikke at gjælde, hvad hun erhverver ved eget Arbeide. Omgjøres Forholdet af Øvrigheden, maa formentlig dermed følge, at ogsaa Værgens Ret til at «volde» Formuen bortfalder.

Ved Kgl. Res. 17de Septbr. 1904 er det bestemt, at kommanderende General og kommanderende Admiral indtil videre bemyndiges til at indvilge Andragender fra Officerer henholdsvis af Armeen og Marinen om at indtræde i Ægteskab; forsaavidt kommanderende General henholds-

vis kommanderende Admiral skulde være i Tvil, om Tilladelsen bør gives, bliver Andragendet som hidtil gjennem Forsvarsdepartementet at fremme til naadigst Afgjørelse. Hidtil har Ægteskabstilladelse for Officerer af Armeen og Marinen efter Regjeringsinstruxen 15de Januar 1881 § 7 No. 82 været meddelt af Regjeringen.

Værnepligtige Officerer tiltrænger ingen Tilladelse til at indgaa Ægteskab.

Hvervede Underofficerer og Menige af Land- og Sømilitæretaten maa til Ægteskabs Indgaaelse have sine Foresattes Tilladelse (Krigsartikelbrevet 9de Marts 1683 § 6, Reglement 6te Marts 1889 §§ 70 og 89 Post 9, Skr. 9de Juni 1874).

Om samtlige de nævnte faste Militære gjælder det, at Tilladelsen er nødvendig ikke alene ved første Ægteskab, men ogsaa ved senere Ægteskaber. Udskrevne af begge Militæretater behøver ikke Tilladelse til at indgaa Ægteskab.

Straffange maa have Fængselsbestyrerens Samtykke for at kunne indgaa Ægteskab.

Ogsaa Fattiglemmer kan gifte sig. Der var i det Forslag, som laa til Grund for Fattigloven 6te Juni 1863, foreslaaet et Forbud mod, at Fattiglemmer indtraadte i Ægteskab, men dette Forbud blev ikke paa Storthinget vedtaget, da det antoges at stride mod den personlige Frihed. Heller ikke den nye Fattiglov 19de Mai 1900 indeholder noget Forbud mod Fattiglemmers Ægteskab.

Med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvorvidt Fledføring kan indtræde i Ægteskab, bemærkes, at det Offentlige ikke har nogen Ret til at hindre Fledførings Ægteskab. Derimod er det et Spørgsmaal, om der ikke udfordres Fledførerens Samtykke. Naar Forholdet imidlertid ordnes saaledes, at Fledføreren ikke betaler mere, end han har forpligtet sig til, med mindre han indgaar paa en Forøgelse, kan der formentlig ikke være noget til Hinder for, at en Fledføring indgaar Ægteskab.

§ 62.

Andre Hindringer og Betingelser for Ægteskabs Indgaaelse, Alder, Sindssyge, Udygtighed.

N. L. 3—18—5 bestemmer, at Trolovelse skal ikke holdes, som sker i Drukkenskab eller i Nogens umyndige Aar, som agtes i Mandsperson under tyve fulde Aar og i Kvindesperson under seksten fulde Aar. Ei heller om En ikke er ved sin fulde Fornuft og Forstand.

Det er klart, at denne Bestemmelse maa forstaaes saaledes, at den afgiver et absolut Forbud mod at trolove og altsaa ogsaa at vie en Person, der befinder sig i drukken eller sindssyg Tilstand. Er der Tvil om Vedkommendes Forstand, maa Presten forlange Lægeattest. Naar derhos altfor ung Alder, nemlig Alderen under 20 fulde Aar hos Mandspersoner og 16 fulde Aar hos Kvindespersoner, i Bestemmelsen ligestilles med Drukkenskab eller Forstandsmangel, har det visselig været Meningen ligeledes at forbyde Trolovelse og altsaa ogsaa Ægteskab, saalænge nogen af Parterne ikke havde opnaaet den bestemte Alder, og man har saaledes her formentlig Regelen om den legemlige Modenhed med Hensyn til Ægteskabs Indgaaelse. At Regelen knyttes til Trolovelsen, er en naturlig Følge af, at denne Akt skulde gaa forud for Vielsen. Det er imidlertid i flere Departementsskrivelser antaget, at ingen bestemt Alder er fastsat som Betingelse for at kunne indtræde i Ægteskab, idet Bestemmelsen om 20 og 16 Aars Alderen er anseet for bortfaldt med Trolovelsen, der blev ophævet ved Frdn. 4de Januar 1799 (Skr. 14de April 1845, 19de Marts 1851 og 21de Okt. 1870). Man har nemlig fæstet sig ved det Udtryk i Bestemmelsen, at Trolovelse ikke skal «holdes». I en Canc. Skr. 8de Jan. 1791 er det endog antaget, at Værgens Samtykke skulde afhjælpe den manglende Alder; men herved maa bemærkes, at man har Regelen om Værgens Myndighed ved Ægteskabsstiftelse i N. L. 3—18—1 ff. Spørgsmaalet vides forøvrigt ikke at være afgjort ved Dom. Dersom man ikke har Aldersregelen i

3—18—5, tiltrænges en Lovbestemmelse i denne Henseende.

Anerkjendes ikke N. L. 3—18—5 som indeholdende Regelen i heromhandlede Henseende, maa Spørgsmaalet om den legemlige Modenhed med Hensyn til Ægteskab i Tvilstilfælde formentlig afgjøres efter Vedkommendes Individualitet, idet Presten da rettest bør forelægge sine Foresatte Spørgsmaalet. Efter det anførte antages imidlertid Presterne at kunne holde sig til Aldersregelen i N. L. 3—18—5. Dog maa bemærkes, at der kan gives Dispensation fra denne Aldersgrænse, men derimod selvfølgelig ikke fra Forældres og Værges Samtykke, hvorimod Parterne, som bemærket, for at faa Negtelse af Samtykke omgjort maa henvende sig til Øvrigheden.

I Kirkerit. 25de Juli 1685 Kap. 8 er Ægteskab forbudt dem, «der er vitterlig udygtige til Ægteskab, saasom Gildinge».

Vitterlig Udygtighed til Ægteskab er vanskelig paa Forhaand at bevise, naar Vedkommende ikke er erkjendt for at være Gilding, hvad der dog er et høist usædvanligt Tilfælde. Er Ægteskab indgaaet, kan der dog ikke være Grund for det Offentlige til her at anstille Undersøgelse og kræve Ægteskabet opløst, hvorimod Tilfældet maa komme ind under de Opløsningsgrunde, som den skuffede Ægtefælle kan gjøre gjældende eller lade være at gjøre gjældende.

Der har været opkastet det Spørgsmaal, om Ægteskab paa Dødssengen kan tillades. I Anledning heraf bemærkes, at der i visse Tilfælde kan gives gode Grunde for et saadant Ægteskab, f. Ex. naar Vedkommende vil legitimere et tidligere født uægte Barn. Nogen udtrykkelig Bestemmelse, der forbyder et saadant Ægteskab, kjendes ikke.

Kirkeritualets Bestemmelse i § 8 om, at Døve, Stumme og Blinde ei maa formenes Ægteskab, naar de paa en eller anden Maade kan give sit Samtykke tilkjende, er begrundet deri, at Vished for begge Parters Samtykke til Ægteskab maa haves. Der er under denne Forudsætning selvfølgelig ikke noget til Hinder for, at Døvstumme kan indgaa Ægteskab. Heller ikke kan det antages, at

Legemslyde eller Sygelighed i Almindelighed er til Hinder for, at Vedkommende kan indgaa Ægteskab (N. L. 3—18—14—7). Dog kan det ikke tillades Personer, som vitterlig lider af smitsomme Sygdomme, at indtræde i Ægteskab, jfr. Straffeloven 22de Mai 1902 § 357.

Ved Kgl. Res. 24de Marts 1903 ophæves Forskriften i Kirkerit. 25de Juli 1685 Kap. 8 om Altergang som Betingelse for kirkelig Ægtevielse for Medlemmer af Statskirken.

Vedkommende maa bevisliggjøre at være vakcineret eller at have havt de naturlige Kopper, men saadant Bevis fordres ikke af Personer, der er konfirmerede, da dette Bevis maa være tilveiebragt som Betingelse for Konfirmationen (Frdn. 3die April 1810 § 10, Frdn. 19de Novbr. 1811 §§ 9 og 10, Kgl. Res. 13de Juli 1832, Skr. 7de Marts 1868).

§ 63.

Ægteskabsbrud, Slægtskab og Svogerskab.

N. L. 3—18—8 forbyder en Person, som begaar Ægteskabsbrud, efter Ægtefællens Død at indtræde i Ægteskab med den, med hvem Ægteskabsbruddet er skeet. Hensigten med denne Bestemmelse er at beskytte den uskyldige Ægtefælles Liv og danne en Hindring for Ægteskabsbrud.

Regelen i 3—18—8 maa gjælde, selv om den, der har forbrudt sig, ikke paa den Tid levede sammen med sin Ægtefælle eller endog havde Grund til at kræve Ægteskabet opløst. Budet ansees dispensabelt, hvad der dog ikke stemmer vel med Lovgrunden.

Paa Grund af Slægtskab er det forbudt en Person at ægte: 1) sine Slægtninge i ret opstigende eller nedstigende Linie (Ascendenter eller Descenter), 2) sine Søskende, saavel Fuld- som Halvsøskende, 3) sin Ascendents Søster, altsaa Faster, Moster, Bedstefaders eller Bedstemoders Søster o. s. v. Derimod er det ikke forbudt, at en Kvinde ægter

sin Ascendents Broder, altsaa Farbroder og Morbroder, Bedstefaders og Bedstemoders Broder o. s. v.

Paa Grund af Svogerskab er det forbudt en Person at ægte 1) sine Ascendenters og Descendenters Ægtefælle og sin Ægtefælles Ascendenter og Descendenter, altsaa Stedfader og Stedmoder, Forældres Stedfader og Stedmoder o. s. v., Stedbørn og disses Børn o. s. v., Svigerfader og Svigermoder og disses Forældre o. s. v., Svigerbørn og Børns Svigerbørn. I Cirk. 12te Okt. 1877 udtrykkes dette No. ogsaa saaledes, at Ægteskab er forbudt mellem Stedfader eller Stedmoder paa den ene og Stedbarn eller Afkom af Stedbarn paa den anden Side og endelig mellem Svigerbørn paa den ene Side og Svigerfader eller Svigermoder eller nogen af dem, fra hvem Svigerfader eller Svigermoder nedstammer, paa den anden Side. 2) Broders Farbroders og Morbroders Enke, Bedstefaders og Bedstemoders Broders Enke o. s. v. opad. Derimod er det ikke forbudt, at en Mand ægter sin afdøde Hustrus Søster. 3) afdøde Hustrus Faster og Moster, Grandfaster og Grandmoster o. s. v. opad.

Ved Slægtskab og Svogerskab som Ægteskabshindring bemærkes, at uægte Fødsel har samme Virkning som ægte Fødsel og legemlig Omgang udenfor Ægteskab samme Virkning som Ægteskab.

Med Hensyn til disse Regler henvises til Frdn. 23de Mai 1800, jfr. Frdn. 14de Decbr. 1775, N. L. 3—18—9—1 og 2 og 3—18—9—5.

Dispensation kan erholdes fra Forbudet No. 3 under Slægtskab og Forbudene No. 2 og 3 under Svogerskab.

§ 64.

Bevis for Ægtefælles Død. Enkemænd og Enker. Forsvundne Personer. Fraskilte.

Naar nogen, der vil indtræde i Ægteskab, før har været gift, maa Bevis for det tidligere Ægteskabs Ophør præsteres. Erklæres den tidligere Ægtefælle at være død,

maa der skaffes Attest om Dødsfaldet fra vedkommende Prest eller, om Ægtefællen er død i Udlandet, fra en norsk Konsul eller fra en attestberettiget udenlandsk Embedsmand, hvis Stilling attesteres af norsk Konsul.

Ved Lov om forsvundne og fraværende Personers Død af 12te Okt. 1857 § 28 er det bestemt, at i de samme Tilfælde, hvori Arvingerne er berettigede til at erholde Dom for, at den Forsvundne skal formodes død, kan ogsaa dennes Ægtefælle søge Dom til Ægteskabets Ophævelse. Retsformodning for den Forsvundnes Død opstaar efter §§ 4 og 5 i følgende to Tilfælde: 1) naar nogen er bleven borte under Omstændigheder, der lader formode, at Vedkommende er omkommen ved en bestemt Begivenhed, saasom Feltslag, Skibbrud eller deslige — uden at dog disse Omstændigheder er saadanne, at Vedkommendes Død med tilstrækkelig Grund tør sluttes — og tre Aar er forløbne fra den Tid at regne, da Ulykken antages at være indtruffen, eller med Hensyn til Skibbrud, hvor saadant formodes indtruffet, uden at Tiden for samme kan paavises, fra den Tid, Skibet udklareredes eller Efterretning sidst havdes om samme, 2) hvor nogen er forsvunden, uden at en bestemt Aarsag til Vedkommendes Død kan paavises, naar 7 Aar er forløbne fra den Tid, da han forsvandt eller den sidste Efterretning havdes om, at han var ilive. Dog regnes disse 7 Aar, hvis den Fraværende var under 18 Aar, da han forsvandt, først fra den Tid, han opnaaede denne Alder. Forøvrigt bemærkes, at naar Vidnesbyrd kan haves om, at Vedkommende er omkommen, kan intet være til Hinder for efter N. L. 3—18—15—2—5 at bringe Sagen under Domstolenes Afgjørelse til Bevislighedernes Prøvelse strax uden Oppebielse af 3 Aar (Skr. 14de Jan. 1875). Overhovedet maa det antages, at dersom de Omstændigheder, hvorunder den Forsvundne er blevet borte, er saadanne, at hans Død med tilstrækkelig Grund deraf tør sluttes, f. Ex. om det oplyses, at den Forsvundne utvilsomt er druknet under Fiske, kan efter Forudsætningen i Lovens § 4 den Forsvundnes Ægtefælle uden Dom indtræde i Ægteskab. Betræffende Spørgsmaalet om, hvorvidt Dom bør kræves eller ikke, gjør dog Presten altid rettest

i at konferere med Skifteretten og forhøre sig om, hvorledes den i Tilfælde forholder sig til Sagen.

Med Hensyn til Spørgsmaalet om Dommens Form maa det bemærkes, at en Sag, som behandles overensstemmende med Loven af 12te Okt. 1857 § 28, maa anlægges under Iagttagelse baade af de i Loven selv og i Frdn. 29de Mai 1750 anordnede Procesregler, saaledes at der, naar den Forsvundne er gift, ikke blot erholdes en almindelig Dødsformodningsdom, men tillige Dom over Ægteskabets Ophævelse. Forlanger den tilbageværende Ægtefælle at indtræde i nyt Ægteskab, bør den Embedsmand, der skal udføre Kopulationen, paase, at dette er iagttaget. Det kan tænkes, at den Forsvundne kommer tilbage efter at være dømt til at ansees død. Er Identiteten sikker, og den anden Ægtefælle ikke er gift paany, kan Dommen som hvilende paa en urigtig Formodning, formentlig omgjøres, saaledes at Vedkommende dømmes til at være levende, men er den forladte Ægtefælle gift paany, efterat det tidligere Ægteskab ved Dom er opløst, og der ingen Feil er ved Dommen, saaledes at den ikke kan omstyrtes ved Appel, maa det nye Ægteskab formentlig opretholdes. At en forsvunden Person, der var dømt til at betragtes som død, er kommen tilbage, vides at være indtruffet. Finder vedkommende Embedsmand overhovedet noget tvilsomt ved Sagen, gjør han rettest i at forelægge Spørgsmaalet for sine Foresatte (se Retst. 1875 S. 595—96, jfr. den i Retst. 1887 S. 340 given Fremstilling).

§ 65.

Ægteskab hævet ved Skilsmisse.

Dersom det tidligere Ægteskab er hævet ved Skilsmissedom, maa Presten kræve sig Dommen forevist, ligesom han formentlig har at paase, at denne er endelig.

Hvis Skilsmissegrunden er Hor, og det er den skyldige Part, som vil indtræde i nyt Ægteskab, har Presten efter N. L. 3—18—15—1—4 at fordre Bevilling til nyt Ægteskab præsteret, og skal Vedkommende vente i 3 Aar

og i den Tid have holdt sig ærlig og kristelig. Derimod kan de i denne Bestemmelse opstillede Betingelser, som nærmere skal blive paavist, formentlig ikke analogisk kræves iagttagne, naar Skilsmissedommen er grundet paa *desertio malitiosa* efter N. L. 3—18—15—2. Hvis Ægteskabet er hævet ved Bevilling, maa Presten kræve, at der efter Kgl. Res. 20de Novbr. 1826 skaffes Tilladelse til nyt Ægteskab.

Enke maa efter Frdn. 23de Mai 1800 § 4 ikke indtræde i Ægteskab inden 9 Maaneder efter Mandens Død, medmindre en erfaren Fysikus eller Jordemoder bekræfter, at hun ikke befindes at være frugtsommelig paa den Tid, hun gifter sig.

§ 66.

Attest om Skifte og om Indskud i Enkekassen.

Enkemand eller Enke, der skal indtræde i nyt Ægteskab, maa «have holdt Skifte og gjort Rigtighed med sine Medarvinger», det vil sige den afdøde Ægtefælles Børn eller andre Arvinger. Presten maa efter flere Bestemmelser forlange Attest fra Skifteretten for, at intet fra dens Side er til Hinder for Ægteskabet. Efter Skr. fra Justitsdepartementet 29de Juli 1902 er det dog tilstrækkeligt, at Vedkommende til Skifteretten indgiver Begjæring om offentligt Skiftes Foretagelse. Skiftes Boet efter Lov 27de Marts 1869 om smaa Dødsboer, hvis Formue uden Fradrag af Gjæld er mindre end 400 Kr., og den i § 3 omhandlede Fortegnelse paa Landet er indleveret til Lensmanden, er dennes Attest tilstrækkelig for Presten. Oplyses det, at Boet uden det Offentliges Mellemkomst skiftes med myndige Arvinger, maa Bevis præsteres ved kvitteret Skiftebrev eller Arvingernes Erkjendelse af, at der fra deres Side intet er at erindre mod Ægteskabet. Se ogsaa Skr. 3die Mai 1900 om, hvilke Attester eller Legitimationer der udkræves, for at en Enkemand, hvis Hustru opgives at være Død i Amerika, kan indgaa nyt Ægteskab her i Landet, Dødsattest fra norsk Konsul eller fra vedkommende Myndighed i Amerika.

Er der gaaet Dom for, at en Ægtefælle paa Grund af langvarig Fraværelse skal formodes død, bestemmer Lov 12te Oktbr. 1857 §§ 9 og 10, jfr. § 28, at Boet skal behandles som Dødsbo. Er Boet insolvent, er det nok, at dette legitimeres. Regelen maa formentlig ogsaa gjælde om Skilsmisse.

Embeds- og Bestillingsmænd, de sidste efter Bestemmelse afgivet af Kongen med Storthingets Samtykke, er forpligtede til at sikre sin Hustru Pension efter Lov 21de Juni 1895 § 21, jfr. Lov 9de Mai 1896. Naar en Indskudspligtig vil indtræde i Ægteskab, maa der kræves Attest fra Enkekasseadministrationen om, at intet fra dens Side er til Hinder herfor.

I Loven af 21de Juni 1895 § 23 er derhos bestemt: «Naar Ægteskab stiftes ved kirkelig eller borgerlig Hand ling for nogen, der ifølge sin Stilling er forpligtet til at sikre Enkepension, er den, der udfører Handlingen, under Bod fra Kr. 10,oo til Kr. 200,oo, forpligtet til uden alt unødigt Ophold at tilstille Enkekassens Direktion Meddelelse om Dagen, da Ægteskabsstiftelsen fandt Sted. Meddelelsen skal være ledsaget af bekræftet Oplysning om hver af Ægtefællernes Fødselsaar og Fødselsdag.»

§ 24: «Forpligtelse til at sikre Enkepension ved at tegne Forsikring i Enkekassen bortfalder, naar vedkommende Forsørger har fyldt 65 Aar.»

Presten bør altid spørge vedkommende Tjenestemand, om han er indskudspligtig.

§ 67.

Om Lysning og Forbud.

Forinden Vielsen finder Sted, skal der ifølge N. L. 2—8—4 og 3—18—10 lyses fra Prædikestolen. Lysningen skulde efter disse Bestemmelser ske 3 Søndage efter hinanden, hvad der fra gammel Tid af har været Regelen, idet denne Regel skriver sig fra det 13de Aarhundrede paa Magnus Lagabøters og Erkebiskop Jon Raudes Tid. Men ved Lov af 1ste Juli 1893 er dette forandret derhen, at

saadan Lysning kun kræves foretaget én Gang. Paa de 3 store Høitider skal Lysningen foregaa 2den Dag. Regelen om Lysning er egentlig kun foreskrevet for Uadelige (N. L. 3—18—10), hvad der imidlertid nu efter Loven af 1ste Aug. 1821 er uden praktisk Betydning. Ved blandede Ægteskaber mellem et Statskirkemedlem og en Dissenter skal Lysning kun foretages, forsaavidt Ægtevielsen foregaar inden Statskirken. Se herom nærmere, hvad der er bemærket ved Dissenterforholdene.

Ved Forlangendet om Lysning (Canc. Prom. 16de Oktbr. 1902, Skr. 18de Mai 1799, aftrykt ved Frdn. 4de Jan. 1799), maa Presten undersøge, om Forlangendet fremsættes af rette Vedkommende, og om der ikke er nogen Hindring for Ægteskabets Indgaaelse. De fornødne Attester maa fremskaffes før Vielsen.

Lysningen sker i det Sogn, hvor Kvinden «sig opholder» (N. L. 3—18—10), hvilket maa forstaaes om fast Opholdssted, og at dette er Lysningsstedet, er formentlig ogsaa indgaaet i den almindelige Bevidsthed. Ved Ordet Sogn forstaaes her Prestegjæld, hvilken Betydning Ordet paa flere Steder har (N. L. 2—12—1, 3—21—10, Res. 7de Jan. 1741 § 3), og det er saaledes antaget, at Lysningen kan foretages i hvilkensomhelst af Prestegjældets Kirker (Skr. 14de Juli 1838 og 23de Oktbr. 1893). Naar Fæstefolkene ikke har Hjemsted her i Riget, kan Lysningen foregaa paa Vielsesstedet (Skr. 25de Oktbr. 1886). Bestemmelsen i Kirkerit. Kap. 8 og N. L. 3—18—12 om, at Presten, dersom Fæstefolkene tøver for længe med Bryllupet, skal sætte dem en vis Tid, inden hvilken Vielsen skal finde Sted, og Regelen i Frdn. 19de Febr. 1783 §§ 2 og 3 om, at Bryllupet skal være holdt inden 6 Søndage efter sidste Tillysning, saafremt ikke Parterne har skiftet Sind, i hvilket Fald Aflysning skal foregaa, maa ansees bortfaldne ved Trolovelsens Afskaffelse (Canc. Skr. 18de Mai 1799). Aflysning kan nu ikke i noget Tilfælde ansees paabudt. Er nogen af Parterne indtraadt i et nyt til Ægteskab sigtende Forhold, og Lysning for dem finder Sted, vil deri være indbefattet en Aflysning af det tidligere Forhold.

Indsigelse mod Ægteskabet skal ifølge N. L. 3—18—10 gjøres gjældende ved formeligt Forbud, nedlagt hos Presten. Det skulde nedlægges, førend der blev lyst 3die Gang, men det var antaget, at Presten ikke kunde sætte Forbudet ud af Betragtning, selv om det nedlagdes efter 3die Lysning, saalænge Vielsen endnu ikke var udført. Da der imidlertid efter Loven af 1ste Juli 1893 nu kun skal lyses én Gang, er altsaa 3die Lysning som *terminus ad quem* formelt ophævet. Denne ufuldstændige Lov har heller ikke bestemt nogen ny Frist. Den i Kirkerit. Kap. 8 foreskrevne Opfordring til den, der har Indsigelse mod Ægteskabet at gjøre, om at sige til «i Tide», er ikke udtrykkelig ophævet, men da ingen Frist er bestemt, maa Vielsen kunne forrettes samme Søndag, paa hvilken Lysning finder Sted, og Meningen med den nævnte Lov er af Kirkedepartementet antaget at være den, at Lysningen nu ikke har nogen væsentlig anden Betydning end at give Anledning til Menighedens Forbøn for Fæstefolkene (Skr. 28de Juli 1893 og 23de Oktbr. 1893).

Som Følge heraf har Kirkedepartementet i Skr. 9de Juni 1897 ogsaa forment, at Lysningen nu nærmest maa sættes i Klasse med de i Lov 10de Juni 1876 omhandlede kirkelige Handlinger, som en Menigheds Prest kan udføre for Medlemmer af andre Menigheder inden Statskirken, samt i Skr. 9de Decbr. 1897 antaget, at Lysning maa kunne finde Sted ogsaa paa andre Kirkedage end Søndagene.

Men man ser dog, at Regelen om Lysning ikke i Praxis altid forstaaes paa denne Maade. I Skr. 9de Novbr. 1900 til en Sogneprest har Kirkedepartementet paa Foranledning meddelt, at naar Lysning foretages for Menighedslemmer i et Prestegjæld, men Vielsen udføres i et andet Prestegjæld, bliver der, da Lysning jo sker i Forbindelse med den almindelige Gudstjeneste, ikke at erlægge nogen Betaling for denne Handling af det vedtægtsmæssige Beløb, som er fastsat underet for begge Handlinger. Paa den anden Side bliver i det omhandlede Tilfælde Betalingen i det andet Prestegjæld at erlægge til Tjenestemændene dersteds med det fulde Vedtægtsbeløb, uagtet Lysningen ikke foretages der. Se ogsaa Skr. 5te Oktbr. 1900.

Det havde været ønskeligt, at der med Lysningen var forbundet en Frist, som skulde være udløben, inden Vielsen kunde foretages. Vistnok er Frdn. 5te Marts 1734 ophævet, naar den nye Straffelov træder i Kraft; men man kan f. Ex. tænke sig, at der i Udlandet efter der gjældende Lov er indgaaet et bindende Ægteskabsløfte, som gjøres gjældende her i Landet, eller at Lysningen kan give Underretning til Forældre eller Værger, hvis Samtykke udkræves til Ægteskab for umyndige eller umyndiggjorte Kvinder, medens Vedkommende søger at skuffe Presten og liste sig fra Samtykket, eller at en af Brudefolkene kan være sindssyg, saaledes at Protest mod Ægteskabet maa nedlægges. Det kan endog hænde, at det tilsigtede Ægteskab er bigamisk, og at Lysningen, om en Frist var bestemt, kunde lede til Oplysning herom, før Vielsen fandt Sted, idet Ægteskabsforholdene for Tiden ikke er lyse. Forloverne kan med Forsæt eller af Uagtsomhed afgive urigtigt Forløfte, hvad man har seet. At der var bestemt en passende Frist, synes at maatte være til Betryggelse for Presten, naar han ikke selv personlig nøie kjender Forholdene. En saadan Frist burde ogsaa med tilstrækkelig Bekjendtgjørelse fastsættes for Dissenterægteskaber.

Som bemærket kan Lysning efter Anordn. 30te Decbr. 1897 i visse Tilfælde undlades; men den Omstændighed, at ingen Lysning foretages, eller at Lysningen ved Loven af 1ste Juli 1893 har tabt sin tidligere Betydning, kan ikke berøve den, der har berettiget Indsigelse mod Ægteskabet at fremsætte, Retten til at nedlægge Forbud mod samme, om et saadant Tilfælde skulde indtræffe med Hensyn til et Ægteskabsløfte i Udlandet, f. Ex. med en Person, hjemmehørende i Skotland, hvor der er temmelig løse Ægteskabsregler. Det maa saaledes overhovedet antages, at Forbud mod Ægteskab kan nedlægges, saasnart den Person, der tror sig berettiget, paa hvilkensomhelst Maade erholder Kundskab om noget Skridt, der viser, at et formentlig uberettiget Ægteskab er tilsigtet (cfr. Skr. 23de Oktbr. 1893). Er Forbud mod Ægteskabet nedlagt før Lysningen, maa denne alligevel finde Sted, da Forbudet kan blive underkjendt, og et Forbud mod, at Lysning foretages, ikke kan

respekteres. Bliver et Forbud mod Ægteskabsstiftelse nedlagt hos Presten, og det ikke nedlægges ved Fogden (eller den Tjenestemand, der træder i hans Sted), men ved tvende Dannemænd (d. v. s. uberygtede Mænd, der tillige maa være vidnedygtige), bør Presten kræve, at Forbudet gjøres skriftlig med Angivelse af Grunden til samme.

At afgjøre, om der er lovhjemlet Grund til Forbud eller ikke, tilkommer Retten og ikke Presten; men denne kan dog ikke lade sig hindre af ethvert Forbud, hvor grundløst det end maatte være. Han kan nemlig ikke lade sig afholde fra Udførelsen af en Embedshandling ved et Forbud, der nedlægges ved 2 Mænd paa Grundlag af en Indsigelse, som aldeles utvilsomt er uskikket til at hindre Indgaaelsen af det tillyste Ægteskab, og han maa under saadanne Omstændigheder uden Ansvar kunne undlade at tage noget Hensyn til Forbudet. Dette er f. Ex. Tilfældet, naar Vedkommende alene paaberaaber sig en her i Landet stedfunden Forlovelse med en af Parterne. Men dersom der f. Ex. paaberaabes et i Udlandet indgaaet forbindende Ægteskabsløfte, maa Presten tage Forbudet tilfølge uden nærmere at indlade sig paa nogen Undersøgelse om, hvorvidt de paakrævede Betingelser for Løftets Gyldighed er tilstede eller ikke. Overhovedet maa Presten, naar der er den ringeste Tvil tilstede, ikke indlade sig paa at træffe nogen Afgjørelse angaaende Grunden til Forbudet.

Et Forbud skal forfølges til 1ste Forligelseskommission, og forsaavidt Forlig ei indgaaes, til 1ste Thing, hvortil lovligt Varsel kan gives (Lov om Forligelsesvæsenet 20de Juli 1824 § 32 og N. L. 1—19—20 og 22). Presten har dog heller ikke noget med at afgjøre, om Forbudet er lovlig forfulgt. Ogsaa dette er Rettens Sag, og der kan forekomme Omstændigheder, som gyldigen kan hindre hurtig Forfølgning.

Hvad Presten har at gjøre, naar Forbud er nedlagt og Forbudsaarsagen ikke er aldeles ugrundet, er, at han bør underrette den Person, mod hvis Ægteskab Forbud er nedlagt, og tilkjendegive ham, at den forlangte Vielse ikke vil blive udført, førend Presten erholder enten en skriftlig med Vitterlighedsvidner forsynet Erklæring fra den, der har nedlagt Forbudet, om, at al Indsigelse mod Ægteskabets

Fuldbyrdelse frafaldes, eller fyldestgjørende Oplysning om, at Forlig er indgaaet eller endelig Dom falden, hvorefter Ægteskabet kan indgaaes.

Dersom Vielsen foretages ved fremmed Prest efter Lov 10de Juni 1876, maa formentlig Forbudet nedlægges hos denne, idet den, der tror sig berettiget til at nedlægge samme, vil have at skaffe sig Underretning om, hvem der skal udføre Vielsen.

Paa Grund af den daarlige Lysning bør Presten saavidt muligt forvisse sig om, at ikke saadan Hindring er tilstede, som medfører, at den forlangte Vielse ubetinget maa negtes.

Det bemærkes, at Lysning ikke medfører Forpligtelse til Ægteskab for nogen af Parterne.

§ 68.

Om Forlovere.

Forlovere for Personer, der agter at indtræde i Ægteskab med hinanden, skal efter N. L. 2—8—3 indestaa for, at Parterne for «anden Trolovelse og Ægteskab er fri», ligesom det ogsaa kan bevises ved Skudsmaal (3—21—10, Skr. 3die Juli 1864 og 11te Marts 1881). Kun fuldmyndige Mænd bør benyttes som Forlovere (Skr. 7de Marts 1900).

Da Trolovelsen — naar undtages den upraktiske Regel om de Adeliges «Jaord» — er ophævet, bliver det praktisk taget kun Frihed for tidligere Ægteskab, hvorfor Forløftet efter denne Artikel afgiver Garanti. Dette siges ikke alene ligefrem i Artikelen, men fremgaar ogsaa indirekte deraf, at denne tillige forbyder Presten at sammenvie dem, der er beslægtede eller besvogrede i de forbudne Led; thi dersom Artikelen vilde, at Forløftet ogsaa skulde skaffe Borgen i denne Henseende, er det aldeles uforklarligt, at den ikke i sin Angivelse af Forløftets Indhold har medtaget dette Punkt, som den selv udtrykkelig omhandler.

Fremdeles viser Artikelen, at Forlovere ikke er nød-

vendige, naar Presten selv kjender Forholdene, og den forudsætter, som det synes, at hans Kjendskab til sine egne Sognebørn er af det Omfang, at Forlovere for disses Vedkommende ikke behøves, men at de kun vil tiltrænges for Udensognsfolk. Dette ligger i Udtrykket «ukjendte, som ikke er deres egne Sognefolk». Den Forudsætning, at Presterne kjender sine egne Sognebørns Forhold i heromhandlede Henseende, slaar imidlertid ikke altid ind og kan i Virkeligheden heller ikke gjøre dette, navnlig naar der er Spørgsmaal om større Menigheder, eller naar de, der agter at indtræde i Ægteskab, nylig er indflyttede i Menigheden efter maaske endog tidligere at have opholdt sig paa flere Steder.

Forbudet til Presterne mod uden Garanti at vie nogle «ubekjendte, som ei er deres egne Sognefolk», kan naturligvis ikke forstaaes saaledes, at de omvendt skulde være berettigede til uden videre at vie ubekjendte Personer, som er deres Sognefolk. Det synes heller ikke antageligt, at Bestemmelsen ved den indskudte Mellemsætning har villet berøve Presterne Adgang til at kræve Forløfte ved deres egne dem ubekjendte Sognefolks Ægteskaber og har villet paalægge dem Forpligtelse til for disses Vedkommende specielt at efterforske og undersøge, om de er bundne ved tidligere Ægteskab eller ikke, hvilke Undersøgelser kunde være vanskelige nok, naar Personerne havde opholdt sig paa forskjellige Steder. Havde dette været Meningen, synes den at maatte være kommen frem i en positiv Bestemmelse og ikke at kunne have skjult sig i en blot Forudsætning om Kjendskab til Forholdet. I denne Forudsætning ligger vistnok ikke mere end den Tanke, at naar Presterne efter sit Forhold til Vedkommende eller paa Grund af sin Sjælepleie og sine øvrige Forhandlinger med Menighedens Medlemmer har tilstrækkeligt Kjendskab til Omstændighederne, behøves ingen Forlovere. Man kan sige, at herved væltes den nævnte Vanskelighed over paa Forloverne; men disse maa dog i ethvert Fald have Byrden, naar de i Ægteskab indtrædende Personer ikke tilhører Menigheden, og overhovedet maa det bemærkes, at Bestemmelsen om Forlovere ved Ægteskab hviler paa den

Forudsætning, at vedkommende Personer vil have nogle, der kjender deres Forhold saavidt, at de er forvissede om, at ingen af Parterne tidligere er gift. Kan Brudefolkene aldeles ikke skaffe Forlovere, fordi den ene eller begge er ganske ubekjendte paa Stedet, vil de hos Regjeringen kunne erholde Tilladelse til at ægtevies uden at stille Forlovere mod at aflægge Ed paa ikke at være bundne ved foregaaende Ægteskab (Instr. for den norske Regjering af 15de Januar 1881 § 7 No. 15).

Regelen i N. L. 2—8—3, at Forloverne kun indestaar for, at Vedkommende ikke er bundne ved tidligere Trolovelse eller Ægteskab (altsaa nu alene Ægteskab), er utvilsom; men Spørgsmaalet er, om ikke denne Regel er forandret og navnlig udvidet ved nogen anden Lovbestemmelse.

Her møder vi navnlig Kirkerit. af 25de Juli 1685, hvis 8de Kap. synes at vise, at Forløftet skal gaa ud paa, «at intet paa begge Sider er, som efter Loven kan hindre samme deres Ægteskab». Efter denne Bestemmelse skulde altsaa Forløftet være af det mest omfattende Indhold; men derved at Bestemmelsen saaledes vilde komme til at bevise altfor meget, beviser den intet; thi det er aldeles klart, at Forløftet umulig kan omfatte saadanne Omstændigheder, med Hensyn til hvilke der efter Lovgivningen skal skaffes speciel Oplysning fra den Autoritet, der alene tilfulde kan kjende Sagen, saasom Attest fra Skifteretten eller fra Enkekasseadministrationen og Ægteskabstilladelse for Militærpersoner. Enkelte saadanne specielle Bevidnelser nævner Ritualets 8de Kap. selv. Man kan her ogsaa lægge Mærke til Forholdet mellem Ritualet og Loven. Ritualets nærmeste Hensigt er at give liturgiske Forskrifter. Naar det alligevel indeholder ikke faa Bestemmelser for Presterne af anden Beskaffenhed, da er det vistnok ikke tvilsomt, at disse har fuld Gyldighed; men dette gjælder dog med en vis Indskrænkning. Saavel Ritualet som Chr. V's Lov blev, uagtet de oprindelig er givne til forskjellig Tid, nemlig Rit. 25de Juli 1685 og Loven 15de April 1687, dog indførte i Norge ved en og samme Forordning af 14de April 1688 og satte i Kraft fra en og samme Dag, nemlig Mi-

chaelsdag 1688. De gjælder saaledes vistnok ved Siden af hinanden; men det er klart, at naar Loven har optaget en Materie af ikke-rituel Natur og derom givet en bestemt Forskrift, maa Ritualet i dette Punkt staa tilbage for Loven, hvis Forskrift saaledes bliver den gjældende Ret om Sagen. Ritualet kan isaafald alene bruges som Fortolkningsmiddel. Men hvad Spørgsmaalet om Forløftets Indhold angaar, tiltrænges ikke noget fra Ritualet hentet Bidrag til Lovens Forstaaelse, da dens Bestemmelse i dette Punkt er tydelig nok. Derimod bestyrker Ritualet den ovenfor antagne Mening, at Presten ogsaa kan kræve Forlovere for sine egne Sognefolk, naar han ikke fra sin prestelige Gjerning er kommen til at kjende dem saa nøie, at han tør opgive Fordringen paa Forlovere; thi Ritualet gjør ingen Forskjel mellem Inden- og Udensogns Folk. I denne Henseende bidrager saaledes Ritualet til at tydeliggjøre Loven.

Der har ogsaa offentlig været anført enkelte andre Bestemmelser, som skulde tale for en Udvidelse af Regelen i N. L. 2—8—3, nemlig den ophævede Frdn. 31te Aug. 1695, Canc. Cirk. 13de Decbr. 1712, Reskr. 3die Decbr. 1790 for de «vestindiske Eilande», Frdn. 4de Jan. 1799 om Trolovelsens Afskaffelse og den ældre Straffelovs Kap. 21 § 33; men det skjønnes ikke, at disse Bestemmelser har medført nogen Forandring i den klare Regel for Norge i N. L. 2—8—3, som forøvrigt ogsaa er fastholdt i Regjerings-Instruxen af 15de Januar 1881 § 7—15.

Imidlertid har der formentlig ialfald tildels dannet sig en Praxis i den Retning, at Presten tillige afkræver Forloverne Erklæring om, at Parterne ikke er beslægtede eller besvogrede i de forbudne Grader, og naar Forlovernes Erklæring i denne Henseende er tilfredsstillende, kan Presten formentlig ikke behøve herom at søge anden Oplysning. Saadan Praxis synes forøvrigt ogsaa at finde nogen Bekræftelse i den nye Straffelov af 22de Mai 1902 § 220, der er saalydende: «Den, som indgaar Ægteskab, der er ugyldigt paa Grund af tidligere Ægteskab eller paa Grund af Slægtskab eller Svogerskab, eller som medvirker hertil (t. Ex. Forlovere), straffes med Fængsel indtil 4 Aar, men

indtil 6 Aar, saafremt den anden Ægtefælle var uvidende om Ugyldigheden.» Har de for nær beslægtede eller besvogrede havt Samleie med hinanden, indtræder ogsaa Straffen for Blodskam (§§ 207 og 208). I § 338 er det derhos bestemt, at «den, som indgaar Ægteskab med Tilsidesættelse af de gjældende Bestemmelser om Lysning, Dispensation eller andre lovbestemte Betingelser, eller som medvirker hertil, straffes med Bøder».

§ 69.

Grunde, som er absolut opløsende for Ægteskabet og almindelige Skilsmissegrunde.

Alle absolute Hindringer er absolut opløsende, om Ægteskab uanseet Forbudet er indgaaet.

De absolut ophævende Skilsmissegrunde er saaledes:

1) Slægtskab og Svogerskab i de indispensable Grader. Forsaavidt disse har været Parterne bekjendt, skal de tillige straffes for Blodskam efter Straffeloven 22de Mai 1902 § 207 og 208, jfr. § 220. Er derimod Ægteskab uden Bevilling indgaaet mellem Personer, der kun er beslægtede eller besvogrede i de dispensable Grader, skal Ægteskabet ikke opløses, men forsaavidt Forholdet har været Parterne vitterligt, straffes de efter Straffelovens § 338 (se ogsaa Frdn. 23de Mai 1800 og N. L. 3—18—9—7, hvis Regel om, at Ægteskabet ikke skal opløses, maa overføres paa de nu fastsatte dispensable Grader, jfr. tillige Res. 2den Marts 1708 § 60 og Frdn. 20de Febr. 1717 1 B No. 19).

2) Bigami eller en gift Persons Indtrædelse i Ægteskab, medens det ældre Ægteskab endnu bestaar. Det sidste Ægteskab skal i dette Tilfælde opløses uden Hensyn til, om den ene af Ægtefællerne har været ubekjendt med det tidligere Ægteskab eller ikke. Den krænkede Ægtefælle af første Ægteskab kan tage Bigamen «til Naade», men behøver ikke at fornye Samlivet, idet Bigami tillige er Hor, hvorom nærmere under Skilsmissegrundene (se N. L. 3—18—16—8). Børnene af det bigamiske Ægteskab bør dog

betragtes som ægte, naar vedkommende Ægtefælle har været ubekjendt med det tidligere Ægteskab. Straffen er bestemt ved Straffelovens § 220, som er saalydende: «Den, som indgaar et nyt Ægteskab, der er ugyldigt paa Grund af tidligere Ægteskab eller paa Grund af Slægtskab eller Svogerskab, eller som medvirker hertil, straffes med Fængsel indtil 4 Aar, men indtil 6 Aar, saafremt den anden Ægtefælle var uvidende om Ugyldigheden.

Med Fængsel indtil 4 Aar straffes den, som bevirker eller medvirker til, at et Ægteskab, der paa Grund af de benyttede Former er ugyldigt, indgaaes med nogen, som er uvidende om Ugyldigheden.»

Almindelige Skilsmissegrunde.

1) Hor, 3—18—15—1. Begrebet Hor forudsætter subjektiv Brøde. En ydre Krænkelse, der ikke er forbundet med ægteskabelig Utroskab, saasom Voldtagning eller Tilsnigelse af Samleie ved bedøvende Midler, medfører saaledes ikke, at Skilsmisse kan kræves, 3—18—15—1—3. Derimod kan Hor begaaes, selv om Ægtefællerne er separerede fra Bord og Seng, idet Ægteskabet fremdeles bestaar i de 3 Aars Separationstid.

Selv om imidlertid Hor er begaaet, kan Skilsmisse dog ikke kræves i følgende Tilfælde:

a) Hvis den anklagende Person ogsaa er skyldig i Hor, gaar Loven ud fra, at begge Forseelser ophæver hinanden, saaledes at Klageretten tabes. Men dersom den ene Person retter og bedrer sig og den anden ikke, saa det findes bevisligt, da maa den, som retter sig, vel adskilles fra den anden, som bliver «varagtig» i sit syndige Levnet, 3—18—15—1—1.

b) Hvis den anklagende Ægtefælle har givet den anden nogen mærkelig Aarsag til saadan Forseelse ved Rufferi, Tyranni eller i andre Maader, som Dommeren kunde kjende at være ret Aarsag

til saadant Fald, da bør de saa lettelig at skilles ad, 3—18—15—1—2.

c) Dersom den krænkede Ægtefælle søger Seng med den i Hor skyldige, da er Tiltalen forbrudt, men hvis Forseelsen gjentages, indtræder Klageretten atter, 3—18—15—1—4. En bevislig Tilgivelse i Ord antages ligeledes at ophæve Klageretten, se Straffeloven 22de Mai 1902 § 209. Naar en gift Kvinde lader sig bortføre, maa Hor formentlig kunne forudsættes.

Omgjængelse mod Naturen og Sodomiteri maa formentlig sættes ved Siden af Hor som Skilsmissegrund.

Bigami betragtes som Hor i Forhold til den første Ægtefælle, uden at det behøver at bevises, at Samleie i det bigamiske Ægteskab har fundet Sted. Naar dette Ægteskab er opløst, og den krænkede Ægtefælle negter at tage Bigamen «til Naade» (3—18—16—8), maa formentlig Skilsmissedom erhverves. Dersom Bigamen saaledes forkastes af sin første Ægtefælle, maa han eller hun dog ikke beholde den anden, medens denne, som bemærket, selvfølgelig kan indtræde i andet Ægteskab.

Den i Hor skyldige maa ikke gifte sig igjen førend efter 3 Aars Forløb og efter Bevilling samt maa skaffe Vidnesbyrd om at have forholdt sig vel i Mellemtiden, men maa ikke blive boende i det Sogn, Herred eller By, hvor den uskyldige bor (3—18—15—1—4).

2) *Desertio malitiosa*, 3—18—15—2. Dette Forhold er efter Lovens Betegnelse tilstede, naar en Ægtefælle «foruden nogen skjellig Aarsag eller den andens Samtykke forlader den anden og drager bort». Bortreisen er altsaa ikke desertio, naar den sker efter Overlæg eller ifølge den bortreistes Stilling eller Næringsvei, men dersom Fraværelsen er ulovlig begyndt, bliver den desertio, selv om den bortreiste senere mod sin Villie (f. Ex. ved Fangenskab) hindres fra at vende tilbage.

Lovens Udtryk «drager bort» synes at tyde paa en Bortreise fra Opholdsstedet, men det maa antages, at

en Unddragelse fra Samlivet, selv om den ikke er forbundet med Bortreise, har samme Virkning.

a) Den forladte Person skal tøve den anden efter i 3 Aar uden saa er, at det kan skjelligen bevises, at den bortdragne gjør sig skyldig i Hor, 3—18—15—2—1. Det antages, at hvis Desertor først kommer tilbage efter de 3 Aars Forløb og ønsker at fornye Samlivet, vil Skilsmisse ikke kunne fremtvinges, forsaavidt Sag endnu ikke er anlagt, idet den forladte kan forudsættes at have ventet paa Desertor, men verserer der allerede Sag, vil Desertors Tilstedeværelse og Ønske om Samlivets Fornyelse ikke kunne hindre Skilsmissesagens Fremme (jfr. Frdn. 29de Mai 1750).

b) Den forladte skal ved Vidnesbyrd fra Prest og Sognefolk godtgjøre at have «levet og holdet sig ærlig og vel» og ikke givet den bortrømte «skjellig Aarsag dertil». Det synes imidlertid, som en Løsagtighedsforseelse, begaaet af den forladte i Løbet af de 3 Aar, ikke ubetinget medfører Tab af Retten til Skilsmisse. 3—18—15—2—2 bestemmer nemlig: «Sker det, at den forladte Person forser sig, førend de 3 Aar er endte, da skal den Person dog ikke forbydes Ægteskab uden med den Person, som den sig haver forseet med», jfr. 3—18—8.

Den saakaldte *desertio non lokalis* eller Ægteskabspligtens halsstarrige Negtelse maatte formentlig i Analogi med *desertio malitiosa* være Skilsmissegrund, forsaavidt den kunde bevises.

Hverken med Hensyn til Hor eller *desertio malitiosa* danner egen Tilstaaelse noget Bevis, naar Tilstaaelsen ikke støttes ved Sagens faktiske Omstændigheder.

Det lader sig formentlig ikke forsvare at bringe N. L. 3—18—15—1—4, der forbyder den for Hor fraskilte at indtræde i nyt Ægteskab uden Bevilling, i analogisk Anvendelse paa en Desertor eller Desertrix. Loven har nemlig udførlige Regler om *desertio malitiosa,* og det laa nær at gjøre Bestemmelsen fælles eller gjentage den, der-

som det havde været Lovens Tanke, at den ogsaa skulde gjælde i Desertionstilfælde. Vistnok har 3—18—15—2—1, hvor Desertio omhandles, følgende Bestemmelse: «Og naar dette altsammen lovlig bevist er, da maa den Person, som forladt er, tillades at gifte sig igjen.» Skulde man slutte indirekte heraf, da maatte Regelen blive, at Desertor slet ikke kunde gifte sig igjen, at han endog var afskaaret Adgang til at erholde Kgl. Tilladelse dertil. Men dette vilde formentlig være at slutte for meget, da Regelen isaafald blev strengere for Desertion end for Hor, medens flere Omstændigheder viser, at Lovgivningen har anseet Hor for at være en værre Gjerning end Desertion. Dette fremgaar fornemmelig deraf, at Hor er en strafbar Gjerning, hvilket ikke er Tilfældet med Desertion, samt at den i Hor skyldige efter Arvereglerne paa Lovens Tid (5—2—52) ikke kunde arve sit Barn. Meningen med den antydede Sætning er saaledes antagelig kun at betegne, at Desertionen maa være fuldkommen paa det rene, førend den forladte kan faa Dom og derved erholde sit Ønske om at kunne indtræde i nyt Ægteskab opfyldt.

§ 70.

Ægteskabsskilsmisse paa Grund af Forbrydelse.

Lov 22de Mai 1902 om Straffelovens Ikrafttræden § 11 har følgende Bestemmelse:

Den ene Ægtefælle er paa Grund af den andens Forbrydelse berettiget til at fordre Ægteskabet opløst, naar denne for fuldbyrdet Forbrydelse eller for Forsøg dømmes til Straf efter nogen af Straffelovens §§ 155 1ste Led, 191—199, 202—209, 213, 220 eller efter nogen af §§ 216, 217, 223—225, forsaavidt Forbrydelsen er begaaet i utugtigt Øiemed, eller naar han dømmes til strengere Straf end Fængsel i 6 Aar eller efter Straffelovens § 65, eller naar han dømmes til Fængsel over 3 Maaneder for nogen Forbrydelse mod Ægtefællen selv, eller hvorved dennes Liv eller Helbred forsætlig udsættes for Fare. Ligeledes kan Ægteskabet fordres opløst af den ene Ægtefælle, naar den

anden frakjendes Forældremyndigheden over sine Børn eller gjentagende er bleven dømt efter Lov om Løsgjængeri, Betleri og Drukkenskab af 31te Mai 1900 §§ 4, 5, 18 eller 19. Denne Lov er ophævet ved den nye Fængselslov af 12te Decbr. 1903.

Skilsmisse kan ikke fordres af den, der selv dømmes som medskyldig i samme Forbrydelse, og heller ikke, naar det ægteskabelige Samliv efter Straffens Fuldbyrdelse er fornyet.

De ovenfor nævnte Bestemmelser er saalydende:

§ 155 1ste Led: Den, som med Kundskab eller Formodning om at lide af smitsom Kjønssygdom ved legemlig Omgjængelse smitter eller udsætter nogen for Smitte, straffes med Fængsel indtil 3 Aar.

§ 191: Den, som ved Trusler bevæger nogen til utugtig Omgjængelse, eller som medvirker hertil, straffes med Fængsel indtil 5 Aar.

Offentlig Paatale finder alene Sted efter fornærmedes Begjæring.

§ 192: Den, som ved Vold eller ved Fremkaldelse af Frygt for nogens Liv eller Helbred tvinger nogen til utugtig Omgjængelse, eller som medvirker hertil, straffes for Voldtægt med Fængsel indtil 10 Aar, men med Fængsel ikke under 1 Aar, saafremt der handles om Samleie.

Hvis den fornærmede paa Grund af Handlingen omkommer eller faar betydelig Skade paa Legeme eller Helbred, eller den skyldige tidligere er straffet efter denne Paragraf eller efter §§ 191, 193 eller 195, kan Fængsel indtil paa Livstid idømmes.

§ 193: Den, som har medvirket til, at en anden har utugtig Omgjængelse med nogen, der er sindssyg, bevidstløs eller iøvrigt utilregnelig, straffes med Fængsel indtil 5 Aar, men indtil 8 Aar, saafremt der handles om Samleie.

Har den skyldige i Hensigt at fremme Forbrydelsen fremkaldt Utilregneligheden eller medvirket dertil, straffes han som i § 192 bestemt.

§ 194: Den, som med nogen tilsniger sig Samleie, som denne vilfarende anser for ægteskabeligt, eller medvirker til, at saadant Samleie finder Sted, straffes med Fængsel indtil 6 Aar.

Offentlig Paatale finder alene Sted efter fornærmedes Begjæring.

§ 195: Den, som har eller medvirker til, at nogen har utugtig Omgjængelse med et Barn under 13 Aar, straffes som i § 192 bestemt.

§ 196: Den, som har utugtig Omgjængelse med et Barn under 16 Aar, straffes med Fængsel indtil 3 Aar.

§ 197: Med Fængsel indtil 6 Maaneder straffes den, som har utugtig Omgjængelse med nogen Person under 18 Aar, der staar under hans Myndighed eller Opsigt. Vildfarelse med Hensyn til Alderen udelukker ikke Strafskylden.

§ 198: Den, som ved særlig underfundig Adfærd eller ved Misbrug af Afhængighedsforhold forfører nogen til utugtig Omgjængelse, straffes med Fængsel indtil 6 Maaneder, men indtil 1 Aar, saafremt den forførte enten er under 18 Aar eller er under 21 Aar og staar under hans Myndighed eller Opsigt. Vildfarelse med Hensyn til Alderen udelukker ikke Strafskylden.

Offentlig Paatale finder kun Sted efter fornærmedes Begjæring.

Se Regelen i § 214.

§ 199: Med Fængsel indtil 4 Aar straffes den, som

1. med nogen har utugtig Omgjængelse, hvortil han har skaffet sig Leilighed ved Misbrug af sin offentlige Stilling eller af den Stilling, hvori han staar til Vedkommende som dennes Læge, Sjælesørger, Lærer eller foresatte.
2. har utugtig Omgjængelse med nogen i Fængsel, Arbeidshus, Sygehus, Fattighus, Opdragelsesanstalt eller lignende Anstalt optagen Person, som der staar under hans Myndighed eller Opsigt, eller
3. har utugtig Omgjængelse med Slægtning i nedstigende Linie eller med Stedbarn, Pleiebarn, Fosterbarn, Myndling eller Elev, som staar under hans Myndighed eller Opsigt.

§ 202: Den, som forleder nogen til at gjøre sig en Næringsvei af at holde sit Legeme tilfals til Utugt, eller som medvirker til saadan Forledelse, straffes med Fængsel indtil 4 Aar, men med Fængsel fra 1 indtil 6 Aar, saafremt den forledede er under 18 Aar, eller i saadant utugtigt Øiemed befordres ud af Riget.

§ 203: Den, som søger at afholde nogen, der gjør sig en Næringsvei af at holde sit Legeme tilfals til Utugt, fra at ophøre dermed, straffes med Fængsel indtil 2 Aar.

§ 204: Har den efter nogen af §§ 200—203 skyldige handlet sædvansmæssig eller anvendt Tvang, Trusler eller underfundig Adfærd eller benyttet sig af nogens Nød eller Forstandssvaghed, kan Straffen forhøies med indtil en Halvdel udover den i Paragraferne bestemte. Det samme gjælder, hvis den efter nogen af §§ 202 eller 203 skyldige har handlet af Vindesyge eller forøvet Forbrydelsen mod sin Ægtefælle, sit Barn eller nogen under hans Myndighed eller Opsigt staaende Person eller misbrugt sin offentlige Stilling eller sin Stilling som Sjælesørger, Læge eller Lærer.

Forøves Forbrydelsen under Udøvelsen af en Næringsvei, kan den skyldige fradømmes Retten til at fortsætte denne.

(§§ 200 og 201, som ikke er medtaget, er saalydende:

§ 200: Den som forfører nogen til utugtig Omgjængelse med en anden, eller som medvirker til, at nogen forføres til utugtig Omgjængelse, straffes med Fængsel indtil 1 Aar.

Offentlig Paatale finder alene Sted efter fornærmedes Begjæring.

§ 201: Den, som fremmer en andens utugtige Omgjængelse med nogen under 16 Aar, straffes med Fængsel indtil 4 Aar.)

§ 205: Den, som ved Misbrug af saadan Stilling, som i § 199 No. 1 nævnt, fremmer andres utugtige Omgjængelse med nogen, til hvem han staar i saadant Forhold, som i § 199 No. 2 eller 3 omhandlet, straffes med Fængsel indtil 5 Aar.

§ 206: Den, som af Vindesyge fremmer andres utugtige Omgjængelse, eller som udnytter denne i vindesygt Øiemed, straffes med Fængsel indtil 2 Aar. Under særdeles formildende Omstændigheder kan Bøder idømmes.

Fængsel indtil 4 Aar bliver at anvende, saafremt den, hvis utugtige Forhold fremmes, er under 18 Aar eller i utugtigt Øiemed befordres ud af Riget.

Forøves Forbrydelsen under Udøvelsen af en Næringsvei, kan den skyldige fradømmes Retten til at fortsætte denne.

§ 207: For Blodskam straffes den, som har Samleie med Slægtning i nedstigende Linie, med Fængsel fra 1 til 8 Aar, og den, der har Samleie med Slægtning i opstigende Linie eller med Broder eller Søster med Fængsel indtil 2 Aar.

Dog er Personer under 16 Aar og i nedstigende Linie beslægtede under 18 Aar straffri. Det samme gjælder Personer under 21, naar de er forførte af nogen i opstigende Linie beslægtet.

Medvirker nogen til, at saadant Samleie finder Sted, straffes han med Fængsel indtil 8 Aar.

§ 208: Har Personer, der ved et bestaaende Ægteskab er besvogrede i op- og nedstigende Linie, Samleie med hinanden, straffes de med Fængsel indtil 6 Maaneder. § 207 2det Led finder tilsvarende Anvendelse.

Med Fængsel indtil 1 Aar straffes den, som medvirker til, at saadant Samleie finder Sted.

§ 209: Gift Person, som har Samleie med nogen anden end sin Ægtefælle, saavelsom ugift, der har Samleie med nogen gift, straffes med Fængsel indtil 3 Maaneder.

Offentlig Paatale finder alene Sted efter fornærmedes Begjæring.

Paatale finder ikke Sted, saalænge nogen skyldigs Ægteskab bestaar. Dog kan Paatale altid reises, naar saadan begjæres af fornærmet Ægtefælle, hvis Ægteskab paa Grund af Forbrydelsen er opløst. Ligeledes kan Paatale altid reises, naar Paastand om Skilsmisse paa Grund af Ægteskabsbruddet fremsættes i Forbindelse med Straffesagen.

§ 213: Finder utugtig Omgjængelse mellem Personer af Mandkjøn, straffes de, som heri gjør sig skyldige, eller som medvirker dertil, med Fængsel indtil 1 Aar.

Med samme Straf ansees den, som har utugtig Omgjængelse med Dyr, eller som medvirker dertil.

Paatale finder alene Sted, naar det paakræves af almene Hensyn.

§ 216: Med Fængsel indtil 3 Aar straffes den, som bevirker eller medvirker til, at en umyndig under 18 Aar ulovlig unddrages eller holdes unddragen fra sine Forældres eller andre Vedkommendes Omsorg eller Myndighed.

Under formildende Omstændigheder kan Bøder anvendes.

Offentlig Paatale finder alene Sted efter Begjæring af nogen fornærmet.

§ 217: Er den i § 216 omhandlede Forbrydelse forøvet med Barn under 16 Aar i utugtigt Øiemed, straffes den skyldige med Fængsel indtil 5 Aar, men indtil 8 Aar, saafremt Barnet er under 13 Aar.

Har den skyldige forøvet den i § 216 omhandlede Forbrydelse i Hensigt at benytte den umyndige i et vindesygt Øiemed eller derved at forberede nogen i §§ 200—205 eller 213 omhandlet Forbrydelse, anvendes Fængsel indtil 8 Aar.

Er saadan Forbrydelse, som i § 216 nævnt, forøvet med Barn under 16 Aar, der holdes skjult eller føres ud af Landet eller derved tilføies betydelig Skade paa Legeme eller Helbred, er Straffen Fængsel indtil 10 Aar, men Fængsel ikke under 1 Aar, saafremt den skyldige tillige har tilsigtet at benytte det i vindesygt eller utugtigt Øiemed.

Er Forbrydelsen forøvet under Udøvelsen af en Næringsvei, kan den skyldige fradømmes Retten til at fortsætte denne.

§ 223: Den, som ulovlig berøver en anden Friheden eller medvirker til saadan Frihedsberøvelse, straffes med Fængsel indtil 5 Aar.

Har Frihedsberøvelsen varet over 1 Maaned eller har den voldt nogen ualmindelige Lidelser eller betydelig Skade paa Legeme eller Helbred eller medført nogens Død, idømmes Fængsel i mindst 1 Aar.

§ 224: Med Fængsel indtil 10 Aar straffes den, som ved Magt, Trusel eller underfundig Adfærd ulovlig bringer nogen i sin eller en andens Vold i Hensigt at hensætte ham i hjælpeløs Tilstand eller fremmed Krigstjeneste eller i Fangenskab eller anden Afhængighed i et fremmed Land

eller for i utugtigt Øiemed at føre ham til et fremmed Land, eller som medvirker dertil.

§ 225: Den, som bevirker eller medvirker til, at en anden bringes i Trældom, straffes med Fængsel fra 5 Aar indtil paa Livstid.

Paa samme Maade straffes den, som driver eller medvirker til Slavehandel eller Førsel af Personer, bestemte for saadan Handel.

Er Forbrydelsen forøvet under Udøvelsen af en Næringsvei, kan den skyldige fradømmes Retten til at fortsætte samme.

§ 65 er saalydende: Har nogen gjort sig skyldig i flere fuldbyrdede eller forsøgte Forbrydelser, strafbare efter §§ 148, 149, 152 2det Led, 153 1ste, 2det og 3die Led, 154, 159, 160, 161, 174, 178 jfr. 174, 191, 193, 197, 198, 200, 201, 202, 203, 204, 217, 224, 227, 230, 231, 233, 245 2det Led, 261, 266, 268 eller 292 kan Retten beslutte at stille Lagretten Spørgsmaal, om den skyldige i Betragtning af Forbrydelsernes Beskaffenhed, den Drivfjær, som for samme ligger til Grund, eller det Sindelag, som gjennem dem aabenbarer sig, maa ansees særlig farlig for Samfundet eller for enkeltes Liv, Helbred eller Velfærd.

Bejaes det stillede Spørgsmaal, kan Dommen bestemme, at domfældte kan beholdes i Fængsel, saalænge det findes fornødent, dog ikke længere udover den fastsatte Straffetid end det tredobbelte af denne og i intet Tilfælde længere end 15 Aar udover samme.

Efter disse Bestemmelser maa den Skilsmissegrund, som Frdn. 18de Decbr. 1790 omhandler, nemlig livsvarigt Strafarbeide, være bortfaldt.

Tyrannisk Behandling er ikke Skilsmissegrund (N. L. 3—18—15—1—2 og 2—9—8), men dersom der er Spørgsmaal om Efterstræbelser paa Livet, maatte i ethvert Fald Skilsmisse kunne kræves.

§ 71.

Skilsmisse efter Bevilling.

I Almindelighed er Fremgangsmaaden den, at Ægtefællerne først erholder Bevilling til at leve adskilte med Hensyn til Bord og Seng, hvilken Bevilling ikke ophæver Ægteskabet, men kun giver Tilladelse til en foreløbig Separation paa 3 Aar, der er at betragte som en Prøvetid. Bevillingen meddeles i Kristiania af Magistraten med Stiftamtmandens Approbation (Instrux 14de Sept. 1798 § 6 d) og ellers af Overøvrighederne (Frdn. 23de Mai 1800 § 5).

Vilkaarene er følgende: a) Mægling mellem Ægtefællerne skal være foretagen af Presten og af Magistraten i Byerne og Fogden (eller den Embedsmand, der træder i hans Sted) paa Landet (Frdn. 18de Okt. 1811). Ifølge Dissenterloven af 27de Juni 1891 § 13 skal den geistlige Mægling for Dissentere, der tilhører ordnede Menigheder, foretages af deres egne Prester eller Forstandere, men bortfalder for andre Dissenteres Vedkommende. Opholder Ægtefællerne sig paa forskjellige Steder, maa hver Ægtefælles Sjælesørger søge at paavirke Vedkommende. Det samme maa formentlig iagttages, naar den ene Ægtefælle tilhører Statskirken og den anden er Dissenter, forsaavidt denne tilhører en ordnet Menighed. b) Parterne maatte være enige om at separeres. Der skal dog efter 1890 være bevilget *Separatio quoad thorum et mensam* efter den ene Ægtefælles Begjæring mod den andens Protest. c) De maatte være enige om de Vilkaar, paa hvilke de vil leve separerede. De nærmere Regler om Bidrag til separeret eller fraskilt Hustru og Børn, der forbliver hos denne, indeholdes i Lovene af 6te Juli 1892.

Under de 3 Aars Separationstid bestaar altsaa Ægteskabet fremdeles, og Tiden regnes fra Bevillingens Datum, i Kristiania fra dens Udstedelse af Magistraten.

Naar de 3 Aar er forløbne, kan der hos Regjeringen ansøges om Bevilling til Ægteskabets fuldstændige Ophævelse (Res. 22de Januar, bekjendtgjort 14de Mai 1796). Betingelserne er: 1) Geistlig og borgerlig Mægling maa

være foretagen paa samme Maade som ved Separation fra Bord og Seng (Res. 22de Jan. 1796 og Frdn. 18de Okt. 1811 § 2). Attest om Mæglingen maa tilveiebringes (Cirk. 27de Okt. 1858 og Skr. 22de Febr. 1849). Mægling mellem uforligelige Ægtefæller behøver ikke at foregaa i Medhjælpernes Overvær (Skr. 26de Juni 1896). 2) Dersom Parterne er enige om fuldstændig at hæve Ægteskabet, meddeles Bevilling hertil; men hvis den ene af dem protesterer, tages Omstændighederne i Betragtning, og det er saaledes ikke ubetinget givet, at Bevilling vil blive meddelt, men i Regelen sker dog dette. Res. 16de Novbr. 1812 giver Haab om Ægteskabets Opløsning efter Udløbet af 3 Aar, uagtet den ene Part er fraværende, uden at Opholdsstedet vides, naar der 3 Gange efter hinanden med 6 Ugers Varsel forgjæves er skeet Indkaldelse (nu i «Norsk Kundgjørelsestidende», jfr. Lov 19de Juni 1882).

Skilsmissebevillingen giver dog ikke Parterne Adgang til at indgaa nyt Ægteskab, hvorimod hertil udkræves særskilt Bevilling (Res. 12te Okt. 1812 § 1 og Res. 20de Novbr. 1826). Selv om den Resolution, der hæver Ægteskabet, giver den ene eller begge Ægtefæller Tilladelse til at indtræde i nyt Ægteskab — hvad undertiden er Tilfældet — kan dog denne Tilladelse ikke benyttes, førend en ny Bevilling dertil er udfærdiget og betalt.

Dette var de gamle Regler om Bevilling til Ægteskabsskilsmisse. Men i den seneste Tid, nemlig siden 1890, er med Hensyn til Skilsmissebevilling indtraadt en ny Praxis, idet saadan Bevilling under visse Omstændigheder er meddelt uden foregaaende 3 Aars Separation. Denne Praxis er foranlediget ved Oplysninger, der indeholdes i den danske Justitsminister Nellemanns i 1882 udgivne Monografi om «Ægteskabsskilsmisse ved kongelig Bevilling», samt tillige ved Oplysninger, hentede fra det norske Rigsarkiv. Det fremgaar nemlig heraf, at der i Løbet af forrige og Begyndelsen af dette Aarhundrede havde «i Danmark og Norge udviklet sig en fast Praxis, hvorefter Skilsmisse ikke alene bevilges paa Grundlag af treaarig Separation efter erhvervet Separationsbevilling, men ogsaa i adskillige andre Tilfælde, saasom 1) naar der forelaa en af Lovgivningen

anerkjendt Skilsmissegrund, men Omstændighederne talte for at fritage Vedkommende for at erhverve Skilsmissedom, 2) naar det formelt juridiske Bevis for en legal Skilsmissegrund ikke helt kunde fyldes, men der i Virkeligheden ikke kunde være synderlig Tvil om, at saadan Grund forelaa, 3) naar der til en legal Grunds Fyldestgjørelse manglede et mindre væsentligt Moment, saasom at en befalet Ventetid ikke var helt udløben, 4) naar der forelaa en Grund, som i Betydning nærmede sig til de legale, saasom Hor, begaaet af begge Ægtefæller, Hustruens Besvangrelse ved en anden før Ægteskabets Stiftelse, væsentlig Vildfarelse eller Svig ved Ægteskabets Indgaaelse (jfr. N. L. 3—18—16—4), *desertio non localis*, yngre Alder, Undsigelse paa Livet, grov Mishandling, Impotens i yngre Alder, ulægeligt Vanvid eller Spedalskhed indtraadt under Ægteskabet, Domfældelse for en større Forbrydelse (jfr. L. 3—18—16—6 og Frdn. 18de Decbr. 1750), 5) naar den anden Ægtefælle maatte formodes død og 6) naar Ægtefællerne ifølge gjensidig Overenskomst, men uden at løse Separationsbevilling, havde levet adskilt fra hinanden et længere Tidsrum (i Almindelighed mindst 6 Aar).

Denne ældre Praxis er saaledes nu gjenoptaget, og siden 1890 har der været meddelt Bevilling uden foregaaende treaarig Separation, navnlig paa Grund af 1) Bigami, 2) ulægeligt Vanvid, 3) Spedalskhed, 4) *desertio malitiosa*, 5) Hor og *desertio malitiosa* og 6) Dødsformodning eller eventuelt *desertio malitiosa*. Hvad Dødsformodning angaar, medfører imidlertid Loven af 12te Oktober 1857 § 28 en Forandring i den ældre Praxis, idet Spørgsmaalet for denne Bestemmelses Vedkommende er løst saaledes, at Bevilling er negtet og Sagerne henviste til Domstolene, naar intet særligt har tydet paa, at den forsvundne er afgaaet ved Døden, hvorimod Bevilling er meddelt, naar dette har været overveiende sandsynligt (uden dog at være saa utvilsomt, at ny Vielse kan forrettes, Skr. 5te Decbr. 1877), og derhos de foreliggende Oplysninger har berettiget den Slutning, at den Forsvundne, hvis han ikke er død, maa betragtes som *desertor malitiosus*. Angaaende den heromhandlede Praxis henvises til, hvad der er meddelt i Depts.-

være foretagen paa samme Maade som … n Ægte-
Bord og Seng (Res. 22de Jan. 1796 … sted (Skr.
1811 § 2). Attest om Mæglingen m…
27de Okt. 1858 og Skr. 22de Feb… iebragt ved
lem uforligelige Ægtefæller behø… er Justitsde-
hjælpernes Overvær (Skr. 26d… s Navne, men
Parterne er enige om fuld… Rundskr. 26de
meddeles Bevilling hertil; …
testerer, tages Omstændig… r meddelt uden
saaledes ikke ubetinget … og de adskilte Ægte-
delt, men i Regelen … Ægteskab uden sær-
1812 giver Haab or…
af 3 Aar, uagtet d…
holdsstedet vides…
6 Ugers Varsel…
Kundgjørelse…

Skilsm…
til at ind…
skilt Be…
1826)…
give…
tr…
l…

NIENDE AFSNIT.

Om Begravelse.

§ 72.

Begravelse, Dødsanmeldelse og Jordfæstelse. Ligbrænding.

Begravelse maa som Regel ske paa indviet Kirkegaard. Frdn. 22de Febr. 1805 angaaende Gravsteder i Kirkerne er ophævet ved Lov om Kirker og Kirkegaarde af 3die August 1897 § 56, og i denne Lovs § 35 er det bestemt, at Begravelse udenfor Kirkegaard ikke maa finde Sted uden Kongens Tilladelse, samt at Gravsted ikke maa indrettes i Kirke eller under dens Gulv.

Intet Lig maa begraves om Aftenen, hvilket forstaaes saaledes, at Begravelse ikke uden Kgl. Tilladelse maa finde Sted efter Kl. 3½ Efterm. (Skr. 20de Jan. 1875 og 30te Juli 1887). Over 8 Dage maa intet Lig ligge ubegravet (Frdn. 7de Novbr. 1682 § 10). Heller ikke maa det begraves, ligesaa lidt som Kisten over Liget maa lukkes tidligere end 72 Timer efter Døden, med mindre der ved Besigtigelse af to voksne Personer er fundet klare Tegn paa, at Døden er indtraadt, eller der foreligger Dødsattest fra en Læge (Lov 4de Juni 1898 § 2, jfr. ogsaa § 1). Under herskende ondartet smitsom Sygdom kan Sundhedskommissionen (Helseraadet) fatte Beslutning om, at

Ligene af dem, som maatte dø af saadan Sygdom, skal uden Hinder af Bestemmelserne i §§ 1 og 2 kunne udflyttes og begraves under Iagttagelse af de nærmere Regler, som for saadanne Tilfælde maatte blive udfærdigede af vedkommende Regjeringsdepartement (§ 3).

I Kjøbstæderne maa Begravelse ikke foretages paa Søn- og Helligdage, men paa Landet maa det ske før Prædiken, nemlig førend det ringer sammen (Kirkerit. 25de Juli 1685 Kap. 9).

Ved Kgl. Res. 30te Januar 1904 er det bestemt, at det nævnte Forbud skal være gjældende ogsaa for Røros Bergstad.

I Lov om Kirker og Kirkegaarde af 3die August 1897 § 38 bestemmes, at Grav ikke maa aabnes uden ved den for hver Kirkegaard ansatte Graver og efter Dødsanmeldelse, paategnet for Menighedsmedlemmer af Sognepresten, for Medlemmer af ordnet Dissentermenighed af dennes Prest eller Forstander og for andre af Øvrigheden (i Byerne Magistraten og paa Landet Fogden eller den, der kommer til at træde i hans Sted, Lov 21de Juni 1894). Dog skal i Distrikter, hvor de stedlige Forhold gjør dette paakrævet, vedkommende Sogneprest, Dissentermenigheds Prest eller Forstander og Øvrighedsperson kunne bemyndige en anden til paa deres Vegne at paategne Dødsanmeldelsen, mod at han fører nøiagtig Fortegnelse derover og for hvert enkelt Tilfælde uopholdelig afgiver fornøden Indberetning om Anmeldelsen.

Den dødes Navn, Alder, Stilling og Dødsdag saavelsom Dødsaarsagen skal opgives til Indførelse i Kirkebogen (Skr. 9de Oktbr. 1882).

For Personer, der ikke tilhører Statskirken og heller ikke en ordnet Dissentermenighed, paategnes altsaa Anmeldelse af Øvrigheden eller den, som af denne bemyndiges.

Graverne maa ikke bemyndiges til at paategne Dødsanmeldelsen.

Af Lovens Forarbeider fremgaar, at ved Dødsanmeldelse i § 38 menes den anordnede Anmeldelse for Skifteretten (i Byerne) eller Lensmanden (paa Landet) (Skr.

6te Juni 1899, Canc. Prom. 1ste Septbr. 1810 og 1ste Decbr. 1812).

Er der Mistanke om, at Vedkommende ikke er død en naturlig Død, men at en Forbrydelse er begaaet, f. Ex. med Hensyn til uægte fødte Børn, der anmeldes døde, maa Begravelsen udsættes og Paatalemyndigheden underrettes (Straffeprocesloven 1ste Juli 1887 og 22de Mai 1902 § 263, Cirk. 7de Juni 1893, cfr. Kirkerit. 25de Juli 1685 Kap. 9 *in fine* og Lov 4de Juni 1898 § 5).

Formen for Jordpaakastelse er bestemt ved Alterbogen 14de Februar 1889, 2den Afdeling L, og til samme kan i Kirke, Gravkapel eller Hus eller ogsaa ved Graven føies en fri Tale.

Bestemmelse om, at en Kirke kan benyttes til Begravelseshøitidelighed, bliver at afgive overensstemmende med Reglerne i Kgl. Res. 30te Decbr. 1897 Post VI a og b, saaledes altsaa, at Kirketilsynets Tilladelse alene udkræves, hvis Handlingen ledes af en Prest udenfor vedkommende Menighed (Skr. 17de Juni 1898). Jordfæstelsen kan efter Alterbogen ske i en fuldstændigere Form eller i en kortere Form, hvor Omstændighederne gjør en saadan ønskelig.

I Almindelighed finder Jordfæstelsen Sted ved Graven, men foretages under visse Omstændigheder ogsaa før Ligets Nedsænkelse i Graven. I Kirkerit. 25de Juli 1685 Kap. 9 heder det: «De, som bliver hensatte over Jorden, kaster Presten Jord paa ligesom paa andre, der nedsættes i Graven.» Dette sigter vistnok kun til Gravsteder i Kirkerne, som nu ikke kan haves. Men Jordpaakastelse før Liget er nedsænket i Graven foretages dog formentlig nu, naar Liget ikke skal begraves paa Dødsstedets Kirkegaard, men flyttes til en anden Begravelsesplads, og der kan være Frygt for Uheld under Transporten (jfr. Frdn. 7de Novbr. 1682 § 24 og Instrux for den norske Regjering 15de Januar 1881 § 7 No. 18, hvorefter Regjeringen kan give Tilladelse til Flytning af Lig eller til Begravelse paa en anden Tid eller anden Maade, end foreskrevet er).

I Lov om Ligbrænding 11te Juni 1898 § 4 er det bestemt, at naar Ligbrænding har fundet Sted, skal Asken omhyggelig samles i en Urne, der bliver at begrave paa

Kirkegaard eller at hensætte i et særlig dertil indrettet af Kongen godkjendt Rum (Kapel, Kolumbarum).

Reglerne om Selvmorderes Begravelse i N. L. 2—10—4, forsaavidt angaar Jordpaakastelse, og Reskr. 5te Aug. 1735 angaaende Overøvrighedens Afgjørelse af, hvorvidt de skulde have Jordpaakastelse, er ophævede ved § 56 i Lov om Kirker og Kirkegaarde af 3die Aug. 1897. Ogsaa forøvrigt er N. L. 2—10—4 ophævet ved § 2 i Lov om Straffelovens Ikrafttræden af 22de Mai 1902, jfr. Rundskr. 17de Juli 1903. Der er saaledes nu intet Forbud mod at kaste Jord paa Selvmordere. Om udøbte og dødfødte Børn heder det i Alterbogen Afdl. L. *in fine:*

«Udøbte Børn jordfæstes efter den kortere Form (B). Det samme gjælder, naar dødfødte Børn ønskes jordfæstede.»

I Skr. 14de Febr. 1898 udtales, at Presterne er pligtige til at møde frem ved Graven og forrette Jordpaakastelse efter de derom foreskrevne Ritualer i umiddelbar Forbindelse med Ligets Nedsættelse i Jorden, medmindre gyldigt Forfald eller de stedlige Forhold umuliggjør Prestens Nærværelse under selve Begravelsen — alt under Forudsætning af, at afdøde var Medlem af Statskirkemenigheden. Her sigtes saaledes til Nødvendigheden af Jordfæstelsens Udsættelse under særegne Omstændigheder.

§ 73.

Ligprædikener.

Forskrifter om Ligprædikener gives i N. L. 2—10—2 og Kirkerit. 25de Juli 1685 Kap. 9. Presterne skal holde Maade med de dødes Livs og Levnets Opregnelse og Berømmelse og «vogte sig, at de intet sige, som kan være imod deres Samvittighed, saa og at de intet usømmeligt om den døde melde».

Dersom andre ved Siden af den forrettende Prest ønsker at tale ved et Statskirkemedlems Begravelse, maa Samtykke dertil haves af vedkommende Sogneprest. Se specielt Skr. 23de Juli 1896 om, at Adgang hertil kan

negtes Prester ved sekteriske Menigheder og andre udenfor Statskirken staaende Personer.

Angaaende Dissenteres Begravelse se nærmere Afsnittet om Dissentere.

En Dissenterprest eller Forstander er ikke berettiget til at forrette ved Jordfæstelsen af et Statskirkemedlem (Skr. 1ste Febr. 1904).

Lig af nogen her i Landet bosat Person maa efter Lov 4de Juni 1898 § 5 ikke udføres af Riget forinden Politiet paa Dødsstedet har meddelt skriftlig Tilladelse dertil.

Forinden Tilladelsen meddeles har Politiet at kræve sig forelagt:

a) Bevidnelse for, at de anordnede Anmeldelser har fundet Sted.
b) Erklæring fra en Embedslæge, udstedt efter foretagen Besigtigelse af Liget, om Dødsaarsagen samt om, at der ikke er Grund til at antage, at Døden er forvoldt ved en strafbar Handling.
c) Erklæring af samme Indhold fra den Læge, der har behandlet afdøde under hans sidste Sygdom.

Foreligger der Mistanke om, at Døden er forvoldt ved en strafbar Handling, skal, inden Tilladelsen meddeles, Obduktion foretages af en Embedslæge og i Tilfælde kemisk Undersøgelse af vedkommende Ligdele finde Sted, medmindre Undladelde deraf findes aldeles ubetænkelig (jfr. Straffeproceslovens § 211). Det samme gjælder, hvor afdøde ikke har været behandlet af Læge under sin sidste Sygdom, eller hvor det ikke med Bestemthed kan afgjøres, om Vedkommende er død en naturlig Død.

Skulde det forlanges, at der blev foretaget Jordpaakastelse paa Liget, før det blev transporteret til Udlandet, bør dette ikke negtes. Det er muligt, at et saadant Forlangende kan fremsættes af Hensyn til, at Liget kan forulykkes under Transporten.

Det skal her i Forbindelse med den sidste af de ministerielle Handlinger bemærkes, at en Prest i selvstændigt Embede i Statskirken vistnok kan lade en af en norsk Biskop ordineret Missionsprest forrette i sit Sted ved den almindelige Gudstjeneste. Men ministerielle Forretninger

antages en her i Riget ordineret Missionsprest derimod ikke at kunne udføre i nogen til Statskirken hørende Menighed, medmindre han har absolveret de theologiske Examener ved vort Universitet, og der i den Resolution, ved hvilken der er meddelt Tilladelse til hans Ordination, ikke er taget noget Forhold, som er til Hinder derfor.

Theologiske Kandidater, som af norsk Biskop er indviet til Prest i Sømandsmissionens Tjeneste, eller som inden et norsk-kirkeligt Samfund i Amerika, som deler vor Statskirkes Tro og Lære og har samme Ritus som denne, er ordineret overensstemmende med vor Kirkes Ritus, antages at kunne udføre kirkelige Forretninger her i Riget, de sidste dog først, efterat de har aflagt det ved Kgl. Res. 25de Oktbr. 1870 foreskrevne Løfte (den saakaldte Presteed) (Skr. 12te April 1904, jfr. Skr. 22de Juli 1869 og 2den Oktbr. 1889).

TIENDE AFSNIT.

Om Kirker og Kirkegaarde.

§ 74.

Indledning.

De første Kirker her i Landet lod Kong Olaf Trygveson opføre og indvie. Olaf den hellige fortsatte Arbeidet og lagde af Kongsgaardene Jordegods til Kirkernes Underhold, og Bønderne tilpligtedes at vedligeholde dem, ligesom der ogsaa opførtes Kirker af Almuen eller af Privatmænd.

Efterhaanden opstod der tre Klasser af Kirker: Fylkeskirker (Hovedkirker), Herredskirker og Høgendeskirker (privat opførte Hjælpekirker). I Kjøbstæderne synes Kirkerne i Almindelighed at være stillede i Klasse med Herredskirker, men de ved Bispesæderne opførte Kathedralkirker eller Domkirker betragtedes dog som de fornemste af Landets Kirker.

Med Hensyn til Benævnelsen «Domkirke» bemærkes, at herved formentlig nu forstaaes den Kirke i Stiftstaden, til hvilken tidligere Domkapitlet eller de Geistlige, der var Medlemmer af Konsistorialretten, hørte, og i hvilken fremdeles Bispevielser og Ordination af Stiftets Geistlige afholdes, se Res. om Deling af «Vor Frelsers» Menighed i Kristiania af 22de Marts 1858 § 4, hvor «Vor Frelsers» Kirke kaldes Stiftets Domkirke.

I den katholske Tid udviklede Forholdene sig efterhaanden derhen, at alle Kirker med deres Gods var henlagte under den biskopelige Styrelse med Undtagelse af de 14 saakaldte «kongelige Kapeller», hvortil Kongen havde Patronatsretten ifølge pavelige Buller.

Ved Reformationen mistede Kirken sin Selvstændighed og kom med sit Gods ind under Kongens Overhøihed. Overbestyrelsen over Kirkerne blev henlagt til Stiftsdirektionen, bestaaende af Stiftsbefalingsmanden og Superintendenten (Biskopen).

Staten ansaa sig berettiget til at disponere over Overskuddet af Kirkernes Gods, og i flere Tilfælde blev Privatmænd «benaadede med en Kirkes Indkomster mod at holde dens Bygning vedlige». Benaadningsbrevene blev imidlertid tilbagekaldte ved Reskr. 26de Septbr. 1690, og ved Anordn. 2den Marts 1708 og 20de Febr. 1717 I A 1 blev det forbudt at søge om saadan Benaadning, «da ingen anden bør nyde Overskuddet af Kirken, som selv bør have det og kan hjælpe andre brøstfældige Kirker dermed». Omtrent samtidig hermed blev Kirkerne i Nordland og Finmarken ved Reskr. 27de Novbr. 1716, 5te Sept. 1718, 18de Sept. 1719 og 12te Jan. 1720 overdragne til det nordlandske Missionsfond (det nuværende nordlandske Kirke- og Skolefond).

Paa Grund af Pengemangel efter Krigen med Sverige solgte Fredrik IV i 1723 og 1724 en stor Del af Kirkerne paa Landet i Norge ved Auktion, nemlig de Kirker, der havde saa mange Midler, at de kunde ventes at de ville blive kjøbte. Da dette ikke var Tilfældet med Kjøbstædernes Kirker, undgik disse at blive solgte. De solgte Kirker blev med Tilliggelser overdragne Kjøberne «til uigjenkaldelig Odel, Arv og Eiendom», mod at disse Stedse skulde holde Kirken og dens Ornamenter i forsvarlig Stand og udrede alle samme paahvilende Skatter og Udgifter. Kjøberen havde Ret til igjen at afhænde Kirken og dens Gods, dog med den Indskrænkning, at Landskylden, Tienden og al Rettighed af Godset altid uforanderlig skulde følge Kirken (Frdn. 25de Febr. 1733 og 13de Aug. 1734, jfr. Skr. 30te Aug. 1856). Kirkens Ret til at hugge i den

samme frasolgte Skov til sin Fornødenhed ansees den forbeholdt (Retst. 1847 Pag. 200 ff.). I Skr. 5te Jan. og 29de Marts 1889 er det antaget, at Hugst i en Kirkes Skov maatte ske efter Udvisning af Stiftsdirektionen.

Over selve Kirken fik Kirkeeieren dog ikke Eiendomsret i egentlig Forstand, hvorimod han kun havde Ret til at disponere over Kirkens Midler, jfr. Høiesteretsdom af 29de Novbr. 1882, Retst. 1883 Pag. 124 ff. om, at de private Eiere af Prestegjælds Hovedkirke ikke kunde forbyde Annekssognets Almue med den geistlige Øvrigheds Tilladelse at benytte Hovedkirken, medens en ny Kirke opførtes for Annekset, og heller ikke kunde fordre Godtgjørelse for de Gange, Kirken uden deres Samtykke var benyttet.

Dersom Kirkeeieren, efterat Stiftsdirektionen havde givet ham en 'formelig Advarsel og forelagt ham en passende Frist til at afhjælpe paapegede Mangler, forsømte at holde Kirken med dens Ornamenter i forsvarlig Stand og Hævd, forbrød han Kirken med alt dens Gods, i hvis Hænder det end maatte være. Oprindelig faldt Kirken og dens Gods isaafald tilbage til Kongen eller Staten, men senere efter Lov af 24de April 1818 til Menighederne.

§ 75.

Oversigt over Loven om Kirker og Kirkegaarde af 3die August 1897, der ifølge Kgl. Res. 30te Oktbr. 1997 er traadt i Kraft fra 1ste Jan. 1898.

Kap. I. Eiendomsforhold.

Hovedregelen om Eiendomsretten til Kirken er, at enhver Sognekirke skal være Sognemenighedens Eiendom og ikke maa afhændes. Dog kan en Kirke eies af flere Menigheder i Fællesskab.

Sognekirke, som helt eller for en Del er i Privates Eie eller alene tilhører en Del af Sognets Indvaanere, skal ved Sognestyrets Foranstaltning erhverves for Menigheden inden 5 Aar fra 1ste Januar efter Lovens Ikrafttræden. Dog kan Menigheden undlade at indløse Kirker, som ikke har eller bliver tillagt Indtægter, tilstrækkelige til at dække

de Udgifter, der findes at paahvile de private Kirkeeiere (§ 2).

Ved Kirkes Erhvervelse for Menigheden skal dens Tiende, Landskyld og øvrige Indtægter medfølge, men dens Kapital, Jordegods, Skov og Rettigheder iøvrigt kun i den Udstrækning, de tiltrænges til at dække Kirkens Udgifter. Forsaavidt der tilligger Kirken Fisketiendeerstatning, skal denne ved Kirkens Erhvervelse for Menigheden medfølge i den Udstrækning, som af Sogne- eller Kommunestyret forlanges (§ 3).

Vilkaarene for Kirkens Erhvervelse bestemmes ved Overenskomst eller i Mangel deraf ved Skjøn af udenbygds Mænd. Skjønnet fastsætter det aarlige Beløb, som antages nødvendigt til Kirkens Vedligehold i god og forsvarlig Stand, til større Udbedringer og Nybygning samt til at dække de øvrige Forpligtelser, der paahviler den private Kirkeeier (§ 4).

Ved det omhandlede Skjøn bliver ikke at tage Hensyn til den i selve Kirkebygningen med Tomt og Kirkegaard liggende Værdi (Skr. 30te August 1898).

De nærmere Regler Angaaende Kirkes Erhvervelse for Menigheden er fastsatte i §§ 5, 6 og 7. Omkostningerne ved Skjønnet udredes af Sognekassen. Overskjøn kan forlanges inden 8 Uger fra Underskjønnets Afgivelse. Omkostningerne ved Overskjønnet betales af Kirkeeieren, saafremt det er forlangt af ham og gaar ham imod, ellers af Sognekassen.

Hvor Kirken er erhvervet for Menigheden, bortfalder de for Kirkegods særlige Indskrænkninger i Eiendomsretten (§ 8).

Om disse Indskrænkninger se Frdn. 25de Febr. 1733 og 13de Aug. 1734 § 16. Paa Grund af Tilbagefaldsregelen i Tilfælde af Kirkens Forbrydelse af den private Kirkeeier, maatte Panthaveren i afhændet Kirkegods tabe sin Ret, naar Kirken forbrydes, og Kirkegods kunde ikke være Gjenstand for Odelshævd. Heller ikke er Kirkegods antaget som Pant for offentlige Midler.

Her kan ogsaa bemærkes, at Formues- og Indtægtsskat til Stat og Kommune ikke kan paalægges Kirker, som

eies af Menigheden (Skattelovene 30te Mai 1891, henholdsvis §§ 25 og 17, jfr. Lov 29de Juni 1892 § 35).

Naar Sognekirke, som er i flere Menigheders Fælleseie, kræves udskilt af Fællesskabet, kan Opløsningen i Mangel af mindelig Overenskomst ske ved Skjøn af udenbygds Mænd paa Parternes Bekostning (§ 9).

Se om saadan Opløsning Skr. 9de Juli 1901, hvor blandt andet bemærkes, at Kirketienden af Eiendomme i det Sogn, hvor Kirken er beliggende, skal altid følge Kirken. Det samme gjælder ogsaa dens øvrige Indtægter, forsaavidt ikke særlige Forhold gjør dette utilraadeligt. Endvidere gjør Departementet opmærksom paa, at det i Motiverne til Kirkelovens § 9 er udtalt som en Forudsætning, at der ved Opløsningen af Fællesskabet maa tages Hensyn til de paagjældende Sognemenigheders ofte meget forskjellige Størrelse og økonomiske Evne, den forskjellige Stand, hvori Kirkerne er, idet en enkelt muligens med betydelige Opofrelser og Optagelse af endnu løbende Laan er nyopført og bragt i fortrinlig Stand, medens de andre kan være brøstfældige og meget snart trænge til omfattende Udbedringer eller endog til at gjenopføres fra nyt af. Videre nævnes, at Kirkernes Indtægter, som under Fællesskabet har været anvendt til samtlige Kirkers Fordel underet, kan være meget forskjellige, idet nogle har Indtægter, som adskillig overstiger deres egne Behov, medens andre ikke paa langt nær ved sine Indtægter kan bestride de dem vedkommende Udgifter. Som Exempler fra vor Retspraxis paa Opløsning af saadanne Fællesskaber henviser Lovkommissionen til Høiesteretsdomme, indtagne i Retst. for 1871 Pag. 71 ff., for 1874 Pag. 589 ff. og for 1875 Pag. 362 ff.

Departementet henleder derhos Opmærksomheden paa, at Kirkernes faste Kapitaler ikke maa forbruges, og at deres Indtægter ikke maa anvendes til andet end deres eget Behov og de dem paahvilende Lønninger (Lovens §§ 12 og 18).

For de Kirker, der tilhører Staten, det nordlandske Kirke- og Skolefond eller anden offentlig Stiftelse, vedbliver det nuværende Eiendomsforhold, indtil anderledes bestemmes (§ 10).

§ 76.

Kap. 2. Om Kirkernes Formue, Indtægter og Udgifter.

Hvor en Kirke er i Menighedens Eie, maa dens Tiende, Landskyld og øvrige Indtægter og Rettigheder samt dens Kapitaler ikke skilles fra den.

Al Kirken tilhørende Formue samt Salgs- og Indløsningssummer henlægges til et Fond for Kirken, forsaavidt ikke særlig Bestemmelse derfor er til Hinder (§§ 11 og 12, jfr. ogsaa § 13).

Anbringelse af Bøsser ved en Kirkes Døre til Indsamling af Bidrag til en Menigheds frivillige Fattigpleie kan ske med Kirketilsynets Samtykke (Skr. 12te Novbr. 1901). Om Fattigblokpengene se Skr. 9de April 1890 og Skr. 16de Marts 1903. De maa naturligvis tilkomme de Fattige, da de ikke er tiltænkt andre end disse, og de bør uddeles hvert Aar af den frivillige Fattigpleie.

Kirkefondet skal danne en uangribelig Kapital, og kun Midlernes Afkastning kan anvendes til Nybygning eller Reparation af Kirken eller lignende. Udtrykket i § 12—3 «forsaavidt ikke særlig Bestemmelse derfor er til Hinder» er saaledes at forstaa, at Regelen om Henlæggelse til Kirkefondet er betinget af, at dens Befølgelse ikke kommer i Strid med testamentariske eller andre Vilkaar (Skr. 13de Juni 1901).

For Benyttelse af Kirke i Menighedens Eie til kirkelige Handlinger, der udføres i Forbindelse med den almindelige Gudstjeneste eller paa andre dertil af Kongen bestemte Dage, erlægges ikke Betaling.

For saadan Kirkes Benyttelse til kirkelige Handlinger, som udføres til andre Tider, kan der kræves Betaling efter Vedtægt, som fastsættes af Sogne- eller Kommunestyret og godkjendes af Kirkens Overtilsyn (§ 15).

For Benyttelse af Kirke i Menighedens Eie til gudstjenstligt eller andet opbyggeligt Brug erlægges ikke Betaling.

Tillades saadan Kirke benyttet til Forhandlingsmøder eller Koncerter, kan der kræves Betaling efter Vedtægt, fastsat paa den i foregaaende Paragrafs andet Afsnit bestemte Maade (§ 16, jfr. Skr. 17de Febr. 1900).

Kirkefondet bestyres og forvaltes paa Landet af Sognestyret og i Byerne af Kommunestyret. Fondets Kapitaler anbringes mod Sikkerhed, som for Umyndiges Midler bestemt. Med Hensyn til Regnskabs Aflæggelse forholdes som med kommunale Regnskaber (§ 17).

Kirkens Indtægter anvendes, forsaavidt den er i Menighedens Eie, alene til Kirkens Behov og til de den paahvilende Lønninger. Dog kan med Kongens Samtykke Overskud af Indtægten anvendes ogsaa til andre kirkelige eller dermed beslægtede Formaal (§ 18).

Kirkedepartementet har i Skr. 23de April 1900 antaget, at der er lovlig Adgang til af Kirkekassen at udrede de Udgifter, som er forbundne med Sogneprestens Reiser for at forrette Jordpaakastelse ogsaa paa en Hjælpekirkegaard, forsaavidt det gjælder Reiser til Udførelse af de aarlig tilbagevendende almindelige Jordfæstelser og ikke blot Jordfæstelse af et enkelt Lig efter særskilt Begjæring.

Der kan ikke være noget til Hinder for, at der ydes Offer paa Alteret til Indtægt for en Kirke eller et Kapel, men Tilladelse dertil meddeles af Kirketilsynet i Henhold til Kgl. Res. 30te Decbr. 1897 Post 6 b c. Den maa søges for hver enkelt Gang og kan selvfølgelig ikke paa Forhaand fastslaaes at skulle være aarlig tilbagevendende (Skr. 22de Mai 1902).

Forsaavidt de Indtægter, der tilligger Kirke i Menighedens Eie, ikke dækker dens Udgifter, udlignes det manglende efter Reglerne i de kommunale Skattelove (§ 19).

Efter § 20 1ste Led skal af enhver Kirke udredes ved Aarsskiftet som Bidrag til Løn for Stiftets Biskop det samme Beløb, hvormed Kathedralikum, Salarium og Residenspenge eller nogen af dem tilsammen hidtil har været erlagt, og til Provstiets Provst den han tilkommende Løn, nemlig 12 Kroner aarlig af hver Hovedkirke og 8 Kroner aarlig af hver Annekskirke i Provstiet.

Af endel mere specielle Bestemmelser i § 20 udhæves, at der af Kirker, som er i Privates Eie, erlægges de dem hidtil paahvilende Afgifter og Udredsler uforandrede, indtil Kirkerne er blevet Menighedens Eiendom.

For de Kirker, som ikke er i Privates Eie, eller efter

Kirkens Erhvervelse for Menigheden gjælder endel dersteds nærmere angivne Bestemmelser.

§ 77.

Kap. 3. Om Kirkernes Nybygning og Vedligehold.

Ny Sognekirke skal opføres, naar Kirken er tilintetgjort, naar den paa Grund af væsentlige Mangler er ubrugbar og ikke med Nytte kan udbedres, naar den under sædvanlige Gudstjenester ikke afgiver tilstrækkelig Plads for den kirkesøgende Del af Menigheden og ikke hensigtsmæssig kan udvides, eller der dannes nyt Sogn, hvori Kirkebygning ikke tidligere findes. Tvist om, hvorvidt den hensigtsmæssig lader sig udbedre eller udvide, afgjøres ved Skjøn (§ 22, jfr. § 28).

Ny Kirke maa alene opføres paa Tomt og efter Tegninger, som er godkjendte af Kongen.

Enhver Kirke skal være hensigtsmæssig anordnet baade indvendig og udvendig. Kirkens Skib skal give Siddeplads for mindst en Fjerdedel eller, hvor der som Regel holdes Gudstjeneste hver Søndag, en Sjettedel af Sognets Folkemængde, Pladsen beregnet for hver Person til 0,5 m. Bredde og 0,8 m. Dybde. Foruden disse Pladse skal der i Kirkens Skib være Rum til de fornødne Gange.

For Kirke i Sogn, hvor der tillige er Kapel, kan Pladsenes Antal indskrænkes efter Tilladelse af Kongen.

Hvor en Menigheds Folketal kræver mere end 600 Siddepladse, kan det paa samme Maade tillades, at det overskydende Antal helt eller delvis sættes ud af Betragtning.

For Beregning af Pladsene lægges sidste Folketælling til Grund.

Enhver Kirke skal have tilstrækkelige Udgange og dens Døre gaa udad.

Kirken med dens Tilbehør skal til enhver Tid holdes i lovlig Stand og sømmelig Orden. Undlader Sogne- eller Kommunestyret efter Forlangende af Kirkens Overtilsyn

inden en af dette sat Frist at efterkomme Bestemmelserne i Lovens §§ 22 og 27, kan Overtilsynet undergive Sagen Afgjørelse ved Skjøn af udenbygds eller udenbys Mænd. Omkostningerne ved Skjønnet udredes efter Skjønsrettens Bestemmelse af Sogne- eller Bykassen, saafremt Skjønnet i det væsentlige giver Overtilsynet Medhold, i andet Fald af Statskassen.

Det bemærkes, at ifølge Lov 17de Mai 1904 maa Fortidslevninger fra Norges Oldtid eller Middelalder ikke udføres af Landet uden vedkommende Regjeringsdepartements Samtykke. Overtrædelse af denne Lov straffes med Bøder fra Kr. 1.oo til Kr. 5000.oo. Dette Forbud maa altsaa iagttages med Hensyn til en gammel Kirke og gamle Kirkeornamenter (§§ 23, 24, 25, 26, 27, 28, jfr. Straffeloven 22de Mai 1902 § 27).

Forsømmes Vedligehold af Sognekirke, som er i Privates Eie, og Eieren ikke lader de af Overtilsynet paaklagede Mangler udbedre inden en af dette sat Frist, falder Kirken med dens Tiende, øvrige Indtægter og Tilliggender og alt Jordegods og Skov, som i sin Tid er medfulgt ved dens Salg, tilbage til Menigheden, der har at overtage den, hvorhos Kirkeeieren er forpligtet til at erstatte Omkostningerne ved de paaklagede Manglers Udbedring (§ 29).

Afgiver ikke en Sognekirke, som er i privat Eie, tilstrækkelig Plads efter Bestemmelserne i Lovens § 22, og Eieren ikke lader den udvide, er han forpligtet til at overgive Kirken til Menigheden, der har at modtage den. Med Kirken skal isaafald følge dens Tiende og øvrige Indtægter og Tilliggender, undtagen Jordegods og Skov, som ikke maatte være fornødne for, at Menigheden kan overtage Kirken uden Tab. I Mangel af Overenskomst afgjøres dette ved Skjøn. Om Skjønnet gjælder Bestemmelserne i § 7 (§ 30). Bestemmelserne i § 30 gjælder ogsaa, naar den gamle Kirke er tilintetgjort eller ved Skjøn er erklæret ubrugbar, uden at dette skyldes forsømt Vedligehold, og Eieren ikke lader opføre ny Kirke af saadan Størrelse, som i § 25 foreskrevet (§ 31).

Ved Udbedringer, som ikke kan henregnes til almindeligt forsvarligt Vedligehold, samt ved Udvidelse og Ny-

bygning, kan den private Kirkeeier kræve som Hjælp af Menigheden det fornødne Tømmer, forsaavidt det ikke findes i Kirkens Skov, og Fremførsel af Materialier, forsaavidt denne kan besørges ved Arbeidshjælp af Menigheden (§ 32).

§ 78.

Kap. 4. Om Kirkegaarde.

Hvert Sogn skal have Kirkegaard, der som Regel anlægges ved eller i Nærheden af Kirken.

I Kjøbstæder med flere Menigheder kan disse benytte fælles Kirkegaard. Indenfor den til Bebyggelse regulerede Del af Byen maa Kirkegaard ikke tillades anlagt, medmindre særlige Forhold gjør det paakrævet.

For afsides Grænder kan anlægges Hjælpekirkegaard med Støpul og Klokke.

Den til Kirkegaard fornødne Grund kan fordres afgivet efter Taxt, men den til en Kirkegaards Paafyldning fornødne Jord kan ikke erhverves ved Expropriation (Skr. 10de Juni 1902).

Kirkegaard skal foruden Rum til fornødne Veie og Gange give Plads for saa mange Grave, som Halvdelen af Sognets eller Grændens Folketal, hver Grav 2,4 m. lang og 1,2 m. bred (§§ 34 og 36).

For Gravplads paa Kirkegaard i Menighedens Eie erlægges ikke Betaling. For Fæste af særskilt Gravsted eller naar Grav ønskes bevaret udover 20 Aar paa saadan Kirkegaard, kan der kræves Betaling efter fastsat Vedtægt.

Benyttes Kirkegaarden for nogen, som ikke tilhører Menigheden, kan der kræves et Vederlag, som ligeledes bestemmes ved Vedtægt (§ 37).

For Gravning, Ringning, Benyttelse af Gravkapel og lignende paa Kirkegaard, som er i Menighedens Eie, kan kræves Betaling efter Vedtægt (§ 38).

De i §§ 37 og 38 omhandlede Vedtægter fastsættes af Sogne- eller Kommunestyret efter Forslag af Kirkens Tilsyn og godkjendes af Overtilsynet. Forøvrigt bliver Ud-

gifter ved Anlæg og Vedligehold af Kirkegaard i Menighedens Eie at bestride paa samme Maade, som for Kirker bestemt (§ 39, jfr. § 19).

I Henhold til § 37, jfr. § 39, har Herredsstyret Adgang til at kræve Betaling for Fæste af særskilt Gravsted efter fastsat Vedtægt ogsaa af de Gaardbrugere, som hidtil har havt fri Jord til sine Gravsteder (Skr. 7de Oktbr. 1899).

Et Kirkestyre kan ikke negte at efterkomme Krav paa særskilt Gravsted eller Bevarelse af Grav udover 20 Aar paa Menighedens Kirkegaard, naar den fastsatte Betaling derfor erlægges, forsaavidt ikke Fæstet eller Gravens Bevarelse befrygtes at kunne hindre eller vanskeliggjøre særlige Foranstaltninger, som af Tilsynet ansees nødvendige eller hensigtsmæssige for Kirkegaarden, og hvorom det har indgivet eller agter at indgive Forestilling (§ 48). Der er ikke Adgang til at kjøbe Gravsted istedetfor at fæste det (Skr. 15de April 1902). Gravminder og Hegn m. v. antages ikke mod Vedkommendes Villie at kunne fjernes eller flyttes, efterat Tilladelse er meddelt til Gravens Bevarelse udover 20 Aar. Bestemmelse om, hvorvidt og paa hvilken Maade Sløifning af Gravsteder skal bekjendtgjøres, forudsættes afgivet af Tilsynet i Henhold til Lovens § 42 (Skr. 20de Juni 1898).

Anlæg eller Udvidelse af Kirkegaard, som tilligger Kirke i privat Eie, bekostes af Kirkens Eier. Er han ikke villig hertil, har han til Menigheden at overgive Kirken med Kirkegaard og øvrige Tilliggelser, saaledes som i § 30 bestemt. Forsømmes Vedligehold af saadan Kirkegaard, kommer Reglerne i § 29 til Anvendelse (§ 40).

Ethvert begravet Lig skal i Regelen hvile urørt i Jorden i 20 Aar. Dog skal denne Frist med Samtykke af Kongen, efterat Helseraadet har udtalt sig, kunne nedsættes til 15 Aar for Kirkegaarde, hvor Forholdene er særlig gunstige, ligesom der skal være Adgang til paa samme Maade at bestemme en kortere Frist for Lig af Børn under 12 Aar.

Flytning af begravede maa alene foregaa med Samtykke af vedkommende Departement, efterat Helseraadets Udtalelse er indhentet.

Ansees Undersøgelse af begravet Lig paakrævet af nogen offentlig Interesse, kan Tilladelse dertil meddeles af Øvrigheden (§ 41).

Kirkegaard skal i den Udstrækning, som af Helseraadet ansees nødvendig, være afgrøftet, derhos forsvarlig indhegnet samt holdes i sømmelig Stand.

Bestemmelse om Gravenes Dybde bliver at afgive af Helseraadet med Godkjendelse af Overtilsynet. Dog skal enhver Grav være saaledes anlagt, at det Lig, som deri nedsættes, ikke berøres af Grundvand, og at der mellem Kistens øverste Kant og Jordens Overflade er en Afstand af mindst 1 m., jfr. Skr. 21de April 1900 om Grave for Børn under 12 Aar.

Forøvrigt bliver almindelige Bestemmelser angaaende Kirkegaarden og dens Benyttelse, derunder om Anbringelse og Fjernelse af Gravminder, Bænke, Plantning, Hegn og andre Anlæg, at afgive af Tilsynet med Overtilsynets Godkjendelse (§ 42).

Naar Kirkegaard nedlægges, skal den være fredet i mindst 40 Aar efter sidste Begravelse (§ 43).

Der antages vistnok at være Adgang til for en Jernveis Bestyrelse ved Taxt uden Hinder af nogen Tidsbestemmelse at tage til Eie fornøden Grund af en i Brug værende Kirkegaard, men Bestyrelsen antages ikke at være berettiget til at gjøre nogensomhelst Brug af denne Grund, forinden de deri begravede Lig paa dens egen Bekostning er flyttede og paany begravede under Iagttagelse af alle nødvendige Sundheds- og Sømmelighedshensyn (Skr. 2den Febr. 1898. Se ogsaa om Expropriation af en Del af en Kirkegaard til Veianlæg Skr. 26de Juli 1902). Expropriationsforretning bør kræves, og Rettens Afgjørelse under Forretningen æskes, om Grund af Kirkegaarden er nødvendig. Der maa ikke anlægges Vei over en Kirkegaard, uden at Ligene flyttes (Skr. 21de April 1904).

§ 79.

Kap. 5 og 6. Om Kirkernes Tilsyn og andre Bestemmelser.

For hvert af Rigets Stifter danner Stiftamtmanden og Biskopen Kirkernes Overtilsyn.

Inden de enkelte Provstier har Provsterne at føre Indseende med alt, der vedrører Kirker og Kirkegaarde, og at udtale sig i Sager, der angaar disse (§ 44).

Kirkernes Tilsyn dannes paa Landet i hvert Sogn af Sognepresten eller den residerende Kapellan efter Biskopens Bestemmelse, en af Sognets Formænd efter Sognestyrets Valg og et Medlem, der vælges af Sognestyret for 3 Aar. I Byerne dannes Tilsynet af Sognepresten eller, hvor der er flere Prester i selvstændigt Embede, den af disse, som Biskopen opnævner for 2 Aar, samt af Magistraten eller et Medlem af Formandskabet efter dettes Afgjørelse og Valg og et af Kommunestyret for 3 Aar valgt Medlem.

Hvor Land og By har fælles Kirke, dannes Tilsynet af Presten sammen med Byens Magistrat eller et Medlem af Formandskabet efter dettes Afgjørelse og Valg og en af Landsognets Formænd, valgt af dettes Sognestyre. For Tilsynets valgte Medlemmer vælges tillige Varamænd. Tilsynet vælger aarlig sin Formand (§ 45).

Der er intet til Hinder for, at en Kaldskapellan eller Tredieprest kan beskikkes til Medlemmer af Kirketilsynet, idet de begge i Lovens Forstand maa ansees som selvstændige geistlige Embedsmænd (Skr. 21de Mai 1898). Et i Tilsynet indvalgt Medlem af Formandskabet, som ved nyt Formandskabsvalg ikke bliver gjenvalgt, maa udtræde af Kirketilsynet, og en anden af Formandskabet indvælges i hans Sted (Skr. 4de Mai 1899 og 22de Febr. 1900).

For enhver Sognekirke beskikkes en Kirkeværge, der efter Sogne- eller Kommunestyrets Bestemmelse enten ansættes som Bestillingsmand eller vælges for 4 Aar som Ombudsmand. Han ansættes eller vælges af Sogne- eller Kommunestyret efter Forslag af Kirkens Tilsyn. I Byer med flere Kirker kan for disse antages samme Kirkeværge

(§ 46). Forsaavidt Kirkeværgen efter Sognestyrets Bestemmelse vælges som Ombudsmand,maa han fungere uden Løn.

En Person bør ikke mod sin Villie antages til Kirkeværge, naar han har fyldt 60 Aar (Skr. 23de April 1902).

Den allerede før Loven ansatte Kirkeværge maa formentlig kunne vedblive i Stillingen, saaledes at en ny ikke behøver at beskikkes, førend Ledighed indtræder. Det er derhos klart, at en Kirkeværge ikke kan være Medlem af Tilsynet.

Med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvorvidt Bestemmelserne i Kap. 5 kommer til Anvendelse paa Kirker i privat Eie, meddeler Kirkedepartementet i Skr. 26de Oktbr. 1898, at disse Bestemmelser, uagtet væsentlig afpassede efter de almindelige normale Forhold, at Sognekirken eies af Menigheden, ogsaa maa ansees gjældende, hvor den er i privat Eie, dog med de Modifikationer, som Lovens Forudsætning om Eiendomsforholdet i visse Henseender vil medføre. For Kirken bliver der saaledes, uanseet Eiendomsforholdet, at anordne Tilsyn i Henhold til Lovens § 45, ligesom Valg eller Ansættelse af Kirkeværge for den antages i ethvert Fald at maatte foretages af Kommunestyret overensstemmende med § 46, idet Kommunen ogsaa med Hensyn til en Sognekirke i privat Eie vil være interesseret i dens økonomiske Anliggender, navnlig forsaavidt angaar Udgifter, som ikke paahviler Kirkeeieren, men Menigheden. Departementet har derhos i Skr. 6te Juni 1899 udtalt, at hvor Kirken er i privat Eie, vilde det efter dets Formening være det heldigste at vælge Kirkeværgen blandt Kirkeeierne.

Kirkens Tilsyn har at føre Indseende med Kirke og Kirkegaard, og hvad dertil hører. Det har saaledes at paase:

at Kirke og Kirkegaard med Tilbehør holdes i lovlig Stand og i sømmelig Orden; at de for Kirke og Kirkegaard gjældende Vedtægter og Bestemmelser overholdes, derunder særlig, at Fortegnelsen over Gravene føres paa betryggende Maade; at der føres særskilt Fortegnelse over Kirkens Formue og visse Indtægter samt over dens Prydelser og øvrige Tilbehør, af hvilken Fortegnelse Afskrift

indsendes til Overtilsynet; at der aarlig indsendes til Overtilsynet Afskrift af Regnskabet for Kirke og Kirkegaard, saasnart dette foreligger i revideret og decideret Stand (§ 47).

Tilsynet har hvert Aar inden den Tid, som Sogne- eller Kommunestyret bestemmer, at indgive til dette Overslag for det følgende Aar over de ved Kirke og Kirkegaard paakrævede Udgifter til Lønninger, Vedligehold, Renhold, Opvarmning m. v.

Ligeledes har Tilsynet til Sogne- eller Kommunestyret at indgive Forestilling angaaende Nybygning, Udvidelse eller andre særlige Foranstaltninger ved Kirke- eller Kirkegaard, som ansees nødvendige eller hensigtsmæssige. Derhos har det at sørge for, at bevilgede Midler anvendes efter Bestemmelsen (§ 48).

En af et Sognestyre fattet Beslutning angaaende Bortleie af et en Kirke tilhørende Jordstykke antages ikke at tiltrænge Kongelig Approbation eller overhovedet anden Approbation end den, der følger af Formandskabslovens § 38 (Skr. 18de Marts 1901).

§ 48 medfører blandt andet Forpligtelse for Tilsynet til at føre Indseende med, at de approberede Planer for Nybygnings- og Reparationsarbeider nøiagtig følges, og at Afvigelser ikke finder Sted uden Samtykke af rette Vedkommende. Naar der meddeles Approbation paa et saadant Byggearbeide paa Grundlag af en generel Plan (Skitse), sker dette selvfølgelig under den Forudsætning, at der fra den Arkitekt eller Bygmester, der har leveret Planen, ogsaa erhverves alle nødvendige Arbeids- og Detaljtegninger. Det er derfor Tilsynets Pligt at sørge for, at et Arbeide ikke sættes iværk, før saadanne Tegninger foreligger, medmindre Arbeidet er af saa ringe Omfang eller saa let overskueligt, at Planens Forfatter anser Arbeidstegninger unødvendige.

Det ansees nødvendigt til Befølgelse af Regelen i § 47, at enhver Kirkegaard kartlægges, at der udarbeides en offentlig Plan for Anlæg af Hovedveie og Gange, for Inddeling af Kirkegaarden i Underafdelinger og af disse igjen i enkelte Gravsteder. Saavel Afdelingerne som de enkelte

Grave maa nummereres saaledes, at der i Fortegnelsen kan henvises til disse Nummere (Rundskr. 24de Aug. 1900 og Skr. 3die Marts 1903).

Se Skr. 15de Januar 1903, at Kirketilsynets Budgetforslag ikke maa omfatte andet eller mere end de Indtægter eller Udgifter, som vedkommer Kirken selv med tilhørende Kirkegaard.

Spørgsmaalet om, hvorvidt det vil være hensigtsmæssigt og rimeligt, at der vælges særskilt Tilsyn for Kapeller, og at dette — i Tilfælde — sammensættes paa en fra Bestemmelsen i § 45 afvigende Maade, forudsættes at ville blive gjort til Gjenstand for nærmere Forhandling mellem vedkommende Interesserede, idet navnlig Udtalelse og Forslag bør foreligge for Sognestyret og Sognepresten og ledsages af Stiftsdirektionens Erklæring ved Sagens Indsendelse til Departementet (Skr. 20de Juni 1898 og 4de Novbr. 1901).

Tilsynet ansætter Kirketjener, Graver og andre underordnede Betjente, til hvilke der er bevilget Løn, og udfærdiger Tjenesteregler for dem. Det har derhos at afgive Indstilling til Sogne- eller Kommunestyret om Ansættelse af Organist og Beskikkelse af Kirkeværge og Forslag til Tjenesteregler for disse (§ 49).

Det har at give Indberetning til Overtilsynet, saafremt paapegede Mangler ved Kirke og Kirkegaard ikke bliver udbedrede (§ 50).

Kirkernes Overtilsyn har at føre det almindelige Indseende med Stiftets Kirker og Kirkegaarde og at paase, at de for disse gjældende Bestemmelser overholdes. Det har at vaage over, at Kirkernes Formue bevares, at Kirkefondene og andre Kirkerne tilhørende Midler forvaltes paa betryggende Maade og anvendes overensstemmende med denne Lov (§ 51).

Overtilsynet, der har at beskikke Kirkeværge og Organist og at godkjende Tjenesteregler for disse (§ 52), er forpligtet til at beskikke den af Sogne- eller Kommunestyret i Henhold til § 49 lovlig ansatte Organist (Skr. 21de Febr. 1898).

Enhver Beslutning af Sogne- og Kommunestyret ved-

kommende Kirker og Kirkegaarde bliver at meddele Overtilsynet (§ 53).

Kap. 6. Andre Bestemmelser.

Ny Kirke eller Kirkegaard maa ikke tages i Brug, førend den er indviet. Det samme bliver efter Kongens nærmere Bestemmelse at iagttage, naar Kirke ombygges eller Kirkegaard udvides (§ 54). Om Indvielsen haves Bestemmelse i Alterbogen 14de Februar 1889, 2den Afd. R. S.

Hvor særlige Forhold gjør det paakrævet, kan Kongen tillade Fravigelse fra Bestemmelser i denne Lov (§ 55).

§ 80.

Reglementariske Bestemmelser blandt andet ogsaa angaaende Brugen af Kirkerne. Her fortsættes, hvem der har den bestemmende Myndighed.

Kgl. Res. 30te Decbr. 1897, hvorved i Henhold til Lov 3die Aug. 1897 om Kirker og Kirkegaarde §§ 9, 12, 21, 24, 33 og 47 og for nedenstaaende Post VI's Vedkommende derhos i Henhold til Grundlovens § 16 bestemmes:

I. Skjøn, der er afholdt i Anledning af Opløsning af Fællesskab med Hensyn til Sognekirke, der er i flere Menigheders Fælleseie, kan inden 8 Uger efter Afgivelsen indankes til endelig Afgjørelse af Kirke- og Undervisningsdepartementet.

II. Jordegods, som tilhører Kirke i Menighedens Eie, kan afhændes efter Beslutning af Sogne- eller Kommunestyret med Samtykke af Kirke- og Undervisningsdepartementet.

III. Kirke maa ikke nedtages eller opføres uden Tilladelse af Kongen, og maa ikke ombygges eller undergives nogen større Forandring uden Tilladelse af Kirke- og Undervisningsdepartementet. Kirkens Kar og Prydelser maa ikke fjernes, ombyttes eller afhændes uden Tilladelse af Overtilsynet.

IV. Bebyggelse maa ikke finde Sted nærmere Kirke paa Landet end 60 Meter uden Tilladelse af Overtilsynet.

V. Anlæg og Udvidelse samt Nedlæggelse af Kirkegaard maa kun finde Sted, efterat Helseraadet har udtalt sig, og med Samtykke af Kirke- og Undervisningsdepartementet.

VI a. Udenfor den Brug af Kirkerne, som maatte blive naadigst anordnet i Anledning af Udførelse af Gudstjenester og kirkelige Handlinger eller i andet kirkeligt Øiemed, skal enhver i Embede værende Prest i Statskirken — Kaldskapellaner og personelle Kapellaner dog kun, forsaavidt de har Sogneprestens Tilladelse — have Ret til at benytte hvilkensomhelst af sin Menigheds Kirker til gudstjenligt Brug, Missionsgudstjeneste og Missionsforedrag derunder indbefattet. Saafremt der i Menigheden er flere Prester, og disse ikke bliver enige om Tiden, bestemmes denne af Biskopen. Nye faste aarlige Gudstjenester maa ikke indføres uden Kirkedepartementets Samtykke. Til Afholdelse af Gudstjeneste, der væsentlig afviger fra den almindelige Form, bliver Tilladelse at indhente hos Kirkedepartementet. Den Prest, der benytter Kirker i de ovenfor nævnte Øiemed, har Ansvaret for, at alt foregaar sømmeligt og med Orden, og at Kirkebygningen med Tilbehør behandles med Omhu og Forsigtighed, ligesom han har at sørge for, at der om enhver her omhandlet Brug af Kirken indføres Forklaring i Kirkebogen, og at de med Kirkens Benyttelse forvoldte Udgifter, forsaavidt de overstiger de sædvanlige, bliver dækkede. Ved Missionsgudstjeneste kan flere Prester optræde (Skr. 23de Decbr. 1899).

VI b. Kirkens Tilsyn kan tillade, at Kirken benyttes i følgende Øiemed til Tider, da den ovenfor nævnte Brug ikke hindres:

1) Til gudstjenstligt og andet opbyggeligt Brug under Ledelse af Prester i Statskirken udenfor vedkommende Menighed eller af Geistlige i den norske Missions Tjeneste, ordinerede af norsk Biskop, under de i foranstaaende Litr. a foreskrevne Begrænsninger og Betingelser.

Med Hensyn til denne Post bemærkes, at der kun handles om de Tilfælde, hvor Kirken benyttes udenfor de

regelmæssige Gudstjenester. Nogen Tilladelse fra Kirketilsynet udkræves saaledes ikke, forat Prester i Statskirken udenfor vedkommende Menighed skal kunne forrette under regelmæssige Gudstjenester og kirkelige Handlinger.

2) Til Afholdelse af Opbyggelse ved Lægmænd, der tilhører Statskirken og fra kjendte og paalidelige Mænd har godt Vidnesbyrd om Liv og Lære, og paa Betingelse af, at Foredragsholderen paalægges Ansvaret for, at alt foregaar sømmeligt og med Orden, at Kirkebygningen med Tilbehør behandles med Omhu og Forsigtighed, og for, at de ved Kirkens Benyttelse forvoldte Udgifter bliver dækkede.

Se Skr. 8de April 1899, at Lægmænd, der af et Kirketilsyn er givet Tilladelse til at tale i Kirken, kan benytte Prædikestolen (f. Ex. naar de holder Opbyggelse om Søn- og Helligdage i en Annekskirke, hvor der ikke den Dag er Gudstjeneste). Departementet finder derhos intet til Hinder for, at der ved Opbyggelser og lignende i Kirken optræder to eller flere Lægmænd som Talere, naar disse paa Forhaand har erhvervet Tilsynets Tilladelse dertil, ligesom der antages at være Adgang til med Tilsynets Samtykke at benytte Ringning med Kirkens Klokker som et Middel til at sammenkalde til saadanne Møder. Dog er der ikke Adgang til at tillade en Lægmand at tale fra Prædikestolen ved de almindelige Gudstjenester. Derimod er intet til Hinder for, at en Prest lader en anden til Statskirken hørende Geistlig helt eller delvis forrette i sit Sted ved de regelmæssige Gudstjenester og kirkelige Handlinger. Hertil tiltrænges ikke Kirkestyrets Tilladelse (Skr. 6te Juli 1900).

3) Til Afholdelse af religiøs Undervisning for Børn i Statskirken.

4) Til Afholdelse af Møder af Statskirkens Medlemmer angaaende kristelige og kirkelige Anliggender, saasom indre og ydre Mission, religiøse og sædelige Forhold inden Menigheden, kirkelig Fattigpleie, Menighedsdeling, Kirkebygning m. m.

Ved Post 3 og 4 gjøres det til Betingelse, at en Prest i Statskirken er ansvarlig for, at alt foregaar sømmeligt

og med Orden, at Kirkebygningen med Tilbehør behandles med Omhu og Forsigtighed, og for, at de ved Kirkens Benyttelse forvoldte Udgifter bliver dækkede. Ved Post 4 svares ogsaa for, at Alter og Prædikestol ikke benyttes under Mødet, og at Pengeindsamling ikke foregaar i Kirken.

5) Til Opførelse af kirkelig Musik paa Betingelse af, at Programmet paa Forhaand godkjendes af Tilsynet, at der ikke tilstedes flere Adgang til Kirken, end denne bekvemt kan rumme, at Adgangstegn ikke sælges i Kirken eller ved dens Indgange, og at den, der benytter Kirken paa denne Maade, betaler de dermed forbundne Udgifter.

6) Til Modtagelse af frivilligt Offer paa Alteret i kristelige eller velgjørende Øiemed. Opstaar der Spørgsmaal om saadan Ofring i alle Landets Kirker, bliver naadigst Bestemmelse at indhente. Offer modtages af den forrettende Prest under en Gudstjeneste og afgives af ham under behørig Regnskabsaflæggelse til de dertil berettigede.

Ofringer, som ved Kgl. Res. er bestemt at skulle finde Sted en Gang aarlig i visse Øiemed, og som gjælder for det hele Land, berøres ikke af denne Post og kan derfor tillyses en Gang aarlig, uden at nogen Tilladelse fra Tilsynet udkræves.

Forsaavidt der fra Geistlige eller Private udenfor den norske Statskirke maatte indkomme Andragende om Adgang til at benytte Kirke i noget af de foran nævnte Øiemed, bliver naadigst Bestemmelse derom at indhente.

Forøvrigt har Tilsynet at iagttage følgende:

Tilladelse til at benytte Kirken som foran nævnt maa søges for hver enkelt forefaldende Leilighed og kan ikke gives for flere Gange underet undtagen for det under No. 3 nævnte Tilfælde, hvor Tilladelse kan gives indtil et Aar ad Gangen.

Det maa ikke tillades, at Adgangen til Kirken for noget Menighedslem gjøres afhængig af Betaling undtagen i det under No. 5 anførte Tilfælde.

Ansøgninger om Kirkers Benyttelse skal være skriftlig affattede.

Tilsynet skal føre en Forhandlingsprotokol og deri strax indføre sine Forhandlinger og Beslutninger om disse

Ansøgninger, hvorhos det aarlig skal indsende Indberetning, ledsaget af alle fornødne Oplysninger, gjennem Biskopen til Kirkedepartementet angaaende hver fattet Beslutning og ligeledes uopholdelig underrette Ansøgeren om Beslutningen, ligesom den meddeles Menigheden paa den Maade, som paa hvert Sted findes hensigtsmæssig. Ved enhver af Tilsynets Afgjørelser af nogen Ansøgning skal der til Afgjørelsens Indankning for Kirkedepartementet sættes en efter hvert Steds Kommunikationsforhold afpasset Frist, i intet Tilfælde en Frist af under 6 Dage, hvorom Ansøgeren ligeledes strax skal underrettes.

Tilsynet kan bemyndige et eller flere af sine Medlemmer til i Tilfælde, hvor det efter Omstændighederne ansees nødvendigt, paa samtliges Ansvar at behandle og afgjøre Ansøgningerne.

Ved Skr. 10de Januar 1899 har Kirkedepartementet antaget, at den i Post 6 indtagne Bestemmelse om, at der ved enhver af Kirketilsynets Afgjørelser af nogen Ansøgning om Kirkens Benyttelse skal sættes en passende Frist til Afgjørelsens Indankning for Kirkedepartementet, er saaledes at forstaa, at Tilsynets Beslutning ikke maa fuldbyrdes, før den satte Frist er udløben og — i Tilfælde af Anke — Departementets Afgjørelse truffet.

Lægmænd, der ikke kan vente, faar saaledes bruge et andet Lokale.

§ 81.

Kgl. Res. 12te Januar 1899 angaaende Regler om Anordning og Anvendelse af Allarmsignaler.

Ved denne Resolution er bestemt:

1. Til Indkaldelse af Landstormen ved Mobilisering kan anvendes — i Forbindelse med Indkaldelsesordrer — Ringning med Kirkeklokkerne og Udhængning af Allarmflag i de Distrikter, hvor Landstormen skal opbydes.

   Allarmringningen varer uafbrudt i 24 Timer og udføres efter nærmere Forskrift fra Kirke- og Under-

visningsdepartementet, der udfærdiger en for det hele Land gjældende Fællesbestemmelse for Udførelsen af denne Ringning til Adskillelse fra al anden Ringning med Kirkeklokkerne.

Som Allarmflag anvendes Flag af hel rød Dug uden Split af Dimensioner, som af Forsvarsdepartementet bestemmes.

2. Naar Landstormen ved Mobilisering skal indkaldes, har Sognepresterne i vedkommende Distrikter efter Anmodning fra vedkommende militære Chefer:
   a) Strax at besørge Allarmringningen og Udhængning af Allarmflag i vedkommende Prestegjældes samtlige Kirker iværksat, uanseet hvilken Tid paa Døgnet Anmodningen indtræffer.
   b) Strax til vedkommende militære Chef at indsende Erkjendelse om Anmodningens (Mobiliseringsordrens) Modtagelse, paaført Sted, Dag og Klokkeslet for Modtagelsen. Erkjendelsen sker paa samme Maade, som Anmodningen modtages (pr. Telegram, paategnet «Mobilisering», pr. Telefon, pr. Expres).
3. Til Forberedelse af Signalernes Anvendelse har Sognepresterne paa Forhaand at træffe følgende Forføininger:
   a) at bestemme, af hvem og hvorledes Ringningen og Udhængningen af Flagene skal udføres, samt at træffe de for Ringningens uafbrudte Fortsættelse i 24 Timer fornødne Foranstaltninger.
   b) at besørge opbevaret paa et dertil hensigtsmæssigt Sted (i eller ved Kirken) de til Brug i Mobiliseringstilfælde udleverede Allarmflag.

Se Skr. 30te Januar 1902, hvori Kirkedepartementet anordner, at Allarmringningen skal foregaa paa den Maade, at Kirkeklokken bankes eller slaaes (Klemten), altsaa ikke ved Ringning paa almindelig Maade. Hvor der haves flere Klokker, bliver kun den største at bruge. Bankningen udføres i følgende Takt: Først et Slag, derefter en ganske kort Pause og saa 2 Slag lige efter hinanden, saa en ganske kort Pause, derefter igjen 1 Slag, en ganske kort

Pause, og atter de 2 Slag o. s. v. Hvert 5te Minut gjøres et Ophold paa 5 Minutter i denne Bankning. Denne Anordning bliver fremdeles at følge uforandret.

Sognepresterne anmodes om:

a) At drage Omsorg for, at de til Prestegjældets Kirker anskaffede Flagstænger til enhver Tid holdes iorden, og at Signalflagene oppevares paa et hensigtsmæssigt, betryggende og let tilgjængeligt Sted i Kirken eller saa nær denne som muligt.

b) Paa bedste Maade at sørge for, at Allarmringningen kan iværksættes snarest muligt ogsaa i det Tilfælde, at Sognepresten skulde være fraværende, naar Mobiliseringsordren indløber.

Sognepresten anmodes om paa Forhaand at træffe Aftale med vedkommende Ringere angaaende Betalingens Størrelse, beregnet pr. Time. Ogsaa andre mulige Omkostninger, ved f. Ex. at bringe Mobiliseringsordren videre til dem, som skal forestaa Ringningen, vil blive refunderet af det Offentlige efter Regning.

ELLEVTE AFSNIT.

Om de Geistliges og Kirkesangernes Lønning og om geistlige Embedsgaarde efter Lovene af 14de Juli 1897 og 3die August 1897.

§ 82.

Indledende Bemærkninger.

Geistlighedens Indtægter bestaar af følgende to Hovedklasser: «Visse Indtægter», det vil sige saadanne, som med en bestemt aarlig Værdi falder til bestemte Tider, og «Uvisse Indtægter», nemlig Høitidsoffer og Betaling for kirkelige Handlinger undertiden i Forbindelse med Offer, det saakaldte Akcidensoffer.

Allerede ved Kristendommens Indførelse her i Landet af Olaf den hellige blev Presternes Indtægter bestemte til to Slags, visse og uvisse. Olaf den hellige søgte nemlig ikke alene at kristne Folket, men han optraadte ogsaa organiserende. Hans Kristenret, hvis Hovedindhold er bevaret i den ældste Gulathingslag, er af Grundbetydning for Geistlighedens Lønningsforhold. Han foreslog nemlig det Princip, som altid senere har været raadende i den norske Folkekirke, at Menigheden skulde sørge for Underhold til sine Prester. Oprindelsen til den Ordning, at Indtægterne er dels visse, dels uvisse, maa saaledes henføres til, hvad der skyldes de paa Olaf den helliges Kristenret byg-

gede Love, der har Bestemmelser saavel om faste Udredsler som om Betaling for kirkelige Handlinger.

Tienden blev indført i Løbet af det 12te Aarhundrede, og derved erholdt Geistlighedens Lønning et fastere Grundlag.

Af væsentlig Betydning for Kirken og dens Tjenestemænds økonomiske Stilling blev ogsaa den gjennem Tiderne stadig foregaaende Opsamling af Jordegods (Mensalgods, beneficeret Gods), der opstod ved Gaver til Bispestole, Domkapitler, Sognekald og Klostre.

Den norske Kirke havde vekslende Kaar; men hvad Kirkens økonomiske Stilling angaar, var Forholdet dog ved Reformationens Indtræden i det væsentlige uforandret.

Reformationens Indførelse medførte derimod et stærkt Indgreb i Kirkens Indkomster og i dens Dispositionsret over sit Gods. Dette Indgreb skede fra Kronens Side. Paa Luthers Forbøn gjennem Bugenhagen sparedes vistnok for en Del Kapitels- eller Kannikegodset, men Indskrænkningen var dog saa betydelig, at ikke alene Biskoperne, men ogsaa Latinskolerne (Presteskolerne), der havde sit Underhold af dette Gods, led derunder, saa at de havde vanskelig for at røgte sin Opgave. Sognepresterne fik dog beholde sine Prestegaarde, fik Ret til Offer paa de tre store Høitider og beholdt Tienden; men Adelen var fritaget for at betale Tiende, og Bønderne vægrede sig ogsaa ofte for at erlægge denne af Uvillie mod de nye Prester.

Af det *ad mensam* lagte Gods blev i Slutningen af det 18de og i Begyndelsen af det 19de Aarhundrede adskilligt disponeret til andet Brug. Saaledes er der i Tidens Løb udlagt mange Gaarde til militære Chefsgaarde samt endel til Gaarde for Amtmænd, Fogder og Sorenskrivere. Saadan Udlæggelse kan dog ikke længer foregaa (jfr Lov 25de August 1848 § 1 *in fine*). Derimod skal beneficeret Gods sælges (Reskr. 19de Mai 1809, Lov 20de August 1821 og senere Love). Om Prestegaardene skal senere handles.

Misnøien med den tidligere Ordning af Geistlighedens Lønningsforhold gjorde sig gjældende gjennem længere Tid saavel fra Geistlighedens som fra Menighedernes Side og har

ledet til den fortræffelige nye Lønningslov af 14de Juli 1897. Især var det Hensynet til de med Erlæggelsen og Opkrævningen af de saakaldte visse Indtægter forbundne Vanskeligheder, der blev gjort gjældende.

§ 83.

Visse Indtægter.

Ad § 1.

I de i Lønningslovens § 1 nævnte Indtægter, der erlægges kontant af offentlige eller kommunale Fond eller af en anden geistlig Embedsmand, og saaledes ikke volder Presten nogen Vanskelighed i Form af Opkrævning, er ingen Forandring gjort.

Det kunde være Grund til at bemærke, at Lønninger, der udredes af Sognepresten til residerende Kapellaner, Trediaprester, Kaldskapellaner og personelle Kapellaner, burde være prioriterede i Sogneprestens Dødsbo, om dette er insolvent.

I en Stiftsoverretsdom er det antaget, at en residerende Kapellan ikke for sin tilgodehavende Løn har nogen Fortrinsret i Sogneprestens Dødsbo (Retst. for 1886 Pag. 77 ff.). Men i Midten af 90-Aarene blev en residerende Kapellan af vedkommende Skifteret anseet prioriteret i Sogneprestens insolvente Dødsbo for sin Løn, vistnok nærmest paa Grund af et dansk Reskr. 13de Mai 1797, der giver den residerende Kapellan Fortrinsret i et saadant Tilfælde, samt da den danske og norske Kirke dengang var fælles. Praxis er saaledes vaklende, og det er uvist, hvad Høiesteret vilde antage. Sagen maatte ordnes ved Lov, der ikke blot omfattede residerende Kapellaner, men ogsaa de øvrige nævnte underordnede Prester.

§ 84.

Ad §§ 2 og 3.

Jorddrotlige Rettigheder af usolgt beneficeret Gods, nemlig Bygsel eller det Beløb, der erlægges af Leilændingen

som Indfæstningssum, Landskyld, Tredieaarstage, Skydsfærd m. v., se N. L. 3—14, udgjør for det endnu usolgte Mensalgods, efter hvad der er oplyst, en Ubetydelighed.

Den i N. L. 3—14—16 omhandlede Forhøielse af resterende Landskyld med en Fjerdedel, naar den ikke betales ved Forfaldstid, er ophævet for de geistlige Embeders Vedkommende.

Nu er det ifølge Lov 8de Juli 1896 i Henhold til Lov om det beneficerede Gods af 20de August 1821 og senere Tillægslove ved Salg af Jordegods, tilhørende offentlige Stiftelser, overladt Kongen at bestemme saadanne Ændringer i de ved de nævnte Love fastsatte Realisationsregler, som af Hensyn til en fordelagtig Afhændelse maatte ansees nødvendige eller hensigtsmæssige.

Løs Landskyld er en Afgift af Selveierjord, der altsaa ikke tilhører det geistlige Embede med Eiendomsret, men hvoraf kun en saadan Ydelse svares til Embedet. Oprindelsen til disse Afgifter ligger gjerne langt tilbage i Tiden og lader sig ikke længer paavise for de flestes Vedkommende. De skal ifølge Lov 20de August 1821 § 32 udelukkende tilhøre Beneficiarius (den Embedsmand, til hvis Embede de engang er henlagte). Løs Landskyld er vistnok Levning af et tidligere Sameie- eller Bygselforhold. Disse Afgifter, der for en større Del er ansat i Varer (Smør, Mel, Korn, Høns, Gjæs, Ved, Stokke, Spirer, Skind, Salt, Fisk, Lys, Lin m. v.), erlægges for det meste efter Overenskomst i Penge. Landskyld, bestemt i Korn, opkræves efter aarlig eller tiaarlig Kapiteltaxt (Skr. 2den September 1902).

Uindløst Jordafgift af solgt beneficeret Gods er den Afgift, der ved Salg af beneficeret Gods er paaheftet dette ved Siden af Kjøbesummen for at tjene Embedet som Erstatning for de ved Salget bortfaldende ældre jorddrotlige Rettigheder, medens Kjøbesummen selv gaar ind i Oplysningsvæsenets Fond (se Lov om det beneficerede Gods 20de August 1821 § 19). Jfr. Lov 14de Juli 1897 om Indløsning og Fordeling af Jordafgift, løs Landskyld, Kornrente m. v. og Lov af samme Dato om Jordafgift af beneficeret eller offentligt Gods i Stavanger Amt.

Forfaldstid for jorddrotlige Rettigheder er ifølge N. L.

3—14—16, jfr. Lov 20de August 1821 § 40, Julaften eller Kyndelsmisseaften (2den Februar), saafremt de skal erlægges mere end 7 Mile fra Yderens Bopæl.

Ved heromhandlede Klasse Indtægter er Presten befriet fra enhver Uleilighed, naar Indtægterne skal erlægges i Penge eller, hvad Varer angaar, efter Forfaldstid, da den overgaar til en Pengeydelse og opkræves af Lensmanden (Skatteopkræveren) mod en Godtgjørelse af 2 pCt.

§ 85.

Ad §§ 4—12.

§ 4 omhandler de Gaardbrugerne udenfor jorddrotlige Rettigheder, løs Landskyld og Jordafgift paahvilende faste Ydelser til Geistligheden, enten de har været udredet i Penge eller i Varer (Ved, Lys, Sau, Gjæs, Høns, Nøtlaar m. m.), og enten de tidligere har været en Grundbyrde paa Jorden (Tiende, Frdn. 31te Juli 1801) eller været betragtede som en blandet eller mere personlig Ydelse. Rede, Rettighedsvog, Offerskjeppe og anden fast Udredsel i Varer eller i Penge bliver for Fremtiden udelukkende at afgjøre med Penge. Herved iagttages:

a) Forsaavidt Udredslerne i de nærmeste 10 Aar før denne Lovs Kundgjørelse har været betalt med uforandrede Pengebeløb, bliver de fremdeles at erlægge med samme Beløb.

b) Har Udredslerne været betalt med Penge efter Kapitelstaxt eller erlagt i Varer, for hvilke Kapitelstaxt er sat, bliver de herefter at betale med faste Pengebeløb, svarende til Middeltallet af de før denne Lovs Kundgjørelse nærmest foregaaende 10 Aars Kapitelstaxter.

c) Har de været erlagte i Varer, for hvilke der ikke er sat Kapitelstaxt, omskrives de til og bliver herefter at betale med faste Pengebeløb, der svarer til Middeltallet af Varernes gangbare Pris i Prestegjældet i de før denne Lovs Kundgjørelse nærmest foregaaende 10 Aar paa Grundlag af Prisopgaver afgivet af vedkommende Sogneprest og Kommunestyre i samlet Møde.

Ved § 7 er det bestemt, at de i § 4 nævnte Udredsler skal paahvile vedkommende Eiendomme som en samlet Grundbyrde, medmindre der af vedkommende Sognestyre med Hensyn til de i § 4 udenfor Tienden nævnte Udredsler fattes saadan Beslutning om Erstatning, som i § 12 omhandles (til hvilken henvises). I dette Tilfælde gjælder de i nærværende Paragraf (§ 7) og §§ 8—10 indeholdte Bestemmelser kun Prestetienden (se om Indløsning af Udredslen Skr. 4de Febr. 1903, jfr. Rundskr. 15de Okt. 1900). Om Offerskjeppen henvises til de i Retst. for 1882 Pag. 746 og 750 nævnte Høiesteretsdomme.

Tienden har været delt i tre Dele, Prestetiende (til Presten), Kirketiende (til Kirken) og Kongetiende (til Staten). Men ved en Lov af 14de Juli 1897 § 6 er det bestemt, at Konge- og Kirketiende skal bortfalde 20 Aar, efterat Loven er traadt i Kraft, nemlig fra 1ste Januar 1898. Den kapitaliseres efter de i Loven bestemte Regler.

Efter § 8 afløses Konge- og Kirketiende, som er henlagt til Universitetet, Seminarii Lapponici Fond, det nordlandske Kirke- og Skolefond, Krigshospitalskassen og Kathedralskoler, med 20 Gange det Beløb, hvormed den aarlig har været udredet.

Efter § 9 kan Konge- og Kirketiende, som er tillagt geistlige og civile Embeder eller Bestillinger eller tilhører milde Stiftelser, kommunale Kasser eller Indretninger, som er i Privates Eie, efter Overenskomst mellem den tiendeberettigede og Kirkedepartementet afløses med indtil 22 Gange det Beløb, hvormed den aarlig har været udredet. I Mangel af saadan Overenskomst bestemmes Afløsningssummens Størrelse ved Skjøn.

Afløsningssummerne for den i §§ 8 og 9 omhandlede Tiende bliver for offentlige og milde Stiftelser at anbringe som dem tilhørende faste Kapitaler, for Embeder og Bestillinger og for Kirker i privat Eie at forvalte efter Kongens nærmere Bestemmelse og forøvrigt at udbetale vedkommende tiendeberettigede.

Undtagelsesvis har en Del af Kirke- og Kongetienden tilfaldt Geistligheden, og hvor der er Urede med Hensyn til Tiendens tre Dele, skal Sagen efter Prestelønningslovens

§ 5 bringes paa det rene, og Tvil i denne Henseende eller om, hvorvidt en Ydelse er at anse som Tiende, afgjøres med endelig Retsvirkning af Kongen eller den han dertil bemyndiger.

For Dissenteres Vedkommende bemærkes Dissenterloven af 27de Juni 1891 § 4, der er modificeret ved Lov 17de Mai 1904 (hvorom nærmere under Afsnittet om Dissenterforholdene).

Ifølge § 8 skal den i § 7 omhandlede Udredsel ved Forandring af Prestegjældsgrænser altid tillægges geistligt Embede i det Prestegjæld, hvor Eiendommen ligger.

Adgang til at paalægge hidtil tiendefri Eiendom Prestetiende ophører, og der kan ikke ved Eiendommes Deling eller nye Brugs Fremstaaen herefter paalægges ny Rede, Rettighedsvog, Offerskjeppe eller anden dertil svarende Ydelse.

Ved Aftag i Eiendommes Skyld bliver den i § 7 omhandlede Grundbyrde forholdsvis at nedsætte, saalænge Aftaget staar ved Magt.

Den i § 7 omhandlede Udredsel, og forsaavidt det forlanges af geistlige Embedsmænd, ogsaa faste Grundafgifter skal ifølge § 9 opkræves af Skatteopkræveren samtidig med Opkrævningen af de offentlige Eiendomsskatter og mod en Godtgjørelse af 2 pCt. af Opkrævningsbeløbet. Umiddelbart efter Forfaldstid udbetaler han til den berettigede Embedsmand Halvparten af Opkrævningsbeløbet i fornødent Fald med Forskud. Resten indbetales inden 6 Maaneder derefter med Fradrag af Opkrævningsgodtgjørelsen og af de udestaaende Afgiftsbeløb, der godtgjøres at være uerholdelige, eller hvorfor Udlægget (tilveiebragt ved Udpantning) først kan bortsælges Aaret efter. Se Skr. fra Justitsdepartementet 5te Febr. 1902 angaaende Pantebogsførerens Pligt til at give Skatteopkrævere paa Forlangende Oplysning om Fordelinger af Udredsler i Henhold til Lønningslovens § 7.

Om det i § 9 nævnte Forskud af offentlige Midler er i Cirk. 1ste Juli 1898 givet nærmere Forskrifter. Se ogsaa Finansdepartementets Rundskr. 1ste Juli 1898 med Hensyn til Udredslernes Forskydelse af offentlige Midler.

Ifølge § 10 kan den paa en Eiendom efter § 7 hvilende Udredsel indløses gjennem Indbetaling til Skatteopkræveren af 20 Gange dens aarlige Beløb.

Ved Eiendomsdelinger fordeles Udredslen efter Skylden, og hvor dens Beløb derved for noget Brug bliver én Krone eller derunder, skal Indløsning finde Sted.

Indløsningssummerne bliver af Skatteopkræveren at udbetale til de i § 26 nævnte Menighedsudvalg.

Angaaende § 10 henvises med Hensyn til den omhandlede Fordeling og fornøden Thinglysning m. v. til Rundskr. fra Justitsdepartementet af 21de Mai 1900.

Sognestyret kan efter § 11, hvor Betaling i Penge antages at medføre Ulempe for Yderne, for Sognekassens Regning lade opkræve samtlige Eiendommes tidligere Ydelser mod at indbetale til Skatteopkræveren inden de i § 9 bestemte Terminer det efter § 7 paa Eiendommene hvilende Afgiftsbeløb. Opkrævningsgodtgjørelsen tilfalder da Sognekassen.

Ifølge § 12 skal den et geistligt Embede tilliggende Rede, Rettighedsvog, Offerskjeppe og anden dermed ligestillet Ydelse, forsaavidt dette af vedkommende Sognestyre i det i § 49 omhandlede Forhandlingsmøde besluttes, fra Lovens Ikrafttræden bortfalde mod Erstatning af Sognekassen, svarende til Gjennemsnitsbeløbet af, hvad disse Ydelser skulde have udgjort i de nærmest foregaaende 10 Aar. Erstatningen udbetales vedkommende Embedsmænd fjerdingaarsvis.

§ 86.

Ad § 13.

Regelen i § 13 om en aarlig Afgift af 2 Kroner til Sognepresten og 50 Øre til Kirkesangeren i det Sogn, hvor Eiendommen ligger, af hver Kjøbstadsindvaaner, der paa Landet eier særskilt skyldsat Jord, som de ikke selv bebor det hele Aar, træder istedetfor § 4 i Lov 14de Juli 1816. Vedkommende maa være Kjøbstadsindvaaner i dette Ords egentlige Betydning, altsaa ikke Beboer af Ladested eller

andet Prestegjæld paa Landet. Eiendommen maa være særskilt skyldsat, bebygget med Huse, som kan benyttes til Beboelse, og hvis den er bortforpagtet, maa Forpagteren ikke bo paa Bruget det hele Aar igjennem. Et Aktieselskab, som har særskilt skyldsat Eiendom, der benyttes til industriel Bedrift med fast Bestyrer paa Stedet, kan ikke ansees forpligtet til at erlægge den omhandlede Afgift. Det udkrækes ikke, at Eiendommen for nogen Del benyttes som Jordbrug. Der bliver kun at erlægge et Afgiftsbeløb for hver særskilt skyldsat Eiendom, uanseet om denne eies af én eller flere. Særskilt Afgift pligtes for hvert Brug, der eies af Kjøbstadsindvaaner, uden Hensyn til, om en og samme Mand eier flere saadanne Brug i Prestegjældet. Har en Eiendom flere udenfor Prestegjældet boende Eiere, antages Afgiften at maatte svares, selv om blot én af dem er Kjøbstadsindvaaner (Skr. 7de Febr. 1901).

Indtræder den Forandring, at Eieren bebor Eiendommen det hele Aar, bortfalder selvfølgelig den nævnte Udredsel, og Eiendommen kommer ind under de almindelige Regler i Sognet.

Denne Afgift af Kjøbstadsindvaanere forfalder og besørges indkrævet af Skatteopkræveren i det Sogn, hvor Eiendommen ligger overensstemmende med Bestemmelserne i §§ 7 og 9. Den kan inddrives ved Udpantning. Ogsaa for denne Afgift gjælder, hvad der er anført angaaende Indkrævning, Udbetaling af Forskud og Regnskabsaflæggelse. Regnskab bliver at aflægge særskilt til Sognepresten og til Kirkesangeren.

§ 87.

Ad §§ 14 og 15.

Efter § 14 bortfalder saaledes mod Erstatning af Sognekassen det faste Offer til residerende Kapellaner, alle faste Ydelser, som efter Lov eller Sædvane ydes til Geistligheden i Landskald af Menighedslemmer, som ikke bruger skyldsat Jord, saasom Husmænd, Inderster og Strandsiddere (Husmandsloven 24de Septbr. 1851 §§ 21 og 22), konfir-

meret Ungdom, Tjenestetyende, Føderaadsfolk og af dem, som uden at eie skyldsat Jord, yder Rettighedsvog.

Erstatningen svarer til, hvad der af saadanne Indtægter skulde være indkommet i det nærmest foregaaende Aar. Erstatningsbeløbet udbetales fjerdingaarsvis og bliver efter hver ny Folketælling at omberegne efter Menighedens forandrede Folketal.

Har nogen af de ovennævnte Indtægter ikke været ydet i de sidste 10 Aar, er den ikke Gjenstand for Erstatning.

Derimod er det ved § 15 fastsat, at Sognestyret kan bestemme, at der til Indtægt for Sognekassen aarlig skal opkræves af konfirmerede Menighedslemmer, som ikke eier skyldsat Jord, af Mænd 40 Øre og af ugifte Kvinder 20 Øre. Denne Afgift kan inddrives ved Udpantning og svares til Sognekassen paa det Sted, hvor Vedkommende havde fast Ophold den 30te Septbr. i det Aar, som gaar foran det, for hvilket Afgiften opkræves. Husbonde og Brugseier samler og indestaar for Afgiften for sin Husstand og sine Arbeidere.

§ 88.

Ad §§ 16—18.

Hvor der i Bykald har været erlagt Offer efter Regulativ af Arbeidere ved Bergværk eller af andre Menighedslemmér, skal ifølge § 16 udredes Erstatning til vedkommende geistlige Embedsmand fjerdingaarsvis af Bergværket eller Kommunen. Hvor saadant Offer har været erlagt af Garnison eller af Arbeidere og andre Tjenestemænd ved Statens Bergværk, Fabriker og Værksteder, udredes Erstatningen af Staten efter Storthingets Bestemmelse. Den, som efter § 16 bliver pligtig til at betale Erstatning, har samme Ret, som i foregaaende Paragraf for Landkommunerne fastsat, altsaa Ret til at kræve aarlig af vedkommende konfirmerede Menighedslemmer 40 Øre af Mænd og 20 Øre af Kvinder.

De i §§ 4—16 givne Bestemmelser skal ifølge § 17

ikke gjælde for Finmarken. Den i Lov angaaende de saakaldte Rettigheder i Finmarken af 6te Juni 1863 § 2 omhandlede Vareydelse skal for Fremtiden betales med Penge, og den i §§ 2—4 bestemte Udredsel til Sogneprest og Kirkesanger opkræves af Skatteopkræveren sammen med Skatterne og overensstemmende med de i Prestelønningslovens § 9 givne Bestemmelser.

Ogsaa de i §§ 4—17 omhandlede Indtægter er Presten saaledes fritaget for selv at indkræve.

Presten burde have Fortrinsret i Skatteopkræverens Bo, om dette er insolvent.

I § 18 bestemmes, «at bestaaende Overenskomster, hvorved Udredsler, som hører til et geistligt Embedes faste Indtægter, er afløst af kommunal Erstatning, kan forblive gjældende, forsaavidt Kongen dertil giver Samtykke».

§ 89.

Uvisse Indtægter.

Ad §§ 19—26.

I § 19, jfr. Cirk. 31te Decbr. 1900, har man Regelen for den Maalestok, hvorefter de uvisse Indtægter bliver at beregne. Ved Lovens Kundgjørelse bliver for hvert selvstændigt geistligt Embede Gjennemsnitsbeløbet af de nærmest foregaaende 10 Aars Ydelser for kirkelige Handlinger sognevis at udregne og dele med Antallet af Sognets samtlige Menighedslemmer efter sidste almindelige Folketælling. Forsaavidt Opgaver ikke kan tilveiebringes for 10 Aar, sker Udregningen efter saa mange af de sidst forløbne Aar, for hvilke tilstrækkelige Oplysninger foreligger.

Saadan Udregning og Deling bliver ogsaa at foretage for det frivillige Høtidsoffers Vedkommende.

De saaledes fremkomne Beløb pr. Menighedslem, afrundede til nærmeste hele Øre, bliver den fremtidige Maalestok, hvorefter disse Dele af Embedets Indtægter af Sognet bliver at beregne. Beregningen foretages af Kirkedepartementet og udføres ved at multiplicere de nævnte Beløb

med Antallet af Menighedslemmer efter Resultaterne af den til enhver Tid sidste almindelige Folketælling.

For kirkelige Handlinger, der udføres i Forbindelse med den almindelige Gudstjeneste eller ogsaa paa andre dertil af Kongen bestemte Dage, erlægges ikke Betaling.

For kirkelige Handlinger, som udføres til andre Tider, betales efter Vedtægt, som fastsættes paa Landet af Sogne- og i Byerne af Kommunestyret og godkjendes af Kirkedepartementet.

Med dette Departements Samtykke kan det imidlertid bestemmes, at der heller ikke for saadanne kirkelige Handlinger skal erlægges Betaling.

Den nævnte Vedtægt gjælder i ethvert Tilfælde for kirkelige Handlinger, der udføres for dem, som tilhører en fremmed Menighed.

Til den almindelige Gudstjeneste maa regnes ikke blot Gudstjeneste paa Søn- og Helligdage, men ogsaa faste Nadverdgudstjenester og Fasteprædikener paa Hverdage.

§ 20 omfatter derhos Forretninger, som foretages ikke alene under, men ogsaa umiddelbart før eller efter Gudstjenesten (Skr. 30te Marts 1898 og 17de Novbr. 1899). Er der almindelig Kommunion efter Konfirmationssøndag, antages kirkelige Handlinger, som udføres under Prestens Tilstedeværelse ved Kirken den Dag at maatte ansees som foretagne i Forbindelse med den almindelige Gudstjeneste og saaledes blive at udføre uden Betaling (Skr. 11te Novbr. 1899), dog naturligvis kun, forsaavidt Tiden tillader det. Se ogsaa Skr. herom samt om Ligtaler af 23de Juni 1900.

Grunden til, at der af Kongen kan bestemmes andre Dage for Udførelse af kirkelige Handlinger uden Betaling end de, paa hvilke Gudstjeneste holdes, er Hensynet til, at Begravelser i Byerne og enkelte Landdistrikter maa foregaa paa Kirkegaarde, der ofte ligger langt fra Kirkerne.

For kirkelige Handlinger, der udføres til andre end de anførte Tider, skal ifølge § 20 betales efter Vedtægt, som fastsættes paa Landet af Sognestyret og i Byerne af Kommunestyret og godkjendes af Kirkedepartementet. Med det nævnte Departements Samtykke kan det imidlertid bestemmes af vedkommende Sogne- og Kommunestyre, at

der heller ikke for saadanne kirkelige Handlinger skal erlægges Betaling.

Presten er ikke berettiget til at betinge sig andet Vederlag for Konfirmation af Børn af fremmede Menigheder end det, som er bestemt ved Vedtægten (jfr. Skr. 14de Marts 1902), og naturligvis heller ikke for andre kirkelige Handlinger, der udføres for Medlemmer af fremmede Menigheder.

Som fremmed maa betragtes enhver, der blot har midlertidigt Ophold inden Prestegjældet, og det kan formentlig ikke komme an paa, enten det varer kortere eller længere Tid, naar det er klart, at Vedkommende ikke har sin faste Bolig inden Prestegjældet; f. Ex. om Opholdet kun er foranlediget ved, at Vedkommende ønsker at erholde en kirkelig Forretning, saasom en Konfirmation, udført af Presten i Prestegjældet.

Da Lov 10de Juni 1876 § 3 er ophævet, forsaavidt angaar Betaling for kirkelige Handlinger til Hjemstedets Prest, bortfalder altsaa vedkommende fremmede Prests Forpligtelse til at paase, at Hjemstedets Prest faar Betaling. Forøvrigt bestaar den nævnte Lovs Regler.

Ifølge § 21 skal der som hidtil være Adgang til ved kirkelige Handlinger — Kommunion og Sognebud undtagen — at yde frivilligt Offer (Akcidensoffer); men med Kirkedepartementets Samtykke kan paa Landet Sognestyret og i Byerne Kommunestyret bestemme, at dette Offer skal bortfalde, cfr. Skr. 10de Juni 1898 om, at intet antages at være til Hinder for, at saadant Offer ligesaavel som Betalingen besluttes ophævet for enkelte Arter af kirkelige Handlinger, men ikke for andre.

Ligeledes vedbliver ifølge § 22 frivilligt Høitidsoffer som hidtil, men hvor det i Menighedsmøde bestemmes, kan der med Kirkedepartementets Godkjendelse istedetfor Ofring ved de tre Høitider anordnes en Offerdag aarlig paa den Tid, som dertil findes hensigtsmæssig, og med dette Departements Samtykke kan paa Landet Sognestyret og i Byerne Kommunestyret efter erhvervet Udtalelse af Menighedsmøde ogsaa bestemme, at Høitidsofferet skal bortfalde, cfr. Skr. 11te August 1898 om, at der kan udsættes med

at fatte en saadan Bestemmelse; men Departementet anser det imidlertid ønskeligt, at endelig Beslutning om Høitidsofferets Bortfalden fattes samtidig med de andre Beslutninger angaaende Lovens Gjennemførelse. Se ligeledes Skr. 8de Mai 1899 om, at en engang truffet Afgjørelse om Høitidsofferets Afløsning mod kommunal Erstatning ikke kan omgjøres.

Ønsker nogen at give sin Prest en frivillig Erkjendtlighedsgave eller den hele Menighed efter Overenskomst paa et Menighedsmøde vil yde sin Prest en Offerdag, kan derfor intet være til Hinder, og disse Gaver indgaar ikke i Indtægternes Beregning (Oth. Prp. No. 21 for 1896 Pag. 32). Se Skr. 12te Febr. 1901 og 4de April 1902 om denne Sag.

Den Nedgang i Embedets Indtægter, som følger af Bestemmelserne i §§ 20 og 21 — altsaa med Hensyn til Ophævelse af Betalingen for ministerielle Handlinger og af Akcidensoffer — skal erstattes med tre Fjerdedele, men den Nedgang, som er en Følge af Høitidsofferets Bortfalden — om saadan bestemmes — skal erstattes fuldt ud. Erstatningen udredes i begge Tilfælde af vedkommende Sogne- eller Bykasse, beregnet overensstemmende med § 19 og efter de nærmere Regler, som bestemmes i § 23, nemlil, at Erstatningsbeløbene efter § 21 beregnes for hvert Aar af Kirkedepartementet efter Opgave fra Presten over, hvad han i det foregaaende Aar har modtaget for kirkelige Handlinger som frivilligt Offer eller efter Vedtægt. Erstatningsbeløb, der er fremkommet ved fuldstændig Afløsning af Betaling for kirkelige Handlinger eller af Høitidsoffer, udbetales fjerdingaarsvis af vedkommende Sogne- eller Bykommune, jfr. Cirk. 7de Febr. 1900.

§ 24 er ophævet ved Lov 9de Juni 1903, som bestemmer, at saalænge der i en By findes Menigheder, hvor den nye Lønningslov ikke helt er gjennemført, skal de Erstatninger, som Bykassen i Anledning af denne pligter at udrede til Prester og Klokkere ved de øvrige Menigheder, sættes ud af Betragtning ved Beregningen af de Skattebidrag, som falder paa de Personer, som den 30te Septbr. i Aaret forud for Skatteaaret tilhørte nævnte Menigheder.

Lønningsloven skal fra den Tid og paa den Maade, som Kongen nærmere bestemmer, gjøres gjældende for Kristiania Garnisonsmenighed, dog uden Forpligtelse for Kristiania Kommune til at udrede Husleiegodtgjørelse til Garnisonspresten.

I Henhold til Lov 9de Juni 1903 § 2 er det ved Res. 16de Marts 1904 bestemt, at Lov om geistlige Embedsmænds og Kirkesangeres Lønning af 14de Juli 1897 bliver at gjennemføre for Garnisonsmenigheden i Kristiania fra 1ste April d. A. at regne. De fornødne Afgjørelser er derhos truffet for Garnisonsmenighedens Prest og Klokker og bestemt, at Husleiegodtgjørelse til Garnisonspresten bliver at udrede af Staten efter Storthingets Bestemmelse.

Hensigten er imidlertid efterhaanden at danne særskilte Lønningsfond for hver Menighed, hvilke kan overtage Erstatningerne. Saadanne Lønningsfond skal efter § 25 dannes ved de Beløb, som fremkommer efter §§ 32 og 38 tilligemed mulige Legater og Dotationer.

Ifølge § 32 skal nemlig, hvor Embedsindtægterne (heri ikke medregnet Udbytte af Embedsgaard, Afsavns- eller Husleiegodtgjørelse) overstiger 4000 Kr. i Landskald og 6000 Kr. i Bykald, det overskydende indgaa i Menighedens Lønningsfond, forsaavidt det ikke anvendes til forøget geistlig Betjening, hvoriblandt ogsaa til Lønning af en Personelkapellan i Menighedens Interesse (Skr. 23de April 1901). Overskuddet bliver at fordele mellem vedkommende Lønningsfond efter Sognenes Folkemængde (Skr. 24de Mai 1901). Det indsendes af vedkommende Prest, men Lønningsfondenes Bestyrelser kan ikke forholde sig passive. hvis der ikke indløber Regnskab fra denne efter Forløbet af en rimelig Tid (Skr. 18de Juni 1902). Anvendelsen af Lønningsfondenes Renter og de indkomne frivillige Gaver har Lønningsudvalgene selv at drage Omsorg for. Bliver der Spørgsmaal om at anvende Fondets Overskud til forøget geistlig Betjening eller til hel eller delvis Afløsning af den i § 7 nævnte Udredsel, udkræves dertil Bestemmelse eller Samtykke af Kongen (Skr. 23de Decbr. 1901). Kongen kan med Storthingets Samtykke bestemme, at Maximumslønnen for Landskald sættes høiere end ovenfor anført.

Efter § 38 tilfalder Indtægten af ledigt Embede Lønningsfondet med Fradrag af den Godtgjørelse, Biskopen bestemmer for Betjeningen, naar den ikke udføres af en Stiftskapellan, samt Reiseudgifter i Betjeningstiden.

Ifølge § 25 skal Fondets Renter samt de Midler, som tilveiebringes ad Frivilligheds Vei ved Gaver eller paa anden Maade, anvendes til at dække den i § 21 (om Betalingen for kirkelige Handlinger og Akcidensoffer) omhandlede Nedgang i Prestens Indtægter og derefter den Erstatning, som Sogne- og Bykassen pligter efter §§ 14, 16, 21 og 22 (Skr. 13de April 1901 om, at foruden frivillige Gaver alene Fondets Renter kan anvendes). Indkommer de frivillige Bidrag noget Aar rigeligere end fornødent til sammen med Fondets Afkastning at dække de ovennævnte Erstatningsbeløb, lægges de til Fondets Kapital. Giver Fondet større Overskud, anvendes dette til forøget geistlig Betjening, til Lønsforbedring eller med Kongens Samtykke til hel eller delvis Afløsning af den i § 7 nævnte Udredsel.

Efter § 26 skal Fondets Midler anbringes mod Sikkerhed, som for Umyndiges Midler bestemt, og forvaltes under Kirkedepartementets Revision af et Udvalg, bestaaende af to af Biskopen dertil beskikkede Prester samt tre paa Landet af Sogne- og i Byerne af Kommunestyret dertil valgte Menighedslemmer. Valget gjælder for 4 Aar; hvert andet Aar udtræder afvexlende 2 og 1 af de valgte Medlemmer, første Gang to efter Lodtrækning. Ved hvert Valg udkaares tillige to Varamænd. Udvalget vælger selv Formand og Næstformand af sin Midte.

Ved dette Udvalg forvaltes paa samme Maade de i § 10 omhandlede Indløsningssummer, hvis Renter udbetales vedkommende Embedsmænd.

Videre gives i § 26 Regler om Regnskabsaflæggelse og Deling eller Omregulering af Lønningsfondet ved Deling eller Omregulering af Sogne.

Bestemmelserne om Lønningsfondet er formentlig en af de mest kirkelige Bestemmelser i Loven, forsaavidt de minder om den kanoniske Rets Regel.

§ 90.

Om Presteattester.

Ad § 27.

Den tidligere Lov om Presteattester af 27de Juli 1830 er ophævet ved Lønningsloven af 14de Juli 1897 § 54, og ved denne Lovs § 27 er det bestemt, at der for Embedsattester, som ikke skal udstedes uden Betaling, skal erlægges for enkelt Attest 50 Øre og for Attest, som omfatter to eller flere Personer under samme Familie eller to eller flere Bevidnelser for samme Person, hentede fra forskjellige Steder i Kirkebogen, 1 Krone.

Den, som forlanger Attest, har saavidt muligt at oplyse, i hvilket Aar og i hvilket Sogn den kirkelige Handling er udført, som ønskes bevidnet.

Betalingen paategnes Attesten. Hvad der er udtrykt i Tal, anføres tillige med Bogstaver. Under Udstederens Navn skal staa hans Embedsstilling og Segl.

Attester til Brug ved noget offentligt Anliggende, ved Ansøgninger om Pension eller anden Understøttelse af det Offentlige, Stiftelser, Legater eller lignende eller for at kunne oppebære samme og Attester, som meddeles Personer, der har Fattigunderstøttelse, udstedes uden Betaling, hvilket paategnes Attesten.

Se Skr. 13de Juni 1900 om Forpligtelse for Presterne til uden Betaling at meddele Mandtalsførerne de nødvendige Attester til Brug ved Mandtallenes Førelse, forsaavidt de Personer, som der er Spørgsmaal om at indføre i Mandtallet, ikke paa Opfordring af Mandtalsførerne selv skaffer dem tilveie.

Skr. 24de April 1901 om, at Sogneprester ikke er pligtige til gratis at meddele de til Udfærdigelse af Flytningsattest efter Fattiglovens § 19 nødvendige Oplysninger.

Skr. 23de Oktbr. 1902: § 27 gjælder alle embedsmæssige Attester, som Presterne udfærdiger angaaende private Anliggender, og som ikke efter Paragrafens Slutningsbestemmelse enten bestandig eller under visse Betingelser

skal meddeles uden Betaling. Departementet tilføier, at Gebyrer for alle af Presterne udfærdigede Attester maa henregnes blandt Embedsindtægter. De tilfalder saaledes ikke Embedets Indehaver (eller midlertidige Bestyrer) personlig og bliver at medregne, saavel hvor der spørges om Tilskud til et Embede efter Lønningslovens § 31, som hvor det gjælder Indtægtens Begrænsning opad i Henhold til § 32 sidste Led, cfr. Skr. 8de Jan. 1903, der siger det samme.

Skr. 10de Febr. 1903 om, at naar alle de Data, som skal meddeles i en Presteattest (f. Ex. en Daabs- og Konfirmationsattest), findes samlet paa et Sted i Kirkebogen, og Udfærdigelsen saaledes alene foranlediger ét Opslag i denne, kan der kun kræves erlagt den for en enkelt Attest foreskrevne Betaling (50 Øre). I Forbindelse hermed har Departementet gjort opmærksom paa, at Konfirmationsbeviser tidligere skulde udfærdiges uden Betaling (cfr. Reskr. 7de Jan. 1741 § 3 og Lov 27de Juli 1830 § 3 No. 2), men at der nu kan kræves Gebyr for saadanne Attester, idet den nævnte Bestemmelse ikke er gjentaget i Lønningslovens § 27. Herved kan dog bemærkes, at naar to Opslag er fundet nødvendige for at sikre Attestens Rigtighed, maa der formentlig betales 1 Krone.

Skr. 24de Marts 1903 om, at de Alders- og Vielsesattester, som rekvireres af kommunale Funktionærer til Brug ved deres Indtrædelse i Kristiania kommunale Pensionskasse, antages ikke at kunne fordres udfærdiget uden Betaling.

Med Hensyn til Kirkedepartementets Udtalelser i Skr. 23de Oktbr. 1902 og 8de Jan. 1903 maa bemærkes, at det dog i Lønningsloven ikke synes at være ganske klart, hvorledes Attester skal betragtes. Til de i Lovens § 19 omhandlede «kirkelige Handlinger» kan Udfærdigelse af Attester ikke regnes; thi vistnok kan kirkelige Handlinger udføres udenfor Kirke og Kirkegaard, f. Ex. Daab, Kommunion, Ægtevielse, Velsignelse af borgerligt Ægteskab i Hjemmet; men det eiendommelige ved «en kirkelig Handling» maa være, at den udføres i liturgiske Former og i Kirkens Navn. Juridisk afgjørende er her Indholdet af §§ 20 og 21. Derimod kan det formentlig ikke negtes,

at Betaling for Attestudstedelse er en geistlig Embedsindtægt (se § 32 sidste Led); thi en Attest efter Kirkebogen kan selvfølgelig alene meddeles af Presten, og naar der af ham forlanges en Attest udenfor Kirkebogen, udfærdiger han den paa Grund af den offentlige Troværdighed, Prestestillingen medfører, men det er et Spørgsmaal, om disse Indtægter er ment at skulle medtages i §§ 31 og 32. Det vilde være et velkomment lidet Lønstillæg for mange Prester med ringe Indtægt at kunne betragte Betalingen for Attester som en personlig Indtægt, for hvilken der ikke behøvedes at gjøre Regnskab. Sættes ganske i Klasse med Udførelse af kirkelige Handlinger for fremmede Menighedsmedlemmer kan de formentlig ikke, da denne Udførelse er en frivillig Sag, medens Presterne formentlig maa være forpligtede til at attestere Forhold, som de kjender til, mod den bestemte Betaling. Spørgsmaalet burde afgjøres ved Dom, idet bemærkes, at enkelte fremragende Geistlige offentlig har udtalt sig for, at Betaling for Attester maa ansees for en rent personlig Indtægt.

§ 91.

Andre Bestemmelser vedkommende geistlige Embedsmænds Lønningsforhold.

Ad §§ 28—33.

Af de her anførte Bestemmelser er § 32 behandlet tidligere i Forbindelse med § 25. §§ 28 og 29 tiltrænger ingen Bemærkning. Med Hensyn til § 30 1ste Led om Reiser paa Begjæring til Udførelse af kirkelig Handling henvises til Skr. 29de Mai 1900 og N. L. 3—12—28, Skr. 2den Marts 1901 og 13de Mai 1902 om, at der haves Ret til Reisegodtgjørelse. Se ogsaa Skr. 12te April 1902 om, at der, hvor Veiens Længde eller den Tid, som den af andre Grunde maatte medtage, gjør det nødvendigt, maa kunne kræves Nattehold eller Kost og Logis, cfr. ogsaa Skr. 30te Septbr. 1903. Ved § 30 2det Led bemærkes, at det ifølge N. L. 2—12—10 er den almindelige Regel, at samtlige Sogne i et Prestegjæld skal deltage i Udgifterne ved Skyds- og Nattehold paa Reiser til de langt fraliggende

Kirker. Ved Høiesteretsdomme af 17de Oktober 1844 (Retst. for s. A. Pag. 775 ff.) og 11te April 1849 (Retst. for s. A. Pag. 289 ff.) maa det ansees afgjort, at der ikke gjennem Sædvane kan etableres nogen for alle Vedkommende bindende Ordning, som afviger fra den nævnte Regel. Kirkedepartementet antager derfor, at Hovedsognet er forpligtet til at deltage i de nævnte Skydsudgifter i Annekssognet, saalænge der ikke kan paavises en særlig Forpligtelsesgrund, f. Ex. en frivillig Overenskomst, som paalægger Annekssognet at bære dem alene (Skr. 4de Oktbr. 1899). Dog kan Nattehold formentlig kun tilkomme Presten, hvor han behøver at være ude Natten over.

§ 31 har følgende Bestemmelse:

«Hvor den samlede gjennemsnitlige aarlige Embedsindtægt (heri ikke medregnet Udbytte af Embedsgaard, Afsavns- eller Husleiegodtgjørelse) for et Sogneprestembede eller residerende Kapellani kommer under Kr. 2 400,oo, tilskydes det manglende af Oplysningsvæsenets Fond, dog saaledes at intet Tilskud ydes, hvor Embedsgaardens gjennemsnitlige Udbytte eller Husleiegodtgjørelsen bringer Indtægten op til Kr. 2 800,oo. Første Gangs Beregning foretages strax, senere Omberegning hver Gang, der indtræder Ledighed i Embedet.»

Denne Bestemmelse har været Gjenstand for forskjellig Forstaaelse, hvad der fremgaar af en Høiesteretsdom af 18de Juli 1903 mellem en Sogneprest og Kirkedepartementet. Høiesteret gav Sognepresten Medhold i, at Bestemmelsen skal fortolkes ligefrem efter sine Ord. Gaardsudbyttet er variabelt og usikkert, og Paragrafen er ogsaa formet af den kongelige Kommission, der var nedsat til at udarbeide ny Lov om de Geistliges Lønningsforhold.

Har et geistligt Embede uforholdsmæssig stor Indtægt af beneficeret Gods, kan Kongen efter § 32 bestemme, at en Del deraf henlægges til andre mere trængende Embeder, særlig til Embeder i de Prestegjæld, hvor Godset er beliggende, eller indgaar i Oplysningsvæsenets Fond for paa anden Maade at anvendes til Geistlighedens bedste.

Det, som efter denne Bestemmelse indgaar i Oplysningsvæsenets Fond skal altsaa ikke kunne anvendes til

Oplysningens Fremme, men alene til Geistlighedens bedste (Grundl. § 106).

§ 92.

Biskopers, Provsters og Stiftskapellaners Lønning.

Ad §§ 34—36.

Biskopernes Indtægter maa samtlige henregnes til de visse og bestaar i Gage, Indtægt, som skriver sig fra beneficeret Gods, solgt eller usolgt, Tiende, Renter af Embedskapitaler og Afgift af Kirkerne, cfr. Skr. 5te Marts 1878 og 23de Marts 1882. Om denne Afgift er det nærmere handlet i Afsnittet om Lov 3die August 1897 om Kirker og Kirkegaarde, hvor ligeledes Provstelønnen er nævnt. Ligeledes er der tillagt Biskoperne Embedsbolig med dertil knyttede Rettigheder og Forpligtelser eller Husleiegodtgjørelse.

Ifølge § 34 gjælder for Biskopernes Lønningsmaade de i Lovens §§ 1—3, 28, 32 og 37 givne Bestemmelser, forsaavidt de derpaa kan anvendes. Biskopernes Indtægter af beneficeret Gods indkræves saaledes gjennem Skatteopkræveren. Ligeledes er han forpligtet til efter Kongens Bestemmelse at afgive en Del af Indtægten af beneficeret Gods til dertil trængende Embede; men den Nedgang i Indtægt, som heraf følger, skal erstattes af Oplysningsvæsenets Fond, forsaavidt den ikke dækkes ved Renterne af den ved Bestemmelsen i § 40 fremkommende Kapital. I § 40 bestemmes nemlig, at ledigt Bispeembede skal bestyres af vedkommende Stiftsprovst, som derfor nyder af Embedets Indtægt 200 Kr. maanedlig, men at Resten af Embedsindtægten med Fradrag af det ved Bispeembedet sædvanlige Kontorhold bliver at indbetale til Kirkedepartementet og at forvalte under Oplysningsvæsenets Fond som en Bispeembedet tilhørende Kapital.

Ifølge § 36 lønnes Stiftskapellanerne i Tromsø Stift med 2600 Kr. og de øvrige Stiftskapellaner med 2400 Kr. aarlig af Oplysningsvæsenets Fond og tilkommer ingen forøget Løn, om han bestyrer et ledigt Embede. Angaaende Stiftskapellaners Skyds- og Kostgodtgjørelse se Cirk. 21de Januar 1898, hvori fremstilles følgende Regler:

1. Paa alle Reiser til og fra det Sted, hvorhen en Stiftskapellan beordres for at udøve ham paahvilende geistlig Virksomhed, oppebærer han almindelig Skyds- og Kostgodtgjørelse af Statskassen.
2. Under Ophold paa det Sted, hvor det er anvist ham at virke, oppebærer han ingen anden Godtgjørelse end sin Gage, bortseet fra de Tilfælde, hvori saadan Godtgjørelse maatte kunne ydes ham af særskilt Bevilgning, f. Ex. til Fiskeværsbetjening og Betjening af militære Øvelsespladse.
3. Medfører selve Virksomheden, at der under denne maa foretages Reiser, antages der at maatte sondres saaledes:
   a) Forretter Stiftskapellanen under Ledighed eller som Vikar, kan han forlange det vedkommende Prest tilkommende Skyds- og Natteophold *in natura* eller Godtgjørelse herfor, hvilken sidste i Tilfælde maa udredes af Embedsindtægterne eller af den, for hvem han vikarierer.
   b) I alle andre Tilfælde oppebærer han Skyds- og Kostgodtgjørelse af Statskassen.

§ 93.

De geistlige Embeders Betjening og Retten til deres Indtægter under Ledighed.

Ad §§. 37—40.

Efter § 37 har geistlige Embedsmænd senest inden 4 Maaneder efter Udnævnelsen at overtage sit Embedes Betjening, medmindre Kirkedepartementet tillader Fristen forlænget. Fra den Dag, han tiltræder Reisen for at overtage Embedet, nyder han dettes Indtægter med Fradrag af mulige Udgifter ved dets Betjening (cfr. Skr. 2den Mai og 12te Juni 1899).

Forflyttet eller i Naade afskediget geistlig Embedsmand er berettiget og forpligtet til at betjene sit hidtil havte Embede, indtil Eftermanden er udnævnt, dog ikke udover en Tid af 3 Maaneder, medmindre Kirkedepartementet tillader Fristen indskrænket eller udvidet. Han nyder dets Ind-

tægter indtil Fratrædelsen og er berettiget til i Bykald at oppebære den Embedet tilkommende Husleiegodtgjørelse (§ 29) indtil første Faredag, han efter Forflyttelsen eller Afskedigelsen lovlig kan opsiges, se Skr. 21de Septbr. 1898. Den samme Regel gjælder ogsaa i Landskald, hvor der istedetfor Embedsgaard eller Bolig er tillagt Embedet Husleiegodtgjørelse. Samme Ret med Hensyn til Husleie og Afsavnsgodtgjørelse tilkommer afdød geistlig Embedsmands Bo.

Ved disse Bestemmelser er der saaledes foretaget væsentlige Forandringer i Lov af 17de Juni 1869 angaaende det geistlige Naadensaar m. v., af hvilken Lov §§ 2, 3, 4, 5, 6, 8 og 11 er ophævede. Ved Ophævelsen af § 11 er Ret til Naadensaar for Geistlige og deres Efterladte nu bortfaldt for enhver efter 1ste Januar 1898 udnævnt Prest. Derimod bibeholdes Retten for de før denne Tid udnævnte, forudsat, at de ikke har valgt Aflønning efter den nye Lov (Skr. 1ste Marts 1898).

Ledigt Embede besørger Biskopen betjent ved Stiftskapellan eller anden Geistlig eller ved Naboprester. Er der i det ledige Embede Personelkapellan eller Kaldskapellan, er denne forpligtet til at bestyre det, om Biskopen saa forlanger. Er Sogneprestembedet ledigt, og der i Prestegjældet tillige er residerende Kapellan, er denne ikke forpligtet til at modtage Konstitution i Sogneprestembedet, men kan selvfølgelig af Biskopen konstitueres paa passende Vilkaar (Skr. 21de April 1900).

§ 38 er tildels omhandlet i Forbindelse med § 25. Angaaende Fordelingen af Indtægterne til Lønningsfondene, hvor der i Prestegjældet er flere Sogne, se de nærmere Regler i Paragrafen. I § 38 bestemmes ligeledes, at den, der har Ret til Embedets Indtægter nogen Del af et Aar, skal have de uvisse Indtægter, som falder i denne Del af Aaret, samt sin Forholdsdel af Embedets visse Indtægter, Høitidsoffer og Erstatningsbeløb. Han svarer dets Udgifter i samme Forhold. Se forøvrigt om Skyds- og Natteholdsgodtgjørelse m. v. under Ledighed Skr. 7de April og 18de Oktbr. 1900.

Geistlig Embedsmand, som i Sygdomstilfælde, eller naar vedkommende Departement under særegne Omstæn-

digheder saa bestemmer, erholder Vikarhjælp ved Stiftskapellan, afgiver herfor til Oplysningsvæsenets Fond 100 Kroner maanedlig, hvilken Afgift dog Kongen kan helt eller delvis eftergive (§ 39).

§ 94.

Kirkesangeres Løn.

Ad §§ 41—46.

Kirkesangernes (Klokkernes) visse Indtægter er Klokkertolden (Klokkerpundet, Klokkerspandet), der ifølge § 7 i den nu ophævede Lov af 14de Juni 1876 er fastsat og reguleret i hver Bygd engang for alle, samt Offer, som er overgaaet til en fast Ydelse (Skr. 9de April 1878), saavelsom Afgift af Kirker, som — uanseet N. L. 2—15—9 — ifølge Reskr. 12te Oktbr. 1695 i Bergens Stift og tildels andetsteds efter gammel Sædvane erlægges til Kirkesangerne. Disse Indtægter (Afgiften af Kirker dog kun, forsaavidt Kirken ikke eies af Private) skal efter § 41 omskrives til et samlet og uforanderligt Beløb for Sognet overensstemmende med Regelen i § 4. Det omskrevne Beløb bliver at udrede til Kirkesangeren af vedkommende Sognekasse paa Landet og af Bykassen i Byerne og udbetales ham fjerdingaarsvis. Paa Landet kan Sognestyret og i Byerne Kommunestyret bestemme, om de ovennævnte Ydelser helt eller delvis skal bortfalde eller opkræves til Indtægt for henholdsvis Sogne- eller Bykassen.

Afgift til Kirkesangere af Kirker, som er i Privates Eie, bliver at udrede i Penge efter Kapiteltaxt. Naar disse Kirker gaar over i Menighedernes Eie, bliver Afgifterne ogsaa for deres Vedkommende at omskrive til Penge og at tillægge de Beløb, som i Henhold til nærværende Paragrafs første Passus fjerdingaarsvis udbetales Kirkesangerne, cfr. Lov om Kirker og Kirkegaarde § 2, der har til Hensigt at bevirke Kirker i privat Eie snarest mulig erhvervede for Menigheden. Bestaaende Overenskomster, hvorved de i § 41 omhandlede Indtægter er afløste gjennem

kommunal Erstatning, kan med Kirkedepartementets Samtykke forblive gjældende (§ 42).

Kirkesangerens Indtægt af Kjøbstadsindvaanere, der eier særskilt skyldsat Jord, som de ikke selv bebor det hele Aar, er bestemt i § 13 til femti Øre aarlig.

Ifølge § 43 skal Udbyttet af den en Kirkesangerbestilling tilliggende Klokkergaard tilfalde Kirkesangeren med de Rettigheder og Forpligtelser, som til enhver Tid herfor maatte være bestemt.

Efter § 44 skal Bestemmelserne i Lovens §§ 19—23 angaaende Offer og Betaling for kirkelige Handlinger samt angaaende Høitidsoffer ogsaa gjælde for Kirkesangerne. Hvor der i Henhold til de ovennævnte Bestemmelser besluttes Afløsning af Ydelser til Presterne, skal tilsvarende Afløsning finde Sted ogsaa for Kirkesangernes Vedkommende. Til disse udredes paa Landet af Sognekassen og i Byerne af Bykassen Erstatning for Nedgang i Indtægt med det fulde Beløb, dog begrænset til at fylde et samlet Indtægtsbeløb af 2400 Kr. aarlig.

Den mislige Skik at erlægge Tegnepenge til Kirkesangeren ved Indskrivning til Altergang er nu ophævet ved § 45, og Erstatning for, hvad denne Indtægt gjennemsnitlig har udgjort i de nærmeste 5 Aar før Lovens Kundgjørelse, bestemt at skulle gives paa Landet af Sognekassen og i Byerne af Bykassen.

Efter § 46 tilkommer der Kirkesangeren for Attestudskrift af Kommunionprotokollen 25 Øre.

§ 95.

Forskjellige Bestemmelser.

Ad §§ 47—53.

Under dette Afsnit af Loven er fastsat endel Bestemmelser angaaende dens Gjennemførelse.

Kirkedepartementet har i Skr. 8de Juni 1898 antaget, at Dissenterloven maa medføre, at alene Statskirkemedlemmer har lovlig Adgang til at deltage i de ved Lønningslo-

ven 14de Juli 1897 foranledigede kommunale Forhandlinger og Beslutninger, cfr. ogsaa Skr. 16de Decbr. 1898. Se Skr. fra Finansdepartementet 10de Febr. 1900 angaaende Opkrævningen af de Presterne tilkommende faste Udredsler (§§ 49, 51 og 53). I § 52 er det bestemt, at Lønningen for Prester ved Strafanstalter, Fængsler, Sindssygeasyler, Sygehuse, Pleiestiftelser og Hospitaler alene berøres af Bestemmelsen i Lovens § 1, og at Lønningen for Tredieprester, Kaldskapellaner og Kateketer alene berøres af Bestemmelserne i Lovens §§ 1, 19, 20, 21, 22 og 23, samt at Personelkapellaners Lønning ikke indgaar under dens Bestemmelser. Imidlertid maa det antages, at der paa et Menighedsmøde kan vedtages at tilstaa den personelle Kapellan en Offerdag (Skr. 1ste Mai 1900).

Ved Kgl. Res. 16de Marts 1904 er det i Henhold til Lov No. 1 af 9de Juni 1903 § 2 bestemt, at Lov om geistlige Embedsmænd og Kirkesangeres Lønning af 14de Juli 1897 bliver at gjennemføre for Garnisonsmenigheden i Kristiania fra 1ste April 1904 at regne. I denne Resolution er ogsaa gjennemført Regler for de Garnisonsmenighedens Prest og Klokker tillagte Indtægter.

I § 53 er det bestemt, at Prest og Kirkesanger, der uden Forbehold er ansat før Lovens Ikrafttræden, har Adgang til at vælge mellem Aflønning efter de før Loven gjældende Regler eller efter denne Lov, cfr. Skr. 2den Marts og 22de Oktbr. 1898.

Med Hensyn til de gamle Regler henvises til N. L. 2—10—1, 2—12—7, 8 og 9 samt til de tidligere nævnte Høiesteretsdomme i Retst. for 1882 angaaende Offerskjeppen. Derhos kan bemærkes Cirk. 20de Marts 1883, hvori under Henvisning til Motiveringen i disse Domme fremhæves, at der fortrinsvis bør tages Hensyn til den hidtil i hver Bygd fulgte Sædvane eller Vedtægt i Henseende til Offerskjeppeydelsen. Ligeledes paapeges Skr. 8de April 1894, hvori bemærkes, at det ved Høiesteretsdom af 20de Mai 1891 (Retst. for s. A. Pag. 451) er afgjort, at Sognepresterne paa Landet ifølge N. L. 2—12—7 jfr. Art. 8 og 9 har juridisk Ret til Høitidsoffer af ethvert konfirmeret Menighedsmedlem, der ikke yder Offerskjeppe (eller nyder

Fattigunderstøttelse), at Offeret i Analogi med, hvad der ved forskjellige Reskripter er bestemt for de residerende Kapellaners Vedkommende, maa kunne fordres erlagt med mindst 40 Øre aarlig af hver Mand og 20 Øre af hver Kvinde, der pligter at yde saadant Offer, at det maa være overladt til vedkommende Sogneprest at bestemme, om Offeret skal modtages paa Alteret eller ydes efter Mandtalslister, og at det, hvor det erlægges paa sidstnævnte Maade, er gaaet over til et saadant fast Beløb, hvorfor der efter Reskr. 22de Marts 1780 kan holdes Udpantning.

Bestemmelserne om de residerende Kapellaners Høitidsoffer efter gammel Regel er Reskr. 2den Marts 1742, 9de Febr. 1748, 6te Mai 1791, 4de Novbr. 1791, 24de Oktbr. 1800, 10de April 1801 og 15de April 1811, jfr. Canc. Prom. 24de Novbr. 1792. Høitidsofferet til disse Kapellaner bestemtes for hver Høitid til mindst 4 Sk. for hver Mand og 2 Sk. for hver Kvinde (tilsvarende i Øre). Endvidere bemærkes Lov 14de Juni 1816, Skr. 19de Marts 1872 om Adgang til at omsende Offerbog samt Husmandsloven 24de Septbr. 1851 § 21.

Angaaende Rettighed i Finmarken se Frdn. 6te Juni 1691, 20de Aug. 1778 § 48 og 5te Septbr. 1787 § 11.

Med Hensyn til Betaling for Barnedaab, Brudevielse, Kirkegangskoners Indledning og Konfirmation efter de gamle Regler se Skr. 25de April 1868, 4de April 1874, 1ste Novbr. 1880, 25de Juli 1885, Alterbogen 14de Febr. 1889 K og Skr. 11te Juli 1894.

Se ogsaa Skr. 31te Decbr. 1897 om, at Prester, der ikke gaar over til Lønning efter den nye Lønningslov af 14de Juli 1897 vistnok fremdeles vil være berettigede til at foretage Beregning af Attestgebyrer efter de hidtil gjældende Regler, men at det ansees ønskeligt, at de ikke vilde benytte denne Ret, men overalt følge Reglerne i den nye Lovs § 27.

Prester, der vælger at beholde den ældre Aflønning, har selvfølgelig saavelsom deres Efterladte de Rettigheder, som Lov om det geistlige Naadensaar m. v. af 17de Juni 1869 medfører, jfr. ogsaa Skr. 1ste Marts 1898.

§ 96.

Om geistlige Embedsgaarde. Indledning.

Efter Reformationen gjentages den tidligere Bestemmelse, at alle Prester skal have sine Prestegaarde frie (Chr. III's Kirkeordinants af 2den Septbr. 1537 og Chr. IV's Kirkeordinants for Norge af 2den Juli 1607, cfr. Geistl. Privil. af 24de Juni 1661 § 5 og N. L. 2—12—1). I Finmarken gaves der i den ældre Tid ikke Prestegaarde; men ved Reskr. 3die Juni 1775 § 9 blev ogsaa Bosteder udlagte til Presterne dersteds, hvilke de selv maatte bebygge, saaledes at Eftermanden i sin Tid afkjøbte Formanden hans Huse (Reskr. af 17de Decbr. 1773). Ved Reskr. 13de Juni 1781 blev det imidlertid paalagt Kirkerne (det nordlandske Kirke- og Skolefond) at indkjøbe Presteboligerne og vedligeholde dem, dog saaledes at Presterne skulde svare 4 % aarlig Rente af Kjøbesummen (Res. 18de Juli 1825, se og Res. 22de Jan. 1821 og 23de Juni 1836). Dette oplyses i Kommissionsindstilling af 28de Jan. 1892 fremdeles at finde Sted i Hammerfest, Kistrand, Talvik og Loppen Sognekald, medens det med Hensyn til de øvrige Kald i Finmarken bemærkes, at for nogle af de ældre Kald er Prestegaarde først indkjøbte efter 1825 for det nordlandske Kirke- og Skolefonds Regning, og hvor nye Kald er oprettede ved Deling af de gamle, paahviler der Sognepresten i hine ingen Forpligtelse med Hensyn til Bygningerne.

§ 97.

Oversigt over Lov om Salg af det overflødige af Embedsgaarde af 19de Juni 1882, cfr. Lov af 26de Juni 1896.

Ved Lov 19de Juni 1882 § 1 blev det bestemt, at ingen Embedsgaard bør være større, end at der paa samme (Husmandspladsene uberegnede) kan fødes 3 til 5 Heste, 10 til 20 Storfæ og et tilsvarende Antal Smaafæ, samt avles det fornødne til Brug i Husholdningen. Er en Em-

bedsgaard større, skal det overskydende under Iagttagelse af de i Loven nævnte Regler ved første indtrædende Ledighed i Embedet bortsælges, ligesom ogsaa de Huse, som ved Gaardens Reduktion maatte blive overflødige.

Uden Hinder af denne Bestemmelse skal dog bibeholdes for Embedsgaarden a) saa mange Husmandspladse, som efter Forholdene ansees passende, b) fornøden Skov og c), forsaavidt det efter Omstændighederne findes tilraadeligt, tillige andre Rettigheder og Herligheder, som hidtil maatte have tilligget Gaarden.

Hvor det maatte findes, at en Embedsgaard ikke hensigtsmæssig ved Reduktion kan bringes ned inden de i § 1 bestemte Grænser, og at der heller ikke er Anledning til ved Mageskifte eller Salg af den hele Eiendom at erhverve en ny, kan Kongen bestemme, at Gaarden indtil videre bibeholdes som Embedsgaard, uagtet den overstiger det i § 1 satte Maximum (§ 3).

Salget foregaar i Almindelighed ved offentlig Auktion; dog kan det ske underhaanden, naar enten antageligt Bud efter flere med passende Mellemrum forsøgte Auktioner ikke er opnaaet, eller naar særegne Omstændigheder opfordrer til Antagelse af et foreliggende Underhaandsbud (§ 10).

Af de ved Salg af geistlige Embedsgaarde eller Dele deraf og Huse derpaa indvundne Kapitaler skal efter § 13 dannes et Fond, der benævnes Prestegaardsfondet og bestyres efter samme Regler som Oplysningsvæsenets Fond. Af Fondets Kapital udredes det fornødne a) til Dækkelse af Udgifter ved Forandring af Embedsgaardens Bebyggelse efter § 2 Bogstav e, nemlig Forandringer ved Bebyggelsen, som maatte ansees for en nødvendig Følge af Gaardens Reduktion, b) til Indfrielse af Laan eller Del deraf efter § 5, der har Bestemmelse om, hvorvidt Laan paa Gaarden i det hele eller for en Del bør indfries af Kjøbesummen, c) til Indkjøb og om fornødiges Bebyggelse af ny Embedsgaard efter § 6, nemlig om det findes fordelagtigere for Embedet og det Offentlige at erholde en ny Embedsgaard end at beholde den gamle.

Af Prestegaardsfondets Renter tillægges efter § 14 et-

hvert Presteembede, hvis Gaard ifølge denne Lov er reduceret, en aarlig Erstatning for det Tab i Indtægt, Embedsmanden ifølge det i § 2 Bogstav c omhandlede Skjøn lider ved Salget, nemlig om hvad Indtægt de Dele, der fraskilles Gaarden Aar, om andet har givet Embedets Indehaver.

Den saaledes bestemte Erstatning udbetales Embedets Indehaver.

I Tilfælde af Sognekalds Deling, i hvilket Salg eller Reduktion af Embedsgaard har fundet Sted, bestemmes det af Kongen med Storthingets Samtykke, hvor stor Andel af Erstatningsbeløbet der skal tillægges hvert af Kaldene. Af Fondets overskydende Renter lægges hvert Aar en Tiendedel til Fondets Kapital til dennes Forøgelse. Iøvrigt kan Fondets Renter, forsaavidt de ikke fornødiges til forøget geistlig Betjening inden de Menigheder, hvis Embedsgaarde er reducerede, med Storthingets Samtykke anvendes til Lønsforbedring for lavt lønnede Embeder og Vedligeholdelse af Prestegaardshuse.

Se nu de Forskrifter om Prestegaardshuses Vedligeholdelse, som indeholdes i Lov 14de Juli 1897, hvorom nærmere senere i dette Afsnit.

Presternes Embedsgaarde maa paa ingen Maade yderligere reduceres end skeet er ved Loven af 19de Juni 1882. Deres Drift lønner sig ikke, dersom de er altfor smaa, da de maa drives ved leiet Hjælp, hvorved Driftsomkostningerne bliver for store i Forhold til Indtægterne. Den væsentlige Hjælp, Presten har af sin Prestegaard for sin Stilling og Virken i Menigheden, maa man ikke berøve ham eller formindske i den Grad, at det bliver jevngodt med Berøvelse. Det gjøres med Rimelighed gjældende, at der bør gives vedkommende Prest Adgang til billige Laan paa lang Afbetalingstid til at ophjælpe Prestegaardens Jordbrug. De nye Regler om Prestegaardene efter Loven af 14de Juli 1897 vil ogsaa bidrage til at styrke Prestegaardenes Drift.

Det bemærkes, at den kanoniske Ret anerkjendte, at de enkelte Kirker havde Eiendomsret til Gods og Formue, hvoraf en Del tilfaldt Presterne. Dette er for Norges Vedkommende udtalt af Kardinal Vilhelm af Sabina under

hans Ophold her i Landet ved en Forordning af 17de August 1247 om Helligdage og Kirkegods. Udtalelsen lyder saaledes:

«Vi erfarer endvidere, at naar Kirker bliver vakante, da tilvender undertiden Bisperne sig deres Indtægter til eget Brug, hvilket vi ubetinget forbyder; men der skal ansættes ved den vakante Kirke en Økonom eller Forvalter, som skal indsamle Indtægterne for at anvende dem til de succederende Presters eller til Kirkens Nytte. Men Fjerdedelen af Tienden, som alene kan anvendes til Kirkens Gavn, byder vi at bevare ubeskaaret, saaledes at heller ikke Bisperne under Paaskud af deres Tilsyn skal vove enten at tage den eller at afkorte den paa noget Sæt eller Vis.

Vi erfarer endvidere, at enkelte Bisper tager Kirkernes Besiddelser og tilegner sig dem til Præjudicium for Kirkerne og til Forargelse for de fleste. Dette forbyder vi dem ubetinget i Kraft af deres Lydighedspligt. Og om det noget Sted er gjort, da skal det atter restitueres Kirken tilligemed de oppebaarne Frugter. Og dersom den Kirke, hvis Besiddelse det var, tilfældigvis er reduceret til intet eller destrueret, saa at den ikke kan restaureres, da skal de nævnte Besiddelser efter Biskopens Dom deles mellem de Nabokirker, som er mest træengende. Og alt dette byder og bestemmer vi i Kraft af vor nuværende Legations apostoliske Autoritet at holdes evindelig.»

Denne Kardinal Vilhelms Forordning blev stadfæstet af Kong Haakon Haakonssøn og fik derved almindelig Lovs Kraft i Norge.

I Løbet af det 15de Aarhundrede bliver det den herskende Opfatning, at «Prestebordet» er blevet et selvstændigt Eiendomssubjekt ved Siden af Kirken. Prestebordsgodset er væsentlig fremkommet ved testamentariske Dispositioner og Gaver. Blandt andet legerede flere Prester, der stærkt interesserede sig for sin Kirke, det specielle Prestebord af sine Midler, da de paa Grund af Cølibatet ikke var bundne ved Familieforhold.

Efter Reformationens Indførelse fik Presterne beholde sine Prestegaarde. Det heder herom i den norske Kirkeordinants af 2de Juli 1607 i Afsnittet «Om Ophold oc

forsiun til Guds Ords Tienere»: «Skal oc hver Sogneprest beholde sin Prestegaard met al sin rettighed oc rette tilliggelse, som der aff Arrilds tid tilligget haffuer, oc hvis der met Vret fra kommit er uden Dom og ret, det skal komme dertil igien met rette.»

Ligeledes heder det i Afsnittet «Om Kirckernis og Prestebolens Jorder og Inventario»: «Der bør oc findis hos Domkircken oc paa Kongelige Majestatz Huse oc Gaarde visse oc klare Registere, huad en huer Kircke haffuer for Jorder oc Landskyld deraff Aarligen at oppebære. Disligist ocsaa huad til Prestens vnderholdning aff gammilt forordnit er, paa det at naar der kommer Trætte paa, hvilckit Kirckens eller Prestens er met rette, mand da kand haffue disse Registers Bøger ved haanden at giffue en huer der aff Rigtig bescreffuit, huorledis der om findis indtegnit, thi Jordtrette hører ind for Laugretten.»

Se ogsaa Geistlighedens Privilegier af 24de Juni 1661, der gjentagne Gange er konfirmerede. Det heder der i § 5: «Preste- og Anneksgaarde, samt hvis der er lagt noget *ad mensam*, maa Presterne herefter nyde, saasom de dem af Arilds Tid med Rette nydt have; men hvis kan bevises noget deraf med Uret at være bortkommet, skal det dem ristitueres.» Se ligeledes N. L. 2—12, hvor der i Art. 1 bestemmes, at «Presterne skulle bo i deres Sogne og hos deres betroede Menigheder og i deres rette Prestegaarde, hvilke de skulle beholde fri med al deres Rettighed og rette Tilliggelse, som der af Alders Tid tilligget haver». Det fremgaar derhos, at maa af Hensyn til Skoven i Art. 1 har bestemt, at Presten skal nyde Skov efter Udvisning «til eget fornødent Bygningstømmer og Ildebrand, Gjærdefang og Braadrødning efter Loven».

Ogsaa i Lov 20de August 1821 om det beneficerede Gods er Gaarde med tilliggende Herligheder, som er tilstaaet geistlige Embedsmænd, blevne dem forbeholdne.

For at gjøre Ende paa al urigtig Anvendelse af Prestebordsgodset bør det formentlig ved Lov bestemmes, at ikke nogen Del af Prestebordformuen for Eftertiden anvendes udenfor den Menighed, hvor den hører hjemme.

§ 98.

Oversigt over Lov om geistlige Embedsgaarde 14de Juli 1897.

Kap. 1. Embedsgaardes Anskaffelse.

Embedsgaarde paa Landet kan efter § 1 anskaffes for Oplysningsvæsenets Fonds Regning, hvor det findes nødvendigt eller hensigtsmæssigt.

Hvorvidt Embedsgaard skal anskaffes eller Godtgjørelse for Afsavn af Hus eller Hus og Jord skal ydes, afgjøres af Kongen med Storthingets Samtykke.

Kirkedepartementet bestemmer derhos, hvilke Bygninger skal vedligeholdes eller opføres som Aabodshuse paa Gaarden. Bliver der ved muligt Salg af den tidligere Embedsgaard eller ved Mageskifte noget Pengeoverskud, indbetales dette til Oplysningsvæsenets Fond og bliver en Embedet tilhørende Kapital, i hvilken dog ikke medregnes den Del af Salgssummen for afhændet Skov, der overstiger Værdien af Prestegaardens Brugsret i Skoven (§§ 2 og 3).

Kap. 2. Om geistlige Embedsgaardes Bebyggelse.

Til Dækkelse af Udgifterne ved saadan Bebyggelse paa geistlige Embedsgaarde, som det ikke paaligger vedkommende Embedsmand at udføre for egen Regning til Bygningernes Vedligeholdelse i aabodsfri Stand (se §§ 16 og 17), kan der, saavidt fornødiges, tilstaaes Laan eller efter Omstændighederne Bidrag af offentlige Midler.

Den geistlige Embedsmand, der paalægges eller ønsker at iværksætte saadanne Byggeforetagender, har gjennem sine Foresatte at indsende til Kirkedepartementet Plan for Arbeiderne, ledsaget af Tegninger og detaljeret Omkostningsoverslag. Foretages Byggearbeidet efter hans eget Ønske, har han derhos at godtgjøre Nødvendigheden eller Hensigtsmæssigheden af de paatænkte Byggearbeider, der ikke maa sættes i Værk, førend Planen er godkjendt af Kirkedepartementet.

Til Udarbeidelse af Byggeplan og Overslag kan der ydes Embedsmanden Bistand af det Offentlige.

Saasnart Byggearbeidet er udført, paaligger det selvfølgelig Embedsmanden at aflægge Regnskab.

Laan til Byggeforetagender paa geistlige Embedsgaarde bevilges paa indtil 50 Aars Afbetaling og mod saadan Rente, som til enhver Tid maatte være bestemt for Udlaan af offentlige Fonds.

Forandring (Borttagelse, Ombygning, Flytning eller deslige) af Aabodshuse paa geistlige Embedsgaarde kan, naar det ved Synsforretning efter § 21 skjønnes nødvendigt eller hensigtsmæssigt, ske med Kirkedepartementets Samtykke.

Uden dette Departements Samtykke maa geistlig Embedsmand ikke for egen Regning opføre Hus eller Tilbygning til saadant paa sin Embedsgaard.

De af Prestens Eiendomshuse m. v., som ikke indkjøbes for Embedet, har Eieren eller hans Arvinger ved Gaardens Fratrædelse at bortflytte. Forsaavidt Trævirket er taget i Gaardens Skov, erlægges Skovlod til Oplysningsvæsenets Fond.

Er Bygningerne ikke bortflyttet inden 2 Aar efter Eierens og hans Bos Fratrædelse fra Embedsgaarden, tilfalder de Embedets Indehaver uden Godtgjørelse.

Geistlige Embedsmænd er forpligtet til at holde sine Aabodshuse forsikret i Rigets almindelige Brandforsikringsindretning eller med Kirkedepartementets Samtykke i en anden Forsikringsindretning, hvis Plan er godkjendt af Kongen (§§ 4—9).

Kap. 3. Om Afløsning af den Menigheden paahvilende Vedligeholdelsespligt.

Med Undtagelse af de Prestegaarde, som vedligeholdes af det nordlandske Kirke- og Skolefond, var det bestemt i N. L. 2—12—4, at hvorsomhelst det har været af Alders Tid sædvanligt, skulde Sognemændene for deres Sogneprest bygge og ved Magt holde trende Huse, «en Borgestue, et Herrekammer og en Stald», hvilket af Kirkedepartementet i Skr. 14de Decbr. 1882 er fortolket saaledes, at Kommunen skulde bygge og vedligeholde Hoved-

bygningen, Hestestalden og Borgstuen (Bygning, bestemt til Samlingssted for den kirkesøgende Almue og for Konfirmanderne, jfr. Høiesteretsdom af 12te April 1845 i Retst. Pag. 585 «passende Bolig for Presten»).

De øvrige Huse skulde Presten vedligeholde under Aabodsansvar. I flere Tilfælde har der dog været en Ordning eller Fordeling af Vedligeholdelsespligten, som ikke har svaret til Regelen i N. L. 2—12—4.

Nu er denne Bestemmelse ophævet ved Prestegaardslovens § 40, og ved § 10 er det bestemt, at den Menigheden hidtil paahvilende Forpligtelse til at vedligeholde Huse eller Dele af saadanne paa Prestegaarden skal overføres til Embedet. Herredsstyrelsen har, naar det søger Vedligeholdelsespligten overført paa Embedet, at bringe Bygningerne i aabodsfri Stand (§ 17).

Har flere Herreder i Forening at vedligeholde Bygningerne, maa de blive enige om Overførelsen om fornødent i et kombineret Møde (Oth. Prp. 12 1896 Pag. 27).

Erstatningen bestemmes ved Skjøn efter de nærmere Regler, som indeholdes i §§ 11 og 12. Skjønnet bestyres af en i Statens Tjeneste ansat Landbrugsingeniør eller anden af Kirkedepartementet dertil antagen bygningskyndig Mand og afgives af ham i Forening med to af Fogden uden Betaling opnævnte med Byggeforhold paa Landet kjendte Mænd, bosatte udenfor Herredet. Inden 3 Maaneder kan forlanges Overskjøn afholdt ved fire af Fogden opnævnte udenfor Herredet bosatte bygningskyndige og med Byggeforhold paa Landet kjendte Mænd under Sorenskriverens Bestyrelse.

Omkostningerne ved Skjønsforretningerne udredes af Oplysningsvæsenets Fond, medmindre Overskjøn forlanges af Herredet og gaar dette imod.

Med Kirkedepartementets Samtykke kan Skjøn undlades, hvor Herredsstyret tilbyder en aarlig Erstatning, som findes passende (§ 13).

Skulde Skjønnet finde, at Herredsstyrelsen ikke har sat Bygningerne i aabodsfri Stand, vil den endelige Afgjørelse af Vedligeholdelsespligtens Overførelse paa Presten blive at udsætte, forsaavidt Parterne ikke under Skjønnet

enes om en passende Erstatning for forefundne Mangler (Oth. Prp. 12 1896 Pag. 27).

Hvor Stokketold erlægges til Presten, bortfalder den mod en af Menigheden udredet aarlig Pengeerstatning, svarende til Stokketoldens aarlige Beløb. Tvist om Beløbets Ansættelse afgjøres af Kirkedepartementet (§ 14).

Den saakaldte «Stokketold» bestaar deri, at Menighedens Nybygningspligt har været afløst med et fast aarligt Beløb, der erlægges af hver Gaardbruger, sædvanlig med 27 Øre. Meningen er, at Presten istedetfor disse Smaabeløb skal faa en samlet Erstatning af Menigheden, det vil sige af den Del af Herredskassen, som anvendes til kirkelige Øiemed.

Menigheden kan indløse den aarlige Erstatning (§§ 11, 13 og 14) ved at betale det tyvedobbelte Beløb. Dette indbetales til Oplysningsvæsenets Fond og forvaltes som en Embedet tilhørende Kapital (§ 15).

Kap. 4. Om geistlige Embedsgaardes Brug.

Geistlig Embedsmand, for hvem Embedsgaard er udlagt, er — enten han selv bruger eller har bortforpagtet den — ansvarlig for, at de Bygninger med Tilbehør og Anlæg, som han er forpligtet til at vedligeholde, saavel som Gaardens Gjærder og Jordvei holdes i aabodsfri Stand.

Ved aabodsfri Stand forstaaes, at Bygningerne baade i det indre og det ydre er holdt i saadan Stand, som maa ansees forsvarlig og passende efter deres Bestemmelse, hvilket er nærmere paavist, samt at udslidte Bygningsdele er i rette Tid erstattet med nye, at Gjærderne er holdt i lovlig Stand og Jordveiene i forsvarlig Hævd.

Hvor der i en geistlig Embedsgaards Skov er Anledning til efter de i Lov 22de Juni 1863 om Skovvæsenet givne Regler at foretage Aavirke til Salg, men det Offentlige undlader dette, eller hvor der i en nær Fremtid efter de samme Regler vil kunne foregaa Aavirke til Salg, kan der efter Kirkedepartementets Bestemmelse ydes Bidrag til Gaardens Matrikulskat af Oplysningsvæsenets Fond

mod senere Dækning ved Renterne af Aavirkets Nettoudbytte.

Bortforpagtning af geistlig Embedsgaard eller Del af saadan er ikke gyldig uden Kirkedepartementets Samtykke. Det samme gjælder Bortfæstelse af Husmandspladse, Tomter, Slaatter og andre Dele af geistlig Embedsgaard samt Indrømmelse af Brugsrettigheder over saadan (§ 19).

Denne Bestemmelse er traadt istedetfor de ældre Regler i Plakat 19de Marts 1812 og Husmandsloven 24de Septbr. 1857 § 18.

Da Prestens Forføining ikke er gyldig uden Kirkedepartementets Samtykke, maa den anden Part sikre sig dette.

Hvilke Dele af en geistlig Embedsgaard der skal henregnes til Skov eller Skovgrund, afgjøres af Kirkedepartementet (§ 20). Denne Bestemmelse er foranlediget ved Meningsforskjel mellem vedkommende Embedsmand og Forstvæsenet.

Kap. 5. Om Tilsynet med geistlige Embedsgaarde.

Over enhver geistlig Embedsgaard skal der i Almindelighed hvert 4de Aar holdes en Synsforretning af en Landbrugsingeniør i Statens Tjeneste eller en anden af Kirkedepartementet antagen bygnings- og landbrugskyndig Mand samt to af Herredsstyret dertil for fire Aar opnævnte Mænd. Om Virksomheden under denne Synsforretning er nærmere Bestemmelser givet.

I Tilfælde nogen brugsberettiget føler sig brøstholden, kan han indanke Sagen til Kirkedepartementets Afgjørelse (§§ 21 og 22).

Udskrift af Synsforretningen indsendes strax efter dennes Afholdelse til Stiftsdirektionen, ligesom der meddeles vedkommende Prest en saadan (§ 23).

Anser Presten sig brøstholden ved de under Synsforretningen afgivne Skjøn, er han, naar Forbehold derom tages under Forretningen, berettiget til inden tre Maaneder at tilstevne en lovlig Aabodsforretning (§ 33) til Afgjørelse

af de paaankede Spørgsmaal. Omkostningerne ved Aabodsforretningen bæres af Presten, medmindre Aabodsskjønnet finder Grund til delvis eller helt at fritage ham derfor. Skjønnets Afgjørelse er ikke Gjenstand for Paaanke (§ 24).

Indtil Menighedens Vedligeholdelsespligt er overført til Embedet (Kap. 3), skal Synsforretningen paa samme Maade, som i § 21 bestemt, omhandle de Huse, hvis Vedligeholdelse paahviler Menigheden.

I samme Tid gjælder for Menigheden ogsaa de i §§ 23 og 24 givne Bestemmelser. Ordføreren underrettes om Synsforretningen og meddeles Udskrift af den (§ 25 jfr. § 26).

Inventariet paa geistlige Embedsgaarde kan med Kirkedepartementets Samtykke helt eller delvis omsættes i Penge ved offentlig Auktion eller ved Skjøn, afgivet under Synsforretning efter § 21. Det til Byg omsatte Inventarium omskrives efter det sidste Tiaars Kapiteltaxt til et uforanderligt Pengebeløb. Det Beløb, hvortil Inventariet saaledes er bestemt, bliver at indsende til Kirkedepartementet for at indtages i Oplysningsvæsenets Fond som Embedskapital (§ 27). N. L. 2—12—4 og 5 samt Lov 9de Mai 1874 om Inventariet er ophævet ved § 40.

Kap. 6. Om Embedsgaardes Aflevering og om Aabod.

Brugen af geistlig Embedsgaard tilkommer og paahviler Embedsmand, som er fraflyttet eller i Naade afskediget, eller hans Bo indtil 1ste Mai det følgende Aar med alle Gaardens tilliggende Rettigheder, saasom Fæste-, Forpagtnings- og Husmandsafgifter, som vedkommer Brugsaaret. Han eller Boet deltager i Forretningen og Tilbagebetalingen af de Embedet paahvilende Laan indtil nævnte Dag. De paa Gaarden hvilende Skatter og Udredsler bæres af den, der nyder dens Afkastning for det Aar, som Udgifterne vedkommer. For Renter og Afdrag af Laan af det Offentlige er dette berettiget til at holde sig til den, der paa Forfaldstid er Indehaver af Embedet.

Naar Eftermanden eller det Offentlige ikke derved udsættes for Tab, kan med Kirkedepartementets Tilladelse Fratrædelsen ske til en tidligere Tid. Ønsker Eftermanden i dette Tilfælde ikke at overtage Gaarden, sørger Provsten for dens Drift. Det samme gjælder, hvor Eftermanden endnu ikke er udnævnt. Muligt Overskud af Driften anvendes efter Kirkedepartementets Bestemmelse til bedste for Gaarden (§ 28).

Hvad den fratrædende eller hans Bo pligter at udføre inden Fratrædelsen, og hvad Kirkedepartementet kan tillade i saadant Tilfælde, er bestemt ved §§ 29 og 30.

Har Eftermanden overtaget Embedet før den Tid Embedsgaarden afleveres, har han Ret til en saadan Andel af Husene, som i Mangel af mindelig Overenskomst bestemmes af Provsten (§ 31).

Angaaende Spørgsmaalet om, hvem der skal betale Afdrag og Renter af de vedkommende Sogneprestembede paahvilende Laan under Embedsledigheden, se Skr. 20de Oktbr. 1902.

Kirkedepartementet antager, at § 31 ialfald efter Analogien er anvendelig ogsaa paa konstituerede Prester. Ogsaa Hensynet til Menigheden synes at tilsige, at det Sted, hvor den kan søge og finde Presten til enhver Tid, bør være Prestegaarden, ligesom Embedsarkivet ikke bør flyttes derfra (Skr. 27de Oktbr. 1898).

Embedsgaarden er den fratrædende forpligtet til at aflevere i aabodsfri Stand (§ 32).

Efter § 33 skal der, hvor mindelig Overenskomst om Aaboden paa Grundlag af sidst afholdte Synsforretning (§ 21) ikke træffes mellem fratrædende Prest eller hans Bo og tiltrædende, saasnart Aarstiden tillader det, holdes en lovlig Skjønsforretning under Sorenskriverens Bestyrelse ved 4 af Fogden opnævnte Mænd, der, saafremt det forlanges, tages fra et andet Prestegjæld, til Bestemmelse af Aabodserstatning for Mangler i Vedligeholdelse af Embedets Aabodshuse med Tilbehør og Anlæg samt Gjærder, hvad deres Udbedring antages at ville koste, ligesom det ogsaa paapeges, hvorvidt nogen af de forefundne Mangler uop-

holdelig bør afhjælpes. Ved samme Forretning bestemmes tillige den fratrædendes og den tiltrædendes gjensidige Tilkommende i Anledning af Brugen af Embedsgaardens Jordvei. Den fratrædende er berettiget til passende Erstatning for saadanne Forbedringer, som er udført for hans egne Midler og har blivende Værd, samt forsaavidt de ikke ansees dækket ved allerede indvundet Udbytte. Derimod pligter han Erstatning for det Tab, som Eftermanden vil lide paa Grund af stedfunden Vanbrug og Forsømmelse af noget saadant Arbeide paa Jordveien, som efter almindelig Opfatning hører med til forsvarlig Brug.

Finder Skjønsmændene, at en Bygning ikke længer kan bruges paa Grund af Ælde, uden at dens forfaldne Tilstand hidrører fra Vanrøgt eller Mangel paa Tilsyn og Vedligeholdelse, bliver der ikke at ilægge Aabod for Bygningen. Dette forstaaes saaledes, at det er den hele Bygning, der maa erklæres kassabel; er det kun enkelt Del af den, kan dens Istandsættelse komme ind under Vedligeholdelsespligten.

Efter § 34 besørges Aabodsforretningen afholdt og bekostes af den tiltrædende Embedsmand. Er ingen Eftermand i Embedet endnu udnævnt, og kan hans Udnævnelse ikke antages at være nær forestaaende paa den Tid, da Embedsgaarden afleveres, sørger vedkommende Provst for Aabodsforretningens Afholdelse. Han har isaafald at afgive Møde ved Forretningen og paase Embedets Tarv. Omkostningerne ved Forretningen udredes i dette Tilfælde forskudsvis af Oplysningsvæsenets Fond mod Dækning enten af Eftermanden i Embedet eller af Indtægterne af Gaardens Drift i den Tid, som hengaar, indtil Eftermanden overtager den. Ved Aabodsforretningen skal Udskrift af sidst afholdte Synsforretning (§ 21) fremlægges.

Ifølge § 35 har enhver af Parterne Ret til inden tre Maaneder efter Aabodsforretningens Afholdelse at forlange Overskjøn ved dobbelt Antal Mænd, ved hvilket Omkostningerne udredes paa samme Maade som ved Underskjønnet, medmindre Overskjønnet er forlangt af den fratrædende og gaar ham imod.

Aaboden kan inddrives umiddelbart ved Exekution,

naar den ikke er betalt inden tre Maaneder, efterat dens Størrelse ved endeligt Skjøn er fastsat.

Der haves altsaa nu i § 33 indgaaende Regler om Aaboden, og ligesom tidligere var bestemt i de nu ophævede Reskripter af 6te Aug. 1784, 16de Oktbr. og 20de Novbr. 1795 samt 17de Marts 1797 er det Sorenskriveren med 4 Mænd, der skal afholde Skjønsforretningen, dog med den Forandring, at Sorenskriveren nu alene skal være Forretningens Bestyrer, medens han tidligere skulde deltage med Mændene i Skjønnets Afgivelse. Ligeledes er det nu bestemt, at Aabodserstatningen kan inddrives umiddelbart ved Exekution, altsaa uden foregaaende Forlig eller Dom, naar den er fastsat ved Skjøn. Er Aabodserstatningen bestemt ved Overenskomst, vil det dog være nødvendigt at inddrive den paa sædvanlig Maade, dersom den ikke i rette Tid erlægges.

Ifølge § 36 erholdes der til Sikkerhed for den Aabod, som en geistlig Embedsmand eller hans Bo i sin Tid kan blive ilagt, ved Thinglysning af Skrivelse fra Kirkedepartementet om hans Udnævnelse Panteret i hans Indtægter samt i hans havende og tilkommende Eiendom næst efter tidligere panteberettigede og næst efter den norske Enkekasses Fordring ifølge Lov af 21de Juni 1895 § 3 — i faste Eiendomme dog kun, forsaavidt disse særskilt opgives ved Thinglysningen. Denne foregaar ved Embedsmandens og vedkommende faste Eiendoms Værnething og foretages uden Betaling.

Bestemmelserne i denne Paragraf kommer ikke til Anvendelse ligeoverfor geistlige Embedsmænd, som er ansat før denne Lovs Ikrafttræden.

Hvad den nu fastsatte Sikkerhed angaar, bemærkes, at der tidligere havdes Sikkerhed i Naadensaaret, men at denne Ordning maatte ophøre med Naadensaarets Bortfalden. Pantsættelsen omfatter ikke Hustruens Eiendom, hvis der er Særeie. Bestemmelsen i N. L. 5—13—35 om, at Aabodskrav er fortrinsberettiget paa Skifte, gjælder fremdeles.

Ifølge § 37 er det den tiltrædende Embedsmands Pligt uder Ansvar efter de om Forsømmelser i Embedsførsel

gjældende Bestemmelser snarest mulig at anvende Aabodssummen til at afhjælpe de forefundne Mangler, hvad enten den er fastsat ved mindelig Overenskomst eller ved Aabodsforretning, og at saa er skeet, har han at godtgjøre ved sidste Synsforretning (§ 21). Falder denne inden et Aar efter Aabodssummens Forfald, har han ved Attest fra de to af Herredsstyret opnævnte Synsmænd inden to Aar, efterat den endelige Erstatning er fastsat, at godtgjøre for Stiftsdirektionen, at Manglerne er afhjulpet.

Er Embedet endnu ikke besat paa den Tid, da Aaboden forfalder til Betaling, paaligger det vedkommende Provst at indkræve Aabodssummen. Saafremt det af Hensyn til Bygningernes Tilstand ansees fornødent, at Istandsættelsesarbeiderne helt eller delvis strax foretages, drager han Omsorg herfor og aflægger Regnskab til Stiftsdirektionen for Beløbets Anvendelse. Forsaavidt derimod Arbeiderne uden Skade for Bygningerne kan udsættes, indtil Eftermanden i Embedet er udnævnt, indsættes Aabodssummen midlertidig i en autoriseret Sparebank for senere at anvendes af Eftermanden overensstemmende med Forskrifterne i denne Paragraf.

Bestemmelsen om, at 1600 Kroner er høieste Aabodssum for en geistlig Embedsgaard, ophæves ved § 38 for Embedsmænd, ansatte efter denne Lovs Ikrafttræden.

Grunden til, at Maximumsgrænsen for Aabodssummen er ophævet, er det retfærdige i, at der gives fuld Erstatning, og at der heri vil haves en Spore til at opfylde Vedligeholdelsespligten.

Kap. 7. Forskjellige Bestemmelser.

Det er efter Lovens Udtryksmaade klart, at den angaar ikke alene Sogneprestens, men ogsaa residerende Kapellaners Embedsgaarde, og det er fastsat, at dens Bestemmelser ogsaa skal gjælde angaaende de for enkelte Byprester udlagte Avlsgaarde, forsaavidt de er anvendelige paa disse. Ligeledes kommer Lovens §§ 16 og 17 samt Kap. 2 og 6 til Anvendelse paa Biskopers Embedsgaarde.

Derimod bliver Loven ikke at anvende paa de Prestegaarde, som tilhører og vedligeholdes af det nordlandske Kirke- og Skolefond, medmindre Kongen med Storthingets Samtykke anderledes bestemmer.

De hidtil gjældende Bestemmelser om Fogdens Møde paa Almuens Vegne ved Besigtelse over Kirker, Prestegaarde og lignende offentlige Bygninger er ophævet (§§ 39 og 40).

TOLVTE AFSNIT.

Om Dissentere.

§ 99.

Indledning.

Det nuværende Grundlag, hvorpaa vor Dissenterlovgivning er bygget, er, at fri offentlig Religionsøvelse tilstaaes kristne Dissentere, Jøder og Unitarier. Denne Begrænsning antages ogsaa efter de Oplysninger, som fremgaar af Religionshistorien, for Tiden at være fuldt berettiget; thi omend Statens Øiemed kun er Opretholdelse af en jordisk Orden, maa det dog bemærkes, at denne Orden hviler paa sædelige Grundsætninger.

Den nyere Stat har gjennem en langvarig Forbindelse med Kirken, hvilken Forbindelse ingenlunde i enhver Henseende er principstridig, om den end i sin historiske Udvikling har udvist forkastelige Sider, modtaget en væsentlig Paavirkning fra den kristne Kirkes Side og optaget som Grundlag for sine Institutioner flere fra Kristendommen hentede Grundsætninger. Disse er nu saaledes indgaaede i dens Væsen, at deres Opretholdelse for den er en sædelig og retslig Nødvendighed (jfr. blot dens Straffelovgivning og Loven om forsømte Børn). Det maa forudsættes, at et Samfund af hedensk Natur paa en eller anden Maade kan komme til at krænke det Grundlag, hvorpaa Staten

nu hviler, og det kan derfor ikke med Føie kræves af denne, at den skal følge den Maxime at tillade ethvert hedensk Samfund uhindret Udfoldelse af sin Virksomhed og derpaa tage de fornødne Forholdsregler efter denne Virksomheds Karakter. Uberegnelig Skade i moralsk Henseende kan imidlertid være opstaaet, og naar vedkommende Samfund saaledes engang har faaet historisk Fodfæste, er det vanskeligere at modarbeide samme, ligesom dette isaafald vil kunne paaberaabe sig, at der sker en positiv Indskrænkning i den allerede forhaandenværende Frihed, om Adgangen til fri offentlig Religionsøvelse atter fratages det. Der er saaledes formentlig ingen Grund til at forlade den hos os engang vedtagne almindelige Regel, at Religionsfrihed hovedsagelig kun gjælder saadanne, som bekjender sig til den kristne Religion, og at man, forsaavidt noget ikke-kristent Samfund findes at være af den Beskaffenhed, at det uden Skade for Staten kan tilstaaes fri Religionsøvelse, foretager en speciel Udvidelse af hin Regel for dette Samfunds Vedkommende, saaledes som med Hensyn til Jøder og Unitarier her har fundet Sted.

Hvad man end dømmer om Statens Fremgangsmaade mod det gamle Hedenskab i sin Tid, bør det dog fastholdes, at det opdukkende moderne Hedenskab truer vor nuværende Stats sædelige Grundvold og ikke uden videre kan tillades at ordne sig i Samfund indenfor vore fra det grundforskjellige Forhold. Religionsfrihedens Princip kan ikke mere end andre Principer ensidig anvendes. Som social Grundsætning maa det taale den Begrænsning, der følger af andre Grundsætningers Krav og de derpaa byggede gjennem historisk Udvikling fremkomne, sædeligt berettigede Forhold. Den hellige Skrift vidner, at kraftige Vildfarelser skal opstaa, og naar saadanne vil af de borgerlige Samfundsforhold udrive de deri optagne kristne Momenter, maa Samfundet forsvare sig.

Det bliver saaledes nødvendigt for Staten at afgjøre, om et Religionssamfund, der paa Grundlag af det Bestaaende gjør Fordring paa dens Anerkjendelse, er at anse som kristent eller ikke. Den kan i saa Henseende ikke lade sig nøie med Samfundets egen Paastand, ligesom det

heller ikke kan være tilstrækkeligt, at dette er historisk udgaaet af den saakaldte Kristenhed, da der indenfor denne er mange antikristelige Ideer, der kan udvikles til sociale Grundsætninger, antage en samfundsmæssig Form og overstryges med en kristelig eller ialfald moralsk Fernis. Vel maa det indrømmes, at ethvert historisk Moment med Rette gjøres gjældende ved Bedømmelsen af et Religionssamfund, og at Begrebet kristent her, hvor det gjælder Forholdet til Staten, bør gives vid Udstrækning, hvorfor Lovgivningen ogsaa er nødt til under dette Begreb at medtage endog saadanne Dissentere, der forkaster Sakramenterne; men al den Stund det dog overhovedet ansees rigtigt med Hensyn til Religionsfriheden at skjelne mellem kristen og ikke-kristen, maa der nødvendigvis være en Grænse, udover hvilken det historiske Moment ikke længer virker. Statsorganismens Repræsentanter er derfor nødt til at indlade sig paa det Spørgsmaal, om den af vedkommende Religionssamfund opstillede Bekjendelse, trods de deri indeholdte Vildfarelsers Storhed og Mængde, dog endnu har beholdt et saadant Grundlag af kristen Sandhed, at den ei med Bestemthed kan betragtes som ikke-kristen, og at det Samfund, som støtter sig til samme, derfor heller ikke tør negtes Navn af kristent eller negtes Tolerance fra Statens Side som saadant, noget som dog paa den anden Side ingenlunde forhindrer, at den evangelisk-lutherske Kirke, der har den rene evangeliske Lære efter Guds Ord, under Sjælesorgens Udøvelse advarer mod Samfundets Vildfarelser.

Hvor vanskeligt end dette Spørgsmaal i og for sig kan være, saa mangler Staten dog ikke Midler til dets Besvarelse. Selv om den ikke skulde staa i en saadan Forbindelse med et enkelt Kirkesamfund, som hos os er Tilfældet, vil det dog være ethvert anerkjendt kristent Kirkesamfunds ubetingede Pligt — og det en Pligt, som aldrig kan tænkes undladt — at give Staten den fornødne Oplysning i denne Hensende.

Den Opfatning maa ansees for den rette, at Baand paa andre kristne Religionssamfunds offentlige Udbredelse af sin Religion ligger udenfor, hvad en kristen Kirke kan

fordre af Staten. I denne Henseende er det alene Statens Interesser, som maa være det bestemmende. At Kirken nyder Statens Beskyttelse for sine Institutioner, er intet andet, end hvad ethvert inden dens Omraade oprettet Samfund, der ikke støder an mod Sædelighedens Grundsætninger, og hvis Tendens saaledes er sædelig berettiget, har Adgang til at kræve; men Ret til at fordre andre kristne Samfund ganske tilbagetrængte er en Anskuelse, for hvilken ingen Anvendelse haves paa Kristendommens Grund. Kirkens paa Guds Ord byggede, af Staten anerkjendte og mod udvortes Krænkelse beskyttede Institutioner skal virke ved sin egen, fra Herren selv udgaaende Magt.

At Fordringen paa at udelukke andre Samfund fra Kirkens Side i sit Væsen er principstridigt, viser sig bedst, naar man tænker sig Kirken virkende under en hedensk Statsorden. Under saadanne Omstændigheder vil den endog være udsat for, at selv den Fordring til Staten, som den fra sit Standpunkt maa betragte som principielt berettiget, nemlig Frihed til at udfolde sin Virksomhed, faktisk bliver den negtet; men dette er med andre Ord, at den maa lide Forfølgelse, medens den, naar den fordrer, at andre kristne Samfund skal tilbagetrænges, selv bliver forfølgende.

Drives der Mission i en hedensk Stat, er det klart, at alle Kristne, hvilket Kirkesamfund de end tilhører, hertil har lige Ret, og at det ene Kirkesamfund ikke kan fordre det andet fortrængt, samt at de forskjellige Kirkesamfunds Medlemmer kommer til alle at lide ved en Forfølgelse, om den indtræffer.

Kirken bør saaledes holdes borte fra denne Sag paa anden Maade, end at den giver Staten den fornødne Oplysning angaaende vedkommende Samfunds Beskaffenhed til Veiledning om, hvorvidt det af Statshensyn bør tillades eller ikke.

Unitarier og Jøder har fri offentlig Religionsøvelse, fordi de anerkjender Moralloven.

Det antages, at den saakaldte Oplysningstid har affødt Tolerancens Grundsætning som varig Følge. Den opfattede

Kristendommen hovedsagelig som en Forstandssag, skjønt forenet med Følelser og Samvittighed, og den virkede med Iver for Skolevæsenet og Oplysningen. Dens Religion var dog ikke skriftsmæssig; men Protestantismen har af den lært at vise Tolerance ogsaa ligeoverfor Katholicismen.

Den katholske Kirke er intolerant af Princip, og Ultramontanismen har naaet sin yderste Grænse ved det vatikanske Koncil af 1870, der vedtog Pavens Ufeilbarhed *ex kathedra*. Efter dette Dogme skulde ogsaa de tidligere Paver før Pio nono have havt Ufeilbarhed. Det vilde være en underlig Ufeilbarhed, da man brugte de falske isidorske Pavedekretaler, og da der var to og tre Paver paa en Gang.

Protestantismen har forøvrigt ogsaa havt sin Tid, hvori den med verdslig Magt har dømt og straffet Personer af en anden Tro. Det lavestliggende Exempel herpaa er vel Spanieren Michael Servedes Henrettelse i Genf paa Foranledning af Calvin, fordi Servede førte antitrinitarisk Lære. Det er besynderligt, at denne frygtelige Ting kunde ske paa protestantisk Grund.

Man ser, at med den saakaldte Oplysning fulgte bestandig Tolerancens Ide. Saaledes var det som bekjendt i de store Kulturlande. Man lægge Mærke til Forholdene i den anden Halvdel af det 18de Aarhundrede, til Fredrik den store i Tyskland, Josef den anden i Østerrige og den franske Revolutions Proklamation af Menneskerettighederne (1789). Derved opstod den lykkelige Følge, at de franske Protestanter fik Religionsfrihed, som de havde maattet undvære siden det nantiske Edikts Ophævelse ved Ludvig den 14de (1685).

For Tiden nytter det vistnok lidet den katholske Kirke at ville gjøre Intolerancens Grundsætning gjældende, da det formentlig mere og mere bliver saa, at ydre Tvang i Kulturstaterne ikke kan anvendes ligeoverfor Individets Troesopfatning, indtil efter den hellige Skrift den Tid engang kommer, da de antikristelige Forfølgelser begynder baade mod Protestanter og Katholiker.

§ 100.

Definition, Menighedsdannelse, Pligter, Rettigheder.

Ifølge N. L. 2—1 skulde ingen anden Religion end den evangelisk-lutherske «tilstedes» i «Kongens Riger og Lande», medens fri offentlig Religionsøvelse dog ikke var forment fremmede Gesandter af en anden Religion for dem selv og deres Tjenere (N. L. 6—1—5). Fra denne strenge Regel blev der imidlertid efterhaanden ved særskilte Bestemmelser gjort enkelte Undtagelser; men først ved Loven af 16de Juli 1845 tilstodes alle kristne Dissentere fri offentlig Religionsøvelse, der efter Ophævelse af Grundlovens Forbud mod Jøders Ophold her i Riget også ved Loven af 24de Septbr. 1851 § 2 blev udvidet til mosaiske Troesbekjendere.

Den nugjældende Dissenterlov er af 27de Juni 1891 og er traadt i Kraft 1ste Januar 1892. Ved sammes § 26 ophæves Lovene af 16de Juli 1845 og 24de Septbr. 1851 § 2 samt et Tillæg til Dissenterloven af 29de Juni 1888 og af Lovene om det kommunale Skattevæsen af 15de April 1882 for Landet og Kjøbstæderne, henholdsvis § 28 og § 20.

Ifølge Loven af 27de Juni 1891 § 1 har Dissentere, hvorved i denne Lov forstaaes saadanne, som bekjender sig til den kristelige Religion uden at være Medlemmer af Statskirken, fri offentlig Religionsøvelse inden Lov og Ærbarheds Grænser og kan danne Menigheder med egne Prester eller Forstandere.

Altsaa skal ikke Tilhængere af en ikke-kristen Religion kaldes Dissentere, selv om de har fri offentlig Religionsøvelse.

Under Betegnelsen «Dissentere» indgaar ogsaa Lutheranere, der staar udenfor Statskirken, uagtet de har samme Bekjendelse som denne. Af § 1 fremgaar derhos, at Dissentere ikke behøver at tilhøre en ordnet Menighed for at have fri offentlig Religionsøvelse, da de kun ikke skal danne Menigheder.

Spørgsmaalet om, hvorvidt et Religionssamfund er at

betragte som kristent og saaledes har Krav paa de Rettigheder, Dissenterloven giver, kan i Tvilstilfælde forlanges afgjort ved Dom, hvorved selvfølgelig kirkelige Autoriteters Erklæringer kommer i Betragtning. At et Religionssamfund forkaster Sakramenterne, er ikke til Hinder for at anse det som kristent i Dissenterlovens Forstand (§§ 11 og 19).

Efter Lov 27de Juli 1896 er Dissenterlovens Bestemmelser ogsaa anvendelige med Hensyn til de Ikke-Kristne, der bekjender sig til den mosaiske Tro, og Unitarier (Skr. 16de Aug. 1895), men Jøder og Unitarier gaar, som bemærket, ikke ind under Definitionen «Dissentere».

Andre Ikke-Kristne har ikke fri offentlig Religionsøvelse, og for dem gjælder saaledes de ældre Forbud i denne Henseende (N. L. 2—1).

Mormoner er betragtede som Ikke-Kristne, navnlig fordi de ikke har fastholdt Kristendommens historiske Grundvold, men har antaget et nyt Aabenbaringsdokument foruden Bibelen (Mormons Bog). Se Kgl. Res. 25de Januar 1853, at der ikke i Henhold til Lov angaaende Dissentere af 16de Juli 1845 § 10 bliver at afgive Bestemmelse om nogen Form for edeligt Løfte eller Bekræftelses Afgivelse af Mormoner eller Medlemmer af den saakaldte «Jesu Christi Kirke af sidste Dages Hellige». Se ogsaa Høiesteretsdom 4de Novbr. 1853 i Retst. s. A. Pag. 731, hvorved de er straffede med Bøder for offentlig Religionsøvelse (Prædiken, Daab og Nadverd), cfr. Skr. 16de Juni 1853 og 6te August 1858, at de ikke har Adgang til at indgaa Ægteskab ved Statskirkens Vielse, Skr. 3die Decbr. 1858, at hverken Dissenterloven (den ældre Lov af 16de Juli 1845) eller Lovene om Almueskolevæsenet (de ældre ophævede Love af 12te Juli 1848 og 16de Mai 1860) har Anvendelse med Hensyn til Mormonbørns Skolegang, men at der dog heller ikke bør negtes dem Adgang til at søge Almueskolerne, saaledes at de ikke deltager i Religionsundervisningen. I Lovene om Folkeskolen af 26de Juni 1889 § 1 angives Skolens Formaal at være at medvirke til Børnenes kristelige Opdragelse og til at meddele dem den Almendannelse, som bør være fælles for alle Samfundets Medlemmer. Denne Almendannelse bør ogsaa Mor-

monbørn have, og det bør formentlig heller ikke negtes at meddele dem Kristendomsundervisning, naar Forældrene ønsker det. Se endvidere Skr. 8de April 1859, at en Mand ikke mod sin Hustrus Villie kan tvinge hende til at følge ham eller medtage deres fælles Børn til Utah, Skr. 3die Septbr. 1881, at en Mormonprest ikke er berettiget til at holde Bøn ved en Mormons Grav, og Skr. 31te Aug. 1897, at Mormoners Daab ikke kan ansees for at være en kristelig Daab.

Til at danne en Dissentermenighed kræver Loven intet bestemt Antal, se Skr. fra Justitsdepartementet 23de Januar 1874, hvori 4 Personer paa Kongsberg erklæres berettigede til at danne en Menighed. Efter § 2 skal en Dissentermenighed for at erholde lovlige Rettigheder som saadan for den borgerlige Overøvrighed anmelde, hvem der er dens Prest eller Forstander, hvorhos denne har til samme Øvrighed at indgive skriftligt Løfte om, at han i sin Bestilling vil holde sig Statens Love efterrettelig og være Sandhed og Pligt tro, i hvilken Henseende han er underkastet Ansvar lige med offentlige Bestillingsmænd. En Person, der har udholdt Strafarbeide for en Tyvsforbrydelse (eller Straf efter den nye Straffelov af 22de Mai 1902 for denne eller en anden Forbrydelse), kan ikke, som det heder, uden efter erhvervet Æresopreisning anerkjendes som Prest eller Forstander for en Dissentermenighed (Skr. 28de Februar 1889). Det maa imidlertid bemærkes, at Lov om Æresopreisning af 6te August 1897 er ophævet ved Lov om den almindelige borgerlige Straffelovs Ikrafttræden at 22de Mai 1902 § 2. Istedet derfor træder nu Straffeloven af samme Dato §§ 75 og 76 om Gjenindsættelse i borgerlige Rettigheder.

Forflytning, Afgang og Død af Dissenterpresten eller Forstanderen samt midlertidig Ordning maa indmeldes til Øvrigheden. Denne har i den offentlige Kundgjørelsestidende at kundgjøre Stiftelsen af ordnede Dissentermenigheder og Antagelse af Prester eller Forstandere for samme samt indtraadte Forandringer.

Ifølge § 3 skal Dissenterpresten eller Forstanderen føre de af Kongen anordnede Protokoller, der autoriseres

af Overøvrigheden, og han skal fremlægge dem, naar forlanges, til Øvrighedens Eftersyn.

Dissenterpresten og Forstanderen er forpligtet til at udstede Attester og meddele Øvrigheden Oplysninger om sin Menighed i Lighed med, hvad der paaligger Statskirkens Prester. Hans Attester har saaledes fuld offentlig Troværdighed. Senest inden en Maaned efter hvert Aars Udgang har han til Øvrigheden at fremsende Opgave over Antallet af Menighedens Medlemmer, ledsaget af Attester om lovlig Udmeldelse fra de af Statskirken udtraadte, samt over de i Aarets Løb stedfundne Udmeldelser, Fødsler, Dødsfald og Ægtevielser.

Dissentere, som ikke hører til ordnet Menighed, har inden samme Frist at afgive lignende Anmeldelse til Øvrigheden. Anmeldelsen skal indeholde de Oplysninger, som af Kongen bestemmes.

Af den Fortegnelse, som tilstilles Øvrigheden, meddeler denne vedkommende Sogneprester i Statskirken de fornødne Uddrag til Indførelse i Kirkebogen. Særlig udhæves, at han skal erholde Meddelelse om den i § 6 omhandlede Indberetning angaaende enhver Dissenter, som optager nogen af Statskirken udtraadt i Troessamfund med sig, uden at Vedkommende derved indlemmes i nogen ordnet Dissentermenighed, og om Dissentere, som ikke tilhører nogen ordnet Dissentermenighed (§ 7). Derhos bemærkes, at Justitsdepartementet har anmodet Amtmændene om at bede de inden deres Embedsdistrikter ansatte Magistrater og Fogder tilkjendegivet, at de Uddrag, der skal meddeles vedkommende Sogneprester af de aarlige Fortegnelser, antages at burde omfatte fuldstændige Afskrifter af Fortegnelserne over de i Aarets Løb stedfundne Udmeldelser, Fødsler og Dødsfald samt de i Henhold til § 9 udførte Ægtevielser, forsaavidt angaar de inden vedkommende Prestegjæld bosatte Dissentermenighedsmedlemmer. Ligeledes henleder Justitsdepartementet vedkommende borgerlige Embedsmænds Opmærksomhed paa Kirkedepartementets Cirkulære af 16de Novbr. 1888 angaaende Indhentelse af Oplysninger vedkommende Ægteskaber mellem beslægtede. Cirkulæret er stilet til samtlige Sogneprester og

tilsigter, at der søges tilveiebragt en Statistik over Ægteskaber mellem beslægtede, i hvilket Øiemed nærmere Regler opstilles.

Opløses en Dissentermenighed, bliver Protokollen at aflevere til Øvrigheden til Forvaring; det samme gjælder, naar Menigheden paa Grund af indtrufne Omstændigheder ikke længer er at anse som ordnet, hvilket er Tilfældet, naar det ikke anmeldes, hvem der er Menighedens Prest eller Forstander, eller denne ikke vil aflægge det foreskrevne Løfte.

Dissentere, som hører til ordnet Menighed, har for sin egen Prest eller Forstander at anmelde Barnefødsler og Dødsfald inden en Maaned, efterat de har fundet Sted (cfr. Kgl. Res. 19de Febr. 1892, Cirk. 4de Marts 1892, Cirk. 27de April 1893, Skr. 4de Januar 1898 og Skr. 30te Juli 1898).

Ved Kgl. Res. 6te Februar 1904 er det bestemt:

1. At de geistlige Embedsmænd, som fører Kirkebøger, for Fremtiden skal tilstille det statistiske Centralbureau særskilte Opgaver over de her i Riget stedfundne Fødsler, Ægtevielser og Dødsfald af svenske Undersaatter.
2. At lignende Opgaver skal tilstilles Centralbureauet fra Prester og Forstandere for ordnede Dissentermenigheder og — for borgerlige Ægteskabsstiftelsers Vedkommende — fra Notarius publicus.
3. Opgaverne bliver at affatte efter Formularer, som udfærdiges af det statistiske Centralbureau og at afgive i det løbende Aar snarest mulig og uafhængig af de Opgaver over Fødsler, Ægteskabsstiftelser og Dødsfald, som efter hvert Aars Udgang indsendes til Bureauet.

Efter Dissenterlovens § 4, forandret ved Lov 17de Mai 1904, er Dissentere fritaget for andre personlige Ydelser til Statskirken og dens Betjente end saadanne, som pligtes i Anledning af kirkelige Forretninger, der udføres for nogen, som tilhører deres Husstand. Naar Ydelser til Statskirken og dens Betjente er indbefattet i Beløb, der udlignes til Kommunen som personlig Skat, sættes det med et af Kommunestyret bestemt Beløb ud af Betragtning ved Beregningen af de Skattebidrag, som falder paa dem, der i

det forud for Skatteaaret liggende Aar til og med 30te September med sin hele Husstand uafbrudt har tilhørt en ordnet Menighed og inden 15de Oktbr. næstefter for Ligningskommissionen er anmeldt som saadanne. Kommunestyret beslutter, hvorvidt og i saa Fald i hvilken Udstrækning saadan Fritagelse ogsaa skal tilstaaes Dissenter, som ikke tilhører nogen ordnet Menighed, eller hvis Husstand tæller Medlemmer, som tilhører Statskirken. Saadan Beslutning kan inden 4 Uger, efterat den er Vedkommende meddelt eller offentlig kundgjort, indankes for Amtsskattekommissionen til endelig Afgjørelse. Kommunestyret bestemmer, om saadan Fritagelse ogsaa skal gjælde Eiendomsskat. For Tiende og andre paa fast Eiendom hvilende Afgifter eller Byrder er Dissentere ikke fritaget.

Gudstjeneste eller religiøse Forsamlinger, der ikke er at henregne til Husandagt, maa ikke holdes for lukkede Døre (§ 5).

Overtrædelse heraf straffes med Bøder, hvilken Straf rammer Forstanderen eller den, der har holdt Mødet, eller den, som har afgivet Lokale, saafremt Lukningen er skeet med hans Tilladelse (§ 22).

Forsamlinger uden Gudstjeneste til Behandling af Menighedens Anliggender kan saaledes holdes for lukkede Døre, men haves der Grund til Mistanke om, at Elusion finder Sted, eller at Lov og Ærbarhed krænkes, vil Politiet kunne skride ind. Se forøvrigt ogsaa Cirk. 9de Sept. 1897, hvori henstilles til Landets Politimyndigheder at stille sig saavidt mulig imødekommende overfor Andragender fra religiøse Foreninger om at erholde Tilladelse til at bevæge sig i Procession i Gaderne og at afholde Friluftsmøder paa offentlige Pladse, og navnlig ikke negte saadanne Andragenders Indvilgelse uden i Tilfælde af, at Myndighederne har Erfaring for eller gyldig Grund til at befrygte, at derved vil afstedkommes Forstyrrelser af den offentlige Orden, som ikke ved passende Foranstaltninger fra Politiets Side vil kunne afværges.

§ 101.

Ægteskabs Stiftelse, Forældrenes Raadighed over Børnenes religiøse Opdragelse.

En ordnet Dissentermenigheds Prest eller Forstander har Ret til at udføre Ægtevielse mellem Dissentere, af hvilke en eller begge tilhører hans Troessamfund, forsaavidt de Former, hvorunder Ægteskabsstiftelsen inden vedkommende Samfund foregaar, er godkjendte af Kongen (§ 8). Men han har saaledes ingen lovbestemt Forpligtelse til at udføre Vielsen. Ægteskab mellem Dissentere stiftes med retsgyldig Virkning enten ved Vielse af en Prest eller Forstander ved en ordnet Dissentermenighed eller paa borgerlig Maade for Notarius publicus paa det Sted, hvor nogen af dem, der indgaar Ægteskabet, opholder sig (§ 9). Dersom ingen af dem tilhører noget Troessamfund, der har ordnet Menighed, kan Ægteskabet altsaa alene stiftes borgerligt (Skr. 19de Mai 1892).

Ægteskab mellem et Medlem af Statskirken og en Dissenter stiftes paa tre Maader, nemlig enten ved Statskirkens Vielse eller, forsaavidt Dissenteren hører til et Dissentersamfund, der paa Stedet har dannet en ordnet Menighed, af dennes Prest eller Forstander eller paa borgerlig Maade for Notarius publicus. Vedkommende Prest eller Forstander kan dog undslaa sig for at udføre Vielsen (§ 9). Retten til saaledes at undslaa sig gjælder saavel Statskirkepresten som Dissenterpresten. Ved Statskirkens Vielse kan altsaa i dette Tilfælde Ægteskabet stiftes, enten Dissenteren tilhører et Samfund, der paa Stedet har ordnet Menighed, eller ikke, medens derimod en Dissenterprest ikke kan udføre Vielsen, naar Dissenteren ikke tilhører et saadant Samfund.

Se forøvrigt Kgl. Res. 5te Juni 1897, hvorved en Form for Ægteskabsstiftelse inden det unitariske Samfund «Broderskabets Kirke» i Kristiania godkjendes i Henhold til § 8 i Lov 27de Juni 1891, jfr. Lov 27de Juli 1896 om fri offentlig Religionsøvelse for Unitarier og Jøder.

Paa borgerlig Maade stiftes Ægteskabet derved, at ved-

kommende Mand og Kvinde for Notarius publicus udtaler sin Beslutning om at ville indtræde i Ægteskab med hinanden og af ham erklæres for Ægtefolk (Skr. 29de Sept. 1892). Ved denne Handling gaar Notarius frem efter en af Kongen bestemt Formular, hvorhos en Forklaring om, hvad der er foregaaet, paa Stedet indføres i Notarialprotokollen og underskrives af Ægtefolkene. Om ethvert paa borgerlig Maade stiftet Ægteskab har Notarius publicus inden 8 Dage at gjøre Anmeldelse til Sognepresten i Statskirken paa det Sted, hvor Ægtefolkene tager Bopæl, eller, hvor dette ikke kan opgives, til Sognepresten paa det Sted, hvor Ægteskabet indgaaes. Anmeldelsen skal være ledsaget af de Oplysninger, som af Kongen bestemmes (§ 10).

Førend Ægteskabet paa saadan Maade, som i § 9 nævnt tilstedes indgaaet, skal paasees tilveiebragt de samme Legitimationer, som ved Ægteskabs Indgaaelse mellem Medlemmer af Statskirken kræves; dog fordres ikke Lysning, forsaavidt Ægtevielsen ei foregaar inden Statskirken, og for Dissenteres Vedkommende heller ikke Bevis for Daab eller Altergang (§ 11, jfr. Cirk. 4de Marts 1892). Se Skr. 16de Decbr. 1892, hvori udtales, at den enkelte Dissenterprest eller Menighedsforstanders Ret til at udføre Ægtevielser antages at være begrænset til hans egen Menigheds Distrikt, saa at det altsaa ikke er ham tilladt at udøve den udenfor dette. Derimod gjælder der ingen tilsvarende Begrænsning for Menighedslemmers Vedkommende, idet disse — naar Lovens Betingelser forøvrigt er tilstede — antages at kunne lade Vielsen fuldbyrde, hvorsomhelst der findes en til deres Troessamfund hørende Prest eller Forstander for ordnet Menighed, der har Vielsesret.

Vælger Fæstefolkene at lade et saadant Ægteskab stifte ved Statskirkens Vielse, antager Kirkedepartementet i Skr. 10de Novbr. 1885, at naar Brudgommen er Medlem af Statskirken, men Bruden er Dissenter og bor inden et andet Prestegjæld, er Brudgommens Prest rette Vedkommende til at forrette Vielsen.

Her hvor der er Tale om blandede Ægteskaber, og hvor den ene af Fæstefolkene er Statskirkemedlem, maa de formentlig ogsaa kunne benytte en for dette Medlem

fremmed Prest efter Lov 10de Juni 1876 om udvidet Adgang til Udførelse af kirkelige Forretninger.

Efter den Opfatning af Lysningen, som Kirkedepartementet i Henhold til Loven af 1ste Juli 1893 gjør gjældende (se om Lysningen under Afsnittet om Ægteskab), vil det formentlig være konsekvent, at Lysningen kan foretages af den Prest, som udfører Vielsen.

Naar Dissentere har indgaaet Ægteskab for Notarius publicus og begge eller den ene af dem træder over til Statskirken, eller naar et Medlem af denne og en Dissenter har indgaaet Ægteskab paa saadan Maade, kan deres Ægteskab, om de selv ønsker det og vedkommende Prest i Statskirken intet har derimod, blive kirkelig velsignet (§ 12, jfr. Skr. 9de Marts 1892). Nødvendig er denne Velsignelse ikke, og der kan ikke negtes vedkommende Statskirkemedlem Nadverden, om de ikke vil lade den foretage, f. Ex. fordi det efter deres Formening vilde faa Udseende af, at deres borgerlige Ægteskab ikke var noget virkeligt Ægteskab, men behøvede Bekræftelse.

Mægling efter Frdn. 18de Oktbr. 1811, naar Separation eller Skilsmisse søges, skal for Dissentere, der tilhører ordnede Menigheder, foretages af deres Prester eller Forstandere, men bortfalder for andre Dissenteres Vedkommende (§ 13). Er den ene af Ægtefællerne i dette Tilfælde Medlem af Statskirken, maa vedkommende Sogneprest formentlig befølge Bestemmelsen ved at paavirke denne Ægtefælle, forsaavidt der nu overhovedet bruges Mægling, hvilket i den senere Tid ikke altid er Tilfældet, hvorom kan eftersees i Afsnittet om Ægteskab.

En Biskop har forespurgt, om et udøbt Menneske kan regnes for Dissenter efter den nugjældende Lov af 27de Juni 1891 § 1 og som saadan blive kirkelig viet til et Medlem af Statskirken.

Kirkedepartementet har i Anledning heraf ved Skr. 23de April 1904 bemærket, «at der ifølge samme Lovs § 11 for Dissenteres Vedkommende ikke kan kræves Bevis for Daab, at Lovens Bestemmelser efter § 24, saaledes som denne lyder efter at være forandret ved Lov No. 1 af 27de Juli 1896 ogsaa gjælder Jøder og Unitarier, og at

der efter denne Forandring ogsaa er Adgang til at stifte Ægteskab mellem Medlem af Statskirken og en Unitarier eller en, som bekjender sig til den mosaiske Tro, ved Statskirkens Vielse. Under disse Omstændigheder anser Departementet det utvilsomt, at Spørgsmaalet maa besvares bekræftende. Imidlertid maa det selvsagt være aldeles klart paa det rene — bemærker Departementet — at Vedkommende, hvad enten han (hun) tilhører en ordnet Menighed eller ikke, bekjender sig enten til den kristelige Religion, til den mosaiske Tro eller er Unitarier».

Er det altsaa Meningen, at der kan indgaaes Ægteskab ved Statskirkens Vielse mellem et Statskirkemedlem og en Ikke-Kristen, der har fri Religionsøvelse, saa er det dog antageligt, at en evangelisk-luthersk Prest, hvilken kirkelig Retning han end tilhører, og vistnok ogsaa en anden kristen Prest eller Forstander vil undslaa sig for at udføre en saadan Vielse, da han efter § 9 dertil har Ret. Der har paa Grund af Udtryksmaaden i Paragrafen været opkastet Tvil om, hvorvidt Statskirkens Prest har saadan Ret; men dette er utvilsomt, se Oth. Prp. No. 10 1890 Pag. 25—26 og Forhandlingerne i Storthinget. Desuden passer Vielsesritualerne ikke for en saadan Vielse. De er jo byggede paa Kristus, og Presten skal sige: «denne kristne Forsamling» eller, dersom Vielsen ikke sker i Kirken, «disse kristne Vidner», medens der selvfølgelig ved en Vielse af denne Art vil være flere Unitarier og Jøder tilstede, hvilke vistnok vil frabede sig at regnes til en «kristen Forsamling» eller «kristne Vidner». Det kan altsaa hænde, at Forsamlingen kun har lidet kristent ved sig.

Loven af 22de Juni 1863 blev fastsat netop efter Statskirkepresters bestemte Forlangende. Ved denne Lov blev det bestemt, at Ægteskab mellem Ikke-Kristne eller mellem Personer, af hvilke den ene ikke er Kristen, bliver med borgerlig Virkning alene stiftet derved, at vedkommende Mand og Kvinde for Notarius publicus paa det Sted, hvor nogen af dem opholder sig, udtaler deres Beslutning om at ville indtræde i Ægteskab med hinanden og af ham erklæres for Ægtefolk. Som Følge deraf blev det ogsaa i Dissenterloven 27de Juni 1891 § 24 fastsat, at

Lovens Bestemmelser ogsaa skal være anvendelige med Hensyn til dem, der bekjender sig til den mosaiske Tro, dog saaledes, at Ægteskab mellem Personer, af hvilke den ene bekjender sig til den mosaiske Tro, alene kan stiftes med retsgyldig Virkning paa borgerlig Maade for Notarius publicus saaledes som i § 9 foreskrevet. Den i § 12 omhandlede Velsignelse — heder det videre — i Statskirken af et for Notarius publicus stiftet Ægteskab kan ikke finde Sted, saalænge den ene af Ægtefællerne bekjender sig til den mosaiske Tro.

Dette blev igjen forandret ved Lov 27de Juli 1896. Efter denne Lov skal § 24 lyde saaledes: «Nærværende Lovs (Loven af 1891) Bestemmelser skal ogsaa være anvendelige med Hensyn til Unitarier og dem, der bekjender sig til den mosaiske Tro.

Bestemmelsen i § 4 1ste Led «om Dissenteres Fritagelse for Ydelser til Statskirken og dens Betjente samt Bestemmelsen i § 7, forsaavidt den forpligter Dissentere, som ikke hører til en ordnet Menighed, til at anmelde Barnefødsler og Dødsfald til Øvrigheden, og Bestemmelsen i § 13, forsaavidt den lader den forud for Separation eller Skilsmisse paabudne geistlige Mægling bortfalde for Dissentere, der ikke tilhører ordnede Menigheder, tilligemed § 17 skal ogsaa være anvendelige for alle dem, der ikke tilhører Statskirken og heller ikke noget andet kristeligt Troessamfund».

Denne Bestemmelse nævner intet om Ægteskabsstiftelse, og Loven af 22de Juni 1863 er ikke udtrykkelig ophævet, men ansees af Kirkedepartementet bortfaldt ved den Maade, hvorpaa § 24 er formet i Loven af 27de Juli 1896.

Det er saaledes under disse Forhold heldigt, at Statskirkepresten efter Dissenterlovens § 9 har Adgang til at undslaa sig for at udføre Vielsen af et blandet Ægteskab mellem et Statskirkemedlem og en Ikke-Kristen.

Derimod kan det nok træffe, at en Statskirkeprest er villig til at vie et Statskirkemedlem til en Dissenter, der forkaster Sakramenterne. Der er nemlig en gabende Forskjel mellem en Person, der erkjender Gudmennesket Kristus som sin Frelser og Herre, om han eller hun end be-

gaar den Vildfarelse ikke at anerkjende Sakramenterne, og en Ikke-Kristen paa den anden Side.

Naar Kirkedepartementet antager, at et Ægteskab mellem et Statskirkemedlem og en Unitarier eller en Bekjender af den mosaiske Tro kan stiftes ved Statskirkens Vielse, maa det konsekvent ogsaa mene, at Velsignelse af et borgerligt Ægteskab, indgaaet af et saadant Par, ligeledes efter Dissenterlovens § 12 kan finde Sted ved en Statskirkeprest.

Efter Dissenterlovens § 14 skal Børn af Ægtefolk, af hvilke den ene tilhører Statskirken, ansees for henhørende til denne, medmindre Forældrene afgiver en udtrykkelig Erklæring om det modsatte (jfr. Skr. 8de Oktbr. 1901). Børn af Ægtefolk, som begge er Dissentere, ansees ikke henhørende til Statskirken, medmindre Forældrene derom afgiver en udtrykkelig Erklæring. Hvis Forældrene lever adskilte eller en af dem eller begge er døde, afgiver den, som besørger Børnenes Opdragelse, gyldig Erklæring i berørte Henseende (Skr. 16de Januar 1894). Sidstnævnte Regel gjælder ogsaa med Hensyn til Børn, der paa Grund af Forældrenes Ligegyldighed eller Lastefuldhed maa forsørges og opdrages af fremmede.

Erklæringen afgives til Stedets Sogneprest. Det vil sige Sognepresten i Statskirken paa det Sted, hvor Forældrene bor. Se forøvrigt ogsaa Lov 6te Juli 1896 om forsømte Børn, behandlet i Forbindelse med Afsnittet om Folkeskolerne.

Retten til efter foranførte Bestemmelse at afgive Erklæring angaaende et Barns religiøse Opdragelse vedvarer, indtil dette har fyldt det 15de Aar. Er Barnet opdraget i Statskirkens Tro, og dets Konfirmationsforberedelse i denne Kirke paabegyndt før nævnte Alder, skal den, om Barnet ønsker det, fuldføres og Barnet konfirmeres. Det kan saaledes da ikke medtages ved Udtrædelse af Statskirken.

Ifølge Lovene om Folkeskolen af 26de Juni 1889 (for Landet § 6 og for Byerne § 4) bliver Dissenteres Børn paa Forældrenes Forlangende helt eller delvis at fritage for Undervisningen i Kristendomskundskab. Denne Regel maa formentlig ogsaa gjælde, naar kun den ene af For-

ældrene er Dissenter, og de bestemmer sig for, at Barnet ikke skal opdrages i Statskirkens Tro, cfr. ogsaa Skr. 25de Marts 1897 og 28de April 1898. Jøder og Unitarier maa selvfølgelig ogsaa kunne forlange sine Børn undtagne fra Kristendomsundervisningen i disse Skoler.

Denne Regel er naturligvis ogsaa bestemt for de høiere Almenskoler ved Lov 27de Juli 1896 § 7, hvor det heder: Elever, der ikke tilhører Statskirken, bliver paa Forlangende helt eller delvis at fritage for Undervisningen i Religion.

Med Hensyn til Børnenes kirkelige Stilling gjælder saaledes den Regel, at Erklæringen maa afgives af begge Forældre, og det er ikke tilstrækkeligt, at Erklæringen afgives af Faderen alene, naar Samliv mellem Ægtefællerne finder Sted. Lever de adskilte, afgiver hver af dem Erklæring for de Børn, han eller hun har til Opdragelse. Der er ikke bestemt nogen Tid, inden hvilken Erklæringen skal afgives, og det maa som Følge heraf formentlig staa Forældrene frit for at afgive den til hvilkensomhelst Tid, saalænge deres Raadighed over Barnets religiøse Opdragelse varer.

Med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvorvidt det kan tillades Forældre, som begge er Dissentere, at faa sit Barn døbt i Statskirken, har Kirkedepartementet i Skr. 20de April 1881 udtalt, at der formentlig intet er til Hinder for at opfylde Forældrenes Ønske, naar de i Henhold til Lov af 16de Juli 1845 § 8 (den nuværende Dissenterlovs § 14, som er ligelydende dermed) afgiver en udtrykkelig Erklæring om, at Barnet skal ansees henhørende til Statskirken. Ellers udfordres kongelig Tilladelse, cfr. ogsaa Skr. 22de August 1900.

Er et Barn engang udtrykkelig erklæret at skulle modtage Religionsundervisning i Skolen, antages dette ikke at kunne forandres.

Har begge Ægtefæller i et blandet Ægteskab indgaaet Overenskomst om, hvorledes der skal forholdes med Børnenes religiøse Opdragelse, maa denne ansees bindende for den gjenlevende Ægtefælle. Har begge Forældre tilhørt Statskirken, maa det af Prest og Faddere paasees, at Bør-

nene efter begge Forældres Død bliver opdragne i den evangelisk-lutherske Religion og ikke i en dissenterende.

Med Hensyn til Forstaaelsen af § 14 bemærkes, at naar det heder «Børn af Ægtefolk, der begge er Dissentere», da er dette ikke saaledes at forstaa, at det kun gjælder Børn, der fødes, medens begge Ægtefolk er Dissentere, hvorimod Regelen ogsaa omfatter Børn, der er fødte, medens Forældrene tidligere kan have tilhørt Statskirken, altsaa samtlige deres Børn under 15 Aar med Undtagelse af et Barn, som, da Forældrene stod i Statskirken, havde før 15 Aars Alderen begyndt at gaa til Konfirmation. Det maa nemlig bemærkes, at ingen ved Fødselen bliver Medlem af et bestemt Kirkesamfund, og at alle Kirkesamfund, der har Barnedaaben, anerkjender hinandens Daabshandlinger. Ogsaa den katholske officielle Dogmatik anerkjender Kjætterdaaben som gyldig Daab (se von Schultes Kirkeret Pag. 339). Dog regner von Schulte ikke Bekjendere af de fra den katholske Kirke adskilte kristelige Konfessioner til Kjættere. Han har jo endog skrevet en evangelisk Kirkeret. Formentlig er han Gammelkatholik.

Naar nogen gaar over til et andet Kirkesamfund, døbes derfor Vedkommende ikke paany. Selv det Kirkesamfund, der har den laveste Opfatning af Daabens reale Betydning, betragter altsaa ikke et Barns Daab blot som en høitidelig Indlemmelse i det enkelte Kirkesamfund, hvori det døbes, men primært som en Optagelse i den almindelige kristne Kirke og kun sekundært som en Indlemmelse i det enkelte Kirkesamfund.

Regelen er saaledes den, at Forældrene har Raadighed over samtlige Børns religiøse Opdragelse indtil det fyldte 15de Aar og har Ret til at medtage dem til et andet Kirkesamfund, baade naar de træder ud af Statskirken, og naar de fra et Dissentersamfund træder ind i Statskirken. Her hersker saaledes Gjensidighed, der kun er modificeret ved, at det nævnte Barn, der gaar til Konfirmation, ikke følger, naar Udtrædelse af Statskirken finder Sted, samt ved de Erklæringer, som af Forældre kan afgives. En anden Regel vilde ogsaa lettelig kunne medføre ulykkelige Familieforhold, som man kan have Exempel

paa i blandede Ægteskaber (jfr. ogsaa Skr. fra Justitsdepartementet 30te Juli 1898 om, at der om Børn, som er ødte før Forældrenes Optagelse i en Baptistmenighed, bliver, forsaavidt de er under 15 Aar, alene at gjøre fornøden Bemærkning i Protokollens Afdeling A, Rubrik 9; hvorimod nærmere Oplysning om disse Børns Personalia senere kan tilføies i Anmærkningsrubriken (Afdeling A, Rubrik 10). Børn over 15 Aar, der optages i Menigheden samtidig med Forældrene, bliver derimod at give særskilt Nummer som optagne i Menigheden under Afdeling A.

Dissentere, der tilhører ordnede Menigheder, maa forudsættes at meddele sine Børn Undervisning i den Kristendomsform, som deres Bekjendelse indeholder; men de, som har udmeldt sig af Statskirken og ikke indtræder i noget ordnet Samfund, men forbliver enkeltstaaende Dissentere, selv om de ved sin Udmeldelse har bekjendt sig til den kristne Religion, kan ikke kontrolleres med Hensyn til, hvorvidt de lader sine Børn undervise i Kristendom eller ikke. De burde ialfald læres Morallov. Dersom da Moralloven virkede som en Tugtemester til Kristus, saa meget bedre.

I den ældre Dissenterlov af 16de Juli 1845 var det bestemt, at «Børn, der ikke skal opdrages i den evangelisk-lutherske Lære, kan forlanges undtagne fra Undervisningen i denne i de offentlige Skoler, hvorimod Skolebestyrelsen paa ethvert Sted har at paase, at Børnenes Undervisning ei heller i religiøs Henseende forsømmes». Den første Regel staar nu som bemærket i Skolelovene, medens den sidste Regel ikke er gjentaget hverken i disse Love eller i Dissenterloven af 1891 og skal heller ikke have vist sig praktisk. Man vil vistnok neppe opnaa noget praktisk Resultat paa anden Vis end ved at bestemme, at enkeltstaaende Dissentere, der bekjender sig til den kristne Tro, men ikke lader sine Børn undervise i Religion i et kristent Samfund eller bevislig paa anden Maade, skal af Statshensyn lade sine Børn deltage i Undervisningen i Kristendomskundskab og derved ogsaa i Morallov i Skolerne.

Efter § 16 kan Dissentere benytte de almindelige Kirkegaarde til Begravelse, og det er dem isaafald tilladt

at benytte Kirkeklokkerne. Men de kan saaledes ikke benytte disse, naar de har en egen Begravelsesplads.

Det antages, at en Dissenter kan foretage Jordpaakastelse ved en Dissenters Begravelse (Skr. 19de Marts 1872). Benyttes ikke Kirkegaarden, er de ved Valget af Begravelse underkastet Øvrighedens (Stiftamtmandens, Amtmandens) nærmere Bestemmelse (cfr. Kapitel 4 i Lov om Kirker og Kirkegaarde af 3die August 1897 og Skr. 31te Oktbr. 1900), ligesom de er pligtige til at lyde Sundhedspolitiets Forskrifter angaaende Begravelser.

Forinden nogen Dissenter begraves, har den, som forestaar Begravelsesceremonien, at kræve Bevis for, at Dødsfaldet er anmeldt til Skifteretten. Undladelsen heraf straffes med Bøder (§ 7 og 22). Se nu Kirkeloven 3die August 1897 § 38, og hvad der er bemærket under Afsnittet om Begravelse.

§ 102.

Udmeldelse og Indmeldelse.

Ingen kan udmelde sig af Statskirken før det fyldte 15de Aar. Udmeldelsen sker enten mundtlig eller skriftlig for vedkommende Sogneprest, det vil sige den Sogneprest, til hvis Menighed han eller hun hører, under Afgivelse af de Oplysninger, som Kongen bestemmer. Udmeldelsen bliver derefter at indføre i Kirkebogen. Attest om Udtrædelsen skal meddeles den udtrædende uden Betaling (§ 18). Forsaavidt skriftlig Udmeldelse udfærdiges i den udtrædendes eget Navn, maa Underskriften enten være egenhændig eller, hvis den er skrevet med paaholden Pen, være attesteret med to Vitterlighedsvidners egenhændige Underskrift. Sker Udmeldelsen ved en anden i Henhold til Fuldmagt, maa denne indsendes samtidig med Udmeldelsen og enten være underskrevet af Vedkommende egenhændig eller med paaholden Pen i Overvær af to Vitterlighedsvidner, der egenhændig underskriver.

Efter Kgl. Res. 19de Februar 1902 om Dissenterprotokoller (jfr. Cirk. 4de Marts 1892, Skr. 16de Decbr. s. A.

samt Kgl. Res. 29de Januar 1898 og Skr. 19de Oktbr. 1899) skal der ved Udmeldelsen meddeles Oplysning om den udmeldtes fulde Navn og borgerlige Stilling med Tilføiende af, om Vedkommende er ugift, gift, Enkemand, Enke eller fraskilt, Fødselsaar, Fødested (Sogn eller By), Bopæl, om naar og hvor Vedkommende er konfirmeret, til hvilket Kirkesamfund han agter at træde over og for gifte Personers Vedkommende om, hvilket Kirkesamfund Ægtefællen tilhører, samt Antallet af Børn under 15 Aar. Den, der udmelder sig, behøver saaledes ikke personlig at indfinde sig hos Presten eller at angive sine Grunde for Udtrædelsen. Naar det er paalagt ham at opgive, til hvilket Kirkesamfund han agter at træde over, da maa herved bemærkes, at han ikke behøver at træde over til noget ordnet Dissentersamfund her i Landet (§§ 1, 6, 7, 9, 13), men om dette ikke sker, maa han dog være forpligtet til at opgive, hvilken Troesbekjendelse han slutter sig til, saaledes at det kan erfares, om han har en kristen Bekjendelse eller ikke. Viser det sig, at han er en Ikke-Kristen, erholder han, som paavist, ikke Ret til fri offentlig Religionsøvelse, medmindre han gaar over til Unitarierne eller den mosaiske Religion.

I den Kgl. Res. af 29de Januar 1898 er det bestemt, at af de Oplysninger, som i Henhold til Lov angaaende kristne Dissentere m. v. af 27de Juni 1891 § 18 og Kgl. Res. af 19de Februar 1892 Post IV skal meddeles ved Udmeldelse af Statskirken, bliver herefter de, der er bestemt til Indtagelse i de anordnede Kirkebøgers Afdeling I, Rubrikerne 3, 4, 5 og 6, at bekræfte ved Attester i den Udstrækning, hvori dette af vedkommende Sogneprest findes paakrævet, medmindre deres Rigtighed kan konstateres ved Hjælp af tidligere Anførsler i Kirkebogen i den Menighed, for hvis Sogneprest Udmeldelsen finder Sted. I Skr. 19de Oktbr. 1899 anføres derhos, at det maa bero paa vedkommende Sogneprests Afgjørelse i hvert enkelt Tilfælde, hvilke Oplysninger han finder det fornødent at faa bekræftet ved Attest. De Oplysninger, som kan kræves legitimerede paa denne Maade er: den udmeldtes fulde Navn og borgerlige Stilling med Tilføiende, om Vedkommende er ugift, gift,

Enkemand, Enke eller fraskilt, Fødselsaar, Fødested (Sogn eller By) og om, naar og hvor Vedkommende er konfirmeret. Altsaa formentlig væsentlig de samme Oplysninger, som pleier at indeholdes i de saakaldte Udflytningsattester.

Træder nogen hemmelig eller uden at udmelde sig over til et andet Troessamfund, saaledes at han f. Ex. ved Gjendaab eller paa anden Maade faktisk optages i dette, kunde det synes antageligt, at han ikke erholder de ved Dissenterloven tilstaaede Friheder og Rettigheder, men beholder de Statskirkens Medlemmer paahvilende Byrder, uden at han dog, saalænge han vitterlig tilhører et andet Troessamfund, kan gjøre Fordring paa Statskirkens Goder. Men herved maa bemærkes, at Kirkedepartementet i Anledning af, at et Statskirkemedlem havde ladet sig omdøbe uden i Forveien at have meldt sig ud af Statskirken og fremdeles vægrede sig for at gjøre dette, uagtet han fastholdt sit baptistiske Standpunkt, i Skr. 31te Decbr. 1888 har udtalt, at Vedkommende maa betragtes og behandles som en af Statskirken udtraadt Dissenter, og at det fornødne derom maa blive at indføre i vedkommende Kirkebog. Se ogsaa Skr. 5te Decbr. 1900, hvori Departementet i Anledning af en sekterisk Bevægelse i et Sogn erklærer sig enigt med vedkommende Sogneprest i, at han bør søge at faa en Samtale med hver enkelt af dem, som har ladet sig gjendøbe, uagtet de tilhører Statskirken, og under Samtalen stille dem Valget mellem enten inden en bestemt Frist ligeoverfor Presten og Medhjælperne at tilbagekalde sin Vildfarelse eller ogsaa frivillig melde sig ud eller af Sognepresten blive udskrevet af Statskirken.

Efter § 19 kan ingen Dissenter indmelde sig i Statskirken, førend han har fyldt sit 15de Aar. Naar en saadan vil træde over til Statskirken, har han derom at henvende sig til en Sogneprest. Hvis han ikke er døbt, forholdes efter Kirkeritualets (Alterbogens) Bestemmelser om voksne Personers Daab. Er han døbt, skal han enten konfirmeres eller for Presten og tvende Medhjælpere afgive Erklæring om, at han bekjender sig til Statskirkens Tro. Valget i denne Henseende maa formentlig tilkomme Dissenteren, naar ingen nærmere Bestemmelse i Loven herom

er afgivet. Fører den, der vil indmelde sig i Statskirken, en aabenbart forargelig Vandel, bliver hans Optagelse, saa længe dette Forhold vedvarer, at negte. Inden nogen optages i Statskirken fra ordnet Dissentermenighed, skal han fremlægge Attest fra vedkommende Menigheds Prest eller Forstander eller skriftlig Erklæring fra to troværdige Mænd om, at han er udmeldt af Menigheden. Da det ikke er bestemt, at disse Mænd skal tilhøre Dissentermenigheden, kan de formentlig være Statskirkemedlemmer, som kjender Udmeldelsen.

§ 103.

Forskjellige Bestemmelser.

Enhver Dissenter, som optager nogen af Statskirken udtraadt i Troessamfund med sig, uden at Vedkommende derved indlemmes i nogen ordnet Dissentermenighed, har derom inden en Maaned til Stedets Øvrighed at gjøre Indberetning, ledsaget af Attest for, at Vedkommende er lovlig udmeldt af Statskirken (§ 6). Undladelse af Anmeldelse straffes med Bøder (§ 22). Om denne Indberetning skal der, som paavist, gives Sognepresten Meddelelse af Øvrigheden.

Efter § 20 maa Dissentere ikke døbe eller paa anden Maade optage nogen, der ikke er lovlig udmeldt af Statskirken i Menighedssamfund med sig. Overtrædelse af Bestemmelsen straffes med Bøder efter § 22. Derimod er der ikke fra Dissenterlovgivningens Side noget til Hinder for, at en Menighedsforstander efter Anmodning døber Børn, hvis Forældre ikke er Medlemmer af Menigheden, forudsat at Børnene ikke tilhører Statskirken (Skr. 31te Juli 1901).

Det følger af disse Bestemmelser, at en Dissenter heller ikke maa optage nogen, som ikke er lovlig udmeldt af Statskirken, i Nadverdsamfund med sig, da dette maa betragtes som Optagelse i Troessamfund eller Menighedssamfund ligesaavel som Gjendaab. En Dissenterforstander eller Dissenterprest er ikke berettiget til, selv om han anmodes

derom, at forrette ved Jordfæstelsen af et Statskirkemedlem, da dette er ulovligt (Skr. 1ste Febr. 1904).

Ifølge § 21 maa ingen ved Anvendelse af Bevæggrunde, der staar i Strid med den almindelige Sædelighed, ved Løfte om timelige Fordele, ved bedragerske Midler eller ved Trusler søge at bringe nogen over fra en Troesbekjendelse til en anden. Overtrædelse heraf straffes, forsaavidt ikke Gjerningen forøvrigt medfører høiere Straf, med Bøder og i Gjentagelsestilfælde med Fængsel eller Bøder (§ 22). Forudsætningen i § 21 om høiere Straf vil kunne indtræde, dersom det anvendte Middel er af den Art, at det bringer Gjerningen ind under en Bestemmelse i Straffeloven, der har høiere Straf, saasom Legemsfornærmelse, Krænkelse af andres Frihed, Bedrageri, Falsk og anden Svig (falske Breve eller Bevidnelser). Denne Bestemmelse gjælder Medlemmer af enhver Troesbekjendelse altsaa ogsaa Medlemmer af Statskirken.

Dissentere kan efter § 17 ikke beklæde Ombud og Bestillinger i Statskirken og ikke stedes til Deltagelse i kommunale Forhandlinger og Beslutninger Statskirken vedkommende, cfr. Skr. 8de Juni 1898, at de ikke kan deltage i de ved den geistlige Lønningslov af 14de Juli 1897 foranledigede kommunale Forhandlinger og Beslutninger.

Forsaavidt ikke Dissenterlovens Bestemmelser eller Lovgivningen forøvrigt medfører Undtagelser, begrunder den forskjellige Troesbekjendelse ingen Forskjel i Pligter og Rettigheder (§ 25).

Ifølge Lov 6te Juli 1887 skal Personer, som ikke bekjender sig til den kristelige eller jødiske Religion, eller hvis Troesbekjendelse ikke tillader Ed i den sædvanlige eller anden foreskreven Form, i de Tilfælde, hvor Ed kræves, under samme Ansvar, som om Ed var aflagt, istedetfor Ed afgive en Forsikring paa Ære og Samvittighed (se ogsaa Straffeprocesloven af 1ste Juli 1887 og 22de Mai 1902 §§ 188, 197, 327 og 372). Formentlig gjælder denne Bestemmelse ogsaa Unitarier.

§ 104.

Slutningsbemærkninger.

Det Spørgsmaal frembyder sig for Kirkeretten, hvorledes Kirkeforfatningen her tillands vil udvikle sig i det tyvende Aarhundrede. Vore Forbilleder i kristelig og kirkelig Henseende har, som bekjendt, gjerne været hentede fra Tyskland, hvorfra Reformationen i sin Tid kom, og dersteds har den presbyteriale og synodale Organisation været mere og mere gjennemført. Ret til Repræsentation har nemlig der været indrømmet Menigheden, og det er antaget, at denne Udvikling endnu ikke har naaet sin Afslutning.

Det bør dog ikke lades ubemærket, at den fremragende Kirkeretslærer Professor i Lovkyndighed Rudolf Sohm, der selvfølgelig er nøie kjendt i Tyskland, i sin Bog «Kirkehistorie i Grundrids» har udtalt, at Kirkens Selvstyre «kunde forvandle sig til Partistyre. Protestantismens indre Splittelse hindrer ogsaa her en kraftig Organisation. Og hint Partistyre vilde ingenlunde altid være det kirkelig troende Partis Styre. Men ethvert Partistyre, fremforalt et vexlende, forstyrrer Kirkens Liv».

Som bekjendt er vor Tid meget realistisk. Splittelsen er ikke blot tilstede inden de kristne Kredse, men der gaar en dyb Spaltning gjennem Folkene med Hensyn til Verdensanskuelsen. Vantroen modvirker den kristelige Tro og kan endog gaa saavidt, at Fritænkeriet vil afskaffe Troen paa en personlig Gud og ser den hele nuværende Verden som udsprunget af en rent mekanisk Udvikling, saaledes at der ikke skulde være nogen Hensigt eller Mening i Tilværelsen. Paa den anden Side er Kirkens Tro, den positive paa Guds Ord grundede Kristendom, der har afløst Oplysningstidens Lære om «Gud, Dyd og Udødelighed», atter blevet en Magt, der har grebet mange, og det viser sig, at Rationalismen forsaavidt er veget for Evangeliet. Navnlig udgik her i Landet fra den norske Bonde Hans Nielsen Hauge i Slutningen af det attende og Begyndelsen af det nittende Aarhundrede en storartet kristelig Vækkelse,

og den begavede danske Biskop Grundtvig, som ogsaa fandt Tilhængere her i Landet, fremhævede mod Rationalismen den apostoliske Troesbekjendelse, som er mærkværdig ved sit korte, prægtig formede Indhold, og som han, vistnok ubevislig, mente var overleveret til Apostlerne af Herren selv i Tiden mellem Opstandelsen og Himmelfarten. Ligeledes indtraadte i det nittende Aarhundrede fra 1840—50-Aarene den af Professor Gisle Johnson reiste Vækkelse, hvori vistnok Hauges Vækkelse for en stor Del er indgaaet.